

Vereniging Afdeling Utrecht VNG
90 jaar

‘Er bestaat eene afdeeling Utrecht’

90 JAAR

AFDELING UTRECHT VAN DE VERENIGING
VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN

drs J.Ph.S. Lemmink

Nieuwegein 2009

INHOUDSOPGAVE

TEN GELEIDE	06
drs J.J.L.M. Janssen, voorzitter van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten	
PROLOOG	08
HOOFDSTUK 1	11
HET HUIS DER GEMEENTEN KENT VELE KAMERS (1912-1918)	
1. VERZUILDE SAMENLEVING	12
2. GRONDDELEN VAN DE STAAT	13
3. VREEMDSOORTIGE MAAR TOCH WEL NUTTIGE VERENIGING	16
4. VOORPORTAAL VAN HET KONINKRIJK	19
5. SLAGBOOM DER VERDEELDHEID	22
6. KRACHTIGE DRANG TOT FUSIE	27
7. AANDRANG TOT INEENSMELTING	30
8. MET EEN ZEKERE MATE VAN ZELFSTANDIGHEID	38
HOOFDSTUK 2	43
TOT MEDEWERKING AAN HET GEMEENSCHAPPELIJK DOEL OPGEWEKT! (1919-1945)	
1. REVOLUTIE	44
2. LOKAAL BESTUUR	47
3. HAAGSCHE KOFFIE	51
4. ER BESTAAT EENE AFDEELING UTRECHT	51
5. SEIGNEURIALE PERIODE	56
6. GEMEENTEN-LEDEN	68
7. CONTRIBUTIE	76
8. OVERGANGSFASE VOL VERWARRING	82
HOOFDSTUK 3	89
HET GEMEENTELIJK BELANG HET BEST GEDIEND DOOR COLLECTIEF OPTREDEN (1919-1945)	
1. BESTUURLIJKE ACTIVITEITEN	90
2. JAARVERGADERINGEN	101
3. (BUITEN)GEWOON VERGADEREN	102
4. WAAROVER SPRAKEN ZIJ ...?	104
5. COMMISSIES	108
5.1 De Stichtsche Lustwarande	108
5.2 ter bevordering van schoonheid van stad en land	113

6. INTERMEDIAIR	117
6.1 dossier: verlichting	117
6.2 dossier: de vleeschzaak	124
EPILOOG	131
KRONIEK 1945-1971	139
KRONIEK 1972-1985	147
KRONIEK 1985-2009	153
TEN BESLUITE	166
drs P.C.M. van Elteren, secretaris-penningmeester van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten	
BIJLAGEN	169
1. Overzicht van het aantal leden uit de provincie Utrecht afgezet tegen het totaal aantal leden van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (1912-1940).	170
2. Overzicht van gemeentesecretarissen en bestuurders uit de provincie Utrecht die een functie vervulden in de landelijke VNG (1912-1942).	172
3. Overzicht van de ledenaantallen van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten afgezet tegen het aantal gemeenten in de provincie Utrecht (1919-2009).	174
4. Overzicht van lezingen en voordrachten gehouden tijdens vergaderingen van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (1919-2009).	176
5. Overzicht van jaar- en halfjaarlijkse vergaderingen van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (1919-2009).	184
6. Overzicht van bestuursleden van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (1919-2009).	188
NOTEN	199
INDEXEN	230
VERANTWOORDING BEELDMATERIAAL	242
OVER DE AUTEUR	242
COLOFON	242

VAN DE VOORZITTER

Op 1 juli 1918 ontmoetten bestuursleden van de Utrechtsche Provinciale Vereeniging van Burgemeesters en Secretarissen de burgemeesters, wethouders en secretarissen van enkele Utrechtse gemeenten. Ze spraken met elkaar over de oprichting van een afdeling Utrecht van de VNG. Dit deftige gezelschap ging niet over één nacht ijs. Pas op de bijzondere datum 9 januari 1919 was de oprichting van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten een feit. Diezelfde afdeling bestaat nu 90 jaar en is springlevend. Dat is een stevige felicitatie waard!

De wereld is in de afgelopen negentig ingrijpend veranderd en onze afdeling veranderde even ingrijpend mee. Aanvankelijk was de afdeling alleen toegankelijk voor burgemeesters, wethouders en secretarissen. Zonder uitzondering waren dat mannen. Vaak hadden ze een dubbelrol. De eerste voorzitter, Th.P.J. Elsen, was bijvoorbeeld burgemeester van Montfoort en van Willeskop. Later werd hij zelfs burgemeester van Harmelen en Veldhuizen én gemeentesecretaris.

Wie de levendige en drukbezochte bijeenkomsten van de afdeling nu bezoekt, ontmoet er niet alleen burgemeesters, wethouders en secretarissen, maar ook griffiers en raadsleden. Mannen én vrouwen. Net zoals in de samenleving heeft hier een forse democratiseringsslag plaatsgevonden. Iedere geleding van het lokaal bestuur heeft nu zijn plek in de afdeling. En dat is belangrijk, want iedere geleding heeft zijn eigen waardevolle functie in het lokaal bestuur: de gemeentesecretaris als schakel tussen bestuur en ambtelijke organisatie; de griffier als schakel tussen de Gemeenteraad en dagelijks bestuur; burgemeesters, wethouders en secretaris als dagelijks bestuur; gemeenteraadsleden als vertegenwoordiger van het hoogste orgaan. Iedere schakel telt en juist in hun verbondenheid vormen ze een krachtig lokaal bestuur!

Dat raadsleden de weg naar de bijeenkomsten goed weten te vinden, vind ik wezenlijk. Want met hun komst in de afdeling is de band tussen bestuur en samenleving flink aangetrokken. De Afdeling Utrecht van de VNG heeft zich echt ontwikkeld tot een eigentijds orgaan.

De regionale afdelingen van de VNG zijn ontstaan vanuit de wens om streekbelangen te kunnen behartigen. Gezamenlijke belangenbehartiging en bundeling van krachten zijn nog altijd belangrijke doelstellingen van onze afdeling. Daarnaast heeft professionalisering van het lokaal bestuur onze volle aandacht gekregen. Besturen is een vak. Het vereist vakmanschap, dat onderhouden en steeds verder ontwikkeld moet worden. Die mogelijkheid biedt de vereniging volop. De onderwerpen die we met elkaar bepraten, zijn in de afgelopen 90 jaar veranderd. Wat niet is veranderd, is dat we met elkaar delen wat ons bezighoudt, dat we van elkaar leren en elkaar opzoeken om samen meer te bereiken dan ieder voor zich. Ik ervaar de afdeling dan ook als een vruchtbare voedingsbodem en een onuitputtelijke inspiratiebron. Maar laten we ook niet vergeten dat besturen leuk is en dat de afdeling een plaats is waar we dat plezier in ons werk met elkaar kunnen delen!

“Uit het verleden kent men het heden, uit het heden de toekomst”, schreef de historicus Jan Romein. We kennen het heden van de Afdeling Utrecht van de VNG: een sterk, eigentijds orgaan. Het gedegen historisch onderzoek van Jacques Lemmink laat zien dat dit eigentijdse orgaan een solide fundament heeft. Dat voerspelt een mooie toekomst! Wist u dat de provincie Utrecht een belangrijke rol heeft gespeeld bij de totstandkoming van de VNG? Daar mogen we best een beetje trots op zijn. Het is een van de vele ‘weetjes’ die u in dit jubileumboek kunt lezen. Ook de vele andere wetenswaardigheden zullen u af en toe verbazen of doen glimlachen. Het bestuur van de Vereniging Afdeling Utrecht van de VNG biedt u dit jubileumboek met plezier aan en hoopt van harte dat u het met evenveel plezier leest!

Drs. J.J.L.M. (Koos) Janssen,
burgemeester van Zeist,
voorzitter Afdeling Utrecht van de VNG

PROLOOG

Het Huis der Gemeenten kent vele kamers. Deze allegorische voorstelling van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten symboliseert het feit dat de vereniging die louter Nederlandse gemeenten behorend tot het Koninkrijk der Nederlanden tot haar leden mag rekenen,' eveneens een structuur kent die langs de historische lijnen van de provinciale grenzen is bemeten. Alle Nederlandse provincies, inmiddels twaalf in getal, kennen immers een provinciale afdeling van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De onderlinge variatie voor wat betreft de naamgeving, geeft blijk van hun zelfstandigheid, jegens elkaar maar ook ten opzichte van het landelijke orgaan. Dientengevolge zijn gemeenten institutionele leden van zowel de landelijke organisatie als van de verenigingen in elk van de twaalf provincies, in weerwil van de notie dat zij veelvuldig worden aangeduid als provinciale *afdelingen*.

Een van de inmiddels 12 + 1 vertrekken van het Huis der Gemeenten kan worden bestempeld als de ‘Utrechtse Kamer’. De Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (hierna: Afdeling Utrecht van de VNG) werd opgericht op 9 januari 1919 en heeft sindsdien afgaande op haar anciënniteit als vierde in de rij een der oudste ‘kamers’ in het Huis der Gemeenten ingericht. In de aanloop naar haar negentigste ‘verjaardag’ ontstond de gedachte deze mijlpaal niet onopgemerkt voorbij te laten gaan. Daarmee was de idee geboren voor deze publicatie over de geschiedenis van de ‘Utrechtse Kamer’ van het Huis der Gemeenten. Uitgangspunt voor het historisch onderzoek vormde eerst en vooral het archief opgemaakt door de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

1919-1934	Woerden (Zuid-Holland)
1935-1938	Vreeswijk
1938-1963	Jutphaas
1963-1974	Veenendaal
1974-1976	Houten
1976-1981	Langbroek
1981-1983	Maarssen
1983-heden	Nieuwegein

Locaties van het secretariaat met inbegrip van het archief van de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (1909-2009).

Nog voor er sprake kon zijn van historisch onderzoek met betrekking tot de geschiedenis van de Afdeling Utrecht bleek het noodzakelijk eerst haar archief in goede, geordende en toegankelijke staat te brengen. Het secretariaat van de Afdeling Utrecht van de VNG is vanaf aanvang 1983 gehuisvest in het gemeentehuis van Nieuwegein.² Aldaar wordt sindsdien ook haar archief beheerd door de afdeling Documentaire Dienstverlening van de gemeente

Nieuwegein. Het beheer wordt uitgevoerd namens de secretaris-penningmeester van het bestuur van de Afdeling Utrecht van de VNG, drs P.C.M. van Elteren. Hij is eveneens gemeentesecretaris van Nieuwegein en verantwoordelijk voor de gemeentelijke dynamische archieven van Nieuwegein. Vanwege de omstandigheid dat de gemeente Nieuwegein vanaf 2001 de functie van gemeentearchivaris ontbeert, worden eveneens de naar de archiefbewaarplaats overgebrachte historische, gemeentelijke en particuliere archieven beheerd door de gemeentesecretaris, maar dan in zijn rol als beheerder van de archiefbewaarplaats.

Het ligt in het verschiet dat eind 2011 een nieuw gemeentehuis zal worden betrokken. Zo het zich laat aanzien, zal het zogeheten *Stadshuis* geen voorzieningen ten behoeve van dynamische en historische archieven bevatten. Het bleek dus zaak voor die tijd het VNG-archief in goede, geordende en toegankelijke staat te brengen opdat het geheel in overeenstemming met de bepalingen van de Archiefwet (1995) zal kunnen worden overgebracht naar een archiefbewaarplaats.³ Het traject van inventarisatie werd aanvang 2009 in gang gezet. In collegiale samenwerking met de inmiddels tot gemeentearchivaris van de gemeente Veenendaal benoemde drs G. Groenleer, werd het oudste gedeelte (±1919-±1963) van het afdelingsarchief niet *her-* maar *verenigd* met het jongste gedeelte dat sinds 1983 door de Afdeling Utrecht van de VNG wordt opgebouwd en sindsdien in Nieuwegein wordt beheerd. In het beperkte tijdsbestek van ongeveer 9 maanden heeft beroepshalve de inventarisatie van het VNG-afdelingsarchief parallel gelopen aan de in de privé-sfeer gerealiseerde publicatie.⁴

Vanwege de wenselijkheid de publicatie te doen uitgeven in het jaar van het negentigjarig bestaan is er mede omwille van praktische redenen voor gekozen het onderzoek eerst en vooral te richten op de ontstaansgeschiedenis, de taakopvatting, de werkwijze en de diversiteit aan behandelde onderwerpen in de eerste twintig jaar van het bestaan van de Afdeling Utrecht van de VNG; die tijdspanne viel samen met de periode tussen de twee wereldoorlogen, het zogeheten Interbellum. Een tweede argument om het zwaartepunt van het onderzoek te beperken, wordt veroorzaakt door de omstandigheid dat in strikt juridische zin de Afdeling Utrecht van de VNG noodgedwongen ophield te bestaan tijdens de uitzonderlijke omstandigheden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Om evenwel ook aandacht te schenken aan de naoorlogse periode van 1946 tot november 2009 is een drietal kronieken toegevoegd. Daarin zijn allerlei bijeengesprokkelde *fêtes et gestes* uit die periode opgenomen. Opmerkelijke zaken die zich na de wereldoorlog hebben afgespeeld in de tweede helft van het bestaan van de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, worden belicht in de verschillende overzichten. Die zijn als bijlagen toegevoegd.

Ten slotte woorden van dank en waardering. Eerst en vooral gaat dank uit naar de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, in het bijzonder naar haar bestuur dat opdracht gaf deze publicatie te bezorgen. In het bijzonder gaat de waardering uit naar voorzitter drs J.J.L.M. Janssen, burgemeester van de gemeente Zeist, en naar

bestuurlijk secretaris-penningmeester drs P.C.M. van Elteren die zich beiden bereid toonden deze publicatie respectievelijk te willen in- en uitluiden. Speciale erkentelijkheid gaat ook uit naar de medewerkers van het secretariaat, mevr. E. Geurtsen-van Schoonhoven, ambtelijk secretaris drs H. Overbosch en webredacteur drs E.M. Harms. Gedrieën vormden zij de leesgroep. Met enthousiasme hebben zij met raad en daad bijgedragen aan het eindresultaat. De aantrekkelijkheid van het manuscript is aanzienlijk verhoogd door de artistieke vormgeving van de publicatie die in handen was van mevr. J. Sassen (*Janita Sassen, vormgeving & fotografie, Amersfoort*) en op deskundige wijze werd uitgevoerd door drukkerij Modderkolk Grafische Projecten (Ede). De publicatie is een uitgave van de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Aan de collega's archivarissen en/of archiefmedewerkers van de gemeentearchieven Soest, Zeist en Veenendaal en die van de Regionaal Historische Centra Archief Eemland (Amersfoort), Eindhoven, Rijnstreek-Lopikerwaard (Woerden), het Noord-Hollands Archief (Haarlem), Het Utrechts Archief (Utrecht), alsook van het Streekarchief Kromme Rijn-Utrechtse Heuvelrug (Wijk bij Duurstede), het Nationaal Archief ('s-Gravenhage) en van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten ('s-Gravenhage) is oprechte dank verschuldigd voor hun hulpvaardigheid, die in veel gevallen veel verder reikte dan hun professionele dienstverlening. Voorts mag niet onvermeld blijven dat vanwege het bestaan van de website www.utrechtsarchiefnet.nl, een initiatief van de Vereniging Kring van Utrechtse Archivarissen, zeker niet voor het eerst en hopelijk ook niet voor het laatst, deze archiefwebsite haar nut heeft bewezen als snel en efficiënt hulpmiddel ten behoeve van het uitvoeren van historisch onderzoek dat naar aard en inhoud een wellicht onverwacht facet toevoegt aan de bestuurlijke geschiedenis binnen de provincie Utrecht.⁵

Ten slotte dank ik mijn ouders, familie, vrienden (die allen mijn fysieke nabijheid dit jaar nog al eens hebben moeten ontberen) en mijn directe collega's werkzaam bij de afdeling Documentaire Dienstverlening Informatisering en Automatisering (DIA) van de gemeente Nieuwegein voor hun morele ondersteuning tijdens de drukke werkzaamheden gedurende het voor de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten veelbetekend jubileumjaar 2009.

Jacques Lemmink
IJsselstein, 1 oktober 2009

HOOFDSTUK 1 HET HUIS DER GEMEENTEN KENT VELE KAMERS

1912–1918

Zoals de naam van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten doet vermoeden, moet haar historie eerst en vooral worden gezocht in de schoot van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. In de eerste decennia van de twintigste eeuw vonden gemeenten elkaar, om in gezamenlijkheid hun stoffelijke belangen in een steeds complexere samenleving onder de aandacht te brengen van de verschillende overheden, met name van de rijksoverheid. Het initiatief tot oprichting van deze landelijke vereniging, de keuze voor deze organisatievorm en haar oorspronkelijke inrichting worden belicht. Aan de orde komt ook de uitwerking van de gevolgen van de grenzen die werden gesteld aan het lidmaatschap van de vereniging. Voorts wordt het kortstondige bestaan gevolgd van een zusterorganisatie die in getalsmatig opzicht in korte tijd een groter aantal gemeenten aan zich wist te binden. Het groeiend besef dat het profijtelijker zou zijn de centrale overheid met maar één gemeenschappelijke stem tegemoet te treden, wordt nader beschouwd. Ten slotte wordt aandacht besteed aan de verschuiving binnen het gedachtegoed van de jonge belangenvereniging die uiteindelijk voor een grote verandering van haar organisatiestructuur zorgde. In oorsprong was zij gestructureerd naar de grootte, niet in territoriaal opzicht maar louter op basis van het inwonertal van haar leden. Onder invloed van de toenemende behoefte eveneens aandacht te schenken aan specifiek regionale en streekbelangen, werd de organisatiestructuur van de VNG geleidelijk volgens reeds bestaande geografische lijnen ingericht. De aloude, historische gewestelijke indeling van Nederland zou geschikt blijken voor het ontstaan van provinciale afdelingen van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

1. VERZUILDE SAMENLEVING

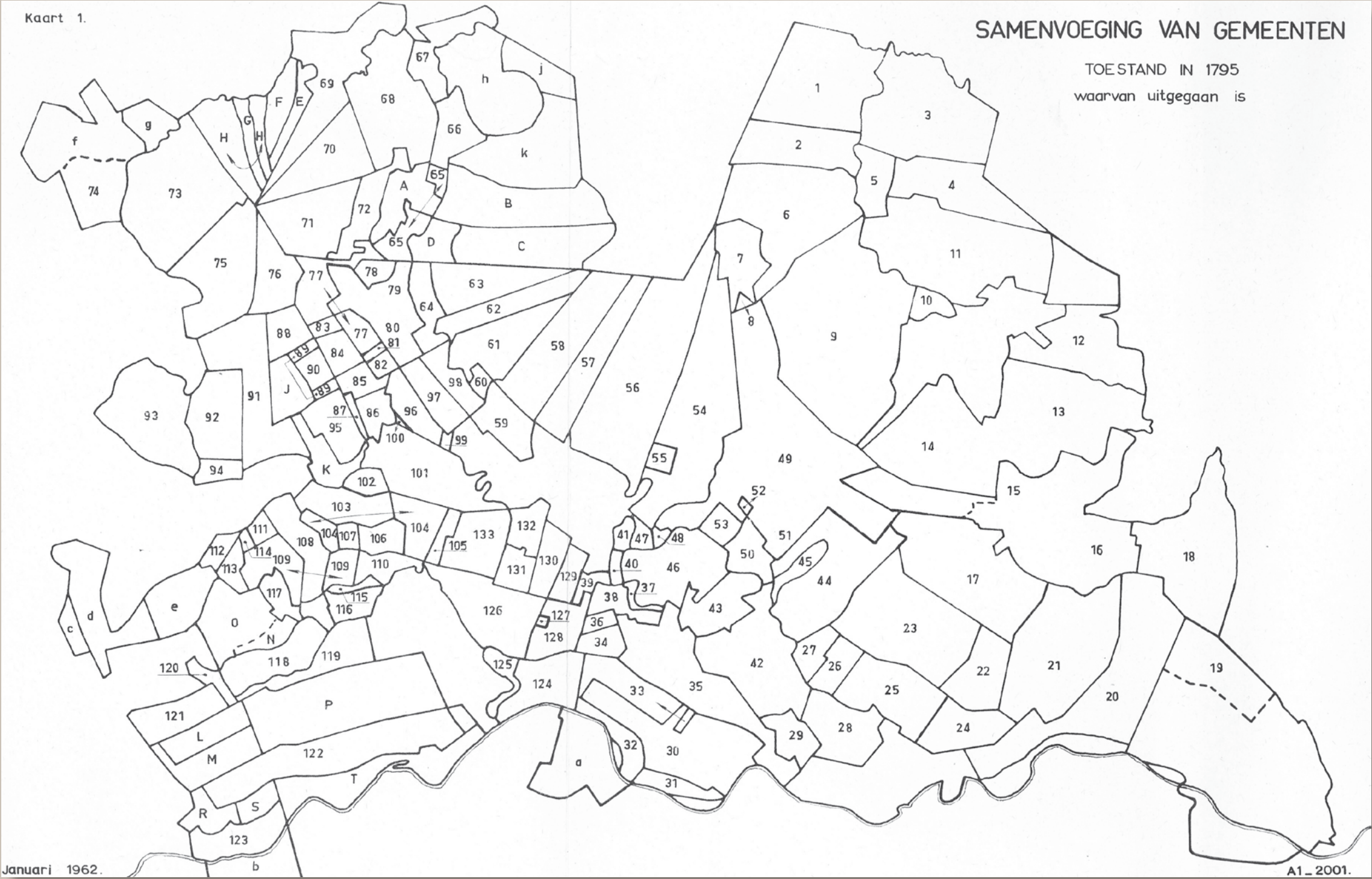
Gedurende de laatste decennia van de negentiende eeuw en de eerste twintig jaar van de daaropvolgende eeuw werd de Nederlandse politiek beheerst door de verhouding tussen kerk en staat op het vlak van de inrichting en financiering van het onderwijs, de uitbreiding van het kiesrecht en de overheidsbemoeienis op het terrein van de sociale wetgeving. De ontwikkelingen op politiek, sociaal en economisch gebied zouden uiteindelijk leiden tot de opdeling van de maatschappij in diverse segmenten van homogene groepen, gevormd op basis van een bepaalde ideologie. Met de geleidelijke totstandkoming van de zogeheten verzuiling van het gehele politieke en maatschappelijk leven vanaf ongeveer 1918, werd definitief een streep gezet onder het liberalisme van de negentiende eeuw. De politieke en maatschappelijke ontwikkelingen hebben met name de politieke besluitvorming in Nederland diepgaand beïnvloed. Uitbreiding van het kiesrecht en politieke emancipatie van sociale groepen leidden immers tot de vorming van twee confessionele en een socialistische zuil. De liberalen met hun negentiende-eeuwse politieke erfgoed zagen zich gedwongen zich te verenigen in een aparte ‘algemene/neutrale’ zuil, waarvan overigens de precieze betekenis heden ten dage als niet onomstreden wordt gekwalificeerd. Binnen de zuilenstructuur konden zich vervolgens (nieuwe) politieke stromingen vormen.¹ Binnen elk van de zuilen werden idealen nagestreefd en belangen behartigd via opkomende maatschappelijke organisaties en politieke partijen om zo te komen tot de volmaakte samenleving, die er uiteraard per zuil anders kon uitzien. Op hun beurt vormden de (partij)organisaties de schakel tussen de diverse overheidslagen. Binnen de Nederlandse politieke verhoudingen kon dat zijn het Rijk, de provincie, de gemeente.

2. GRONDDELEN VAN DE STAAT

Het verschijnsel ‘gemeente’ zoals we dat vandaag de dag kennen, bestaat binnen ons staatsbestel bijna 200 jaar. In 2012 zal ongetwijfeld op vele manieren aandacht worden geschonken aan het bestuurlijk fenomeen dat twee eeuwen geleden hier te lande werd geïntroduceerd. De gemeente vormt de eerste laag in het openbaar bestuur van ons land, met daarnaast de bestuurslagen van Provincie en Rijk. De nieuwe bestuurlijke structuur werd ingevoerd tijdens de Franse tijd. Oude, bestuurlijke organisatievormen van vóór 1795 werden definitief afgeschaft. Tot dat jaar bestonden zelfstandige, soevereine gewesten. Zij waren dus geen geïntegreerd onderdeel van het landsbestuur. Als gewesten vormden de provincies afzonderlijke staten met wetgeving die was gebaseerd op uiteenlopende gewoonten en plakkaten. Steden hadden ook een ander karakter dan vandaag de dag het geval is. Zij waren stemhebbend in de provinciale staten en namen als zodanig deel aan de gewestelijke soevereiniteit. Van het eigen, interne bestuur waren zij nimmer soeverein. Bevoegdheden van magistraten werden enkel ontleend aan verworven privileges en louter voor hun eigen grondgebied golden zij als lagere corporaties. In algemene zin vormden plattelandsdistricten lagere corporaties: een enkele maal namen zij deel aan de provinciale soevereiniteit. De bestuurlijke lappendeken uit de tijd van de Republiek der Verenigde Nederlanden, toen het dus aan centrale wet- en regelgeving ontbrak, behoorde vanaf 1812 blijvend tot het verleden. Een proces werd in gang gezet zich te ontdoen van allerlei lokale, regionale en gewestelijke privileges uit de tijd van het zogeheten Ancien Régime. Zo hadden steden in de loop der eeuwen een scala aan privileges opgebouwd die onderling heel verschillend konden zijn. In de Staatsregeling van 1798, die het karakter van een grondwet had, werd voor het eerst de term ‘gemeente’ genoemd. Ofschoon in 1801 de eerste uniforme regeling verscheen – een instructie voor gemeentebesturen – geldend voor het hele land, duurde het nog tot ongeveer 1812 eer de gemeente haar nu nog herkenbare karakter kreeg. Met de afschaffing van de zeer oude zelfstandigheid van de steden werd in 1848 een nieuw evenwicht gevonden tussen rijk, provincie en gemeente. Op het platteland werden ook toen pas de erfelijke, heerlijke rechten afgeschaft. Daarmee behoorde het onderscheid tussen stad en platteland in bestuurlijk opzicht definitief tot het verleden. Met de inwerkingtreding van een nieuwe gemeentewet, als uitvloeisel van de grondwetsherziening van 1848, werd op 29 juni 1851 de basis gelegd voor een gemeentelijke organisatie zoals die vandaag de dag nog zo herkenbaar is. De naam van de liberale staatsman J.R. Thorbecke (1798-1872), die een voor die tijd vooruitstrevende grondwet en in het verlengde daarvan eveneens een provinciewet en een gemeentewet bezorgde, mag in dit verband zeker niet onvermeld blijven. VNG-voorzitter P.J. Oud (1886-1968) kwalificeerde in 1946 in zijn overbekende *Honderd Jaren* de Gemeentewet als “Thorbeckes meesterwerk bij uitnemendheid”. En zo voegde hij daaraan toe: “Wie kan zwijgen van de weergalooze zekerheid waarmee hier de voorwaarden zijn geschapen voor de opvoering van het gemeenteleven tot eene hoogte en vlucht breeder en stouter dan zich de krachtigste verbeelding (...) haar dacht.”² Op 5 juli 1851 stond de organieke wet “regelende de zamenstelling, inrigting en bevoegdheid der gemeentebesturen” afgedrukt in het *Staatsblad*.³

Ontwerp Gemeentewet (1849) van J.R. Thorbecke

Het gewest Utrecht omvatte in 1795 vijf steden, Amersfoort, Montfoort, Rhenen, Utrecht en Wijk bij Duurstede en ±140 gerechten. IJsselstein was een zelfstandige baronie en behoorde niet tot Utrecht noch tot het gewest Holland.

1. Eemnes Buitendijks, 2. Eemnes Binnendijks, 3. Bunschoten, 4. Duist, de Haar en Zevenhuizen, 5. Ter Eem of Eembrugge, 6. Baarn, 7. Hoge en Lage Vuursche, 8. Drakenstein, 9. Soest en de Birt, 10. Isselt, 11. Hoogland en Emiklaar, 12. Stoutenburg, 13. Aschat, 14. Leusden, 15. Groenestein, 16. Woudenberg, 17. Maarn en Maarsbergen, 18. Renswoude, 19. Veenendaal, 20. Amerongen, 21. Leersum, Ginkel en Zuilenstein, 22. Darthuizen, 23. Doorn, 24. Over Langbroek, 25. Neder Langbroek, 26. Hardenbroek, 27. Sterkenburg, 28. Cothen, 29. Nijendijk of Dwarsdijk, 30. Schalkwijk, 31. Honswijk, 32. Tull en 't Waal, 33. Schonauwen, 34. Wulven, 35. Houten en 't Goy, 36. Heemstede, 37. Slachtmaat, 38. Oudwulven en Waaien, 39. Kleine Koppel, 40. Grote Koppel, 41. Maarschalkerweerd, 42. Werkhoven, 43. Odijk, 44. Driebergen, 45. Rijsenburg, 46. Bunnik en Vechten, 47. Amelisweerd, 48. Rhijnauwen, 49. Zeist, 50. Stoetwegen, 51. de Breul, 52. Kersbergen, 53. Kattenbroek, 54. de Bilt en Oostbroek, 55. Colenberg, 56. Oostveense landen, 57. Achttienhoven, 58. Westbroek, 59. Zuilen en Zwezereng, 60. Oostwaard, 61. Maarsseveen, 62. Tienhoven, 63. Breukelenveen, 64. Breukelen Proostdij, 65. Loenen, 66. Vreeland, 67. Nigtevecht, 68. Abcoude Baambrugge, 69. Abcoude Proostdij, 70. Vinkeveen, 71. Oudhuizen, 72. Loenersloot-Oukoop-Ter Aa, 73. Mijdrecht, 74. Blokland, 75. Wilnis en Westveen, 76. Oudhuizen, 77. Ruwiel, 78. Breukelerwaard, 79. Breukelen Ortsgerecht, 80. Breukelen Nijenrode, 81. Vijfhoeven, 82. Gieltjesdorp, 83. Noordeinde van Portengen, 84. Zuideinde van Portengen, 85. Laag Nieuwkoop, 86. de Haar, 87. Loefsgerecht van Ruwiel, 88. Spengen, 89. Kockengen Lokhorstgerecht, 90. Kockengen Montfoortsgerecht, 91. Kamerik Houdijk, 92. Kamerik Mijzijde, 93. Zegveld, 94. 's-Gravensloot, 95. Geverskop in westeinde van Harmelen en Breudijk, 96. Themaat, 97. Maarssenbroek, 98. Maarssen, 99. Themaat op den Eng, 100. de Hegge op Themaat, 101. Vleuten, 102. Harmelerwaard, 103. Harmelen en Haanwijk, 104. Veldhuizen, 105. Rosweide, 106. Reijerscop Kreuningen, 107. Reijerscop Meerloo, 108. Kattenbroek, 109. Linschoten en Mastwijk, 110. Achthoven, 111. Polanen, 112. Vlooswijk, Oostwijk en Kromwijk, 113. Linschoter Haar, 114. Wulverhorst, 115. Uiterdijken van Mastwijk, 116. Heeswijk, 117. Schagen en de Eng, 118. Willeskop en Kort Heeswijk, 119. Blokland, 120. Dijkveld en Rateles, 121. Hoenkoop, 122. Lopik, 123. Willige Langrak, 124. Vreeswijk, 125. 't Gein, 126. Nedereinde van Jutphaas, 127. Rijnhuizen, 128. Overeinde van Jutphaas, 129. Oost Raven, 130. West Raven, 131. Galecop, 132. Papendorp, 133. Oudenrijn en Heikop.

Uiteraard wordt vanaf 1851 ook óver de grenzen van gemeenten heen naar allerlei vormen van samenwerking gezocht. Op het gebied van vrijwillig gemeenschappelijke verzorging van wederzijdse belangen van meer dan één gemeente werd in de jaren tien van de twintigste eeuw echter in toenemende mate heil gezocht buiten het publieke recht om. Naamloze vennootschappen en verenigingen deden hun intrede als samenwerkingsvorm tussen gemeenten onderling. Het private recht verdrong zo het publieke recht. De gezaghebbende jurist A.A.H. Struycken (1873-1923) constateerde in 1912 dan ook dat de praktijk in dezen zich steeds minder bekommerde om de beslissing van het hoogste gezag.⁴ Struycken, hoogleraar aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam, verweet de toenmalige regering een zekere onverschilligheid jegens de verdringing van het publiekrechtelijke door het privaatrechtelijke corporatieleven. Bovengenoemde privaatrechtelijke associatievormen waren het antwoord op de eis van een brede ontplooiing van gemeentelijke openbare bedrijven over de grenzen van één enkele gemeente heen. Dit gold in het bijzonder voor gemeenten op het platteland. Niet het (steeds vrijmoediger geïnterpreteerde) van het toch al ruim opgezette art. 121 van de Gemeentewet werd gehanteerd. Men beriep zich in toenemende mate op de Wet van 1855.⁵ Deze trend zette zich door. Op grond van de Wet van 1855 vonden onder andere de oprichting van de *Onderlinge Risico-Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten* in 1906 en de “*Algemeene Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten* (van minstens 10.000 inwoners)” in 1912 plaats, aldus Struycken.

3. VREEMDSOORTIGE MAAR TOCH WEL NUTTIGE VERENIGING¹

We schrijven het jaar 1912. Het tweede kabinet Heemskerk (1909-1913) stond reeds drie jaar aan het roer. Anti-revolutionairen, katholieken en partijlozen hadden een minderheidskabinet gevormd van rechtse signatuur. Desalniettemin kenmerkte deze kabinetsperiode zich in hoofdzaak door de voorbereiding en de invoering van sociale wetgeving, in het bijzonder de totstandkoming van diverse sociale wetten, zoals uitbreiding van de verzekeringswet met een ziekte- en een invaliditeitswet.⁸ In 1912 bedroeg het aantal gemeenten 1.121 met een inwonertal van ± zes miljoen inwoners.⁹ Rond dit jaar gaven gemeenten gezamenlijk ongeveer 223 miljoen gulden uit, waarbinnen om en nabij 80 miljoen gulden aan investeringen werd gedaan. (Rijksuitgaven waren toentertijd ongeveer even hoog!). Het aantal personen in dienst van gemeenten kon worden geschat op ruim 53.000 (terwijl men voor het Rijk uitkwam op 35.000 personen). In 1912 verkregen gemeenten hun inkomsten voor 44 % uit gemeentelijke belastingen en retributies, ruim 26 % kwam uit de bedrijven en ± 19 % van Rijk en Provincie.¹⁰

Na een periode van twee jaar voorbereiding vond op 28 februari 1912 in het stadhuis van ’s-Gravenhage aan de Groenmarkt de oprichtingsvergadering plaats van de *Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten* (VNG).¹¹ Vanuit de provincie Utrecht was alleen de stad Amersfoort vertegenwoordigd. Na de lunch aangeboden door het Haags gemeentebestuur bleek dat

datum	gemeente	van	naar
19-09-1814	Abcoude	Noord-Holland	Utrecht
19-09-1814	Baambrugge	Noord-Holland	Utrecht
19-09-1814	Kortenhoef	Noord-Holland	Utrecht
19-09-1814	Loenen	Noord-Holland	Utrecht
19-09-1814	Nederhorst den Berg	Noord-Holland	Utrecht
19-09-1814	Uithoorn	Noord-Holland	Utrecht
19-09-1814	Vinkeveen	Noord-Holland	Utrecht
19-09-1814	Vreeland	Noord-Holland	Utrecht
19-09-1814	Hoevelaken	Utrecht	Gelderland
19-09-1814	Scherpenzeel	Utrecht	Gelderland
19-09-1814	Nieuwkoop	Utrecht	Zuid-Holland
19-09-1814	Nieuwveen	Utrecht	Zuid-Holland
19-09-1814	Oudewater	Utrecht	Zuid-Holland
19-09-1814	Schoonhoven	Utrecht	Zuid-Holland
19-09-1814	Waarder	Utrecht	Zuid-Holland
19-09-1814	Woerden	Utrecht	Zuid-Holland
19-09-1814	Zevenhoven	Utrecht	Zuid-Holland
01-10-1819	Ankeveen	Utrecht	Noord-Holland
01-10-1819	Kortenhoef	Utrecht	Noord-Holland
01-10-1819	Nederhorst den Berg	Utrecht	Noord-Holland
01-10-1819	Thamen	Utrecht	Noord-Holland
01-10-1819	Uithoorn	Utrecht	Noord-Holland
01-01-1821	Hagestein	Utrecht	Zuid-Holland
01-01-1821	Lange Ruige Weide	Utrecht	Zuid-Holland
01-01-1821	Oukoop	Utrecht	Zuid-Holland
01-01-1821	Papekop	Utrecht	Zuid-Holland
01-01-1821	Cabauw	Zuid-Holland	Utrecht
01-01-1821	Indijk	Zuid-Holland	Utrecht
01-01-1821	Snelrewaard	Zuid-Holland	Utrecht
01-01-1821	Teckop	Zuid-Holland	Utrecht
01-01-1821	Zevender	Zuid-Holland	Utrecht
01-01-1821	Zuid-Polsbroek	Zuid-Holland	Utrecht
01-07-1970	Oudewater	Zuid-Holland	Utrecht
01-01-1989	Woerden	Zuid-Holland	Utrecht
01-01-2002	Vianen	Zuid-Holland	Utrecht
01-01-2002	Loosdrecht	Utrecht	Noord-Holland

Overzicht van gemeenten die in hun geheel overgingen van of naar de provincie Utrecht in de periode 1814-2009.⁴

28 gemeenten waren toegetreden.¹² Om rechtspersoonlijkheid te verwerven, werd voor de concept-statuten koninklijke goedkeuring aangevraagd. Het initiatief voor de oprichting was ontstaan in de kring van het bestuur van de reeds gememoreerde *Onderlinge Risico-Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten*.¹³ Deze vereniging, in het leven geroepen om het mogelijk risico als gevolg van de Ongevallenwet (1901) onderling te spreiden, kan worden gezien als de eerste vorm van samenwerking tussen gemeenten in Nederland. Mede onder invloed van de oprichting van zusterverenigingen (i.o.) in het buitenland (bijv. de *Deutsche Städtetag*, 1905), ontstond in de kring van aangesloten bestuursleden al gauw “uit den allerwege ontwakenden drang naar meerdere aaneensluiting tusschen de verschillende gemeenten”¹⁴ de gedachte de intergemeentelijk samenwerking ook naar andere terreinen uit te breiden. De uitbreiding van het gemeentelijk takenpakket in een complexer wordende samenleving, de algemene maatschappelijke drang tot het zich organiseren en het besef dat men in gemeenschappelijkheid professioneler voor de publieke zaak te werk kon gaan, bevorderden de wens tot intensievere samenwerking tussen gemeenten. Doel van de VNG was dan ook de behartiging van de stoffelijke belangen van de aangesloten gemeenten vorm te geven. Het verhaal gaat dat de idee voor een vereniging van gemeenten is ontstaan in de wachtkamer van het Haagse station *Staatsspoor* onder enkele burgemeesters die - na een bestuursvergadering van de Onderlinge Risico-vereniging - zaten te wachten op de trein die hen terug zou brengen naar ieders gemeente.¹⁵

Voor een eerste oriëntatie waren vertegenwoordigers van een vijftigtal gemeentebesturen uit ‘groote’ gemeenten uitgenodigd. Tijdens de zogeheten *Koninginneweek* – Koninklijke audiëntie voor burgerlijke autoriteiten – waren op 28 mei 1910 een aantal burgemeesters en enige wethouders bijeen in *Hôtel Americain* in Amsterdam. Tijdens deze bijeenkomst werden in algemene zin de voordelen geïnventariseerd zoals het gemeenschappelijk optreden, het geven van adviezen, het instellen van enquêtes en het publiceren van adviezen van algemeen belang. Een commissie toog aan de slag om vorm te geven aan de concept-statuten voor de vereniging. Zij zou openstaan voor burgemeesters én wethouders als vertegenwoordigers van hun gemeenten. Ambtenaren waren uitgesloten. Naast één wethouder van ‘s-Gravenhage bestond de commissie uit de burgemeesters van Breda, Zaandam, Zwolle en trad voor de gemeente Utrecht burgemeester A.F. baron van Lynden (1856-1931) op. De idee een vereniging van leden van gemeentebesturen werd spoedig ingeruild voor de vorming van een vereniging van gemeenten; een privaatrechtelijke vereniging van publiekrechtelijke lichamen; een novum in het Nederlands staatsrecht. De plaats van de VNG is in het Nederlands staatsbestel dan ook nergens in een wettelijke regeling verankerd.

Op voorstel van de voorbereidingscommissie werd besloten tot een lidmaatschap voor gemeenten van minimaal 10.000 inwoners, het stemrecht werd geregeld (1 stem per 10.000 inwoners met een maximum van 12) en de contributie werd vastgesteld op een halve cent per inwoner.¹⁶ Van de 82 benaderde gemeenten werden 28 gemeenten lid. Zij vertegenwoordigden

te samen 1.004.889 inwoners. Twintig gemeenten wachtten af, terwijl 34 gemeenten hadden besloten om niet toe te treden. Onder de steden met een inwonertal groter dan 100.000 inwoners traden Amsterdam, Rotterdam en Utrecht om uiteenlopende redenen niet toe. Noodgedwongen zag Baron van Lynden, Utrechts burgemeester tussen maart 1908 en maart 1914, zich genoodzaakt de voorbereidingscommissie voortijdig te verlaten. Boze tongen beweerden dat het negatief besluit van de Utrechtse gemeenteraad mede was ingegeven door de voorkeur voor ‘s-Gravenhage als zetel van de toekomstige vereniging waardoor er niet was gekozen voor de centraal gelegen provinciehoofdstad.¹⁷ Dat de jaarlijkse algemene vergaderingen ‘in het land’ zouden worden georganiseerd - om voeling te houden met andere streken - zal in het Utrechtse weinig indruk hebben gemaakt. In het eerste bestuur van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten zag in tegenstelling tot een stad als Zwolle, de geboortestad van Thorbecke, de gemeente Utrecht zich dan ook niet vertegenwoordigd. Hetzelfde gold overigens voor de gehele provincie Utrecht. Voor alle gastvrijheid tijdens de oprichtingsvergadering op 28 februari 1912, maar ook als appreciatie van de relatie van de jonge vereniging met de regeringsstad ging alle aandacht uit naar haar relatief jonge, Haagse burgemeester Jhr. H.A.van Karnebeek (1874-1942). Aan het eind van de zittingsdag werd hem zelfs het erevoorzitterschap van de jonge VNG aangeboden.

4. VOORPORTAAL VAN HET KONINKRIJK

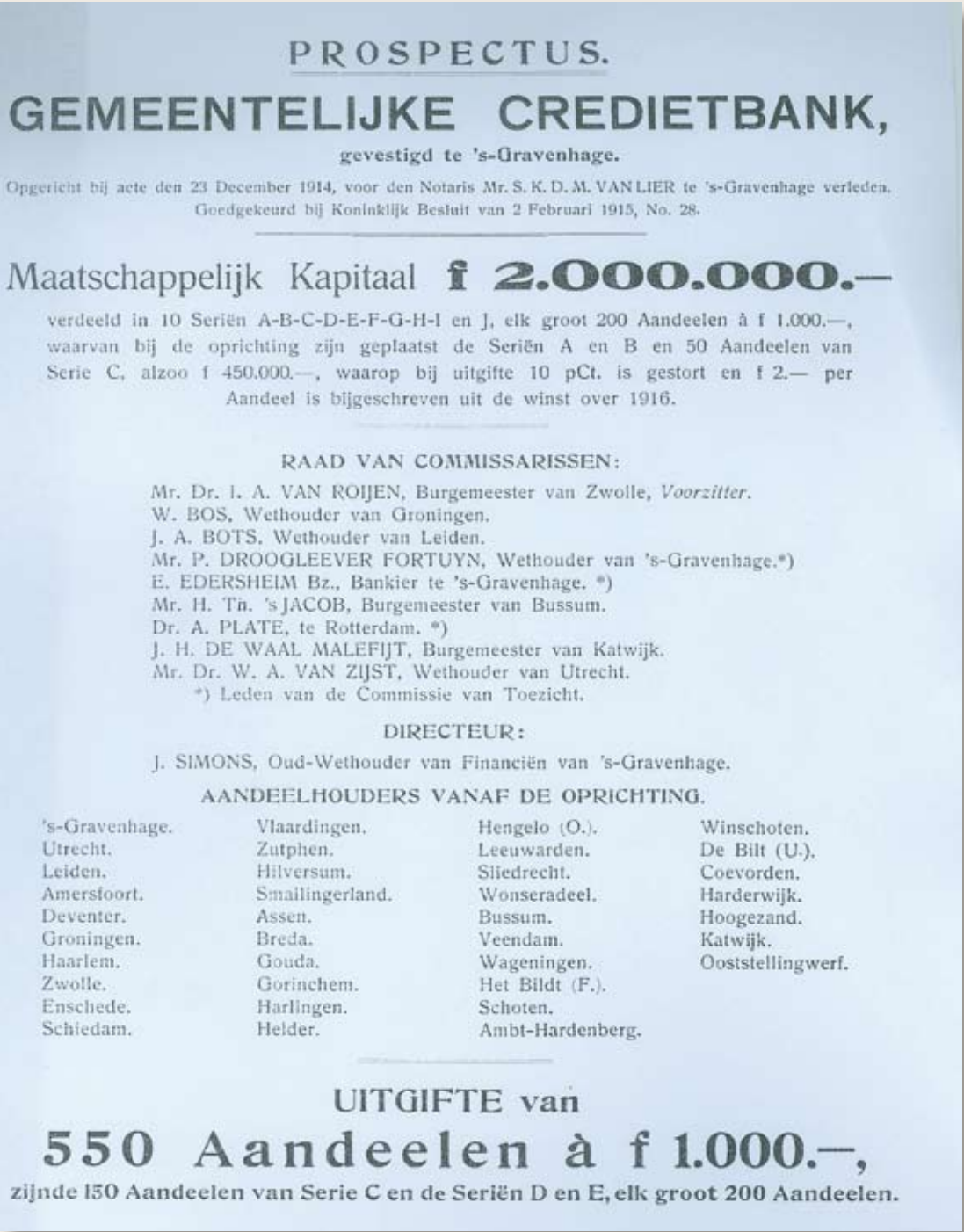
*“Ik ken maar één Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten heeft eens iemand gezegd en dat is het Koninkrijk der Nederlanden. Nu zijn er (...) vele wijzen om het Koninkrijk der Nederlanden stevig te fundeeren; een van die wijzen is de tweede[, de] Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten, die men dan misschien het voorportaal van het Koninkrijk zou mogen noemen.”*²

Alle begin is moeilijk. Dat gold ook voor de VNG. Ofschoon bij aanvang enige hobbels genomen moesten worden, toonde ‘het orgaan van samenbinding’ zich energiek in haar optreden. Het duurde echter nog tot oktober 1912 eer de koninklijke goedkeuring van de vereniging loskwam. Hoewel op 23 februari 1913 de eerste algemene vergadering plaatsvond, werd pas op 1 maart 1913 aan de Nieuwe Schoolstraat het Bureau geopend en beschikte het pas aanvang september over een directeur in de persoon van de Haagse oud-wethouder J. Simons.¹⁹ Met ingang van 1 februari 1914 werd het weekblad *Gemeentebelangen* (van de firma W.E.J. Tjeenk Willink te Zwolle) het officiële orgaan van de VNG. Met de rubriek ‘Mededeelingen van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten’ werden op die manier ook niet-aangesloten gemeenten bereikt. Deze situatie heeft geduurd tot 1919. Het Centraal Bureau voor Verificatie, waartoe VNG-leden afzonderlijk moesten toetreden, startte zijn werkzaamheden op 1 mei 1914. Leden betaalden hiervoor, maar de hoogte van de contributie was afhankelijk van de verleende diensten. Onder de eerste zeven aangesloten gemeenten trof men de gemeente Amersfoort aan. Eind december 1914 werd de *Gemeentelijke Credietbank* (voorgangster van de *Bank* voor

Nederlandsche Gemeenten) opgericht. 32 Gemeenten namen deel aan de bank waardoor deze bij aanvang reeds kon beschikken over een startkapitaal van f. 450.000. Bij de Gemeentelijke Credietbank konden gemeenten geldleningen sluiten tegen gunstige voorwaarden. Haar werkzaamheden vingen aan vanuit de burelen van het kantoorgebouw aan de Mauritskade 15a in februari 1915.²⁰

Naast alle aandacht voor opbouw en inrichting van de organisatie vond men tijd en energie om de eerste adressen met aanmerkingen op lopende wetsvoorstellen te richten aan de regering. Dat werd gedaan namens de eigen leden, maar men spoorde ook niet-leden aan VNG-adviezen in de richting van de Regering en de Tweede Kamer te ondersteunen.²¹ Met name de financiële verhouding tussen rijk en gemeenten hield de VNG in de eerste jaren van haar bestaan bezig. Naast adviezen die betrekking hadden op het gebied van wetgeving bepleitte de VNG de oprichting van een aantal organisaties en gaf zij vrijblijvend adviezen over uiteenlopende onderwerpen. Ofschoon Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) neutraal was, waren de gevolgen van de eerste oorlogsjaren ook zichtbaar in de planning van de VNG. Enquêtes, rapporten en adviezen bleven verschijnen, maar de frequentie daalde. Bovendien zag men zich genoodzaakt de aandacht te verschuiven naar het oplossen van actuele, praktische problemen als gevolg van de oorlog (bijv. distributie, oorlogswinstbelasting). Andere, minder actuele onderwerpen werden op de lange baan geschoven.

jaar	totaal aantal gemeenten	totaal aantal inwoners	aantal Utrechtse gemeenten	aantal Utrechtse inwoners
1912	28	1.056.183	01 (Amersfoort)	023.997
1913	28	1.074.674	01 (idem)	024.173
1914	30	1.126.345	02 (Amersfoort, Zeist)	038.816
1915	44	1.439.820	02 (idem)	040.132
1916	325	3.167.046	21	213.029
1917	396	3.738.217	23	223.454
1918	445	4.644.274	33	254.330
1919	512	5.200.533	41	280.550
1920	626	5.634.381	49	300.633

Bij de start van de VNG in 1912 hadden zich 28 leden aangesloten. Vanwege het criterium dat een kandidaat-lid van de VNG minimaal het aantal van 10.000 inwoners binnen zijn gemeentegrenzen diende te herbergen, kwamen er binnen de provincie Utrecht maar drie gemeenten in aanmerking om lid te worden, te weten Utrecht, Amersfoort en Zeist.²⁸ Amersfoort had zich al eind mei 1911 gecommiteerd aan de oprichting de VNG;²⁹ Zeist zou volgen op 14 juli 1914,³⁰ maar de gemeenteraad van Utrecht – de vierde gemeente van het land - zou pas op 5 november 1915 instemmen met het lidmaatschap van de VNG.³¹ Eind 1916 stonden echter 21 Utrechtse gemeenten als lid van de VNG geregistreerd; naast Amersfoort, Zeist en Utrecht waren de gemeenten Abcoude-Baambrugge, Abcoude-Proostdij, Achttienhoven, Baarn, De Bilt, Breukelen-Nijenrode, Breukelen-St. Pieters, Eemnes, IJsselstein, Jaarsveld, Loenen, Lopik, Maarssen, Maarsseveen, Mijdrecht, Montfoort, Tienhoven en Vleuten toegetreden tot de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.³²

5. SLAGBOOM DER VERDEELDHEID

De statuten van de VNG uit 1912 bevatten de bepaling dat een gemeente, die lid wilde worden, minimaal 10.000 inwoners moest hebben. Het onderscheid tussen de belangen van kleinere plattelands- en grotere gemeenten was gemaakt met het oog op het verschil van belangen. In een eerdere fase had de oprichtingscommissie zelfs willen uitgaan van de ondergrens van 15.000.³³ Mede vanwege die eis waren in het voorjaar van 1911 dan ook slechts 82 gemeenten aangeschreven met het verzoek lid te worden van de VNG. Een naderhand ontstane discussie over de vraag of alsnog kleinere gemeenten moesten worden toegelaten, bleef onbeantwoord. Vanwege organisatorische redenen zou aanpassing van het criterium een te ingrijpende wijziging van de opzet van de vereniging hebben betekend. Overigens was tijdens de constituerende vergadering gebleken dat van de gemeenten met méér dan 100.000 inwoners enkel 's-Gravenhage als lid was toegetreden.

Onder invloed van “hangende plannen” een afzonderlijke vereniging voor ‘kleine’ gemeenten op te richten, liet het bestuur van de VNG op 15 juli 1915 de bepaling van het minimale inwonertal vervallen.³⁴ De oprichting van een dergelijke vereniging was echter al een feit. Een eerste circulaire was verstuurd (22 juni 1914) vanaf het adres Oostsingel 30a in Delft, het huis van beoogd secretaris H.Th. Klein. Eind juli hadden reeds 142 gemeenten hun instemming met de oprichting betuigd. Op zaterdag 8 augustus 1914 vond een bijeenkomst in *Zuid-Hollandsch Koffiehuis* aan de Groenmarkt in ‘s-Gravenhage georganiseerd om te komen tot oprichting van een vereniging van kleine gemeenten in Nederland.³⁵ Later dan de bedoeling was van de initiatiefnemers werd de officiële oprichting uitgesteld tot eind december van dat jaar. Tussen de ministeries van Justitie en Binnenlandse Zaken moest worden overlegd omdat een der doelstellingen van de vereniging was dat er ook samenwerking zou worden gezocht met buitenlandse verenigingen.³⁶ Maar van doorslaggevender betekenis was geweest de algehele mobilisatie en het uitbreken van de oorlog. Ofschoon zich onder de

initiatiefnemers geen Utrechtse bestuurders bevonden, vond op 22 december 1914 de officiële oprichtingsvergadering van de *Vereeniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten in Nederland* (VKSPN) wel plaats in de ‘grote’ stad Utrecht; in een bovenachterzaal van *Hôtel de l’Europe*, Vreeburg 17, voor een periode van 29 jaar en 11 maanden.³⁷ 42 Vertegenwoordigers van gemeenten waren aanwezig terwijl 177 gemeenten inmiddels hun adhesie hadden betuigd.³⁸

Het moet opmerkelijk geweest zijn dat tijdens de oprichtingsvergadering het bestuur de opdracht kreeg, voorstellen te formuleren inzake een mogelijke fusie met de VNG. Opvallend is dat in de definitieve versie van de eigen statuten de begrenzing van het inwonertal van 10.000 niet meer werd opgenomen alsmede de bepaling dat gemeenten met een groter inwonertal, die als plattelandsgemeenten konden worden aangeduid (art. 5), in de gelegenheid werden gesteld eveneens toe te treden. Had de bovengrens van maximaal 10.000 inwoners wel gegolden, dan had de vereniging in de provincie Utrecht toch altijd nog 69 potentiële gemeenteleden kunnen werven.³⁹ Bij aanvang bleken evenwel maar zes Utrechtse gemeenten lid te zijn geworden, te samen 15.270 inwoners representerend. Wethouder Th. Straver van Montfoort dankte voor het initiatief tot oprichting “nu de groote gemeenten ons hebben uitgeschakeld.” Tegelijkertijd bepleitte hij ten gunste van de plaatselijke middenstand een gezamenlijke in- en verkoop van goederen te willen uitsluiten.⁴⁰ Binnen de Utrechtse deelnemers was M. Fernhout, burgemeester van Mijdrecht, actief in de Commissie ter bestudering van de mogelijke verzekering van gemeente-eigendommen tegen brandschade.⁴¹ Van de in totaal 256 leden op 3 juni 1915 bleken er uiteindelijk acht Utrechtse gemeenten lid te zijn geworden: Breukelen-Nijenrode, Breukelen-St. Pieters, IJsselstein,⁴² Jaarsveld, Lopik, Mijdrecht, Montfoort en Vleuten-De Meern.⁴³

Wat was hieraan voorafgegaan? Half mei 1914 had A.B. Michielsen, burgemeester/secretaris van Haarlemmerliede en Spaarnwoude, een schrijven doen uitgaan aan ongeveer dertig kleine gemeenten om te polsen of zij tot de VNG zouden willen toetreden als die tenminste tot een statutenwijziging zou overgaan met betrekking tot de bepaling van het vereiste inwonertal van minimaal 10.000 inwoners.⁴⁴ Burgemeester Michielsen had hierover VNG-directeur Simons gepolst. Volgens diens zeggen propageerde ook gemeentesecretaris A.R. Veenstra (1878-1929) vanuit Amersfoort soortgelijke denkbeelden.⁴⁵ De directeur van de VNG stond niet onwelgevallig tegenover het idee. Ondanks deze bereidheid bleek de animo onder burgemeesters van kleine gemeenten niet erg groot te zijn. Men vreesde dat de kleine gemeenten als een soort bijwagen zouden worden beschouwd.⁴⁶ De voornaamste reden die werd aangevoerd was de opvatting dat de belangen van grote en kleine gemeenten te zeer uiteenlopend waren om in één vereniging te behartigen.⁴⁷ Maar ook vreesde men een te hoge contributie. Men zag overigens wel mogelijkheden tot onderlinge samenwerking. Vandaar dat zij er de voorkeur aan gaven een eigen vereniging op te richten ter behartiging van de belangen van de kleine gemeenten. Een commissie ter voorbereiding toog aan het werk, verstuurde een

circulaire aan ‘kleine’ gemeenten en verzocht om instemming met het idee.⁴⁸ Gesteld werd dat men voorstond zich te organiseren als en voorts gelijk op te trekken met de ‘grote’ VNG. 142 Gemeenten, 450.600 inwoners vertegenwoordigend, stemden voorlopig in met de oprichting. Welwillende samenwerking met de grote evenknie werd niet uitgesloten.

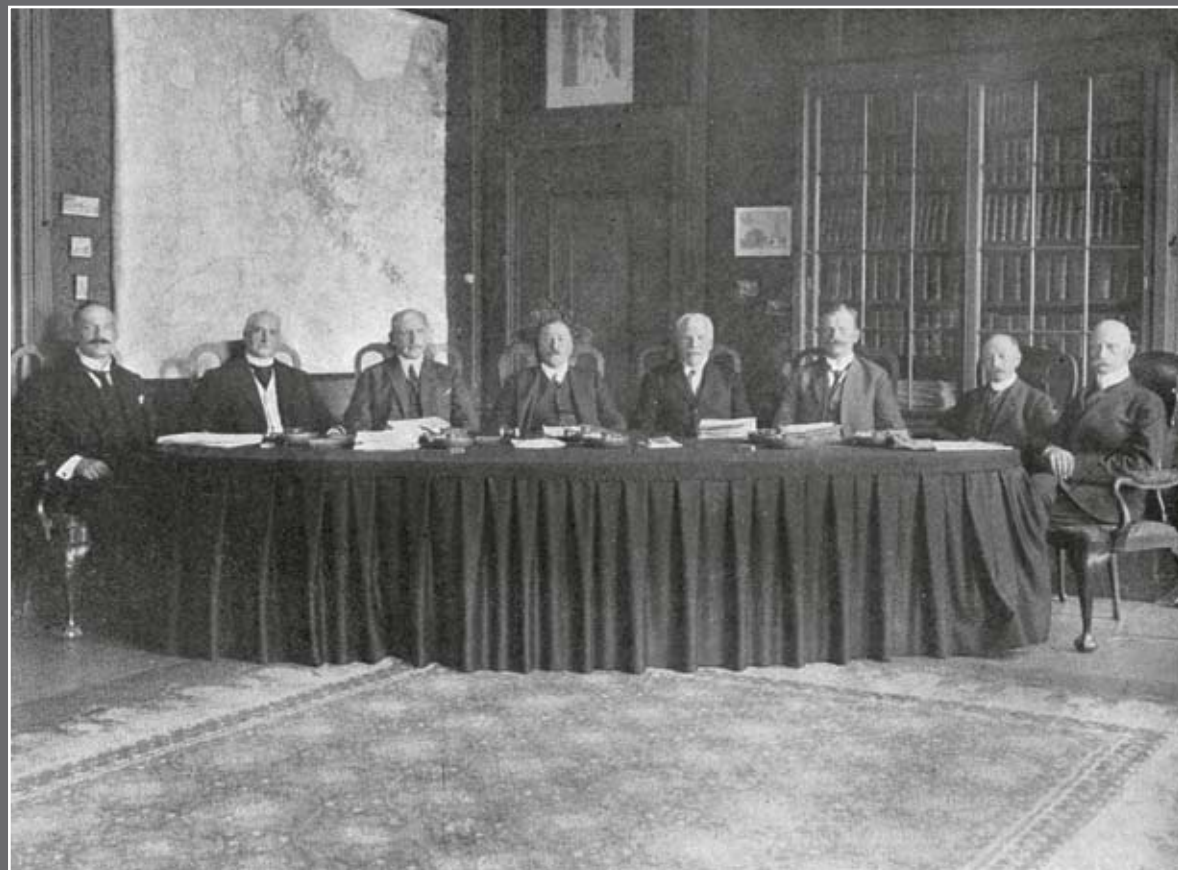
De oprichting van deze afzonderlijke vereniging werd door de VNG als “minder wenschelijk” geacht.⁴⁹ Men moest zien te komen tot aaneensluiting van alle gemeenten in één vereniging. Amper twee dagen ná oprichting van de vereniging van kleine gemeenten, nam de VNG het initiatief tot overleg. De Vereniging van kleine stedelijke en van plattelandsgemeenten stond niet onwelwillend tegenover de gedachte van samensmelting met de VNG. De conditie was wel dat statuten en reglementen van de VNG zouden moeten worden aangepast. Tijdens een overleg tussen de VNG en een commissie uit het voorlopig bestuur van de vereniging van kleine en plattelandsgemeenten stelde de delegatie van de eerstgenoemde vast dat van tegenstrijdige belangen tussen grote en kleine gemeenten in de praktijk eigenlijk niet veel was gebleken. VNG-gedelegeerde Jhr. E.A. van Beresteyn (1876-1948), burgemeester van Zaandam, constateerde geamuseerd dat het een ‘Hollandsche gewoonte’ was om veel verenigingen met eenzelfde doelstelling op te richten. Maar zijn Zwolse confrater I.A. van Royen, tot 1918 vice-voorzitter van de VNG, was kritischer. Hij karakteriseerde het optreden van de bestuursleden van de vereniging i.o. als blijf van zelfoverschatting en ijdelheid. Zelf gaf hij er de voorkeur aan de ondergrens van het aantal vereiste inwoners vooral niet te verwijderen uit de statuten van de VNG.⁵⁰ Hoewel het VNG-bestuur daartoe wel bereid bleek, werden de onderhandeling in 1915 gestaakt zonder te komen tot een bevredigend resultaat voor beide gesprekspartners.

Het proces van samensmelting van beide gemeentelijke belangenorganisaties leek vertraagd, maar niet afgesloten. Om toch de weg voor een fusie vrij te maken, had de algemene vergadering van de VNG inmiddels besloten tot een statutenwijziging. Om recht te doen aan alle gemeenten, ongeacht hun grootte, werd uiteindelijk in de nieuwe statuten opgenomen dat gemeenten in twee categorieën zouden worden ingedeeld en dat van elke categorie twee leden in het bestuur zouden worden opgenomen.⁵¹

Het bestuur van de kleine club gemeenten was niet erg onder de indruk. Wie wilde, kon overstappen, er was immers niet aan de voornaamste eis tegemoet gekomen, de belangen werden nog altijd als te uiteenlopend beschouwd en het bestaan van twee verenigingen werd zelfs als een prikkel beschouwd om het beste beentje voor te zetten. Concurrentie wekt tot activiteit, zo werd gesteld!⁵²

Het college van
Gedeputeerde Staten van
Utrecht in zijn
samenstelling van juli
1923. vierde van links
voorzitter F.A.C. graaf van
Lynden van Sandenburg.

gebracht en hij dus niet uit persoonlijk winstbejag handelde, kon hij makkelijker verhoging van de salarissen van zijn collega's bepleiten bij zijn "oudste vriendje" Alex met wie hij in vroeger jaren veel aan sport had gedaan. Frederik Alexander Carel graaf van Lynden van Sandenburg (1873-1932) was tussen 1914 en 1924 Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht. Nog later zou Van Randwijck in zijn memoires ook nog stellen dat het werk van de vereniging niet kon worden bestempeld als wat tegenwoordig onder de gebruikelijke term van 'georganiseerd overleg' wordt verstaan.⁶⁰

Tijdens zijn zo-even gememoreerd betoog benadrukte de eerste burger van Amersfoort het grote belang voor de gemeenten om zich te verenigen en georganiseerd op te treden. Ook leden van de Tweede Kamer stelden het volgens Van Randwijck op prijs als zij werden voorgelicht en gesteund door belanghebbende gemeenten, te meer daar zij reeds werden overladen met werk. F.C.C. van Tuyll van Serooskerken (Abcoude) vroeg zich openlijk af hoe de VNG zich verhield tot de Vereniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten. Het bestaan van twee verenigingen werd door Van Randwijck betreurd. Hij had er half juni 1914 al op gewezen dat de kleinere gemeenten relatief meer belang hadden bij een VNG dan de 50.000 plus-gemeenten. In dat verband had Amersfoorts burgemeester reeds de vraag gesteld of het wel zo goed was geweest een ondergrens voor wat betreft het aantal vereiste inwoners op te nemen in de statuten van de VNG.⁶¹ Van één vereniging zou immers veel meer kracht uitgaan, zij zou meer kunnen bereiken en zij zou financieel sterker staan. Voor de belangen van kleine gemeenten was inmiddels in de statuten "volkomen gezorgd", aldus Van Randwijck. Als voorbeeld wees hij op de Commissie die naar aanleiding van de voorgenomen wetswijziging inzake de financiële verhouding tussen rijk en gemeenten was ingesteld. Daarin waren ook vertegenwoordigers van kleine gemeenten opgenomen. Verschillende sprekers onderschreven het belang van VNG-instellingen. Veenstra wees er ten slotte op dat in veel kleine gemeenten de financiële administratie veel te wensen overliet, waardoor de noodzaak van het VNG-Bureau voor Verificatie nog eens extra werd benadrukt.

Uiteindelijk stelde gemeentesecretaris M.H. Eggink (Maarssen)⁶² voor alle Utrechtse gemeenten op te wekken lid te worden als ze dat nog niet waren. Fernhout merkte in dit verband op dat de gemeente Mijdrecht reeds lid was geworden van de Vereniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten juist vanwege het feit dat de VNG niet openstond voor kleine gemeenten. Hij wees op de speciale belangen van kleine gemeenten. Fernhout vond dan ook dat tijdens deze vergadering niet kon worden uitgemaakt welke vereniging de voorkeur had.

Door statutenwijziging konden sinds half juli 1915 ook kleine gemeenten lid worden van de VNG waardoor het *raison d'être* voor de vereniging van kleine gemeenten was komen te vervallen. Veenstra merkte op dat bij de oprichting van de VNG een principiële fout was gemaakt; dat de oprichting van de andere vereniging in de hand gewerkt. De Amersfoorder

achtte de tijd rijp voor een fusie.Van Randwijck steunde het voorstel van Eggink en voegde de wens eraan toe dat het initiatief daartoe moest uitgaan van hun vergadering! Eggink stelde voor door ‘persoonlijke aanraking’ de fusie te bevorderen. De kans van slagen was op die manier groter dan louter het aanschrijven per brief. Enkele bestuursleden zouden als inleiders kunnen optreden. Veenstra was voorstander van persoonlijk initiatief en wilde steun vragen bij zusterverenigingen in andere provincies. “Er moet een krachtige drang tot fusie komen.” Met het oog op zijn bestuurslidmaatschap van de VNG zag Van Randwijck voor zichzelf geen rol weggelegd. De voorzitter en secretaris van de vereniging zouden optreden en Veenstra werd gevraagd mee te werken aangezien hij met beide verenigingen bekend bleek te zijn. Besloten werd om de gemeenten in de provincie Utrecht uit te nodigen lid te worden van de VNG en zich in verbinding te stellen met zusterverenigingen in andere provincies. Er zou een bijeenkomst worden georganiseerd.Voorzitter S.I. Cambier van Nooten (1852-1930),⁶³ gemeentesecretaris Eggink (beiden uit Maarssen en Maarsseveen), en Veenstra (Amersfoort) zouden de inleiders zijn.

naam	functie	ambt	gemeente
Cambier van Nooten, S.I.	voorzitter	burgemeester	Maarssen en Maarsseveen
Quarles van Ufford, Jhr. E	onder-voorzitter	burgemeester	Maartensdijk
Rutgers van Rozenburg, Jhr. L.	penningmeester	burgemeester/secretaris	Eemnes
Eggink, M.H.	secretaris	secretaris	Maarssen en Maarsseveen
Velde, E.A.H.A. van de	gewoon lid	burgemeester	Loenen
Randwijck, J.C. graaf van	gewoon lid	burgemeester	Amersfoort

Overzicht van bestuursleden van de Utrechtse Provinciale Vereniging van Burgemeesters en Secretarissen (februari 1916).²⁸

7. AANDRANG TOT INEENSMELTING

De Utrechtse burgemeesters en secretarissen besloten op die bewuste 13 januari 1916 een missive te sturen naar zowel de VNG als de Vereniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten met het verzoek de fusieonderhandeling nieuw leven in te blazen. In haar algemene vergadering van 13 februari werd besloten álle (grote en kleine) gemeenten - en niet alleen in de provincie Utrecht - uit te nodigen toe te treden tot de VNG. De uitgebreide missive aan de VNG en de Vereniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten – de als ‘historisch’ te kwalificeren missive no. 26 - werd meegezonden.⁶⁵ Als de “aandrang tot ineen-smelting der beide vereenigingen veelzijdig” bleek, zou daartoe worden besloten. Benadrukt werd dat net als grotere gemeenten ook kleinere gemeenten belang konden hebben bij een lidmaatschap van

S.I. Cambier van Nooten
van 1878-1903 burgemeester
en secretaris in zijn
geboorteplaats Lopik, alsmede
in de gemeenten Willige
Langerak en Jaarsveld voordat
hij vervolgens per 1 maart
1922 tot burgemeester werd
benoemd van de gemeenten
Maarssen en Maarseveen.

Utrechtsche Provinciale Vereeniging van Burgemeesters en Secretarissen.

No. 26.

Behoort bij
Dossier *D-15*
No. *117 22*

UTRECHT, JANUARI 1916.

In verband met een desbetreffend schrijven van de Vereeniging van Nederlandsche gemeenten werd in de op 13 Januari 1916 te Utrecht gehouden algemeene vergadering onzer Vereeniging, na gehouden discussie, besloten, de gemeentebesturen in de provincie Utrecht in overweging te geven, zich aan te sluiten bij de Vereeniging van Nederlandsche gemeenten.

In die vergadering werd van verschillende zijden gewezen op het overwegende belang van ineensmelting van de vereeniging van Nederlandsche gemeenten en die van kleine stedelijke- en plattelandsgemeenten en werd ons Bestuur uitgenoodigd de vroeger door anderen te dezer zake gedane poging, om alsnog tot fusie te geraken, te herhalen.

Wij voldoen aan die uitnoodiging gaarne, omdat ook wij van oordeel zijn, dat fusie in het belang van beide vereenigingen moet worden geacht.

Met waardeering voor het werk, hetwelk door elk der beide vereenigingen reeds is verricht, lijdt het overigens geen twijfel, dat van één groote vereeniging meer kracht kan uitgaan. En het wil ons voorkomen, dat het doel door ieder der beide vereenigingen nagestreefd, n.l. behartiging van de belangen der aangesloten gemeenten, ineensmelting geenszins in den weg staat, integendeel veel eer in de hand werkt.

De Vereeniging van Nederlandsche gemeenten heeft getoond dit in te zien, door hare statuten te wijzigen, hierin bestaande:

a. die Vereeniging open te stellen voor alle gemeenten in Nederland, daardoor derhalve terugkomende op de o. l. in den aanvang begane principiele fout, slechts gemeenten met minstens 10000 inwoners toe te laten;

b. in het Bestuur te doen plaats nemen: tenminste 2 leden uit gemeenten met 50000 zielen of meer; tenminste 2 leden uit gemeenten met 20000 zielen of meer, doch minder dan 50000 zielen; tenminste 2 leden uit gemeenten met 10000 zielen of meer, doch minder dan 20000 zielen en tenminste 2 leden uit gemeenten met minder dan 10000 zielen.

Het zou wellicht aan te bevelen zijn de bepaling te maken, dat er een tweeledige Directie zal zijn, waarvan één der leden speciaal tot taak zal hebben de behartiging van belangen, in het bijzonder elgen aan gemeenten met een klein stedelijk of plattelandsch karakter.

Welke verdere waarborgen voor deze behartiging wijders zouden moeten worden vastgesteld, meenen wij veilig te mogen overlaten aan het oordeel van hen, die t. z. t. geroepen zullen zijn, de door ons voorgestane ineensmelting feltelijk tot stand te brengen.

Wij zijn er echter van overtuigd, dat onoverkomenlijke hinderpalen in dezen niet bestaan en dat, als de ernstige wil er is, in het wezenlijk belang der aangesloten gemeenten de fusie te bevorderen, gemakkelijk een regeling kan worden getroffen, welke aan beide partijen voldoet en waardoor het mogelijk is wederzijdsche belangen voor te staan.

AAN
DE VEREENIGING VAN NEDERLANDSCHE GEMEENTEN
EN
DE VEREENIGING VAN KLEINE STEDELIJKE EN --
-- PLATTELANDSGEMEENTEN.

De onafhankelijke plaats van de burgemeester was voor burgemeester graaf van Randwijck “de groote attractie”. Jules Cornelis graaf van Randwijck werd in 's-Gravenhage geboren op 1874 als derde telg uit een adellijk geslacht. Beide ouders waren aan het hof van koning Willem III verbonden geweest. Aan de rijksuniversiteit van Utrecht studeerde de jonge graaf rechten en staatswetenschappen. Tussen 1912 en 1940 was hij burgemeester van Amersfoort, waar hij op 2 november 1962 zou overlijden. De functie van voorzitter – hij was een begaafd spreker in het openbaar – bepaalde in hoge mate zijn publieke carrière.

de VNG. Men sprak van een principiële fout enkel gemeenten van meer dan 10.000 inwoners toe te laten. Van een grote vereniging waarin alle gemeenten zouden zijn georganiseerd, kon immers meer invloed uitgaan. Adhesiebetuigingen met betrekking tot het initiatief van de Utrechtse burgemeesters arriveerden ten burele van de VNG; ook van de zijde van Utrechtse gemeenten.⁶⁶ Naar aanleiding hiervan werd op 25 maart 1916 een conferentie gehouden te Utrecht, waarbij onder andere ook Van Randwijck aanwezig was. De kans op samensmelting van de twee verenigingen was nog niet uitgesloten.

Juist tijdens de vergadering van Utrechtse burgemeesters en secretarissen van 13 april 1916 toen de nieuwe burgemeester van Montfoort, Th.P.J. Elsen, werd verwelkomd, kon Van Randwijck verschillende mededelingen doen waaruit kon worden opgemaakt dat de bedoelde fusie aanstaande was. Voorzitter Cambier van Nooten, sprak zijn genoegen uit over het feit dat de poging van zijn vereniging waarschijnlijk met succes zou worden bekroond.

Ten slotte is het vermeldenswaard dat op 8 april 1920 bestuurslid Van Randwijck tot zijn eigen verbazing tot voorzitter van de vereniging van Utrechtse burgemeesters en secretarissen zou worden verkozen.⁶⁷ Hij achtte het beter dat een ander voorzitter zou worden. Desalniettemin werd, met name bij monde van Eggink en Elsen, aangedrongen op Van Randwijcks voorzitterschap. Hij stemde na enige aarzeling in maar slechts voor de duur van één jaar. Nadien, tijdens het schrijven van zijn memoires, heeft hij met de gedachte gespeeld dat hij zijn benoeming vooral te danken had aan de leden-gemeentesecretarissen. Volgens zijn zeggen zagen zij in hem veeleer een collega dan een burgemeester als gevolg van zijn werk ter secretarie in Leeuwarden en Den Haag.⁶⁸ De functie van voorzitter – hem op het lijf geschreven – zou hij bijna 25 jaar lang “altijd even plezierig” bekleden. Noodgedwongen eindigden zijn werkzaamheden vanwege zijn (uitgestelde) pensionering als burgemeester van Amersfoort op 31 december 1940. Het kan als veel betekenend worden gekarakteriseerd dat met zijn afscheid als voorzitter aanvang 1941 de Vereniging van burgemeesters en secretarissen in de provincie Utrecht *de facto* ophield te bestaan.⁶⁹

De burgemeester van Amersfoort heeft een leidende rol gespeeld in het proces dat leidde tot de fusie van de twee verenigingen van Nederlandse gemeenten. Naar eigen zeggen deed hij een poging beide tot elkaar te brengen, nadat een eerdere poging was mislukt. Van Randwijck zocht contact met zijn bevriende collega van Zaandam, Jhr. Van Beresteyn, tussen 1912 en 1916 bestuurslid van de VNG, die na de statutenwijziging van 30 juli 1915 was belast met de belangenbehartiging van ‘kleine’ gemeenten. Het wantrouwen jegens ‘grote’ gemeenten werd bij het bestuur van vereniging van kleine gemeenten weggenomen. Vervolgens kon de procedure om de jonge vereniging op te heffen in gang worden gezet.

Op 3 juni 1916 werd in Utrecht door de Vereniging van kleine stedelijke en van

Vereeniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten in Nederland.									
REKENING 1915.									
ONTVANGSTEN.					UITGAVEN.				
1.	Provisie.	f	15	—	1.	Zaalhuur vergaderingen	f	56	10
2.	Entreegelden	„	549	—	2.	Onkosten (porto's, schrijfl. enz.)	„	278	06 ⁵
3.	Contributie	„	1681	20 ⁵	3.	Drukwerk.	„	423	52
4.	Nog te ontvangen				4.	Bureaubehoeften.	„	6	60
	Entreegelden	f	120.	—	5.	Bibliotheek	„	1	80
	Contributie	„	157.43 ⁵		6.	Reis- en verblijfkosten	„	1213	12 ⁵
		„	277	43 ⁵	7.	Salaris Secretaris-Penningm.	„	400	—
5.	Nadeelig saldo	„	41	03	8.	Nog te betalen salaris alsvoren	„	183	86
		f	2563	67			f	2563	67
Gezien en accoord bevonden.									
UTRECHT, den 3 Juni 1916.					UTRECHT, den 3 Juni 1916.				
De Commissie, belast met het nazien der rekening.					Het Bestuur der Vereeniging,				
E. VERNÉDE. H. J. VAN DELFT.					A. B. MICHELSEN, Voorzitter.				
Den 3 Juni 1916 goedgekeurd door de buitengewone algemeene vergadering.					H. Th. KLEIN, Secretaris.				

plattelandsgemeenten het besluit genomen tot opheffing van de nog jonge vereniging over te gaan;⁷⁰ 228 leden waren er voorstander van terwijl slechts 12 aanwezige en 16 niet-aanwezige gemeenten tegen stemden. In zijn slotwoord betoogde voorzitter Michielsens dat men was aangeland op een keerpunt in het jonge, doch reeds krachtige organisatorisch leven der gemeenten. Een tijdperk was aangebroken van grote evolutie op het gebied der gemeentelijke werkzaamheden, van bedrijven, van de sociale kwestie en van de hygiëne. De werkzaamheden van gemeentebesturen werden “in gansch nieuwe banen” geleid.

“[M]en kan er zeker van zijn, dat de nieuwe richting welke de laatste jaren vóór den oorlog reeds was ingeslagen, na den vrede met versnelden pas zal worden voortgezet en dat wij in de naaste toekomst reeds zeer waarschijnlijk zullen komen te staan voor geheel nieuwe opvattingen omtrent de rol der gemeenten toebedeeld in de ontplooiing van het staatsleven – voor vele nieuwe werkzaamheden van hoog beteekenis. (...) non pas adieu, mais au revoir. Geen vaarwel maar tot wederziens onder de schaduw van den groote boom met vele takken!”⁷³

Ter afsluiting van die gedenkwaardige dag werd op 3 juni om tien vóór zes in de namiddag vanuit Utrecht een telegram verstuurd, die om twintig minuten ná zessen in 's-Gravenhage werd ontvangen met de verlossende woorden: “FUSIE MET BYNA ALGEMEENE STEMMEN AANGENOMEN”.⁷²

Aan onze Leden

EdelAchtbare Heeren.

De a.s. Zaterdag op onze buitengewone algemeene vergadering te verwachten opkomst van afgevaardigden, deed ons de wenschelijkheid gevoelen een gelegenheid tot gezamenlijk middagmalen voor te bereiden.

Te half zes zal in hotel l’Europe voor f 1,75 (met een halve flesch wijn f 2,50) het volgende menu verkrijgbaar zijn:

KONINGINNESOEP.

RAGOUTPASTEITJE.

GEBAKKEN TONG, BOTERSAUS en AARDAPPELEN.

GEBRAISEERDE KALFSLAPJES,
AARDAPPELEN en SNIJBOONEN.

CHOCOLADEPUDDING.

FRUIT.

Wij hebben de eer U uit te noodigen den Secretaris vóór a.s. Donderdag op bijgaande kaart mede te deelen of Uw afgevaardigde aan het gemeenschappelijk diner zal deelnemen.

Zijn deelname zal ons zeer aangenaam zijn.

Hoogachtend.

Het Bestuur der Vereeniging,

A. B. MICHELSEN, Voorzitter.

H. Th. KLEIN, Secretaris.

Van de inmiddels oud-Vereniging van kleine stedelijke en van plattelandsgemeenten verwierven vijf van de zeven hoofdrolspelers nieuwe functies binnen de organisatie van de VNG.⁷³ (Mede-)oprichters Michielsen en zijn collega uit Wormer D. Kooiman namen beiden zitting in het hoofdbestuur van de VNG, respectievelijk in de periode 1916-1919 en 1916-1923.⁷⁴ Daarenboven zouden zij gezamenlijk de VNG afdeling Noord-Holland oprichten. In de landelijke VNG troffen zij hun oud-collega's H.A. Aalfs en A.H. Gijzels aan, die beiden - maar dan tussen 1916 en 1924 - deel uit zouden maken van het hoofdbestuur. Ten slotte moet melding gemaakt worden van de oud-secretaris-ontvanger van Vrijenban.⁷⁵ Klein zou vanaf 3 oktober 1916 gaan optreden als mede-directeur van het Bureau van de VNG, en tussen 1918 en 1932 de rol van directeur-penningmeester vervullen. Op diezelfde dag waren reeds 221 van de 256 oud-leden van de ter ziele gegane Vereniging van kleine stedelijke en van plattelandsgemeenten overgestapt naar de VNG.⁷⁶ Aan het einde van de maand oktober bleek dat 23 Utrechtse gemeenten, onder welke álle acht oud-leden van de Vereniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten, waren aangesloten bij de landelijke Vereniging van Nederlandse Gemeenten.⁷⁷

Dat maakte dat de VNG in de eerste jaren van haar bestaan weliswaar bestond uit een paar honderd gemeenten, het bleven hoofdzakelijk relatief kleine gemeenten die lid waren geworden. Pas na de Eerste Wereldoorlog zou daarin verandering komen. Zover was het nog niet. Eerst werden in de nieuwe situatie de gemeenten ingedeeld in vier categorieën. Het oude bestuur was inmiddels afgetreden. Het nieuwe bestuur werd uitgebreid naar tenminste 12 leden. Het aantal bestuursleden zou gelijkelijk worden verdeeld over de categorieën waardoor de pariteit tussen grote en kleine gemeenten kon worden gegarandeerd. Per categorie werden eigen commissies gevormd. Vanwege gezondheidsredenen trad de eerste voorzitter (1913-1916) van de VNG, E.J. Bergsma, af. Zijn opvolger werd, opnieuw tot zijn eigen grote verwondering, Van Randwijck, die met bijna algemene stemmen werd verkozen. Met zijn toetreding tot het bestuur was hij de eerste Utrechtse bestuurder die in het (dagelijks) bestuur van de VNG werd opgenomen. Hij zou het voorzitterschap bekleden tot in het voorjaar van 1924.

8. MET EEN ZEKERE MATE VAN ZELFSTANDIGHEID

De uitnodiging van 13 februari 1916 lid te worden van de VNG die door Utrechtse Provinciale Vereniging van Burgemeesters en Secretarissen aan álle gemeenten in Nederland was verstuurd, kreeg binnen één week krachtige ondersteuning vanuit onverwachte hoek. Op initiatief van de gemeente Wonseradeel werd vijf dagen later een vergadering van Friese gemeentebesturen belegd. Het bleek dat een aantal Friese gemeenten maar moeilijk kon kiezen tussen aansluiting bij de VNG of bij de Vereniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten. Men vreesde voor versnippering van krachten en zoals men nadien zou stellen, zou men verzekerd zijn van een rationele aanwending van de beschikbare administratieve, technische en commerciële krachten. Een voorlopige conclusie werd geformuleerd. De voorkeur werd gegeven aan één

Praeadvies betreffende de Motie-Piccardt c.s.

In de algemeene Vergadering op 27 Juni 1918 werd het volgende voorstel van de Heeren J. H. H. Piccardt c.s. aangenomen:

De Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten, in vergadering bijeen te Utrecht op 27 Juni 1918 besluit:
eene Commissie van vijf personen aan te wijzen (waarin begrepen de secretaris der vereeniging als secretaris der Commissie), welke tot taak zal hebben te overwegen:
1. in hoever de verhouding tusschen afdeelingen en vereeniging (c.q. Bestuur der Vereeniging) nauwer is te maken dan thans reglementair toelaatbaar is te achten;
2. in hoever wijziging van statuten en eventueel huishoudelijk reglement gewenscht mag worden geacht om de reis- en verblijfskosten van een afgevaardigde naar de algemeene vergaderingen van elke aangesloten gemeente algemeen dragelijker en daardoor het bezoek meer algemeen te maken;
3. in hoever de invloed der gemeenten in de verschillende deelen van het land zooveel mogelijk tot zijn recht is te brengen door de Vereeniging een organisatievorm te doen aannemen als b.v. dien van den Bond van Nederlandsche Gemeente-Ambtenaren;
deze Commissie uit te noodigen haar rapport zoo tijdig aan het Bestuur der Vereeniging aan te bieden dat dit Bestuur in de volgende algemeene vergadering in staat zal zijn bepaalde wijzigingsvoorstellen aan haar ter overweging te kunnen overleggen".

In verband met dit besluit benoemde de Vergadering tot leden der Commissie de Heeren D. Koolman, Burgemeester en Secretaris van Wormer (tevens Voorzitter), W. Houwing, Burgemeester van Helder, A. W. J. van Lanschot, Burgemeester van Vught, H. F. M. E. graaf van Limburg Stirum, Burgemeester van Hellendoorn en J. H. H. Piccardt, Burgemeester van Wonseradeel.

(Herinnerd wordt dat bovengenoemd voorstel werd gedaan tijdens de beraadslagingen over het praeadvies van het Bestuur op eene ter Algemeene Vergadering van 23 Mei 1917 ingediende motie van de Heeren Piccardt c.s., welke motie met het praeadvies is afgedrukt op den oproepingsbrief voor de Algemeene Vergadering van 27 Juni 1918).

Ter voldoening aan de tot haar gerichte uitnoodiging heeft de Commissie aan het Bestuur een rapport uitgebracht, waarvan de inhoud, behoudens de juist gegeven formeele mededeelingen, hierachter is afgedrukt.

Met belangstelling heeft het Bestuur van dit rapport, dat mede de instemming draagt van den eersten onderteekenaar van het voorstel, kennis genomen en zich daarvan nauwgezet rekenschap gegeven.

Ook het Bestuur houdt zich inderdaad overtuigd van het belang dat betrokken is bij nauwere aanrakingen van de hoofdleiding der Vereeniging met afdeelingen, voor zoover deze zich gevormd hebben. Het spreekt van zelf, dat die aanrakingen allereerst kunnen onderhouden worden langs den weg van briefwisseling, waarbij wenschen of behoeften onder de aandacht van Bestuur of Directie komen. Harerzijds hecht de Directie er aan, schriftelijk voeling te hebben met afdeelingen, meer bepaald ook om haar oordeel te vernemen over belangrijke aangelegenheden waarmede in het bijzonder de specifieke belangen van eene provincie of streek of van speciale categorieën van gemeenten gemoed zijn. Uit eigen beweging is de Directie op zoodanig overleg bedacht geweest en blijft zij in die richting werkzaam.

Daarnaast moet ook gelegenheid bestaan tot persoonlijke aanraking. Het Bestuur verklaart gaarne, te zullen voortgaan met de reeds gevolgde praktijk, hierin bestaande dat een lid van het Bestuur of van de Directie afdeelvingsvergaderingen bijwoont, telkens wanneer de afdeeling daartoe de wensch kenbaar maakt hetzij wegens den aard van de te behandelen onderwerpen hetzij tot het verstrekken van inlichtingen of het doen van mededeelingen.

Eveneens zal men het dezerzijds op prijs stellen dat een of enkele malen per jaar eene bijeenkomst plaats heeft van het Dagelijksch Bestuur der Vereeniging of — ter keuze van dit Bestuur — van de Directie met ten hoogste twee daartoe door de afdeeling aan te wijzen afgevaardigden van iedere afdeeling. Het Bestuur vereenigt zich ook verder met het rapport, waar dit vermeldt dat de kosten van afvaardiging voor rekening van de afdeelingen zijn en dat die vergadering, van intern karakter, als zoodanig niet naar buiten optreedt.

Met deze praktijk en verklaringen wordt, naar de meening van het Bestuur, voldaan aan alle wenschen van het rapport omtrent nauwere voeling, waarvan de verwezenlijking mogelijk en verzekerd kan zijn zonder opzettelijke wijziging van statuten of huishoudelijk reglement.

Hiernaast behandelt het rapport de in het voorstel-Piccardt vervatte punten van wijdere strekking betreffende rechten van afdeelingen en haar rechtstreekschen invloed op de gestie der Vereeniging.

Met ingenomenheid ontmoette het Bestuur het in het rapport uitgedrukte inzicht:

- dat eene wijziging van statuten of huishoudelijk reglement, strekkende om de reis- en verblijfskosten van een afgevaardigde der afdeeling naar de algemeene vergadering voor rekening der Vereeniging te nemen, niet gewenscht is;
- dat het op de, in het praeadvies over de eerste motie-Piccardt, aangevoerde gronden geen aanbeveling verdient een organisatievorm in het leven te roepen, volgens welke (provinciale) afdeelingen

belangenvereniging voor alle gemeenten. De Friese bestuurders onderschreven dan ook volledig het initiatief van hun Utrechtse collega’s. ‘De slagboom der verdeeldheid’ moest vallen. Maar de Friezen voegden aan de discussie een nieuw element toe. Zij bepleitten de vorming van zogeheten provinciale afdelingen. Zo bereikte de VNG bijvoorbeeld vanuit Sneek een warm pleidooi voor de instelling van provinciale afdelingen. Als men nu over zou gaan tot de oprichting van provinciale afdelingen, zou worden vermeden dat in de toekomst die wens opnieuw in behandeling zou moeten worden genomen. Ofschoon de Friese bestuurders de resultaten van de besprekingen tussen beide verenigingen afwachtten, stond hun besluit vast een eigen vereniging van louter Friese gemeenten te stichten. Ter voorbereiding was reeds een commissie geïnstalleerd.

naam	functie	ambt	gemeente
Piccardt, J.H.H.	voorzitter	burgemeester	Wonseradeel
Sikkes, P.	penningmeester	secretaris	Sneek
Talsma, J.J.	secretaris	burgemeester/secretaris	Oostdongeradeel
Oberman, M.	gewoon lid	burgemeester	Bolsward
Oosterhoff, J.L.	gewoon lid	burgemeester	Westdongeradeel

Overzicht van bestuursleden van de commissie ter voorbereiding van de stichting van de Vereniging van Friese Gemeenten (februari 1916).

Waren binnen de VNG de Friezen de initiatiefnemers voor het in het leven roepen van provinciale afdelingen, ook binnen de vereniging voor kleinere gemeenten was erover nagedacht.⁷⁸ Al bij het allereerste initiatief van oprichting van de kleinere zustervereniging van de VNG was het idee ontsproten aan het brein van burgemeester Michielsens, burgemeester van Haarlemmerliede c.a..⁷⁹ Nadien was tijdens een bestuursvergadering te Amersfoort het feit gesignaleerd dat met name tijdens propagandabijeenkomsten in Brabantse steden (Roosendaal, Tiel, ’s-Hertogenbosch en Eindhoven) de wens was geuit te komen tot (onder)afdelingen als forum voor het bespreken van belangen in de provincie. Men bepleitte zelfs kringen voor de belangenbehartiging van één bepaalde streek. Het enkel houden van één á twee algemene vergaderingen per jaar zou geen voldoening geven. Voor de grote VNG lag deze zaak geheel anders. Niet iedereen in het bestuur was het er mee eens. Zo wilde men bijvoorbeeld de provinciale verenigingen van burgemeesters geen concurrentie aandoen.⁸⁰

Zoals reeds opgemerkt, waren als gevolg van de op handen zijnde fusie van beide verenigingen de statuten van de VNG gewijzigd. Naar aanleiding van de Friese wens werd een nieuwe bepaling toegevoegd. Leden van de VNG zouden, met goedkeuring van de algemene vergadering, afzonderlijke afdelingen kunnen vormen ten behoeve van de behartiging van zogeheten streekbelangen (art. 29). Huishoudelijke reglementen behoefden goedkeuring van het bestuur van de VNG. Het belang van de provinciale afdelingen werd in 1917 nog eens

treffend verwoord. De afdelingsvergaderingen bleken in korte tijd in een behoefte te voorzien. De belangen van de gemeenten konden immers in meer beperkte kring dan in de algemene vergadering onder ogen worden gezien. Streekbelangen konden zo in een kleine kring van onmiddellijke belanghebbenden worden afgedaan.⁸¹ Toch zou nog in het jaar 1920 de vrees voor bureaucratie, grootstedelijke eenzijdigheid, politieke belangen en inzichten van politici uit met name grote gemeenten die het beleid van de VNG zouden domineren, bestreden moeten worden.⁸²

In aanwezigheid van bestuurleden van de landelijke VNG werd op 27 september 1916 in het Oranjestad te Leeuwarden een bijeenkomst belegd om zo mogelijk een VNG, afdeling Friesland op te richten. Friese gemeenten werd uitgenodigd zich te melden aan het adres van de secretaris van de voorbereidingscommissie, J. J. Talsma te Metslawier. Toch heeft het nog even geduurd eer de oprichting een feit was. De oprichtingsvergadering van de afdeling Friesland – de tweede in het land - vond officieel plaats in Leeuwarden op 17 januari 1917. Tweeëntwintig gemeenten - niet alle - hadden te kennen gegeven dat ze zich bij de afdeling wensten aan te sluiten. Talsma, die kan gelden als de opsteller van de concept-statuten van de Friese afdeling, maakte toen al geen deel meer uit van de commissie van voorbereiding. Hij was bij koninklijk besluit van 7 oktober 1916 benoemd tot burgemeester van Kamerik en Zegveld in de provincie Utrecht.

EXCURSUS

Algemeen wordt aangenomen dat de Vereniging van Friese Gemeenten de oudste provinciale afdeling van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten is.¹ Het is echter niet de Friese afdeling maar de afdeling Noord-Holland die de positie van eerste onder gelijken mag innemen. Waardoor heeft deze verwarring kunnen ontstaan?

In september 1916 richtten D. Kooiman en A.B. Michielsens, respectievelijk burgemeester van Wormer en van Haarlemmerliede c.a., een convocatie aan de “Heeren Burgemeesters in Noordholland”.² Ter bevordering van samenwerking en onderling overleg tussen gemeentebesturen in de provincie stelden zij voor een afdeling Noord-Holland van de VNG in het leven te roepen. Door de jongste wijziging van haar statuten was stichting van provinciale afdelingen immers mogelijk gemaakt. Het briefhoofd op de uitnodigingsbrief gaf reeds de naam weer van de beoogde vereniging. De Noord-Hollandse burgemeesters (maar ook wethouders, raadsleden en gemeentesecretarissen) werden uitgenodigd op 19 september 1916 te verschijnen in Hôtel Krasnapolsky te Amsterdam. De bijeenkomst werd aangegrepen een lezing te bezorgen over de toen juist ingetreden Distributiewet. De bijeenkomst moet succesvol zijn geweest aangezien de afdeling Noord-Holland werd opgericht op 11 december 1916 voor de periode van 29 jaar en elf maanden.³

Vergelijking van de reglementen van de afdelingen Friesland en Noord-Holland leert echter dat ofschoon de Noord-Hollandse afdeling ouder is dan haar Friese pendant, haar reglement van jongere datum is dan die van de Friese afdeling.⁴ De landelijke VNG beschikte op zijn laatst vóór eind maart 1917 over het reglement van de Noord-Hollandse afdeling.⁵ Schuilt de verwarring rond de oprichting van de afdeling Noord-Holland wellicht in het feit dat zij weliswaar was opgericht op 11 december 1916, maar dat haar statuten formeel pas met het KB van 9 april 1918 Staatsblad no. 61 koninklijk zouden worden goedgekeurd, terwijl dat voor de Fries statuten nimmer is gebeurd ?

Het aanvragen van koninklijke goedkeuring was een niet-noodzakelijke handeling. Niet alle provinciale afdelingen hebben die aangevraagd; enkel de afdelingen Noord-Holland, Overijssel, Utrecht en Noord-Brabant gingen daartoe over. Daarentegen diende de vorming van een provinciale afdeling op voordracht van het bestuur wel te worden goedgekeurd door de algemene ledenvergadering van de VNG. In het geval van de provinciale afdelingen Friesland, Noord-Holland en Overijssel werd hun oprichting en hun reglement gelijktijdig goedgekeurd. Dat gebeurde tijdens de algemene ledenvergadering die werd gehouden bij aanvang van het tweedaags VNG-congres op 27 en 28 juni 1918. Plaats van handeling: Utrecht!⁶

provincie	oprichtingsdatum	naam
Noord-Holland	11 december 1916	(Vereniging van Noord-Hollandse Gemeenten)
Friesland	17 januari 1917	(Vereniging van Friese Gemeenten)
Overijssel	30 juni 1917	(VNG afdeling Overijssel)
Utrecht	09 januari 1919	(Afdeling Utrecht van de VNG)
Noord-Brabant	12 januari 1921	(Vereniging van Brabantse Gemeenten)
Drenthe	19 januari 1921	(Vereniging van Drentse Gemeenten)
Groningen	20 april 1921	(Vereniging van Groninger Gemeenten)
Gelderland	25 januari 1923	(VNG afdeling Gelderland)
Limburg	19 februari 1923	(Vereniging van Limburgse Gemeenten)
Zuid-Holland	26 juni 1923	(Vereniging Zuid-Hollandse Gemeenten)
Zeeland	09 februari 1929	(Vereniging van Zeeuwse Gemeenten)
Flevoland	02 juni 1986	(VNG [afdeling] Flevoland)

Overzicht van de oprichting van afdelingen in de provincie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

HOOFDSTUK 2 TOT MEDEWERKING AAN HET GEMEENSCHAPPELIJK DOEL OPGEWEKT

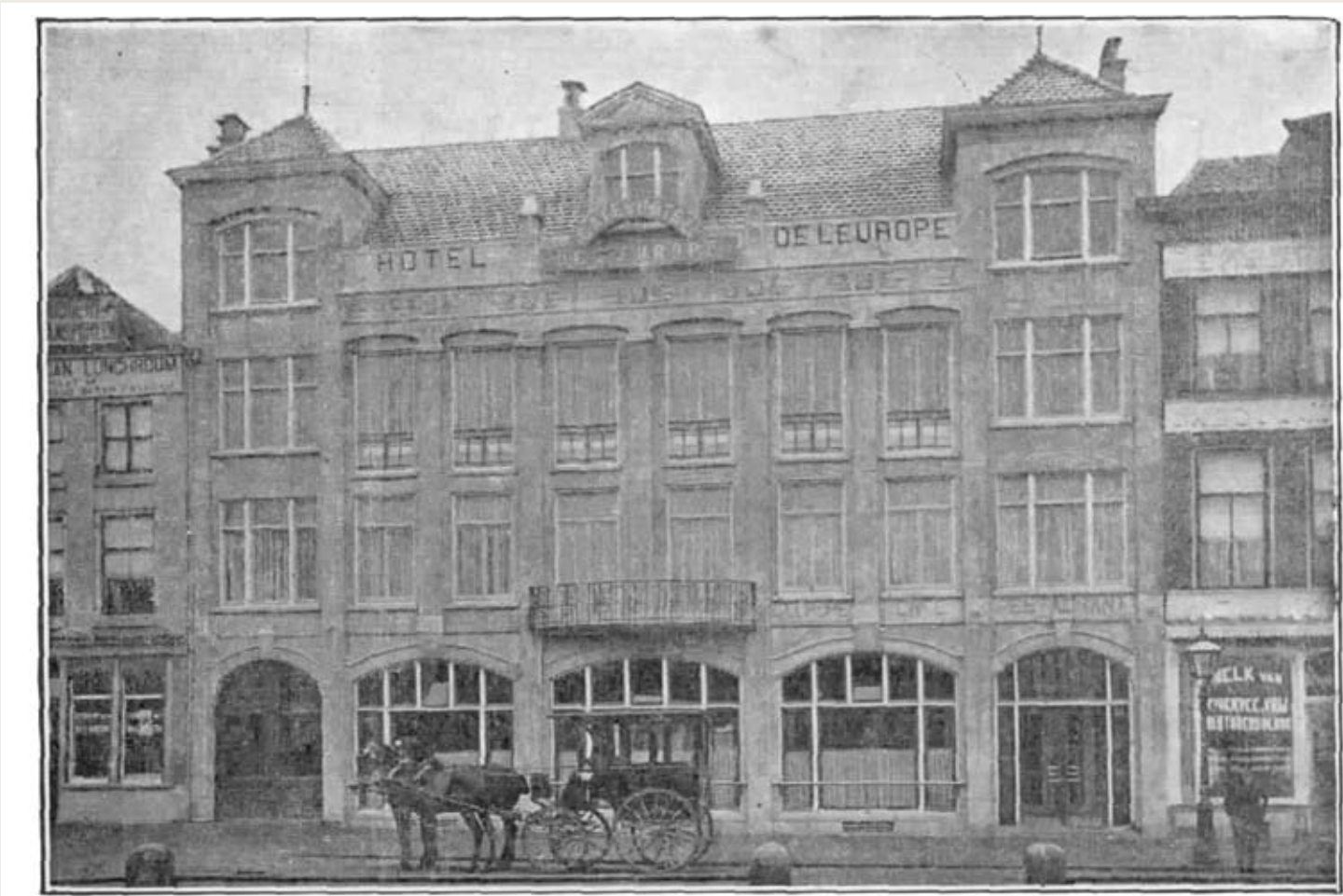
1919-1945

Binnen vier jaar na oprichting van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) ontstonden de eerste provinciale afdelingen. Zelfstandig, in naam niet altijd refererend naar de landelijke organisatie, maar altijd opgericht met goedkeuring van de algemene vergadering van de VNG, zag de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten als vierde op rij het levenslicht. Aan de wieg van de Afdeling Utrecht had de vereniging van Utrechtse burgemeesters en secretarissen gestaan. De provincie Utrecht bevatte 72 potentiële leden, waarvan een aantal in de voorafgaande jaren reeds lid was geworden van de landelijke vereniging. Voor de jonge afdeling werd een reglement met statuten opgesteld. Een (voorlopig) bestuur werd gekozen. Vanuit het secretariaat dat zich niet in de provincie Utrecht bevond, werden de eerste vergaderingen georganiseerd. Het bestuur, vooreerst gerekruteerd uit de categorieën burgemeesters en gemeentesecretarissen, bestond enkel uit mannen, veelal van adellijken huize en al dan niet voorzien van een bul in jure. De aandacht van het bestuur was immer gericht op het werven van gemeenten als lid. Dat proces werd in eerste instantie bemoeilijkt door de hoogte van de contributie maar veelal ook door de omstandigheid dat in veel gevallen reeds een financiële bijdrage werd overgemaakt aan de landelijke VNG. Mede daardoor werd in de periode tot aan de Tweede Wereldoorlog dan ook maximaal tweederde van de Utrechtse gemeenten lid van de Afdeling Utrecht. Volgens de statuten kwam op 31 december 1941 een einde aan het bestaan van de Afdeling Utrecht van de VNG. Onder invloed van de oorlogsomstandigheden werd besloten haar levensduur niet te verlengen. Voorzover er nog sprake was van informele werkzaamheden ten gunste van afzonderlijke leden van de officieuze Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, zouden deze ‘illegale’ activiteiten zich voor de duur van de Tweede Wereldoorlog ‘ondergronds’ afspelen.

1. REVOLUTIE

Op 31 december 1918 telde Nederland ongeveer 6,8 miljoen inwoners. Dat aantal zou tot oudejaarsdag 1940 oplopen tot plusminus 8,8 miljoen. Het aantal gemeenten met meer dan 20.000 inwoners steeg van 24 rond 1900 tot 42 in 1918 en 56 in 1940. Meer dan de helft van de Nederlandse bevolking kwam te wonen in grote steden. Bij de steden die meer dan 100.000 inwoners huisvestten, te weten Amsterdam, Rotterdam, ‘s-Gravenhage en Utrecht, voegden zich tussen 1918 en 1940 Haarlem, Groningen en Eindhoven. Bijna de helft van de Nederlandse bevolking woonde in de drie westelijke provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht.¹ De bevolking van de gezamenlijke steden en dorpen in de provincie Utrecht zou stijgen van 327.192 inwoners, aanvang 1918, tot 489.608 aan het einde van het eerste oorlogsjaar 1940.²

Het Koninkrijk der Nederlanden werd de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) doorgeloodst door het extra parlementaire kabinet Cort van der Linden.³ Eendrachtig schaarde het parlement – de socialisten onder leiding van hun voorman P.J. Troelstra (1860-1930) inclus – zich achter het kabinet en voteerde de noodzakelijke financiën voor de uitvoering van de mobilisatie die van start was gegaan op 31 juli 1914. Mede onder invloed van de belangen van de oorlogvoerende partijen Engeland en Duitsland, kon de traditionele neutraliteitspolitiek van Nederland worden

Hôtel en Café-Restaurant „DE L'EUROPE".

In Hôtel de l'Europe in Utrecht, waar op 22 december 1914 de officiële oprichtingsvergadering van de Vereniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten in Nederland had plaatsgevonden, werd na oprichting van de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten door haar bestuur veelvuldig een vergadering georganiseerd.

gehandhaafd. De oorlog over de grens zou binnenslands echter in toenemende mate leiden tot schaarste van levensmiddelen. Een distributiewet dateert van augustus 1916. In de uitvoering van deze wet was een rol voor gemeenten weggelegd.⁴ In het voorjaar van 1918 beheerste de voedseldistributie dan ook de politieke agenda van de Tweede Kamer.

Tijdens de oorlogsjaren werden diverse staatkundige hervormingen ingevoerd. Gedurende de periode van het kabinet onder leiding van P.W.A. Cort van der Linden (1846-1935) kwam met de grondwetsherziening van 1917 het algemeen, evenredig kiesrecht tot stand: dit gold nog enkel voor mannen ouder dan 23 jaar. Op basis van deze nieuwe wet werd in juli 1918 een nieuwe Tweede Kamer gekozen. Tegelijkertijd kwam er een einde aan het districtenstelsel. Vooral confessionele partijen profiteerden hiervan. Wat voor de Tweede Kamer gold, werd ook toegepast op de provinciale staten en op de gemeenteraden. Op het gebied van het onderwijs werd in deze periode eveneens het openbaar en bijzonder lager onderwijs aan elkaar gelijkwaardig gesteld; hetgeen ook gold voor gemeentelijke uitgaven inzake het onderwijs. Met de goedkeuring van beide wetsvoorstellen werd definitief de hegemonie van het burgerlijk liberalisme doorbroken.

1918 was een roerig jaar. Aan alles was gebrek. Schaarste aan voedsel, levensmiddelen en energiebronnen was duidelijk voelbaar. Het werkte het hamsteren en de corruptie in de hand, ook bij de distributie-organen. Al met al signaleerde men verhoogde sociale onrust. Reeds in februari ontstonden diverse ernstige ongeregelheden. Zo geladen was de sfeer dat men zelfs vreesde voor de verkiezingen die aanvang juli 1918 zouden plaatsvinden; en die voor mannen voor het eerst volgens het systeem van algemeen en evenredig kiesrecht zouden verlopen.⁵ Op 9 september 1918 trad het coalitiekabinet (1918-1922) onder leiding van de eerste katholieke premier jhr. Ch.J.M. Ruys de Beerenbrouck (1873-1936) aan. De invoering van verzekeringswetten en een nieuwe Schoolwet (1920), op basis van de financiële gelijkstelling van het openbaarbaar en bijzonder onderwijs, stonden op het politieke programma. Als gevolg van de voortdurende van het oorlogsgeweld beheerste in het najaar van 1918 opnieuw de distributie – de levensmiddelenvoorziening - de politieke agenda van de Tweede Kamer.

Op 11 november 1918 werd door de strijdende partijen de wapenstilstand getekend. Spoedig kon in Nederland worden overgegaan tot demobilisatie. Aan een lange periode van oorlogsdreiging kwam vooralsnog een einde. Even werd nog gevreesd voor een revolutiepoging door het ‘Nederlandse proletariaat’ – aangezet door de socialist Troelstra - in navolging van het Duitse voorbeeld dat kort tevoren een einde had gemaakt aan het Duitse keizerrijk. Maar Troelstra’s uitroep “uw burgerlijk stelsel is langzamerhand vermolmd en verrot” vond amper gehoor. Voor een revolutie bleek de Nederlandse samenleving bepaald niet rijp. De ‘spontane’ aanhankelijkheidsbetuiging jegens het koningshuis op het Malieveld (18 november 1918), kort na de ‘mislukte’ revolutiepoging, bewees immers het tegendeel. Onder invloed van de neutraliteit tijdens de Eerste Wereldoorlog was Nederland in sociaal opzicht veel

minder ontwricht geraakt dan omliggende landen waardoor traditionele maatschappelijke verhoudingen bij lange na niet zo waren verstoord als elders. Met het nieuwe jaar 1919 begon een periode waarin het politiek-maatschappelijk establishment zich tevreden achtte in een relatief statische wereld, zich in algemene zin wars toonde voor de nieuwe uitdagingen. Die zouden zich pas aandienen in de jaren twintig.⁶ Daarentegen stelde men zich veeleer behoudend, zelfs conservatief op en werd groot belang gehecht aan handhaving van het openbaar gezag. Gezagsgetrouwen binnen het Koninkrijk der Nederlanden bleken nadrukkelijk gesteld op rust, orde en stabiliteit.

2. LOKAAL BESTUUR

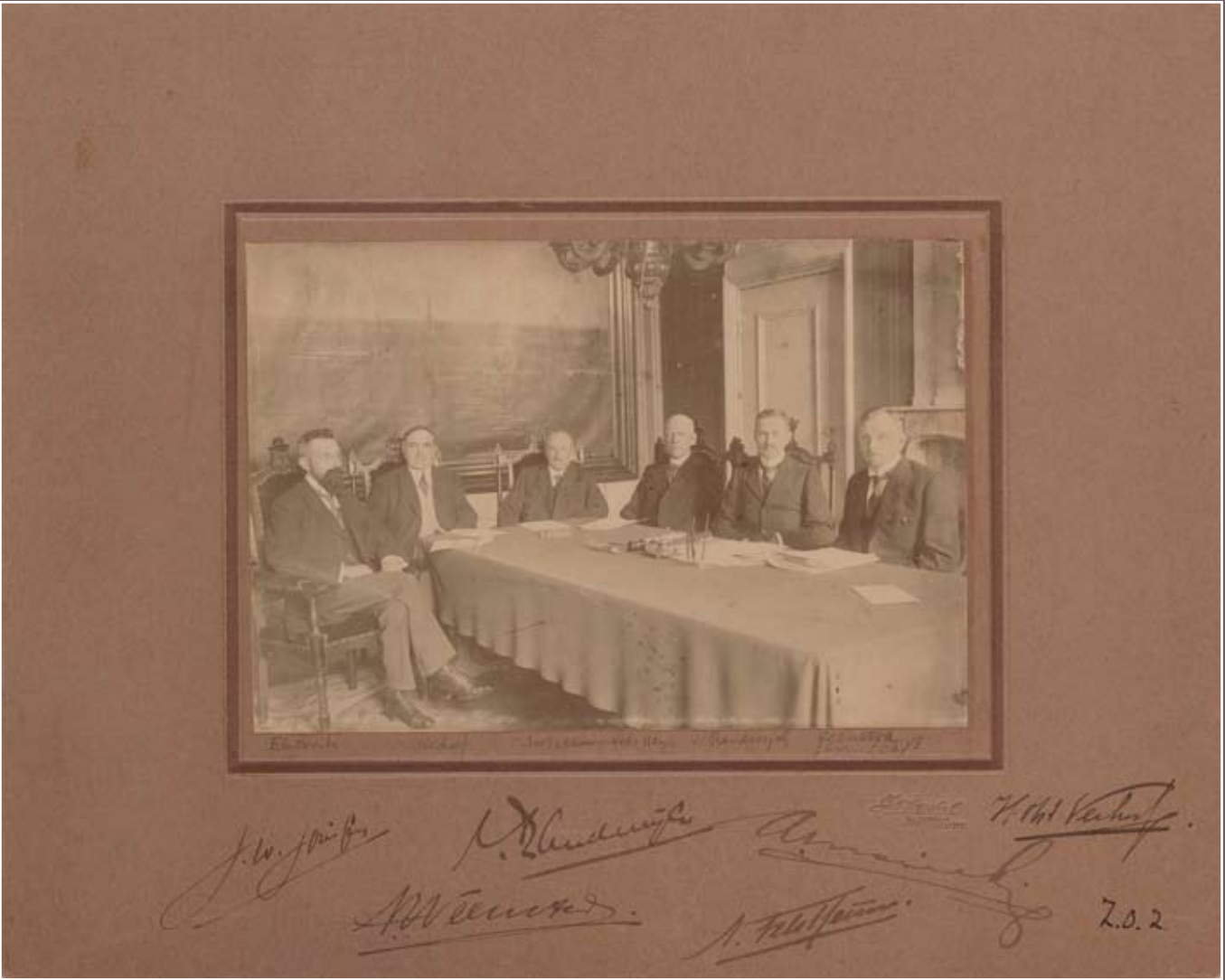
Met de komst van de Gemeentewet (1851), als uitvloeisel van de grondwetsherziening van 1848, werd de basis gelegd voor een gemeentelijke organisatie zoals die vandaag de dag ook in de provincie Utrecht nog goed herkenbaar is. Vanaf 1851 stemden Utrechters rechtstreeks op kandidaten voor de gemeenteraden en provinciale staten. De periodieke aftreding van raadsleden was geregeld en de openbaarheid van hun beraadslagingen was een feit.⁷ Hun uitverkiezing gebeurde volgens het censuskiesrecht. Het kiesrecht hing af van de mate waarin belasting werd betaald. Landelijk gezien betekende het dat slecht 3,5 % van de gehele bevolking stemgerechtigd was; enkel mannen kwamen in aanmerking voor het stemrecht. Voor hen bedroeg in het kiesdistrict Utrecht de census f.60, terwijl die in Amersfoort was vastgesteld op f. 30. Globaal was in de rest van de provincie de census bepaald op f.24.⁸ Het censuskiesrecht veroorzaakte grote onderlinge verschillen in het kiezerscorps zowel in de steden als op het platteland van Utrecht.

Als gevolg van het censuskiesrecht trof men in het hoogste orgaan van het gemeentebestuur – de gemeenteraad – geen evenredige vertegenwoordiging aan van de bevolking van een stad of een dorp. Na 1851 hadden vooral de lokale liberalen plaats genomen op het rode pluche. In de ruim vijftig jaar die volgden, werden ook steeds meer katholieken, protestanten en socialisten verkozen. Pas met de invoering van het algemeen, evenredig kiesrecht kon de gemeenteraad zich ontwikkelen tot een weerspiegeling langs politieke lijnen van de lokale samenleving. De gemeenteraadsverkiezingen van 1919 hadden de primeur dat zij als eerste op basis van het algemeen en evenredig kiesrecht werden gehouden. Zij zorgden veelal voor grote verschuivingen binnen de gemeenteraden. In sommige gevallen – met name op lokaal niveau – was het niet eenvoudig geweest om geschikte kandidaten te vinden. Daarnaast diende rekening te worden gehouden met een politieke elite, die nog jarenlang deel zou blijven uitmaken van een gemeenteraad, zonder duidelijk een substantiële bijdrage te leveren aan het besluitvormingsproces in een gemeente. Op het gebied van de professionaliteit had de gemeenteraad een lange weg te gaan. Het ontbrak zowel de oude notabelen als de nieuwbakken raadsleden nogal eens aan specifieke kennis van zaken.

De provincie Utrecht kende rond 1918 een groot aantal gemeenten, 72 om precies te zijn. Er waren grote verschillen waar te nemen tussen grote en kleine gemeenten. Tot de ‘grote’ gemeenten werden Utrecht, Amersfoort en Zeist gerekend. Daarnaast bestonden de middelgrote gemeenten zoals Baarn, Rhenen, Veenendaal en IJsselstein, met een niet al te uitgebreid gemeentelijk leven, en ten slotte was daar de groep plattelandsgemeenten, waarin betrekkelijk weinig leek om te gaan. De gemeenteraad mocht dan het hoogste orgaan zijn, binnen het gemeentelijk bestuur lag de feitelijke macht in de handen van de door de Kroon benoemde burgemeester. ‘De burgemeester heeft als chef alleen de wet!’ Deze uitspraak, afkomstig van mr. W.F. van Leeuwen (1860-1930) burgemeester van Amsterdam tussen 1901 en 1910, werd volledig omarmd door zijn confrater uit Amersfoort.⁹ Utrechtse burgemeesters waren in de regel afkomstig uit de politiek-maatschappelijke elite, vaak zag men telgen uit adellijke geslachten door de Commissaris der Koningin beëdigd. Het ambt werd nogal eens gecombineerd met andere (bestuurs)functies. Zo trof men eenzelfde burgemeester in verschillende gemeenten en werd het bestuurlijk ambt nogal eens gecombineerd met de ambtelijke functie van gemeentesecretaris

jaar	Nederland	Utrecht
1812	1144	56
1820	1249	97
1840	1219	92
1860	1138	72
1880	1127	72
1900	1121	72
1920	1110	72
1940	1054	71
1960	994	58
1980	811	48
2000	537	36
2001	504	33
2002	496	33
2003	489	33
2004	483	33
2005	467	33
2006	458	29
2007	443	29
2008	443	29
2009	441	29

Overzicht van het aantal gemeenten in de provincie Utrecht afgezet tegen het totaal aantal gemeenten in Nederland (1812–2009).¹⁴

Het college van burgemeester en wethouders van Amersfoort bijeen in 1919. Van links naar rechts: A. Eysink, belast met onderwijs en plantsoenendienst, vervolgens H.Th.A. Verhoeff, wethouder van onderwijs (?), J. Walterus Jorissen, belast met volksgezondheid, de keuringsdienst, volkshuisvesting, bouw- en woningtoezicht, ontsmettingsdienst en marktwezen, N. Vels Hein, wethouder van gemeentelijke bedrijven, met naast hem burgemeester J.C. graaf van Randwijck; bijgestaan door de gemeentesecretaris, A. R Veenstra.

De burgemeester deelde normaliter de macht met de hoogste ambtenaar: de gemeentesecretaris. Het weinig professionele ambtenarenapparaat was over het algemeen niet door studie opgeleid, maar had zich ter gemeentesecretarie onder het motto ‘al doende leert men’ bekwaamd in de uitvoering van een beperkt takenpakket. Onder hen was het bezit van een diploma dan ook hoge uitzondering. De burgemeester van Amersfoort Van Randwijck was bij aanvang van zijn ambtelijke carrière (1909) zelf “te paard geholpen” op de afdeling algemene zaken van de secretarie te Leeuwarden door een klerk, die er al vanaf zijn 14e jaar had gewerkt.¹⁰ Na drie jaar verruilde Van Randwijck in 1902 de Friese gemeentesecretarie voor de Haagse evenknie alvorens tien jaar later bewust te kiezen voor een bestuurlijke functie als burgemeester van Amersfoort (1912).

De gemeentesecretaris zwijgt in de raad, fluistert in een vergadering van het college van burgemeester en wethouders en buldert op de secretarie, luidt een oud aforisme.¹¹ De eigenlijke gemeenteadministratie was het vaakst in handen van de gemeentesecretaris, die meestal in tegenstelling tot de burgemeester ter zake kundig was. Gemeentesecretarissen hadden veelal een praktische leerschool ter secretarie achter de rug, zonder al te veel professionele opleiding, een situatie die zich in de twintigste eeuw nog lange tijd heeft gemanifesteerd.¹² Zo typeerde de burgemeester van Amersfoort, de functie van de gemeentesecretaris als volgt:

“Prettig voor de burgemeester (...), als hij kon zeggen: ik heb zoo’n goeden secretaris, maar dat was een uitdrukking, die door deze functionaris allerminst op prijs werd gesteld! Ik heb mij dan ook wel eens veroorloofd aan een collega te zeggen: denk er aan te spreken van den gemeentesecretaris!”¹³

De macht binnen de gemeentelijke organisatie lag dus niet bij de gemeenteraad maar veeleer bij een goedwerkende tandem van de burgemeester-gemeentesecretaris.

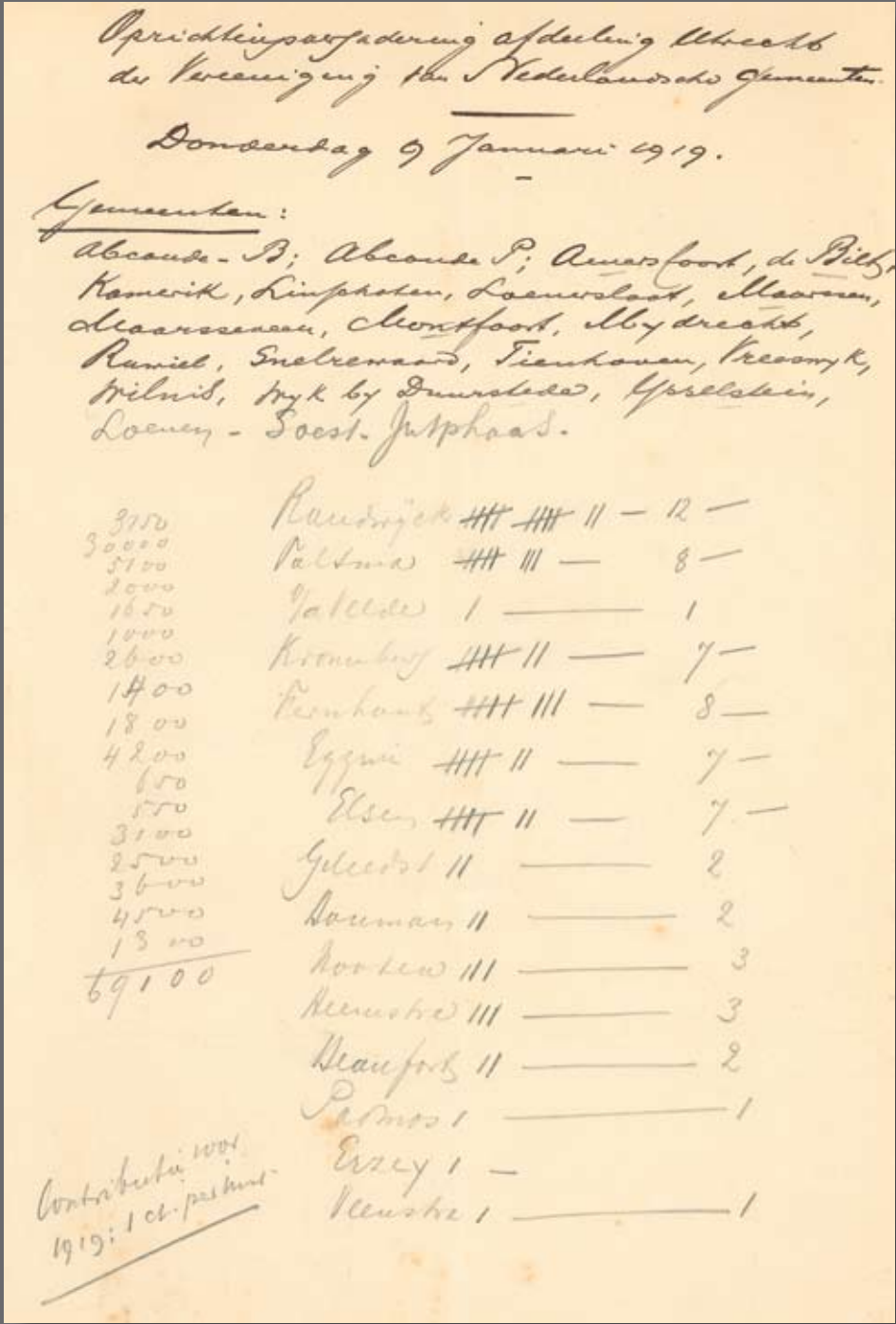
Ter bevordering van een efficiënter bestuur werden geleidelijk kleine en grote gemeentelijke herindelingen tot stand gebracht, met name in de provincies Holland en Utrecht. In beide provincies daalde in de loop der jaren het aantal gemeenten met de helft.

3. HAAGSCHE KOFFIE

Net als in 1916 was er voor de Utrechtse Provinciale Vereniging van Burgemeesters en Secretarissen een actieve rol weggelegd in verband met de werving van leden voor de VNG. Deze keer stond de totstandkoming van een gewestelijke afdeling in de eigen provincie centraal.¹⁵ Het bestuur kwam op maandag 1 juli 1918 in het *Haagsche Koffiehuis* te Utrecht bijeen om samen met enkele burgemeesters, wethouders en secretarissen van gemeenten in de provincie de wenselijkheid te bespreken van de oprichting van een afdeling Utrecht van de VNG. De wens werd unaniem gevoeld. Ook binnen de kring van Utrechtse bestuurders werd belang gehecht aan een afdeling die streekbelangen beter zou kunnen behartigen. De algemene vereniging van de VNG leende zich daar immers minder toe. Men verwees ook naar de ervaringen in de provincie Friesland in verband met de mogelijke inrichting van een bibliotheek, de organisatie van een systematische verzameling van verordeningen, de gemeenschappelijke in- en verkoop van producten, de bevordering van de invoering van een uniform registratuurstelsel, de organisatie van cursussen en zelfs de gemeenschappelijke exploitatie van een stoomwals. Kortom een provinciale afdeling had bestaansrecht. Toenemende bemoeienis van de lokale overheden op sociaal, economisch en financieel gebied was debet aan het gevoel van de noodzaak tot samenspraak en overleg tussen gemeenten onderling. Dit gold zeker ook voor kleine(re) gemeenten. De vergaderingen zouden worden bijgewoond door leden van gemeentebesturen (burgemeesters, wethouders en raadsleden) en eventueel verder door aangewezen (plaatsvervangende) ambtenaren. Evenals de landelijke VNG werd de provinciale afdeling een vereniging van gemeenten en niet van personen (lees: ambtenaren). Door middel van een circulaire d.d. 10 juli 1918 verzonden vanuit Maarssen werden de gemeenten in de provincie Utrecht opgeroepen toe te treden tot de landelijke VNG én mee te werken aan de stichting van een afdeling Utrecht. Verzocht werd vóór 15 augustus te reageren. Daarna zou in de provinciehoofdstad een oprichtingsvergadering worden belegd.

4. ER BESTAAT EENE AFDEELING UTRECHT

De officiële datum van oprichting van de afdeling Utrecht van de VNG liet evenwel op zich wachten. Pas op donderdag 9 januari 1919 traden twintig gemeenten officieel toe. Tijdens de oprichtingsvergadering, waar 21 gemeenten waren vertegenwoordigd, werd een voorlopig bestuur gekozen.¹⁶ Na de stemming binnen het voorlopig bestuur kwam het gremium uiteindelijk te bestaan uit: voorzitter Th.P.J. Elsen, burgemeester van Montfoort en Willeskop, penningmeester M. Fernhout, burgemeester van Mijdrecht en Wilnis, H.J. Kronenburg, burgemeester van IJsselstein.¹⁷ Tot het bestuur traden ook twee reeds bekende personen toe, namelijk M.H. Eggink Dz, en J.J. Talsma. Eerstgenoemde was gemeentesecretaris van Maarssen en Maarsseveen, maar hij was ook secretaris van de Utrechtse Provinciale Vereniging van Burgemeesters en Secretarissen. In die hoedanigheid had hij nog juist aan het eind van 1918 de burgemeester van Maartensdijk (1895-1924), jhr. E. Quarles van Ufford, een exemplaar van de VNG-statuten door de landelijke vereniging laten bezorgen kort voor de oprichting van de

afdeling Utrecht.¹⁸ J.J. Talsma, de Friese oud-gemeentesecretaris van Oostdongeradeel, was inmiddels meer dan twee jaar burgemeester van Kamerik en Zegveld.¹⁹

“Er bestaat eene afdeling Utrecht van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten. Zij heeft haar zetel te Utrecht”. Zo luidde artikel 1 van de statuten van de Vereniging Afdeling Utrecht van de VNG. Pas in art. 4 werd de doelstelling verwoord: “De afdeling heeft ten doel de behartiging van streekbelangen, welke aan hare leden gemeenschappelijk eigen zijn”. Pas op 1 oktober 1919 geaccordeerd door het bestuur van de landelijke VNG,²⁰ werden ze eerst op 17 maart 1920 met wijzigingen tijdens een afdelingsvergadering goedgekeurd, op 26 april 1920 gevolgd door het Koninklijk Besluit no. 81, waarna ze op vrijdag 11 juni 1920 in de *Nederlandsche Staatscourant* werden gepubliceerd. Op verzoek werden 100 afdrucken van de statuten tegen een prijs van 50 cent per exemplaar door het Ministerie van Justitie aangeleverd.²¹ Voorlopig bestuurslid Talsma had ervaring opgedaan met de oprichting van de Vereniging van Friese Gemeenten, zoals de Friese afdeling van de VNG officieel heette. Tijdens een voorlichtingsbijeenkomst op 1 juli 1918 in Utrecht presenteerde de oud-secretaris van de Commissie zijn bevindingen inzake de oprichting van een organisatie van Friese gemeenten aan zijn Utrechtse collega-bestuurders. Hij was de auteur van de Friese statuten geweest. Nadien zouden – volgens zijn eigen zeggen - de Friese-Utrechtse reglementen als leidraad dienen voor diverse, nog op te richten afdelingen van de VNG.²² Zo verzocht eind 1928 de burgemeester van het Zeeuwse Goes hem een exemplaar van de Utrechtse statuten toe te zenden.²³

De opzet en indeling van het reglement dat naar het oordeel van het Haagse bestuur van de VNG “zijnde gelijkkuidend aan dat der afdeling Friesland behoudens de door Uwe afdeling noodige wijzigingen”²⁴ was onderverdeeld in de rubrieken ‘Algemeene bepalingen’, ‘Van het bestuur’ en ‘Van de vergaderingen’. Enkel is aan de Utrechtse bepalingen, artikel 42 toegevoegd onder het nieuwe kopje ‘Overgangsbepalingen’. Tien algemene bepalingen bleken zo te zijn overgenomen uit de concept-versie van de Friese statuten: de naamgeving, de vaststelling van potentiële leden, de doelstelling: behartiging van streekbelangen, het recht op raadpleging, inlichtingen en adviezen. Daarnaast waren bepalingen inzake het gratis verstrekken van publicaties, de verplichting voor gemeenten hún publicaties aan de vereniging toe te zenden, de mogelijkheid van het beleggen van kasgelden, de beëindiging van het lidmaatschap en het verlies van rechten, exact hetzelfde omschreven. Voorzagen de Friese algemene bepalingen in een toevoeging ‘entreegelden’ in het artikel ‘contributie’,²⁵ het Utrechts reglement bevatte een noviteit. Op aandrang van het Ministerie van Justitie was een artikel handelend over de duur van het bestaan van de Utrechtse afdeling toegevoegd (art. 2).²⁶ De tijdsbegrenzing luidde 22 jaren, 11 maanden en 22 dagen, gerekend vanaf de dag van oprichting en dat was 9 januari 1919. Dat hield in dat de Utrechtse vereniging haar bestaan zou zien eindigen op 31 december 1941.

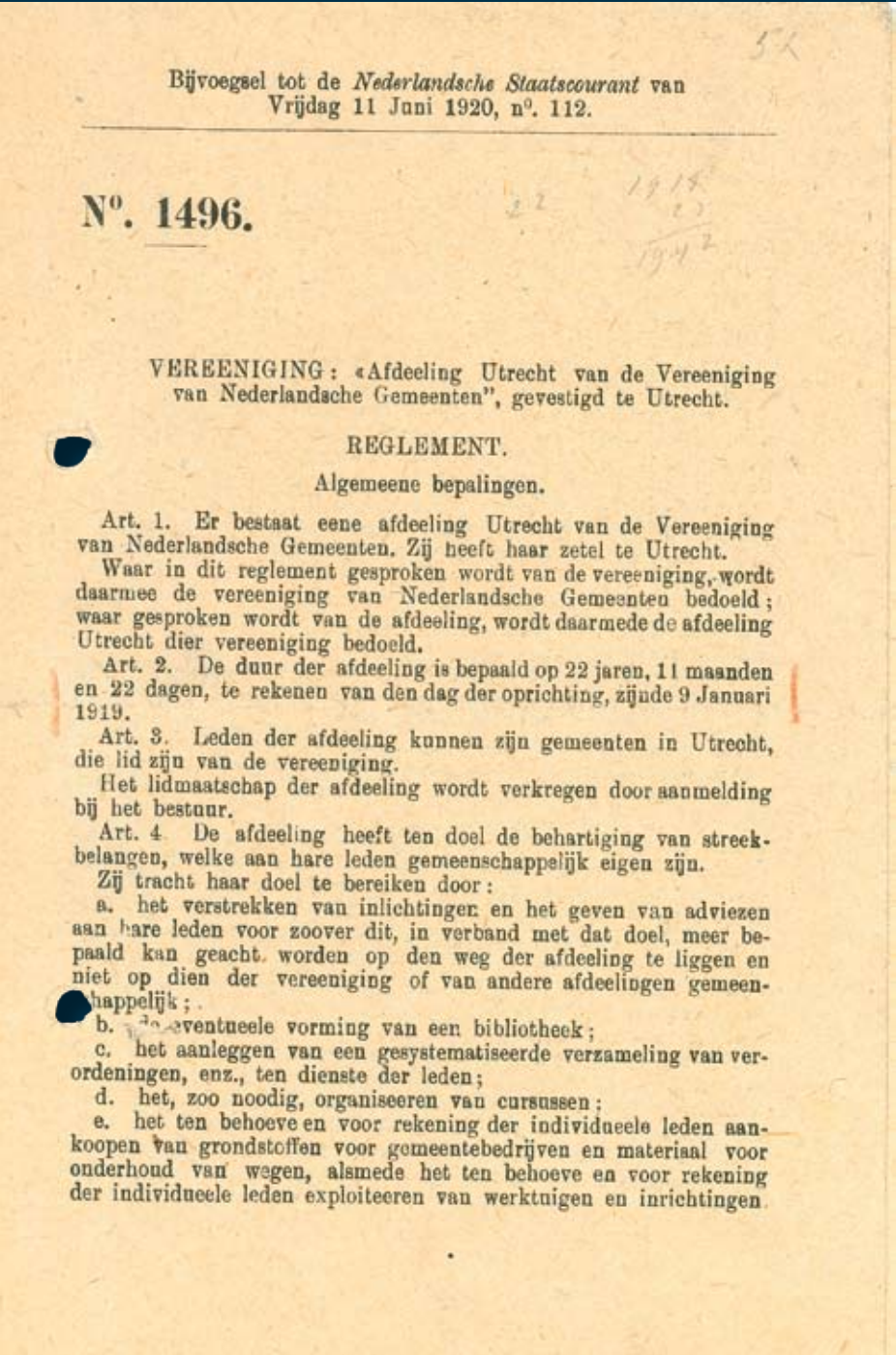
Twaalf bepalingen handelden over het bestuur. Diende het Friese bestuur te bestaan uit exact vijf personen, dat van de Utrechtse pendant kon variëren van vijf tot maximaal negen

leden. Aan de gemeenschappelijke bepaling dat van ééNZelfde gemeente niet meer dan één vertegenwoordiger zitting mocht hebben in het bestuur, heeft de Utrechtse afdeling zich niet - al dan niet bewust - kunnen of willen houden. Zo kon men bijvoorbeeld in 1923 een bestuur waarnemen waarin zowel de burgemeester van Maarssen en Maarsseveen als een wethouder uit Maarssen zitting hadden. Artikel 12 stond ook op gespannen voet met de realiteit dat gedurende het gehele Interbellum binnen de Afdeling Utrecht van de VNG diverse bestuursleden ambten of functies gelijktijdig in meer dan één gemeente bekleedden. De voorschriften met betrekking tot de taakomschrijvingen, bevoegdheden, vervanging en aftreding ed. van de (onder)voorzitter, secretaris en penningmeester en van commissies werden integraal overgenomen uit de Friese statuten. Enkel het vaststellen van het tijdstip van de minimaal vier bestuursvergaderingen per jaar, in de maanden januari, april, juli en oktober waren in de Friese situatie tot op de dag nader vastgesteld. Anderzijds was in tegenstelling tot de Friese afdeling voor het personeel van de Afdeling Utrecht de mogelijkheid geschapen – in geval van een arbeidsconflict - in beroep te gaan op een eerstvolgende algemene vergadering.

Zeventien artikelen waren gewijd aan de afdelingsvergaderingen. Het houden van algemene vergadering was zowel in Friesland als in Utrecht vastgesteld in de maand mei, enkel met dat verschil dat de eerste Friese bijeenkomst statutair moest plaatsvinden in 1917 en de eerste in de provincie Utrecht in 1920. Voor wat betreft de aan te stellen controlecommissie werd in de Utrechtse statuten toegevoegd dat de drie aan te wijzen personen vertegenwoordigers moesten zijn uit drie verschillende gemeenten. In tegenstelling tot de Friese afdeling, waar de vergaderingen immer in Leeuwarden moesten plaatsvinden, werd de keuze voor de afdelingsvergadering in de Afdeling Utrecht overgelaten aan het bestuur. Overigens werden de jaarvergaderingen tot in het begin van de jaren vijftig van de twintigste eeuw altijd belegd in de provinciehoofdstad.

Bepalingen verbandhoudend met de gang van zaken tijdens afdelingsvergaderingen, die in tegenstelling tot de bestuursvergaderingen openbaar konden zijn, het opstellen van notulen, het bijhouden van presentielijsten, de procedures inzake het spreekrecht, de indiening en bespreking van voorstellen en amendementen, de gang van zake tijdens stemmingen, vaststelling van stemverhoudingen of hoe te handelen bij het ontbreken van een duidelijke meerderheid, al deze bepalingen onderscheiden zich in de Friese en Utrechtse statuten niet, zelfs niet in het gebruik van woordkeuze. Ook de procedures die gehanteerd moesten worden in geval zou worden besloten de afdeling op te heffen evenals de uitvoering van de liquidatie door het bestuur, waren in beide provinciale afdelingen in woord en geschrift identiek. Dat gold ten slotte ook voor de artikelen die verboden te handelen in het nadeel van de belangen van de afdeling en in alle niet nader omschreven gevallen, waren eveneens hetzelfde.

Het enige kleine verschil tussen de Friese en Utrechtse statuten binnen de rubriek ‘Van de vergaderingen’ zat hem in de hoogte van de vergoeding van de reis- en verblijfskosten voor

bestuurs- en commissieleden. Vergoed werden de reiskosten, tweede klasse spoor, eerste klasse boot of tram. Voor een dagverblijf van meer dan zes uur werd in Friesland *f*.5 uitgekeerd terwijl de Utrechtse afdeling *f*.8 vergoedde. Bleek het dagverblijf minder dan zes uur, dan kon respectievelijk *f*.3 en *f*.5 worden gedeclareerd; voor een nachtverblijf ontvingen Friese gedelegeerden *f*.4 terwijl aan hun Utrechtse collegae *f*.5 zou worden gerestitueerd. Wellicht lag de oorzaak van het subtiële verschil in bedragen verscholen in het tijdsverschil al dan niet in combinatie met veranderde, economische omstandigheden zo vlak voor en vlak na het einde van de Eerste Wereldoorlog.

De enige in de Utrechtse statuten ontbrekende bepaling was het ‘Friese’ artikel 37. Dat voorzag in de situatie dat bij een beoogde opheffing van de afdeling het vereiste driekwart aantal van de leden niet was vertegenwoordigd. Enkel in de Friese situatie werd dan voorzien in het beleggen van een nieuwe vergadering - na een periode van 14 dagen – tijdens welke een meerderheid van driekwart stemmen over het lot van de afdeling kon beslissen – dus onafhankelijk van het aantal aanwezige leden. Ten slotte kende alleen het Utrechtse reglement een rubriek ‘Overgangsbepalingen’. Daarin werd in art. 42 het eerste verenigingsjaar, de hoogte en inning van de contributie voor het eerste jaar, de periodieke aftreding voor 1920 en de eerste algemene vergadering voor de maand mei van dat jaar vastgesteld.

5. SEIGNEURIALE PERIODE²⁷

Tijdens de bestuursvergadering, op 18 januari 1919 werd de burgemeester van Montfoort gekozen tot voorzitter van het voorlopig bestuur.²⁸ Met enige voorzichtigheid accepteerde Elsen het voorzitterschap. Had de stemming onder de constituerende leden op 9 januari weliswaar een duidelijke voorkeur opgeleverd in de persoon van J.C. graaf van Randwijk, de burgemeester van Amersfoort zal ongetwijfeld gewezen hebben op het feit dat zijn uitverkiezing niet te combineren zou zijn met zijn voorzitterschap van de landelijke VNG.²⁹ Daarop koos men voor de burgemeester van Montfoort. Elsen liet zijn benoeming echter sterk afhangen van de mening van de anderen. De pertinente weigering van de burgemeester van IJsselstein, Kronenburg, maar ook het oordeel van de niet-aanwezige beoogd secretaris Talsma wogen zwaar voor Elsen. Pas toen bleek dat iedereen van het voorlopig bestuur het eens was met de voordracht, accepteerde hij. De verdeling van de bestuursfuncties was dus “niet zonder moeite” verlopen. Met nadruk werd tijdens een vergadering - opnieuw in het *Haagsche Koffiehuis* - op 1 februari 1919 om half tien in de ochtend beklemtoond dat de verdeling een voorlopig karakter droeg. Op de vraag van Elsen of meteen moest worden overgegaan tot verkiezing van een definitief bestuur, werd besloten eerst de koninklijke goedkeuring van het reglement af te wachten.³⁰ In de beginfase moet het voor burgemeesters als Talsma en Elsen een complicatie zijn geweest dat zij burgemeester waren van twee gemeenten waarvan er nog maar één lid was van de Afdeling Utrecht. Kamerik was al lid in 1919, terwijl de gemeente

‘De VNG doet niet aan politiek maar wel aan staatkunde’.³¹ Theodoor Petrus Jan Elsen, werd geboren op 28 januari 1887 te Wamel. De R.K. burgemeester woonde ‘Op de Plaats’ in Montfoort. Hij was gehuwd met Maria Theodora Binnendijk eveneens geboren te Wamel, op 23 juni 1885. Het gezin bestond verder uit drie zonen, waarvan er twee in Montfoort werden geboren. Elsen was burgemeester van Montfoort tussen 29 oktober 1915 en 31 december 1919. Per 1 januari 1920 trad Elsen aan als burgemeester van Harmelen en Veldhuizen. Met ingang van 1 mei 1920 werd hij door de Raden van Harmelen en Veldhuizen ook benoemd tot gemeentesecretaris. Op 16 februari 1927 kreeg hij eervol ontslag. Sindsdien was hij tot 25 mei 1943 (als gevolg van het besluit van 25 mei 1943) en opnieuw van 5 mei 1945 tot 30 oktober 1946 burgemeester van Naaldwijk. Vanaf november 1946 tot aan zijn dood in 1950 was hij burgemeester van Rijswijk (ZH) voor de Katholieke Volkspartij (KVP).

Een van de zeldzaam aangetroffen brievenhoofden waarop Afdeling Utrecht als Afdeling Woerden wordt aangeduid.

Zegveld dat pas in 1920 werd; Montfoort behoorde in 1919 eveneens tot de ‘founding fathers’, terwijl Willeskop zich pas in 1920 zou aansluiten.

Bij de vergaderingen van 9 januari, 1 en 8 februari 1919 en 17 maart 1920 was ook telkens de voorzitter van de landelijke VNG aanwezig: J.C. graaf van Randwijck. Het is niet ondenkbaar dat de burgemeester van Amersfoort, de burgemeester van Kamerik en Zegveld, één der initiatiefnemers voor de Friese afdeling en de gemeentesecretaris van Maarssen, tevens secretaris van de Utrechtse provinciale vereniging van burgemeesters en secretarissen er gezamenlijk debat aan zijn aan de relatief vroege oprichting van de Afdeling Utrecht.

Elsen zat de oprichtingsvergadering van 9 januari voor en de afdelingsvergaderingen van 1 en 8 februari en 12 mei 1919, idem dito de bestuursvergaderingen van 18 januari, 2 april, 22 september en 12 november 1919. Op 22 december 1919 nam Elsen afscheid van zijn wethouders in Montfoort. Een van hen omschreef het vertrek van Elsen als een groot verlies voor de gemeente Montfoort “omdat de burgemeester zich geheel wijdde aan de belangen der gemeente en zo bij uitstek de vergaderingen wist te leiden”.³² En dat zal ongetwijfeld ook gegolden hebben tijdens zijn korte optreden in de Afdeling Utrecht van de VNG. Kort na zijn vertrek, vertrouwde hij per brief de afdelingssecretaris toe:

“Ik spreek de beste wensen uit voor den bloei en nuttige werken der afdeeling. Eerlijk gezegd moet ik wel bekennen, dat ik in eene gezonde levensvatbaarheidnog niet kan gelooven; in zoverre zoals de Afd. niet is een eigen soort Vereeniging van burgemeesters en secretarissen, kan haar werk zooals dat in de statuten is neergelegd m.i. gemakkelijker en beter gedaan worden onder leiding der Directie in Den Haag. Ik zal het niet onprettig vinden als later blijkt dat ik [het] verkeerd gezien heb: integendeel!”³³

Per 1 januari 1920 trad Elsen aan als burgemeester van Harmelen en Veldhuizen en vanaf 1 mei van dat jaar combineerde hij het ambt ook met de functie van gemeentesecretaris. Ten tijde

van het aantreden van Elsen waren beide gemeenten nog geen lid van de Afdeling Utrecht en ook nog niet van de landelijke VNG. Op 17 maart 1920 sprak de waarnemend voorzitter van de Afdeling Utrecht dan ook de hoop uit dat de algemene vergadering spoedig burgemeester Elsen zou kunnen verwelkomen, maar dan als vertegenwoordiger van de gemeenten Harmelen en Veldhuizen. Ofschoon de wens van Elsen spoedig in vervulling zou gaan voor wat betreft het lidmaatschap van de landelijke VNG (1920), zou het nog tot 1922 duren eer Harmelen en Veldhuizen lid werden van de Afdeling Utrecht.³⁴ Zelf zou Elsen in 1927 vertrekken om burgemeester te worden van de gemeente Naaldwijk (de huidige gemeente Westland ZH). Penningmeester Fernhout was hem reeds voorgegaan. De burgemeester van Mijdrecht was reeds in het voorjaar 1919 vertrokken naar zijn nieuwe standplaats Kampen.³⁵ Noodgedwongen had hij het Utrechts afdelingsbestuur moeten verlaten, maar dat deed hij niet zonder dankzegging voor de ‘steeds ondervonden welwillendheid’, de vereniging-in-oprichting bloei toewensend en hij beloofde dat hij zijn belangstelling voor de Afdeling Utrecht zou behouden.³⁶ Fernhout werd opgevolgd door C.E. Wolff, wethouder van Maarssen.

Burgemeester Elsen had nog graag de vergadering belegd waarin het definitieve bestuur zou worden gekozen, maar de benoeming van het eerste officiële bestuur vond pas plaats tijdens de eerste algemene vergadering op 17 maart 1920.³⁷ A.R. Veenstra, de bekwame gemeentesecretaris van Amersfoort met wie het volgens burgemeester Van Randwijck goed besturen was,³⁸ gaat de geschiedenis in als de eerste voorzitter van het definitieve bestuur van de Afdeling Utrecht van de VNG. De toegewijde Veenstra, die de Amersfoortse gemeentesecretarie in het bijzonder de afdeling Financiën reorganiseerde en gekenschetst kan worden als de ‘vader’ van het Grondbedrijf verliet na een ambtelijke carrière van dertig jaar in 1923 de gemeente Amersfoort. Hij was reeds meermalen gepolst om directeur te worden van de *Algemeene Nederlandsche Vereeniging voor Centrale-Verwarmings-Industrie*. Zijn vertrek werd door de socialistische fractie aangegrepen om tijdens de openbare raadsvergadering van 27 april 1923, waarin Veenstra eervol ontslag werd verleend, hem openlijk te betichten van het innemen van een eigen (ambtelijk) standpunt tijdens een overleg tussen het College van B&W en Gedeputeerde Staten van Utrecht. De pers sprak er schande van en kwalificeerde de actie van de socialistische wethouder van financiën J. Hofland als een afgegeven ‘ezelstrap’ aan een man die zelfs in *De Toorts* was aangeduid als iemand met enorme werkkraft, doorkneed in het administratief en het sociaal recht als hij namens de gemeente als werkgeefster optrad.³⁹ Als opvolger benoemde de Amersfoortse Raad, tegen de zin van het college, hoofdcommies en loco-secretaris Klaas Kaan Jzn. (1885-1944).

Veenstra’s beoogde opvolger in het VNG-afdelingsbestuur,⁴⁰ N. Vels Hein, wethouder van Amersfoort, bedankte vanwege zijn leeftijd voor de eer, waardoor de vacature niet werd opgevuld.⁴¹ Naar later zou blijken, werd M.H. Eggink slechts voor korte tijd de nieuwe voorzitter van de Afdeling Utrecht. Uiteindelijk werd op 21 juni 1924 voor de vacature Veenstra een oude bekende benoemd, te weten J.C. graaf van Randwijck. Tijdens de jaarvergadering te Utrecht

Jenze Jan Talsma (1884-1961) werd op 24 juli 1884 geboren te Hallum. Hij was op 3 juni 1913 gehuwd met Hiltje Pel (geboren op 4 november 1890 te Leeuwarden). Vóór 1 november 1916 was hij secretaris en ambtenaar van de burgerlijke stand van Oostdongradeel. Bij KB van 7 oktober werd hij benoemd tot burgemeester van Kamerik en Zegveld. Nadien combineerde hij het ambt met de functies van gemeentesecretaris en ambtenaar van de burgerlijke stand. Voor de bewoners van Kamerik hield hij zogenaamde zitdagen. Met ingang van 1 november 1934 werd hij burgemeester van Renkum. Als commissaris van de N.V. Woerdensche Bank bleef hij nog jarenlang verbonden met zijn oude standplaats. Talsma stierf te Renkum op 24 oktober 1961.

op 21 juni 1924 werd hij, als opvolger van Eggink, die amper een jaar de voorzittershamer had gehanteerd (9 augustus 1923-29 augustus 1924), verkozen tot voorzitter van de Afdeling Utrecht. Nadien schreef Van Randwijck, die zou aanblijven tot 31 december 1940, daarover:

“(...) men heeft het toen wenselijk gevonden om mij te kiezen tot Voorzitter van de afdeling. Aldus had ik voortdurend contact met de Utr[rechtsche] gemeenten en met de Burgemeesters en Gemeente Secretarissen. De functie van Voorzitter heeft nu eenmaal een grote plaats gehad in mijn ambtelijk bestaan.Hoewel ik geen geloof heb in astrologische beschouwingen (in mijn interneringstijd heeft de Utr[echtse] hoogleeraar in astronomie Minnaert zulks – zoo nodig – bevestigd) is het toch merkwaardig, dat in een horoscoop gewezen is op de – althans vermoedelijke geschiktheid er voor!”⁴²

Vanaf het prille begin van de Afdeling Utrecht was het secretariaat in handen van Talsma. De eigenaardigheid deed zich voor dat het secretariaat vanuit zijn woonplaats Woerden werd gevoerd. Aangezien Kamerik noch Zegveld beschikten over een ambtswoning had hij officieel toestemming om in Woerden te mogen wonen. Deze stad behoorde toentertijd tot de provincie Zuid-Holland.⁴³

Met het aanleggen van een systematische verzameling van verordeningen en overige archiefbescheiden, een secretariële taak omschreven in de statuten (art. 4, 10, 11 en 19) om te kunnen voldoen aan raadpleegverzoeken van leden, werd pas in 1924 systematisch begonnen. De noodzaak een bibliotheek op te zetten, werd in de aanvangsjaren van de afdeling niet gezien. Volgens de statuten was de Afdeling Utrecht verplicht een verzameling (gedrukte) verordeningen aan te leggen ten behoeve van haar leden. In de aanvangsjaren klopte de afdelingssecretaris echter regelmatig aan bij de landelijke vereniging met het verzoek om (standaard)verordeningen aan te leveren. Die fungeerden dan als redactionele bron bij het opstellen van verordeningen ten behoeve van Utrechtse gemeenten. Op hun beurt (art. 10) hadden de leden de verplichting openbare verordeningen en reglementen, in druk of handgeschreven, aan te leveren. Een volledige, systematisch geordende verzameling van stukken, kwam immers alle aangesloten leden ten goede.

In juli 1923 moest echter worden geconstateerd dat van de opzet van het archief nog niet veel terecht was gekomen. Dat in voorgaande jaren, onder voorzitter Veenstra, nauwelijks was aangedrongen op naleving van genoemde bepalingen, vond zijn oorzaak in de geringe raadpleging van het archief door de leden. Om pragmatische redenen zouden Utrechtse gemeenten kunnen worden doorverwezen naar de landelijke vereniging, maar ook daar bleek om dezelfde reden het archief incompleet te zijn. Laksheid van gemeenten bij de aanlevering, uitgeleende stukken, waarvan de VNG veelal maar over een exemplaar beschikte, raakten zoek en werden dus ook niet meer geretourneerd. Het veroorzaakte lange wachttijden.

Afdelingen dienden zich zelf te redden zo stelde Talsma. De belangrijke Utrechtse gemeenten voldeden in de verplichting stukken toe te zenden. Zo stuurde Utrecht naast de verordeningen ook alle gemeentebladen, gedrukte en ‘gecyclostileerde’ raadsvoorstellen. Naast de stukken van kleine gemeenten ontbraken ze ook die van de grote gemeente Amersfoort. De nieuw aangetreden gemeentesecretaris Kaan kwalificeerde de aanlevering van de verzameling van alle verordeningen inclusief wijzigingen als “nogal een werkje”.⁴⁴ Bovendien zag hij in de vergaring der stukken alleen nut als ze werden gedeponereerd in het landelijk VNG-archief. Toen bleek dat hem de afdelingscircularre van 24 juli niet bekend was, zond hij alsnog verordeningen ten behoeve van het afdelingsarchief.

De vele activiteiten die aan het secretariaat waren verbonden, moeten Talsma niet licht gevallen zijn. Zo schreef hij eind januari 1924 aan zijn collega Veenstra, eveneens Fries van geboorte:

“Wat het gemeentelijk leven aangaat, levert de laatste tijd niet veel nieuws op, eensdeels kan ik daar niet veel spijt over hebben, want ik vecht zoowat den heelen winter tegen mijn ouden vijand, de bronchitis, en dan heeft men het gauw druk genoeg.”⁴⁵

Aan Talsma’s secretariaat was als gevolg van het vertrek van Fernhout in 1919 ook het penningmeesterschap gekoppeld. Na het vertrek van Talsma naar Renkum (1934), werd het secretariaat samen met het penningmeesterschap overgenomen door W. Geleedst (1888-1968),⁴⁶ gemeentesecretaris van Vreeswijk. Geleedst was sinds 1 oktober 1916 gemeentesecretaris. Daarvoor was hij als adjunct-commies ter secretarie werkzaam geweest in Amersfoort! Zo kwam hij weer oog in oog te staan met (zijn oud-burgemeester) Van Randwijck. Geleedst zou slechts vier jaar de functies van secretaris-penningmeester vervullen tot aan het moment van zijn benoeming als burgemeester van het Zuid-Hollandse Ouddorp in 1938.⁴⁷ Het secretariaat werd vervolgens overgedragen aan zijn collega uit buurgemeente Jutphaas. G.S. de Rooij (1898-1968) was als achttienjarige zijn ambtelijke carrière gestart in zijn geboorteplaats Vleuten om vervolgens via Oudenrijn, Haarzuilens en Zeist in Jutphaas te belandden. In aanvang als ambtenaar ter secretarie werd hij op 1 april 1925 als gemeentesecretaris aangesteld van het dorp Jutphaas met zijn 3.500 inwoners. Aangezien hij kostwinner was voor het gezin van zijn moeder, was hem koninklijke toestemming verleend om tot 1927 in Utrecht te blijven wonen. Zijn functie combineerde De Rooij met de functie van secretaris-penningmeester Afdeling Utrecht (vanaf 28 maart 1938). Dat deed hij tot aan zijn pensionering op 1 januari 1964.⁴⁸ In de naoorlogse periode viel De Rooij nogal eens uit door ernstige ziekte. Jutphaas was inmiddels explosief uitgegroeid tot een gemeente met ruim 12.000 inwoners (stand eind december 1951) en de toegenomen gemeentelijke taken leken hem boven het hoofd te groeien, met alle gevolgen van dien voor hem zelf maar ook voor zijn werkzaamheden en zijn collega’s. In 1947 werd hij daarom binnen het bestuur van de afdeling tijdelijk vervangen door P.H. Damsté (1902-1985),⁴⁹ gemeentesecretaris van De Bilt, voor wat betreft de functie en Van den Berg gemeentambtenaar ter secretarie van de gemeente Utrecht, die de correspondentie verzorgde.

MAAND			19 28		
ONTVANGSTEN			UITGAVEN		
Balij salda	1928	428205	25/5 38	Sticht Bond van	Nijdsge inwoners
				Opmerkt ambtenaar	voordracht
			30/4 38	A. J. M. van der Hart	Beschouwd
Opv. Maandlijf	Opv. salda inwon 2/1/28	20 -	24/5 38	Opv. Inw. Jutphaas	Opv. doornies
Koninkrijk		20 -	25/5 38	Idem	Opv. vlijp. papiers
Koninkrijk		20 -	21/5 38	A. T. O.	Franklevoer
Opv. Maandlijf		20 -	24/5 38	Opv. Maandlijf	Opv. Maandlijf
Jutphaas		20 -	22/6 38	Rooij Comm. v. p. l. l. l.	Salomon v. Bureau
Opv. Maandlijf		20 -		Whicht	Idem inwon 191/28
Maand B.		20 -	5/7 38	Opv. S. de Rooij	Opv. Maandlijf p. l. l.
Maand B.		20 -	5/7 38	Idem	Opv. Maandlijf
Maand B.		20 -	5/7 38	Rooij. Maandlijf	Opv. Maandlijf p. l. l.
Koninkrijk		750 -	23/7 38	Opv. S. de Rooij	Rooij Maandlijf
Koninkrijk		40 -	1/11 38	Idem	Opv. Maandlijf p. l. l.
Koninkrijk		750 -	2/12 38	Idem	Opv. Maandlijf p. l. l.
Koninkrijk		40 -			Opv. Maandlijf p. l. l.
Koninkrijk		20 -	3/12 38	Opv. S. de Rooij	Opv. Maandlijf p. l. l.
Koninkrijk		5 -	1/1/4 38	Opv. S. de Rooij	Opv. Maandlijf p. l. l.
Koninkrijk		20 -	1/1/4 38	Opv. S. de Rooij	Opv. Maandlijf p. l. l.
Koninkrijk		20 -	1/1/4 38	Opv. S. de Rooij	Opv. Maandlijf p. l. l.
Koninkrijk		40 -	1/1/4 38	Opv. S. de Rooij	Opv. Maandlijf p. l. l.
Koninkrijk		20 -	1/1/4 38	Opv. S. de Rooij	Opv. Maandlijf p. l. l.
Transporteeren		465205		Transporteeren	

Kasboek van de Afdeling Utrecht in 1938 beheerd door secretaris-penningmeester W. Geleedst, gemeentesecretaris van Vreeswijk.

Het negenkoppige bestuur – statutair het maximum toelaatbare aantal - bestond in de periode 1921-1942 louter uit mannen. In vergelijking met andere provinciale afdelingen droegen enkelen van hen adellijke titels. In de aanvangsfase waren bestuurders van adellijken huize nog afwezig of ondervertegenwoordigd dit in tegenstelling tot de samenstelling van het eerste bestuur van de landelijke VNG, waarin bij meer dan de helft van de bestuursleden ‘blauw bloed’ door d’aderen stroomde.⁵⁰ Al gauw doemden ook binnen (het bestuur van) de Utrechtse afdeling welluidende namen op als die van Jhr. P.P. de Beaufort (burgemeester van Abcoude-Proostdij/Abcoude-St. Pieters, nadien van Driebergen-Rijsenburg) en zijn latere opvolger Jhr. mr. H. Roëll; klinkende namen van de burgemeesters van Baarn, Jhr.mr. J.W.H. Rutgers van Rozenburg en zijn opvolger Jhr.mr. G.C.J. van Reenen, en natuurlijk van de burgemeester van Amersfoort, J.C. graaf van Randwijck verhoogden ongetwijfeld het aanzien van de Afdeling Utrecht van de VNG.

Evenals de landelijke vereniging werd het bestuur van de Afdeling Utrecht van de VNG in aantal gedomineerd door de bestuurlijke functie van burgemeester en de ambtelijke functie van gemeentesecretaris. En wat gold voor de landelijke vereniging – dat ze feitelijk een organisatie was van burgemeesters en secretarissen – deed ook opgeld voor de Utrechtse pendant.⁵¹ Velen uit de bestuurlijke elite kwamen elkaar ongetwijfeld weer tegen tijdens vergaderingen van de Vereniging van Utrechtse burgemeesters en gemeentesecretarissen (1887-1940). In de periode

Het college van B&W van Jutphaas, onder voorzitterschap van burgemeester Jhr. J.C. Mollerus, vergezeld van enkele ambtenaren te Vreeswijk bijeen ter gelegenheid van het op 15 april 1936 in 's-Gravenhage gesloten huwelijk tussen gemeente-secretaris W. Geleedst en zijn tweede echtgenote Wilhelmina Schmitz.

1921-1935 maakten slechts twee wethouders, één afkomstig uit Maarssen en één uit de stad Utrecht deel uit van het bestuur van de Afdeling Utrecht. Na 1935 stabiliseerde het aandeel van twee wethouders (Maarssen en Baarn) zich, maar bevatte het bestuur voor het eerst ook een raadslid.⁵² In 1939 was het hun beider aantal teruggelopen tot één raadslid en één wethouder. In de oorlogsjaren 1940-1942 was enkel nog de Baarnse wethouder Jhr. H.A.M van Asch van Wijck, lid van het bestuur van de Afdeling Utrecht van de VNG.

Binnen het afdelingsbestuur bevond zich een aantal leden met een academische vooropleiding. Het ging in alle gevallen om juristen. In 1923 waren er drie bestuursleden met een meestertitel, onder wie één van adellijke afkomst. In de periode opgaand naar 1935 zou dat aantal licht stijgen naar vier juristen, onder hen twee adellijken die hun academische opleiding ook nog bekroond hadden met een promotie *in jure*. Tussen 1935 en 1938 was het merendeel van de bestuursleden jurist, vijf in getal, van wie er drie een adellijke titel voerden. In 1939 waren zeven bestuursleden juridisch geschoold en bleken er vier van hen van adellijke afkomst; het aantal viel in 1940 ietwat terug, maar nog altijd bogen zich zes juristen van wie er drie adellijke titels voerden, over de agenda voor de vergaderingen van de Afdeling Utrecht van de VNG.

Bestuurders van de Afdeling Utrecht lieten ook van zich horen als publicist. Er werd door enkelen van hen kopij aangeleverd aan vakbladen Zo verschenen in de eerste jaargang van het *Weekblad voor Gemeentebelangen* reeds bijdragen van de hand van bestuurders van de Afdeling Utrecht, één van de gemeentesecretaris van Amersfoort en twee van de burgemeester van Kamerik & Zegveld.⁵³ Talsma was bovendien vanaf 1923 een der medewerkers aan het *Utrechtsch Provinciaal Weekblad. Officieel Orgaan van de Anti-Rev. Persvereniging in de Prov. Utrecht* (redactieadres te Zeist).

Afgezien van herverkiezing van bestuursleden, kwam het verschijnsel nieuwe benoemingen vaker voor in de jaren 1920-1930 dan in het daaropvolgende decennium toen het bestuur stationair was qua samenstelling. Aan die ontwikkeling waren veelal (her)benoemingen van met name burgemeesters debet; buiten de provincie of binnen de provincie maar dan in gemeenten die op dat moment nog geen lid waren van de Afdeling Utrecht.⁵⁴ Drie bestuursleden overleden in het harnas; op 8 november 1928 was dat het alom gewaardeerde lid Kronenburg, burgemeester van IJsselstein wiens bekwaamheid, nauwgezetheid en waardigheid als magistraat in blijvende herinnering werden gebracht;⁵⁵ in 1939 gevolgd door de gehele vertegenwoordiging uit Maarssen C.E. Wolf en M.H. Eggink.⁵⁶ Met zijn twintig jaar had Eggink het langst zitting in het bestuur van de Afdeling Utrecht van de VNG. In datzelfde jaar werd door het vertrek van de secretaris-penningmeester het secretariaat verplaatst van Vreeswijk naar Jutphaas. Ten slotte mag het vertrek van voorzitter Graaf van Randwijck (31-12-1940) niet onvermeld bijven. Zijn inzet voor de landelijke VNG in het algemeen en voor de Afdeling Utrecht in het bijzonder zijn voor beide verenigingen van grote betekenis geweest.

Opmerkelijk is het feit dat de stad Utrecht in de vooroorlogse periode enkel was vertegenwoordigd door een wethouder of een raadslid en dus niet door een burgemeester, terwijl vanuit de tweede stad van de provincie, Amersfoort, tussen 1920 en 1941 – op een korte onderbreking na – constant de positie van voorzitter werd ingenomen. Daarbij dient wel te worden aangetekend dat na de overstap van Van Randwijck van de landelijke naar de provinciale vereniging, hij als voorzitter van de landelijke organisatie werd opgevolgd door Dr J.P. Fockema Andreae (1879-1949). Deze burgemeester van Utrecht (1914-1933) hanteerde de voorzittershamer van de VNG evenwel slechts enkele jaren (1924-1927). Volgens zijn voorganger “was hij niet de man voor deze zaak” ondanks diens bekwaamheid.⁵⁷ De korte duur werd veroorzaakt door diens benoeming als Commissaris der Koningin in de provincie Groningen.

6. GEMEENTEN-LEDEN

Vanaf 1 juli 1918 meldden zich de eerste gemeenten aan als lid van de beoogde Afdeling Utrecht van de VNG bij de Vereniging van Burgemeesters en Secretarissen in de provincie Utrecht. Ofschoon de afdeling aanvang januari 1919 was opgericht en er nadien reeds drie afdelingsvergaderingen werden georganiseerd, bleef men dat via genoemde vereniging doen tot eind april 1919. Toen deed het voorlopige bestuur, bestaande uit Elsen, Eggink, Kronenburg, Fernhout en Talsma, zelf een circulaire uitgaan, gericht aan Utrechtse gemeenten die op dat moment nog geen lid waren geworden van de Afdeling Utrecht van de VNG.⁵⁸ Ook dit keer werden uitgebreid de voordelen uiteen gezet. Tot 1 juli 1919 kon men zelfs zonder het ‘entreegeld’ van 1 gulden per 500 inwoners lid worden. De voordelen van het lidmaatschap werden nogmaals benadrukt. Zo had de vereniging reeds een uitgebreid rapport uitgebracht inzake de voorgenomen herziening van de Gemeentewet. De invloed van de VNG was sterker geworden, mede onder invloed van de aanwezigheid van provinciale afdelingen waardoor de mogelijkheid werd geboden streekbelangen te behartigen. Niet alleen ten faveure van alle Utrechtse gemeenten, maar dat gold ook voor bepaalde groepen gemeenten. Zo werd gewezen op het actuele onderwerp van het forensenvraagstuk. Dat was urgent geworden door de hervorming van het plaatselijk belastingstelsel. Daarnaast zou de landelijke VNG gedrukte jaarverslagen rondzenden aan gemeenten ter aanmoediging lid te worden.

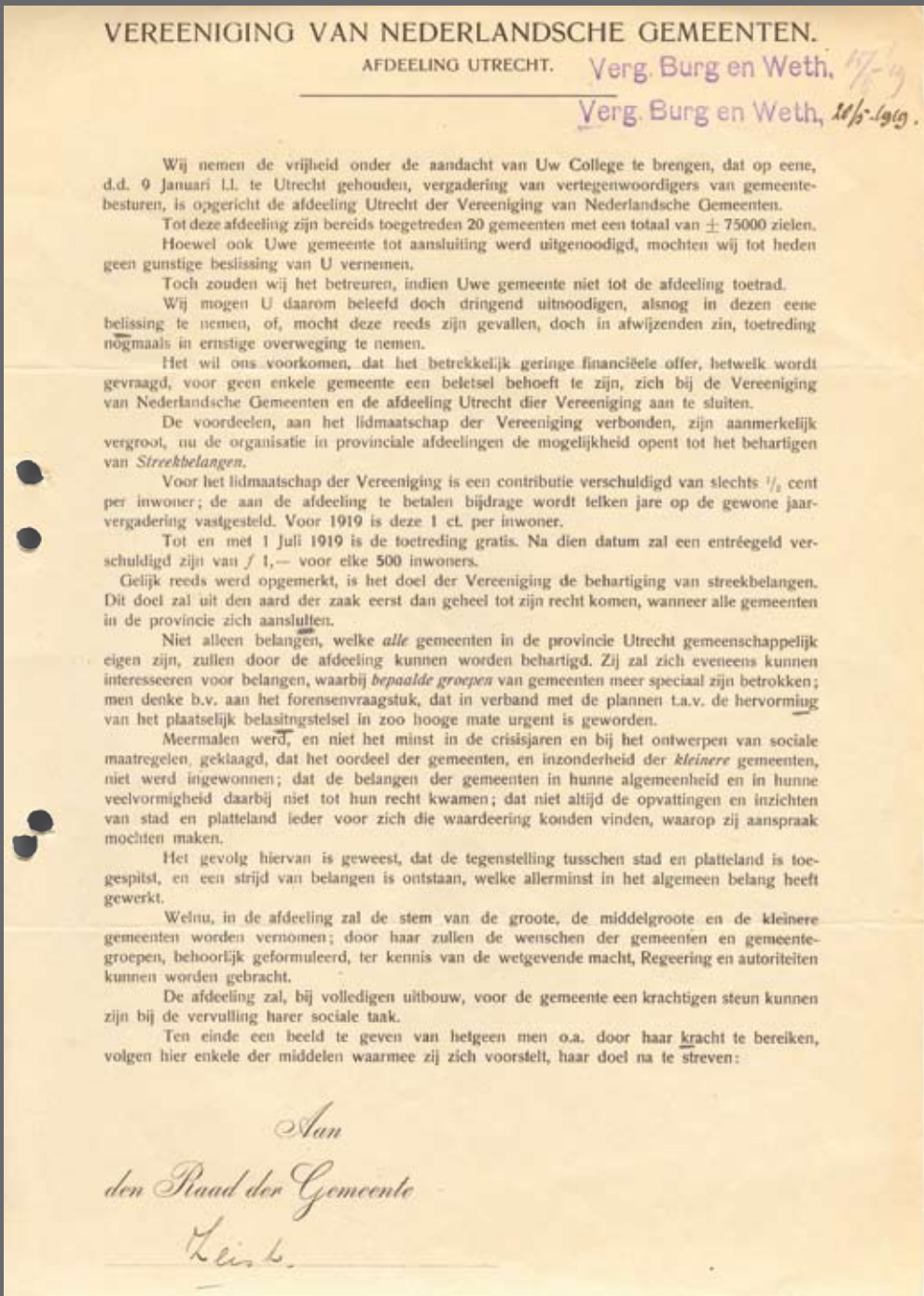

H.J. Kronenburg (1858-1928), geboren te Langbroek, waar hij bijna vijftientig jaar het secretariaat van de gemeente voerde. Daarnaast deed hij dat ook nog veertien jaar in de gemeente Cothen alvorens hij in 1906 werd benoemd tot burgemeester van IJsselstein.

gemeente	raadsbesluit	besluit B&W
Abcoude–Baambrugge*	02 augustus 1918	
Abcoude–Proostdij*	05 augustus 1918	
Amersfoort*	20 augustus 1918	
De Bilt ⁶⁰ *	25 juli 1918	
Eemnes	16 juni 1919	
IJsselstein*	25 juli 1918	
Jutphaas*		30 januari 1919 ⁶¹
Kamerik*	06 augustus 1918	
Linschoten*	20 augustus 1918	
Loenen	26 juni 1919	
Loenersloot*	30 juli 1918	
Loosdrecht		28 mei 1919 ⁶²
Maarssen*	09 augustus 1918	
Maarssenveen*	09 augustus 1918	
Montfoort*	30 juli 1918	
Mijdrecht*	21 augustus 1918	
Ruwiël*	30 juli 1918	
Snelrewaard*	20 augustus 1918	
Soest*	25 januari 1919 ⁶³	
Tienhoven*	22 juli 1918	
Vinkeveen en Waverveen	13 juni 1919	
Vreeswijk*	21 augustus 1918	
Wilnis*	02 augustus 1918	
Wijk bij Duurstede*	31 juli 1918	
Zuilen	10 juli 1919	

Overzicht van toegetreden leden Afdeling Utrecht in de periode 1918–1919.⁵⁹

In het verleden was de tegenstelling stad en platteland vergroot, waardoor een strijd van belangen was ontstaan. Zo was nogal eens geklaagd dat het oordeel van kleine gemeenten niet werd gewogen in tijden van crisis en met betrekking tot het ontwerp sociale maatregelen.

Een opletende lezer in het gemeentehuis van Zeist kon de verleiding niet weerstaan de circulaire van de Afdeling van de VNG van 19 april 1919 te voorzien van aantekeningen daar waar hij al lezend een drukfout had geconstateerd.

“Welnu, in de afdeling zal de stem van de groote, de middelgroote en de kleinere gemeenten worden vernomen; door haar zullen de wenschen der gemeenten en gemeentegroepen, behoorlijk geformuleerd, ter kennis van de wetgevende macht, Regeering en autoriteiten kunnen worden gebracht.”⁶⁴

De afdeling zou voor de gemeente dan ook een krachtige steun zijn bij de vervulling van haar sociale taak. Ze zag als haar taak:

- het verstrekken van inlichtingen en adviezen
- de vorming van een afdelingsbibliotheek
- het aanleggen van een gesystematiseerde verzameling verordeningen
- het organiseren van cursussen
- de gemeenschappelijk aankoop van grondstoffen voor gemeentebedrijven en materialen voor het onderhoud van wegen
- het gezamenlijk exploiteren van werktuigen en inrichtingen
- de gemeenschappelijk verkoop van bij- en afvalproducten
- de bestudering en indien nodig de rapportage van ontwerpen of voorgenomen regelingen van de wetgevende macht, de regering of de provincie
- de bevordering van doeltreffende uitvoering regeling en maatregelen
- De aanwending van alle wettige middelen gewenst en noodzakelijk, teneinde het doel van de vereniging te bereiken met inachtneming van art. 121 van de Gemeentewet en art. 2 van de statuten van de vereniging

Zowel in de circulaire van 10 juli 1918 als die van 19 april 1919 werd het lidmaatschap van de afdeling gekoppeld aan het lidmaatschap van de landelijke VNG. Secretaris Talsma gaf telkens aan de landelijke VNG door welke gemeenten zich als lid hadden aangemeld. Toch kwam het landelijk gezien regelmatig voor dat een gemeente reeds enige tijd lid bleek te zijn van een afdeling, terwijl die gemeente niet stond geregistreerd als lid van de landelijke VNG. Volgens een handgeschreven aantekening op een VNG-circulaire van de Utrechtse afdelingssecretaris gebeurde dat echter niet in de provincie Utrecht, althans niet in 1920.⁶⁵ Ofschoon het omgekeerde ook in de provincie Utrecht veelvuldiger voorkwam, schreef secretaris Talsma niet geheel de waarheid, zoals nog zal blijken.

Uit een allereerste opgave van aan de Afdeling Utrecht toetredende leden, blijkt dat 20 gemeenten zouden toetreden, waaronder één voorwaardelijk (Tienhoven).⁶⁶ De circulaire van april, waarin werd gesproken van 20 toegetreden leden die ± 75.000 inwoners vertegenwoordigden, moet daarom zijn gericht aan de overige, 52 nog te werven Utrechtse gemeenten. De in 1918-1919 toegetreden gemeenten (25) stonden allen reeds als lid van de

De eerste vergadering van de raad van de gemeente Driebergen-Rijsenburg op 2 juli 1931. Met de fusie van beide gemeenten werd het totaal aantal gemeenten in de provincie Utrecht teruggebracht naar 71.

landelijke VNG geregistreerd en vertegenwoordigden in totaal 92.023 inwoners. Van het totaal aantal Utrechtse gemeenten 72 in getal, groeide in dezelfde periode het aantal VNG-leden van 41 naar 54 in mei 1921. Van deze leden waren op dat moment nog maar 35 lid van de Afdeling Utrecht.⁶⁷ Desalniettemin sprak men in 1921 van “een gezonden groei”.⁶⁸ Overigens vormde de provincie Utrecht geen uitzondering. Ook in andere provincies bleken opmerkelijke verschillen tussen de ledentallen van de provinciale en landelijke VNG waarneembaar.

Stellige weigering tot medewerking aan de oprichting van een afdeling VNG in de provincie Utrecht ontving de Afdeling Utrecht i.o. in 1919 van de gemeenten Baarn en Cothen.⁶⁹ Voorlopige weigeringen werden door het bestuur ontvangen van de gemeenten Eemnes (1 juli 1918), Houten (30 juli 1918), Breukelen-Nijenrode (31 juli 1918), Breukelen-St. Pieters (6 augustus 1918), Woudenberg (13 mei 1919) en Utrecht (4 juni 1919). Het kwam overigens

ook voor dat de niet-leden van de VNG, zoals Haarzuilens en Odijk, wel gebruik maakten van diensten van het registratiebureau van de landelijke VNG!

De grootste groep vormde de gemeenten, die reeds lid waren van de landelijke VNG, en in het verlengde daarvan hun steun toezegden aan de oprichting van een afdeling Utrecht; of traden nadien toe (Abcoude-Baambrugge, Abcoude-St. Pieters, Amersfoort, De Bilt, Eemnes, IJsselstein, Jutphaas, Kamerik, Loenen, Maarssen, Maarsseveen, Maartensdijk, Mijdrecht, Montfoort, Tienhoven en Vreeswijk). Het kwam dus veel voor dat een gemeente geruime tijd lid was van de landelijke VNG, maar nog niet van de Afdeling Utrecht. Zo trad Driebergen, sinds 1921 lid van de landelijke organisatie, pas op 1 januari 1926 toe tot de provinciale afdeling. In dit opzicht spant de gemeente Zeist de kroon. Reeds lid van de VNG vanaf 1 augustus 1914 trad deze gemeente pas op 1 januari 1926 toe tot de Afdeling Utrecht.⁷⁰

Het verschil tussen beide lidmaatschappen bleef de gehele vooroorlogse periode bestaan. Zo waren in 1938 van de 71 Utrechtse gemeenten er 52 lid van de Afdeling Utrecht, terwijl van de resterende gemeenten er zestien enkel lid waren van de landelijke vereniging en drie gemeenten geen enkele relatie onderhielden met de landelijke noch met de provinciale VNG. In 1942 was het aantal leden van de afdeling slechts met vier opgelopen tot 56, terwijl het aantal dat enkel lid was van de landelijke organisatie slechts was teruggebracht tot tien terwijl opnieuw drie Utrechtse gemeenten geen lid waren van de VNG. Door de samenvoeging per 1 mei 1941 van Abcoude-Baambrugge en Abcoude-Proostdij tot Abcoude én de opheffing van de gemeente Laag-Nieuwkoop (per 1 mei 1942 gevoegd bij de gemeente Kockengen), was het aantal gemeenten in de provincie Utrecht eind 1942 met twee teruggebracht tot 69.⁷¹

Een vierde categorie vormden de gemeenten die zowel toetraden tot de landelijke VNG als tot de (steunbetuiging aan de oprichting van) de Afdeling Utrecht (Bunschoten, Linschoten, Loenersloot, Ruwiel, Snelrewaard, Wijk bij Duurstede, Wilnis). Kamerik, de gemeente van beoogd secretaris van de Afdeling Utrecht, had zich met raadsbesluit 6 augustus 1918 aangemeld en kondigde aan dat bij welslagen van de oprichting van de afdeling het eveneens als lid van de landelijke kon worden beschouwd.⁷²

Zo van een vijfde categorie kan worden gesproken, kan melding worden gemaakt van twee op zich zelfstaande aanmeldingen. Zo liet de gemeente Soest zich in 1918 wel registreren als lid van de landelijke VNG maar liet zij zich niet uit over medewerking aan de oprichting van of toetreding tot de Afdeling Utrecht.⁷³ Het omgekeerde kwam ook voor. De gemeenten Hoogland, Leusden en Stoutenburg meldden zich in 1923 keurig aan als lid van de afdeling maar lieten het na de landelijke vereniging daarvan in kennis te stellen.⁷⁴ Acht jaar later berichtte de gemeente Rijsenburg de landelijke VNG dat het als lid van de afdeling wenste toe te treden per 1 januari 1927, zonder daarvan de afdeling rechtstreeks in kennis te stellen.⁷⁵

Tot slot moet melding gemaakt worden van het feit dat in de aanvangsjaren van de Afdeling Utrecht van de VNG ook gemeenten hun lidmaatschap opzegden. Zo zegden in 1920 Eemnes, Mijdrecht en Wilnis en niet lang daarna Stoutenburg (1926) hun lidmaatschap op, terwijl zij wel aanbleven als lid van de landelijke VNG.⁷⁶ Spoedig volgde Wijk bij Duurstede dat overigens ook zijn lidmaatschap van de landelijke vereniging opzegde, kort daarna gevolgd door Jaarsveld (per 1-1-1924) en Haarzuilens (per 1-1-1925), die beide hun lidmaatschap via de landelijke vereniging opzegden!⁷⁷ De opzegging van het lidmaatschap van de gemeente Veldhuizen in 1928 werd pas twee jaar later geëffectueerd.⁷⁸ In 1928 moest de landelijke VNG ervaren dat er in zeven jaar tijds vanuit het gehele land om uiteenlopende redenen 32 opzeggingen waren binnengekomen.⁷⁹ (Veel) later zouden alle afvallige gemeenten alsnog lid worden van de VNG en daarmee automatisch ook (weer) van de Afdeling Utrecht.

Het stelsel van provinciale afdelingen verschaftte alle gemeenten een stem in het kapittel. Een gezonde decentralisatie gaf grote en kleine gemeenten de mogelijkheid hun invloed aan te wenden. De Directie van de VNG streefde ernaar zoveel mogelijk afdelingsvergaderingen in het gehele land bij te wonen:

“zoowel omdat daardoor voor de leden een gemakkelijke gelegenheid wordt geopend om vragen te stellen of wenschen kenbaar te maken, alsook omdat zij zelve er hoogen prijs op stelt op andere en breedere wijze aanraking met de leden te hebben dan slechts langs den schriftelijken weg.”⁸⁰

In 1920 werd het betreurd dat nog zoveel Utrechtse gemeenten geen lid waren geworden en dat onder dat aantal van ongeveer 50 een aanzienlijk aantal was dat al wel lid was van de VNG. Talsma uitte daarover in juni van datzelfde jaar publiekelijk zijn onvrede. Het wantrouwen jegens de VNG, geuit naar aanleiding van haar tweedaags congres in Groningen, werd door hem bestreden. “De vereeniging is nu eenmaal eene macht geworden, waarmede – gelukkig – rekening wordt gehouden.” Bovendien, aldus Talsma, werden nu ook wethouders en raadsleden opgenomen in de afdelingen waardoor de VNG geen organisatie was van burgemeesters en gemeentesecretarissen, maar van gemeenten. Hij vond het nog altijd onbegrijpelijk dat kleine leden van de vereniging nog geen lid waren van provinciale afdelingen. Ten slotte nam Talsma van de gelegenheid gebruik de regering aan te sporen de Directie van de VNG in de gelegenheid te stellen “het gevoelen der afdelingen in te winnen”.⁸¹ Hun afwezigheid werkte immers belemmerd. Door in navolging van elders sommige bijeenkomsten voor niet-leden te organiseren, trachtte het bestuur de toestroom van nieuwe leden te versnellen. Landelijk bevorderde het in ieder geval de aanwas van nieuwe leden, evenals het toezenden van VNG-jaarverslagen aan niet-leden.⁸² In de Utrechtse situatie werd voor het eerst op 12 mei 1919 een openbare bijeenkomst georganiseerd. Toen werd een lezing gehouden over de gevolgen van de verandering van de Kieswet. Nog hetzelfde jaar op 13 oktober stonden voorschriften met betrekking tot een nieuwe bevolkingsboekhouding en de wenselijkheid van de invoering van het personenkaartenstelsel centraal. In 1923 en 1924 komt men weer terug

op de zaak. Het werd als een merkwaardig verschijnsel ervaren dat verenigingsleden geen lid waren van de provinciale afdeling. Tot met name de kleinere gemeenten leek het nog niet te zijn doorgedrongen dat zij:

*“juist door het afdelingswezen in de gelegenheid zijn bizonder kennis te nemen van en invloed uit te oefenen op de gestie der Vereeniging. Werd dit meer algemeen ingezien, menige uit onbekendheid voortvloeiende klacht zou verstommen en de beteekenis van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten voor de verschillende categorieën van gemeenten zou te beter worden verstaan.”*⁸³

Ondanks alle inspanningen zijn er in 1927 nog maar 50 van de 72 Utrechtse gemeenten lid van de Afdeling Utrecht. Men beklagde zich naderhand telkens opnieuw. “Organisatorisch is deze toestand zeker niet in orde”, zo werd gesteld in 1929. En in 1932 schroomde het bestuur niet om de inmiddels tot elf gereduceerde, ontbrekende leden, die al wel lid waren van de VNG maar nog niet van de Afdeling Utrecht, bij name te noemen.⁸⁴ Dat hield in dat van de inmiddels 71 Utrechtse gemeenten aan het einde van het jaar 1932 nog altijd negen

gemeenten geen lid waren van de VNG noch van de Afdeling Utrecht van de VNG.⁸⁵ De opvallendste afwezige gemeente was Wijk bij Duurstede. Nadien zou getracht worden de ontbrekende leden te werven door bijvoorbeeld vanuit het bestuur de voorzitter en secretaris op pad te sturen zoals in het voorjaar 1936 toen de gemeenten Haarzuilens, Hoenkoop, Jaarsveld, Lopik, Polsbroek, Veldhuizen en Willige Langebroek nog ontbraken als lid van de Afdeling Utrecht van de VNG.⁸⁶ Ook in het voorjaar van 1940 hield de ledenwerving het bestuur nog altijd bezig. Bestuurslid De Beaufort nam de taak op zich de gemeenten Amerongen, Bunnik, Odijk, Werkhoven, Langbroek, Cothen en Wijk bij Duurstede te benaderen, terwijl zijn collega Jhr. G.C.J. van Reenen, dat zou doen met Renswoude en Woudenberg en secretaris De Rooij Haarzuilens, Hoenkoop en Veldhuizen voor zijn rekening nam.⁸⁷

7. CONTRIBUTIE

Het al dan niet aangaan of zelfs het opzeggen van het lidmaatschap van de Afdeling Utrecht van de VNG had veelal te maken met (de hoogte van) de contributie. Een van de voorwaarden waaraan gemeenten moesten voldoen om lid te worden was de eis dat zij ook lid moesten zijn van de landelijke vereniging en de daaruit voortvloeiende contributie van 0,5 cent per inwoner met minimum van 5 gulden en een entree van 2 gulden per 1.000 inwoners moesten betalen.⁸⁸ Zo was het lidmaatschap niet *ipso jure*; zowel voor de landelijke als de provinciale vereniging moest apart contributie worden afgedragen. Deze ‘dubbele’ kosten vormde nogal eens een bezwaar om lid te worden van de VNG. Zeist bijvoorbeeld, dat al vroeg lid was geworden van de landelijke VNG, informeerde half maart 1919 naar de voorwaarden rond het lidmaatschap van de afdeling. Op advies van B&W, zou de Zeister gemeenteraad vanwege de verwachte kosten van f. 163,21 besluiten geen lid te worden. Nadat in januari 1921 de burgemeester van

Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten. Afdeling UTRECHT.

WOERDEN, 24 Juli 1924.

Onderwerp :
Contributie 1924.
1 Bijl.

Hierbij heb ik de eer U te berichten, dat de contributie voor Uwe gemeente over 1924, berekend naar $\frac{1}{4}$ cent per inwoner over inwoners, f bedraagt.

Ik doe U hierbij ingevuld postwisselformulier toe komen met beleefd doch dringend verzoek mij het bedrag te willen toezenden **vóór 10 Augustus a.s.**

Ik vertrouw, dat U, in het belang van eene vlotte administratie, hieraan wel zult willen voldoen.

Hoogachtend,
De Penningmeester der Afdeling boven-
vermeld,
TALSMA.

Zeist het beoogde lidmaatschap nog eens onder de aandacht van het college had gebracht, zou het nog tot januari 1925 duren eer bestuurlijk werd ingestemd met het lidmaatschap van de Afdeling Utrecht.⁸⁹

Naar aanleiding van opgave van de eerste lichting leden van de Afdeling Utrecht, reageerden in 1919 beide directeuren van de VNG: “Bedriegen wij ons niet dan bevinden er zich daaronder [leden], van welke ons nog niet gebleken is dat zij als lid der Vereeniging zijn toegetreden.”⁹⁰ De burgemeester van Amersfoort kon aanvang 1920 wel begrip voor opbrengen voor het ‘enkel’ lidmaatschap. Zo schreef hij als voorzitter van de landelijke VNG:

“Het besluit van bovengenoemde gemeente is begrijpelijk; toen ik onlangs voor Amersfoort het mandaat voor de contributie teekende, dacht ik bij mezelf méér dan mij lief was!”⁹¹

De klacht werd vaker gehoord. De afdeling werd vergeleken met “een doodgeboren kindje”. Tijdig ingrijpen was dan ook het advies van de Amersfoortse bestuurder. Het dubbele lidmaatschap bleef echter nog lange tijd onduidelijkheden veroorzaken bij (potentiële) leden. Zo kreeg de gemeente Maartensdijk in december 1920 een rekening voor het lidmaatschap van de Afdeling Utrecht gepresenteerd, kort nadat zij volgens haar eigen zeggen enkel lid was geworden van de landelijke VNG.⁹²

Artikel 7 van de statuten van de Afdeling Utrecht schreef voor dat ten behoeve van de kas een jaarlijkse contributie zou worden berekend per inwoner van iedere gemeente. Het aantal inwoners per gemeente werd bepaald overeenkomstig art 4 lid 2 van de landelijke statuten.⁹³ De hoogte van de contributie voor het lidmaatschap van de provinciale afdeling werd in de beginfase gekoppeld aan de werkkraft van de afdeling. Was bij aanvang van de Friese afdeling bepaald dat een kwart cent per inwoner zou worden gerekend voor het oprichtingsjaar (1916) en een halve cent in 1917, de Afdeling Utrecht had tijdens haar oprichtingsvergadering de contributie voor 1919 voorlopig bepaald op 1 cent per inwoner.⁹⁴

Bij een contributie van 1 cent of hoger kon de bijdrage voor een gemeente nooit hoger uitvallen dan 300 gulden.⁹⁵ Oorspronkelijk was dat niet de opzet. De limiet van 300 gulden werd uiteindelijk aan de statuten toegevoegd naar aanleiding van de correspondentie met de stad Utrecht. De Domstad was pas in november 1915 lid geworden van de VNG. Vóór 1912 was de regering in Den Haag gewend de Domstad om advies te vragen bij de voorbereiding van wettelijke maatregelen, maar ná 1912 werd steeds vaker advies gevraagd aan de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De stad, die de VNG al niet binnen haar veste had weten te krijgen, zag zich welhaast gedwongen lid te worden, wilde zij haar invloed op het regeringsbeleid enigszins kunnen behouden.⁹⁶ Trad Utrecht relatief laat toe tot de landelijke vereniging, ook het lidmaatschap van de Afdeling Utrecht liet op zich wachten. De gemeente berichtte pas half maart 1920 de intentie te hebben lid te willen worden van de Afdeling

	POSTWISSEL		BINNENLAND	NEDERLANDSCHE POSTERIJEN
	REG. 14A NR.		PLAATS VOOR FRANKEER- ZEGELS	BEWIJS VAN STORTING VOOR EEN BINNENLANDSCHEN POSTWISSEL IN TE VULLEN DOOR DEN AFZENDER
	LEG. 14B NR.			
				NOTA: DIT BEWIJS MOET ZORGVULDIG WORDEN BEWAARD. INDIEN HET NIET WORDT OVERGELEGD, KAN IN HET ALGEMEEN AAN NAVRAGEN GEEN GE- VOLG WORDEN GEGEVEN.
			NEDERLAND	
KANT. & DATUM V. STORTING	HULPKANTOOR V. STORTING:			BETREFT BINNENL. POSTWISSEL
BEDRAG: 40 GLD. 67 C.	achten veertig GLD. 67 C.			GROOT 40 GLD. 67 C.
NAAM & WOONPL. AFZENDER	(HIERBOVEN GLD. GETAL IN LETTERS) IN CIJFERS: 40 G L D. 67 C L			BESTEMD VOOR:
floukebestuur van Zeist.	AAN: den heer J. J. Palsmas. Haven 1 OF ORDER			J. J. Palsma
	STRAAT: Woerden.			TE Haven Woerden.
INLEGZIJDE STEMPELING	::: DIENSTAANWIJZINGEN WORDEN AMBTSHALVE INGEVULD :::			INVULLING DOOR DEN AMBTENAAR:
	NUMMER V.LEGGER NUM. 13.			NR. LEGGER NR.13
	KANTOORVAN STORTING: GESTORT			KANT.v.STORTING:
STROOK V. MEDEDEELINGEN KAN DOOR GEADRESSEERDE WORDEN BEHOUDEN	HANDTEEKENING V. D. AMBTENAAR TEN KANTORE VAN STORTING: MODEL NR. 55			NR. REGISTER 13*

Talsma stuurde abusievelijk op 24 juli 1924 een rekening naar de gemeente Zeist. Op de achterkant van de postwissel staat geschreven in potlood: “Maar de gemeente is toch, meen ik, nog geen lid”, waarover op Talsma op 1 augustus ook formeel in kennis werd gesteld. Drie dagen later werd per brief excuus aangeboden, maar werd wel de hoop uitgesproken dat Zeist alsnog lid zou willen worden van de VNG afdeling Utrecht.¹⁰⁴ Zeist zou dat doen met ingang van 1 januari 1926.

Utrecht, mits de contributie verlaagd zou worden tot maximaal f. 300.⁹⁷ Burgemeester Van der Velde van de gemeente Loenen vond dat bedrag weinig in verhouding tot hetgeen kleine gemeenten moesten opbrengen. Waarnemend voorzitter Eggink repliceerde dat met name de kleinere gemeenten baat zouden hebben bij het lidmaatschap van de Afdeling Utrecht. Grote gemeenten waren immers beter geoutilleerd, maar een gemeente als Mijdrecht was juist uitgetreden vanwege de gedachte dat het lidmaatschap voor deze gemeente niet evenredig was aan het bedrag van de contributie.⁹⁸ Bestuurslid Kronenburg bepleitte ook verlaging van de contributie aangezien hij vreesde dat zijn gemeente IJsselstein zich eveneens zou terugtrekken. De vergadering stemde uiteindelijk in met het voorstel van de waarnemend voorzitter en nam de suggestie van Van Randwijck over, dat de vaststelling van de contributie tijdens de jaarvergadering moest plaatsvinden; zo kon dat bedrag dan worden opgenomen in elke gemeentebegroting voor het jaar daarop. Ten slotte besloot de vergadering het entreegeld te schrappen. Ondanks deze beslissingen kon het saldo van de afdeling dat aan het einde van 1919, na aftrek van de kosten, worden afgesloten met een batig saldo van zegge f. 594,68.⁹⁹ In diezelfde vergadering werd in de persoon van wethouder mr. J.J. de Waal Maleijt de gemeente Utrecht hartelijk welkom geheten bij aanvang van de afdelingsvergadering van 29 mei 1920 en werd haar wethouder bij acclamatie in het bestuur opgenomen.¹⁰⁰ Half december 1926 gingen in de Utrechtse gemeenteraad nog wel stemmen op om het lidmaatschap per 1 januari 1928 op te zeggen. Het late tijdstip van ingang ontlokte bij het raadslid K. Lambeck (SDAP) de opmerking: “Ik wil er wel voor stemmen, maar ik weet niet of ik dan nog leef. Is dat geen vooruit lopen?” Het voorstel om op te zeggen van raadslid H. Botterweg (ARP) werd verworpen met 19 stemmen tegen 14 stemmen.¹⁰¹

In 1921 werd de contributie teruggebracht tot een kwart cent per inwoner en zij bleef in de periode tot 1928 ook op dat peil. In 1929 werd eenmalig ¼ cent toegevoegd, maar dat werd aangewend ten behoeve van de aankleding van de bestuurskamer in het nieuwe verenigingsgebouw in ’s-Gravenhage, een gezamenlijk cadeau van de provinciale afdelingen aan de nieuwe zetel van de landelijke VNG. Pas in 1935 werd de contributie verhoogd naar een halve cent per inwoner, maar gedurende de periode 1936-1942 zou vanwege de gunstige financiële toestand van de afdeling helemaal geen contributie meer worden geheven.

De financiële administratie moet de secretaris-penningmeester van tijd tot tijd nogal wat kopzorgen hebben bezorgd, gezien de correspondentie met de gemeenteleden over te vorderen, te laat betaalde, of te retourneren teveel betaalde contributie die was gestort op de *Middenstands-Credietbank* te Woerden. Zo zond bijvoorbeeld de gemeente Hoogland de contributiegelden voor zowel de landelijke als de provinciale VNG naar Talsma; deze verzocht echter per ommegaande de landelijke contributie direct naar de directeur-penningmeester in ‘s-Gravenhage te zenden.¹⁰² Een extra complicatie vormde het feit dat postwissels, ofschoon ze gericht waren aan Talma’s huisadres te Woerden, regelmatig werden bezorgd op het gemeentehuis in Kamerik.¹⁰³

<i>Ejlenlullen</i>	<i>Aantal inv.</i> <i>op 1 jan. 1930</i>			
<i>Beonde. Baambrugge</i>	<i>1452</i>	<i>f</i>	<i>4 26</i>	<i>X</i>
<i>Beonde. Grostdij</i>	<i>1683</i>	<i>f</i>	<i>18 41</i>	<i>X</i>
<i>Achthooven</i>	<i>671</i>		<i>3 35</i>	<i>X</i>
<i>Amersfoot</i>	<i>37677</i>		<i>150 -</i>	<i>X</i>
<i>Blaam</i>	<i>12057</i>		<i>60 28</i>	<i>X</i>
<i>de Bilt</i>	<i>10816</i>		<i>54 08</i>	<i>X</i>
<i>Breukelen. Nijlunde</i>	<i>2844</i>		<i>14 22</i>	<i>X</i>
<i>Breukelen - St. Pieter</i>	<i>904</i>		<i>4 62</i>	<i>X</i>
<i>Bunschoten</i>	<i>4830</i>		<i>24 15</i>	<i>X</i>
<i>Driebruggen</i>	<i>5873</i>		<i>29 36</i>	<i>X</i>
<i>Egmond</i>	<i>1877</i>		<i>9 38</i>	<i>X</i>
<i>Harmeren</i>	<i>2190</i>		<i>10 95</i>	<i>X</i>
<i>Hoogland -</i>	<i>3600</i>		<i>18 00</i>	<i>X</i>
<i>Horssen -</i>	<i>2372</i>		<i>11 86</i>	<i>X</i>
<i>IJsselstein -</i>	<i>4874</i>		<i>24 37</i>	<i>X</i>
<i>IJsselstein -</i>	<i>4380</i>		<i>21 90</i>	<i>X</i>
<i>Kamerik -</i>	<i>2137</i>		<i>10 68</i>	<i>X</i>
<i>Kochterloo -</i>	<i>874</i>		<i>4 37</i>	<i>X</i>
<i>Laag. Mierdorp -</i>	<i>482</i>		<i>2 41</i>	<i>X</i>
<i>Lelidorp</i>	<i>2353</i>		<i>11 66</i>	<i>X</i>
<i>Linschoten -</i>	<i>1854</i>		<i>9 27</i>	<i>X</i>
<i>Loenen -</i>	<i>1331</i>		<i>6 65</i>	<i>X</i>
<i>Loenenst -</i>	<i>588</i>		<i>2 94</i>	<i>X</i>
<i>Loosdrecht -</i>	<i>3327</i>		<i>16 63</i>	<i>X 16.63.</i>
<i>Maarsse -</i>	<i>3269</i>		<i>16 34</i>	<i>X</i>
<i>Maarsse -</i>	<i>1487</i>		<i>8 93</i>	<i>X</i>
<i>Maarsse -</i>	<i>3791</i>		<i>18 95</i>	<i>X</i>
<i>Mijdrecht -</i>	<i>4600</i>		<i>23 -</i>	<i>X 6 16 15 10</i>
<i>Montfoort -</i>	<i>2004</i>		<i>10 02</i>	<i>X</i>
<i>Nieuwericht</i>	<i>668</i>		<i>3 34</i>	<i>X</i>
<i>Trampten</i>	<i>89468</i>		<i>44 28</i>	<i>4 11 13</i>

Eerste pagina van de opgave van de te heffen contributie over het jaar 1931.

8. OVERGANGSFASE VOL VERWARRING

De uitnodiging verstuurd op 5 mei 1940 voor deelname aan de geplande algemene vergadering van de VNG op 26 en 27 juni in de stad Groningen werd vanwege de op 10 mei ingetreden oorlogsomstandigheden aangehouden. “Niet versagen”, was het parool in de eerste dagen van de Duitse Bezetting; vooralsnog nam de VNG zich voor in het belang van de gemeenten haar taak met alle krachten te blijven uitvoeren.¹⁰⁵ Al gauw groeide het besef dat onder de uitzonderlijke situatie van de oorlogsjaren van de gebruikelijke medewerking in bestuursaangelegenheden maar ten dele of in het geheel geen sprake kon zijn. Van het houden van bijvoorbeeld een normale, algemene vergadering werd dan ook afgezien. Het bestuur zag zich echter nog wel genoodzaakt voor 1941 een algemene vergadering uit te schrijven met maar één agendapunt: verlenging van de rechtspersoonlijkheid. De vereniging was immers aangegaan voor de duur van 29 jaren, 10 maanden en drie dagen vanaf de dag van oprichting: 12 februari 1912. Om begrijpelijke redenen werd vermeden dat er sprake zou zijn van een heroprichting van de vereniging. Dat zou immers de ‘Nieuwe Orde’ de kans bieden structurele ‘aanpassingen’ van de statuten in haar voordeel aan te brengen. Het VNG-bestuur besloot tot het uitvoeren van een kunstgreep. In zijn optiek behoeft art. 3 dringend aanvulling. Gelukkig was daarvoor geen quorum vereist. Leden dienden zich vooraf op te geven voor de bijeenkomst van 15 oktober 1941. In Restaurant *Den Hout* in de Haagse wijk Bezuidenhout werd door de aanwezige vertegenwoordigers van gemeenten, onder hen H. Botterweg, wethouder te Utrecht, art. 3 voorzien van de aanvulling: “Bij het verstrijken van (...) het genoemde tijdvak wordt de Vereeniging opnieuw aangegaan voor den duur van 29 jaren en 11 maanden”.¹⁰⁶ Verklaringen van geen bezwaar volgden spoedig en op 5 december werd de wijziging door het landsbestuur goedgekeurd.

Na 22 jaren, 11 maanden en 22 dagen, gerekend vanaf de dag van oprichting 9 januari 1919 hield ook de Afdeling Utrecht van de VNG ook op te bestaan op 31 december 1941. Of destijds bij de oprichting een bewuste keuze voor de termijn is gemaakt, is niet duidelijk. In ieder geval was indertijd door het Ministerie van Justitie enkel toevoeging van het artikel gewenst, maar had men het aan de afdeling zelf overgelaten de duur van het tijdvak te bepalen, op de luttele voorwaarde dat dit binnen de termijn van 30 jaar zou moeten blijven.¹⁰⁷ Om begrijpelijke redenen, maar in tegenstelling tot de oplossing die de landelijke vereniging voor zich had gekozen, werd de rechtspersoonlijkheid niet opnieuw aangevraagd. Het feit dat nimmer in navolging van de landelijke VNG een aanvulling op art. 2 werd opgesteld, wekt enigszins bevreemding aangezien de Directie de Afdeling Utrecht had geadviseerd om geen actie te ondernemen!¹⁰⁸ Feitelijk bestond de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, op 1 januari 1942 dan ook niet meer.

Na de Duitse inval mochten in tegenstelling tot de Staten-Generaal, de Provinciale Staten en de gemeenteraden hun bevoegdheden behouden, maar op 1 september 1941 kwam daaraan abrupt een einde. Hun bevoegdheden werden overgenomen door de zogeheten

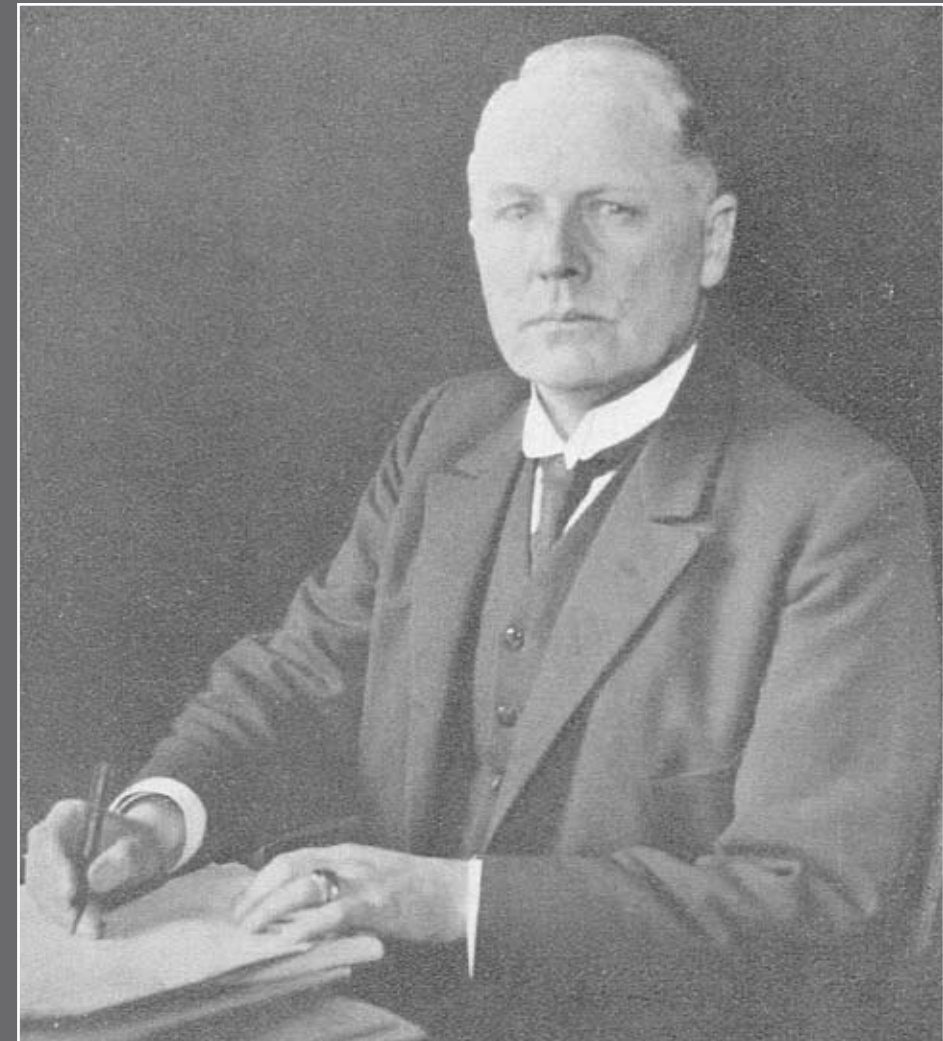

Commissaris der Provincie en de burgemeester. Door de beruchte Verordening 152/1941 van de *Reichskommissar für die besetzte Niederlande* werd het gemeenterecht ingrijpend verwrongen. Politieke partijen waren inmiddels verboden, op de Nationaal Socialistische Beweging (NSB) na. De gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders werden uitgeschakeld. De burgemeester trad op “waarnemende de taak van de Raad”.

Plichtsbesef overheerste onder bestuurders en ambtenaren, mede ingegeven door de gedachte dat men anders wellicht zou worden vervangen door een collaborateur. In de provincie Utrecht bleven veel burgemeesters op hun post om te vermijden dat een handlangers van de bezetter in de persoon van een aanhanger van de NSB het gemeentebestuur zou overnemen. Er waren burgervaders die de gehele oorlog op hun posten werden gehandhaafd, zoals Jhr. J.C. Mollerus in Vreeswijk en J.M.M. Hamers van Jutphaas en waarvoor enkelen na de oorlog ter verantwoording werden geroepen. Veel eerste burgers hebben kort na het begin van de bezettingsjaren echter het veld moeten ruimen.¹⁰⁹ Was op verzoek van de regering Van Randwijck na zijn pensionering, evenals zijn collega Karel de Beaufort respectievelijk burgemeester van Amersfoort en Leusden aangebleven vanwege de oorlogsdreiging,¹¹⁰ zijn waarnemer B. Noordewier (SDAP) vroeg spoedig ontslag hetgeen hem pas in 1943 eervol werd verleend.¹¹¹ De Utrechtse burgemeester, G.A.W. ter Pelkwijk,¹¹² bleef weliswaar aan, maar werd in het voorjaar van 1942 toch door de Duitse bezetter ontslagen omdat hij weigerde maatregelen te nemen die enkel waren gericht tegen Joodse medeburgers. Enkele wethouders, onder wie oud-VNG-afdelingsbestuurslid M.H. de Boer en diverse Utrechtse ambtenaren namen vrijwillig ontslag.¹¹³ Een fanatieke NSB’er verving Ter Pelkwijk, die net als zijn Zeister collega burgemeester W.A.J. Visser noodgedwongen het bestuur van de Afdeling Utrecht van de VNG moest verlaten.

Hun collega in Rotterdam, sinds 1938 tevens voorzitter van de VNG, was hetzelfde lot beschoren. Spoedig na het ontslag van P.J. Oud in 1941 volgden aanvang 1942 ook de overige VNG-bestuursleden. De VNG kwam tijdens de oorlogsjaren onder toezicht te staan van het Commissariaat voor niet-commerciële verenigingen en stichtingen. Er werd een NSB’er als gemachtigde aangesteld. De vereniging wist bij hem af te dwingen dat zij haar werkzaamheden als vanouds kon voortzetten. De directie kon evenwel niet vermijden dat Joodse medewerkers onder het personeel werden ontslagen. Onder de ogen van de bezetter verrichtte het resterende personeel allerlei ‘clandestiene’ handelingen, waaronder het adviseren van gemeenten op gevoelige onderwerpen, onwelgevallig aan de Nieuwe Orde.¹¹⁴

De VNG beperkte tijdens de oorlogsjaren haar handelen tot het doen van hetgeen onder dergelijke omstandigheden in het belang van de Nederlandse zaak gedaan kon worden. Het aantal rechtstreekse contacten met de bezetter werd tot een minimum beperkt. Nadien werd de omgang met de bezetter als ‘niet-constructief’ gekwalificeerd.¹¹⁵ Ook de verplaatsing van departementen uit de onmiddellijke omgeving van het kantoorpand aan de Paleisstraat

G.A.W. ter Pelkwijk (1882-1964), burgemeester van de gemeente Utrecht in de periode 1934-1948, met een vanwege oorlogsomstandigheden, noodgedwongen onderbreking van 1 april 1942 tot 7 mei 1945.

VEREENIGING VAN NEDERLANDSCHE GEMEENTEN

AFDEELING UTRECHT

Betreft:
Cursus Veldwachters.

VREESWIJK, 24 September 1935.

Onder verwijzing naar Provinciaal blad No. 68 van 1935 deel ik U mede, dat de derde cursus voor aanvullings- en herhalings onderwijs voor gemeente-veldwachters zal aanvangen op Maandag 7 October a.s.

De lessen zullen worden gehouden op Maandagnamiddag van half drie tot half zes uur in de lokalen van het Hoofdbureau van Politie, Paardeveld, Utrecht.

Ik verzoek U wel te willen bevorderen, dat de voor den cursus aangewezen veldwachter(s) Uwer gemeente op het tijdstip van den aanvang ter aangegeven plaatse aanwezig zij(n).

Correspondentie ter zake van den cursus gelieve U te richten aan mijn adres.

Beleefd verzoek ik U mij vóór 3 October a.s. op te geven naam en geboortedatum van de(n) veldwachter(s) Uwer gemeente, die aan den cursus zal (zullen) deelnemen, alsmede van de veldwachters ten aanzien van wie door den Heer Commissaris der Koningin ontheffing van de verplichting tot deelneming mocht zijn verleend.

Hoogachtend,

De Secretaris der Afdeeling Utrecht van de
Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten,
tevens Secretaris der Commissie, bedoeld in art. 1
van het Reglement, opgenomen in Provinciaal
blad No. 76 van 1931.

GELEEDST.

bevorderde in de praktijk het zelfgekozen isolement. Van een normale intermediaire functie tussen Rijk en gemeenten op het vlak van bestuurszaken bleef niets wezenlijks meer over. Naarmate de oorlog vorderde, werd getracht de totstandkoming van ingrijpende beslissingen zoveel mogelijk naar de dag van de Bevrijding door te schuiven. Met de Bevrijding in zicht richtte men zich dan ook steeds meer op de toekomst.

De werkzaamheden van de VNG beperkten zich hoofdzakelijk tot het verstrekken van voorlichting (in samenwerking met het Ministerie van Binnenlandse Zaken) aan haar leden tijdens de “overgangsphase vol verwarring” kort na de Duitse inval; nadien bezorgde de vereniging ook documentatie met betrekking tot openbare bekendmakingen, verbodsbepalingen en instructies. Daarnaast werden allerlei kwesties, die reeds vóór mei 1940 in gang waren gezet, behandeld om pas na de Bevrijding tot afronding te komen. De belangenvereniging van de gemeenten berustte niet in allerlei centralistische maatregelen op beleidsterreinen van bijvoorbeeld de wederopbouw, politie, brandweer en de arbeidsbemiddeling. Zij accepteerde deze enkel als de bestuursdoelmatigheid ermee werd gediend. Nadelen voor gemeenten, die voortvloeiden uit centralistische maatregelen op het gebied van bijvoorbeeld de volksgezondheid (o.a. ziekenfonds), de voedselvoorziening (o.a. distributie), arbeidsbemiddeling (o.a. gewestelijke arbeidsbureaus), bedrijfsorganisatie (o.a. nutsbedrijven) en de afbraak van het gemeentelijk belastingstelsel, vergden echter bij herhaling de noodzakelijke betrokkenheid van de VNG. Daarnaast richtte haar inzet zich in toenemende mate op het individueel contact met gemeenten.¹¹⁶

De bestuursvergadering van de Afdeling Utrecht gepland voor 20 mei 1940, werd ten gevolge de oorlogstoestand voor onbepaalde tijd uitgesteld. Van een afdelingsvergadering kwam het in dat eerste oorlogsjaar ook niet. Het jaar erop vonden nog wel twee bestuursvergaderingen plaats terwijl op 15 mei 1941 nog een afdelingsvergadering werd belegd. Vanuit de Afdeling Utrecht werd in het eerste oorlogsjaar evenwel (al dan niet bewust) niet deelgenomen aan het overleg van de landelijke VNG met de provinciale afdelingen.¹¹⁷ De periode 1942-1946 werd achteraf gedefinieerd als een periode die “uiteraard niet zoo belangrijk geweest” was.¹¹⁸ De bezetter ging zich steeds meer met allerlei zaken bemoeien. Daarom was het zaak niet teveel aandacht te trekken. Bestuursleden konden steeds minder in functie blijven. Tegen het einde van de bezettingstijd bleef enkel de secretaris-penningmeester over. Naar aanleiding van het gedwongen vertrek van de burgemeester van Utrecht, hadden de overige bestuursleden besloten niet teveel officieel bijeen te komen. Op voorstel van de secretaris werden de opengevallen bestuursfuncties niet ingevuld, geen algemene vergaderingen meer gehouden en werden er geen jaarverslagen meer opgemaakt. Hierdoor werd voorkomen dat deze verslagen moesten worden voorgelegd aan de Commissaris voor niet-commerciële verenigingen.¹¹⁹ De Rooij trad op als belangenbehartiger van de afdeling om - voor zover mogelijk - het contact met de Haagse vereniging te onderhouden. De afdelingssecretaris zou deze periode later als volgt karakteriseren:

“Er is (...) een periode in mijn ambtelijk leven geweest welke ik niet spoedig zal vergeten, n.l. de tijd, toen ons land door vreemde overheersers bezet was. Deze tijd is voor ons allen, maar ik meen in het bijzondere ook voor de ambtenaren moeilijk geweest en ook ik heb daaronder geleden en het heeft fysiek veel van mijn krachten gevergd. Niet in het minst in de dagen van Juli 1944, toen de bezetter meende mij van mijn vrijheid te moeten beroven. In de naoorlogse jaren heb ik dan ook de gevolgen daarvan nog ondervonden. Het meest heeft mij echter gehinderd, dat wij als ambtenaren meermalen opdrachten moesten aanvaarden krachtens het Landoorlogsreglement, welke wij liever niet hadden uitgevoerd. Dit moest echter toch gebeuren in het belang van onze eigen landgenoten.”¹²⁰

Gedurende de Tweede Wereldoorlog waagde de Afdeling Utrecht van de VNG het niet afdelingsvergaderingen te organiseren. Daardoor werd vermeden dat onvaderlandslievende elementen benoemd zouden worden in het bestuur. Ofschoon de Afdeling Utrecht net als de landelijke VNG door het Commissariaat voor niet-commerciële verenigingen en stichtingen was ingeschreven, werden de financiële middelen van de afdeling – van ± f.5.000 in 1942 teruglopend naar ± f.4.000 in 1945, uit de handen van de bezetter en diens handlangers gehouden. De hoogte van het bedrag moet niet worden onderschat. De koopkracht van 5.000 gulden in 1942 zou omgerekend naar de waarde in 2008, in laatstgenoemde jaar immers een bedrag vertegenwoordigen van 29.215,22 euro's (f. 64.381,87)!¹²¹

De werkzaamheden in oorlogstijd die vanuit de Nedereindseweg 11 te Jutphaas werden uitgevoerd door de secretaris-penningmeester bestonden hoofdzakelijk uit het nauwe contact met de directie van de vereniging in Den Haag. Daarvoor maakte De Rooij vele reizen naar de regeringsstad. De verkregen adviezen speelde hij mondeling door aan de gemeenten, veelal niet aan de burgemeester maar aan de gemeentesecretaris of ambtenaren ter secretarie. Besprekingen samen met de landelijk VNG gingen bijvoorbeeld over het verlengen van het contract met een destructiebedrijf. Hoofdzakelijk omvatten de werkzaamheden van de Jutphase gemeentesecretaris de organisatie van herhalingscursussen voor veldwachters, zoals die reeds lange tijd voor de oorlog werden gegeven. Het bleek overigens voor hem een lastige klus ‘goede vaderlanders’ als leerkrachten te werven. Uiteindelijk vond men in de inspecteur van politie van Zeist de juiste man.¹²² Aan deze cursussen werd in 1943 door de Duitse bezetter een einde gemaakt. Ofschoon de vereniging vanaf 1 januari 1942 formeel niet meer bestond, werd tijdens de laatste officieuze bestuursvergadering op 29 oktober 1942 – men realiseerde zich waarschijnlijk niet dat de Afdeling Utrecht formeel al niet meer bestond - nog een laatste subsidie verstrekt! Daarna viel voorlopig het doek voor de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

HOOFDSTUK 3 HET GEMEENTELIJK BELANG HET BEST GEDIEND DOOR COLLECTIEF OPTREDEN

1919-1945

De Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten was opgericht op 9 januari 1919 in Utrecht. Zij had zich de behartiging van gemeenschappelijke streekbelangen van haar leden ten doel gesteld. Aldaar troffen bestuursleden elkaar spoedig voor hun vergaderingen. Zij bespraken er aangelegenheden van huishoudelijke aard, gaven rekenschap van hun handelen en organiseerden de algemene en jaarvergaderingen. Tijdens deze bijeenkomsten kwamen allerlei actuele onderwerpen van uiteenlopende aard ter sprake. Bij aanvang van de jaarvergadering van 1933 werd de eerste vrouwelijke afgevaardigde verwelkomd. Sprekers werden benaderd om lezingen en presentaties te bezorgen. Bestuursleden deelden hun deskundigheid in vaktijdschriften of deden dat tijdens de landelijke VNG-congressen. Met de VNG werd nauw contact onderhouden. Leden van de Directie van de VNG waren vaak aanwezig tijdens bestuurs-, algemene en jaarvergaderingen. Bovendien was er vanaf 1920 ook sprake van periodiek overleg tussen de VNG en alle provinciale afdelingen te samen. Tijdens die verschillende bijeenkomsten kwamen in de periode 1920-1940 veel belangrijke, uiteenlopende zaken aan de orde zoals nieuwe wetgeving en wetswijzigingen. Ook allerlei zaken van meer praktische aard zoals de keuring van vervoermiddelen, wegenplannen, uitbreidingsplannen, gemeentelijke herindelingen etc. die voor leden, regio of de gehele provincie gevolgen konden hebben, passeerden de revue. Onderwerpen die slechts een enkele gemeente aangingen, werden veelal ter zijde geschoven of doorgeleid naar de landelijke VNG. Een beproefd middel om in complexe(re) zaken het inzicht in de materie te vergroten, was de instelling van een commissie. Het kwam eveneens voor dat de Afdeling Utrecht werd vertegenwoordigd in een provinciale of landelijke (VNG-)commissie. Tijdens het Interbellum viel de werking van twee commissies op: de commissie gewestelijk uitbreidingplan Utrecht-Oost en de commissie die de oprichting bewerkstelligde van de provinciale Utrechtse welstandscommissie. Vandaar dat hun oprichting en werkzaamheden speciale aandacht verdienen. Ten slotte worden ook twee afzonderlijke onderwerpen belicht: de overneming van de gemeentelijke energiebedrijven door de provinciale Utrechtse energiemaatschappij en het vraagstuk van de supra-provinciale aanpak van destructie van afgekeurd vee en vlees. Beide zaken hebben tussen de twee wereldoorlogen veel aandacht gevestigd van zowel het bestuur als de leden van de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

1. BESTUURLIJKE ACTIVITEITEN

Art. 16 van het reglement van de Afdeling Utrecht van de VNG schreef voor dat het bestuur tenminste vier keer per jaar, in de maanden januari, april, juli en oktober, diende te vergaderen. Men kwam in de meeste gevallen wel aan het verplichte minimale aantal per jaar – of ging daar zeker voor wat betreft de aanvangsjaren zelfs over heen - maar aan de bepaling deze te houden in de genoemde maanden werd niet altijd gevolg gegeven. In 1925 werd er gepleit voor het instellen van vaste dagen om de frequentie van absenties te doen verlagen, hetgeen tegelijkertijd het algemeen functioneren van de afdeling zou kunnen bevorderen.¹ Onder invloed van het tijdsgewricht nam de frequentie vanaf 1937 af naarmate de oorlogsjaren naderden om zich vervolgens in de periode 1940-1942 te beperken tot hooguit één of twee bijeenkomsten.² Werden ze in de beginfase nog wel eens in het stadhuis van Amersfoort

Door het bestuur en de leden van de Afdeling Utrecht werd afwisselend vergaderd in *Hôtel de l'Europe*, *Hôtel Terminus*, het *Haagsche Koffiehuis*, het Gebouw van Kunsten en Wetenschappen aan de Mariaplaats of in het *Café Central* van het Jaarbeursgebouw (Utrecht).

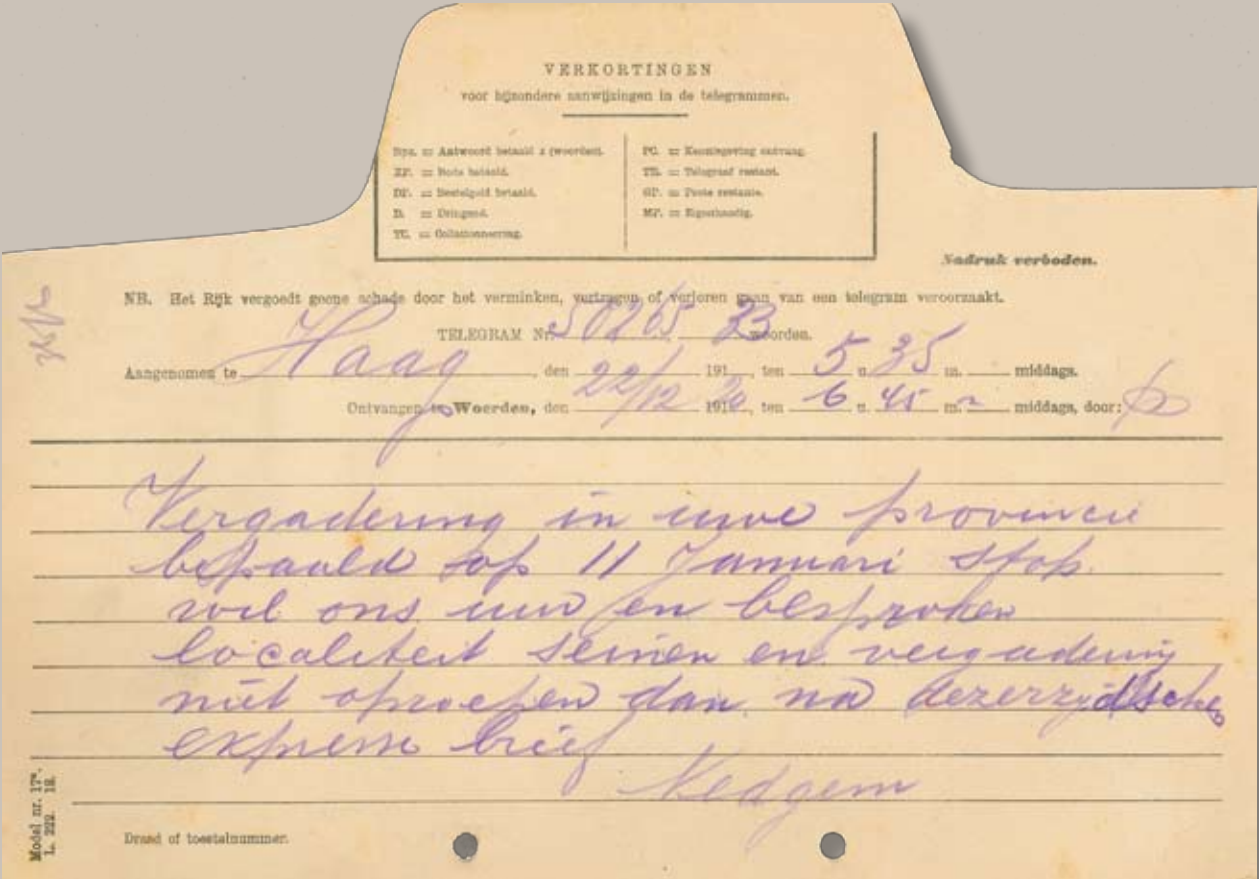

gehouden, in later jaren werd er steeds in de centraal gelegen provinciehoofdstad vergaderd. Het bestuur van de Afdeling Utrecht van de VNG onderhield nauwe contacten met Directie en het bestuur van de VNG in ‘s-Gravenhage. Op 16 juni 1920 vond het eerste overleg plaats tussen de Directie van de VNG en de tot dan toe opgerichte provinciale afdelingen, te weten die van Noord-Holland, Friesland, Overijssel en die van Utrecht.³ Het bestuur van de Afdeling Utrecht had het initiatief zeer toegejuicht en in zijn enthousiasme reeds agendapunten aangedragen voor de eerste bijeenkomst in de residentie.⁴

Nog vóór de bijeenkomst van half juni drong het Utrechtse afdelingsbestuur er echter met enige voorzichtigheid bij de landelijke vereniging op aan, steeds én bijtijds de provinciale afdelingen te raadplegen. Het betrof geen kritiek, maar vroegtijdige consultatie kwam tegemoet aan het verzoek aan de centrale overheid tijdens inspraakprocedures voldoende tijd te reserveren voor raadpleging - via de provinciale afdelingen wel te verstaan - van gemeenten.⁵ Het ging dan vooral om het adviseren tijdens de voorbereidingen van aankomende wetswijzigingen of wettelijke regelingen; een procedure waartegen van de kant van de provinciale overheid bezwaar werd gemaakt aangezien volgens haar enkel advies kon worden ingewonnen bij afzonderlijke gemeenten.⁶ De aanwezige VNG-voorzitter Van Randwijck deelde tijdens de jaarvergadering van 17 maart 1920 mee dat het de bedoeling was dat de VNG volgens bovengenoemde procedure zou gaan werken. Vanuit de Afdeling Utrecht werd dan ook vanaf juni 1920 in zogeheten “conferenties” geparticipeerd in het periodiek overleg tussen Directie van de VNG en de provinciale afdelingen.⁷ Vanaf 1924 werd binnen de afdeling de gedragslijn aangehouden dat telkens enkele gemeenten werden aangewezen om de afdeling te vertegenwoordigen bij het periodieke overleg met de landelijke VNG.

“Ook het jaar 1924 heeft geleerd, dat het stelsel der afdeelingen voldoende recht van bestaan heeft zoowel voor het bespreken en regelen van zuiver gewestelijke vraagstukken als voor het contact tusschen de gemeenten en het centrale punt.”⁸

Naast de afdeling waren ook individuele bestuursleden landelijk actief in woord en geschrift. Nog voor hij voorzitter van de Afdeling Utrecht werd, had de Amersfoortse gemeentesecretaris Veenstra in 1919 zitting genomen in een VNG-commissie ten behoeve van de uniformering van het model gemeentebegroting. Het jaar erop maakte hij deel uit van de commissie, die de problematiek rond het moeilijker afsluiten van geldleningen voor gemeenten met meer dan 25.000 inwoners, bestudeerde. Afscheid nam hij op 21 september te Utrecht van de (sub)commissie Examen-B. Deze was in 1917 door de VNG in samenwerking met de *Bond van Gemeente-ambtenaren* ingesteld ter bevordering van de vakkennis bij vooral gemeentesecretarissen en hoofdambtenaren van grote steden. In het najaar trad Veenstra toe tot de redactiecommissie van *Gemeentebestuur*, het orgaan van de VNG waarvan op 7 januari 1921 het eerste nummer zou verschijnen.⁹

Op 7 januari 1921 verscheen het eerste nummer van het tweewekelijkse periodiek *Gemeentebestuur*, officieel orgaan van de VNG. A.R. Veenstra zat in de redactiecommissie. Korte tijd later smolt het tijdschrift samen met het weekblad *Gemeentebelangen*, (uitgegeven door de firma W.E.J. Tjeenk Willink te Zwolle), dat tussen 1914 en 1919 het officiële orgaan van de VNG was geweest. Met ingang van 1 januari 1922 verscheen het *Weekblad voor Gemeentebelangen*, met J. Talsma in de redactie, waarin 3 bladen opgingen (*Weekblad voor de burgerlijke Administratie*, de tijdschriften *Gemeentebelangen* en *Gemeentebestuur*) en werd door uitgever N. Samson te Alphen aan den Rijn, eveneens het maandblad *Gemeentebestuur* uitgegeven. Van het van tweewekelijkse tot maandblad omgezette periodiek bleef de redactie gehandhaafd. Veenstra maakte daarvan deel uit tot aan zijn dood in 1929. Nadien zou ook J. Talsma deel uitmaken van de redactieraad.

Jaarlijks hield de VNG een tweedaags congres. De gemeente die als gastvrouw optrad, zorgde dat tijdens deze tweedaagse bijeenkomst het nuttige, onderlinge contact met het aangename werd gecombineerd. Vanaf 1918 – voor het eerst in de stad Utrecht maar toen nog zonder officiële ontvangst door het gemeentebestuur¹⁰ - werd aansluitend aan de algemene vergadering, het goedkeuren van het jaarverslag en de jaarrekening van het voorgaande jaar, een congres georganiseerd. Tijdens deze dagen werden zogeheten preadviezen behandeld. Deze werden meestal bezorgd door twee sprekers met verschillende meningen, dit ter bevordering van de onderlinge discussie. De congresdagen, die altijd een wetenschappelijk karakter droegen, werden steeds druk bezocht, ook van de zijde van departementen en provinciale besturen.¹¹ Zo gebeurde dat ook tijdens het congres van 1922 in Arnhem. Samen met zijn Nijmeegse collega de jurist J.H.P.M. van der Grinten (1885-1932) bracht (burgemeester-)gemeentesecretaris Talsma er een preadvies uit.¹² Wellicht viel hij op door zijn optreden, want het jaar daarop werd hij opgenomen in het dagelijks bestuur van de VNG; als representant voor gemeenten met minder dan 15.000 inwoners. Hij zou als bestuurslid van de landelijke organisatie aanblijven tot in het jaar 1931. Samen met afdelingsvoorzitter Van Randwijck voerde hij op 23 januari 1924 overleg met de Minister van Binnenlandse Zaken & Landbouw over de problematiek rond de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten. Naast twee regeringscommissarissen zou Talsma samen met directeur-secretaris Jonker vanaf 1926 deel uit maken van de raad van

Vereenigingen van Burgemeesters en Secretarissen. Utrechtsche Provinciale Vereeniging van Burgemeesters en Gemeente-Secretarissen.

Het bestuur der vereeniging bestaat uit: *Voorzitter*: Mr. J. C. Graaf van Randwijck, Amersfoort. *Secretaris*: M. H. Eggink, Maarssen. *Penningmeester*: Jhr. L. Rutgers van Rozenburg, Eemnes.

Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten.

Opgericht 25 October 1912. Gevestigd te 's-Gravenhage, Laan Copes van Cattenburch, no. 23

Doel:
Eere-Voorzitter: Jhr. Mr. Dr. H. A. van Karnebeek, Minister van Buitenlandsche Zaken.
Voorzitter: Dr. J. P. Fockema Andreae, Burgemeester van Utrecht; *Vice-Voorzitter*: F. M. Wibaut, Wethouder van Amsterdam. *Directeur-Secretaris*: Mr. A. Jonker, te 's-Gravenhage; *Directeur-Penningmeester*: H. Th. Klein.

Afdeeling Utrecht: *Voorzitter*: Mr. J. C. Graaf van Randwijck, Burgemeester van Amersfoort. *Secretaris*: J. J. Talsma, Burgemeester van Kamerik en Zegveld.

Bond van Anti-Revolutionnaire Burgemeesters, Secretarissen en Gemeenteraadsleden in Nederland.

Opgericht 1 Juli 1908.

Grondslag: het Program van Beginselen der A.-R. Partij van 1 Januari 1878.
Doel: Vermeerdering van de kennis der gemeente-politiek, gelijk die geëischt wordt door de A.-R. beginselen en het bevorderen van de toepassing dier beginselen in gemeentelijke wetgeving en bestuur.
Contributie minstens f 4,—.
Bestuur: Prof. Mr. P. A. Diepenhorst, Lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, *Voorzitter*; J. Schouten, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en Lid van den Gemeenteraad te Rotterdam, *Secretaris*; J. S. F. van Hoogestraten, oud-Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, oud-Lid van de Provinciale Staten van Gelderland en Lid van den Gemeenteraad van Arnhem, *Penningmeester*; Mr. J. J. de Waal Malefijt, Wethouder te Utrecht; A. G. Koenders, Kloveniersburgwal 29 te Amsterdam, *Adjunct-Secretaris*.

Vermelding van adressen in de *Provinciale Almanak voor Utrecht* 1926.

commissarissen van de *Bank voor Nederlandsche Gemeenten*, noodzakelijk geworden door een statutenwijziging die een vertegenwoordiging van de VNG vereiste.¹³

In 1927 werd er opnieuw door een Utrechts bestuurslid tijdens het VNG-congres een preadvies gepresenteerd. Dit maal was het de beurt aan M.H. de Boer, wethouder van Utrecht, samen met zijn Amsterdamse collega F.W. Wibaut (1859-1936), de eerste Amsterdamse wethouder van de SDAP en oud-ondervoorzitter van de VNG. Beiden spraken in Haarlem over de eisen die aan het beheer van gemeentebedrijven konden worden gesteld. Aanvang juli 1928 tijdens het volgend jaarcongres in Dordrecht controleerde De Boer samen met een oude bekende van de afdeling, burgemeester Elsen van Naaldwijk, de notulen en de jaarrekening 1927 van de VNG. Beiden maakten het jaar erop opnieuw deel uit van de controlecommissie.¹⁴

Op 4 juni 1930 werd het nieuwe gebouw van de VNG aan de Paleisstraat 1 feestelijk geopend in aanwezigheid van twee gedelegeerden van elke provinciale afdeling. Namens de Afdeling Utrecht was alleen voorzitter Van Randwijk aanwezig. Kennelijk werd Talsma, die zowel deel uitmaakte van het bestuur van de provinciale als van de landelijke VNG (1923-1931), voor het gemak meegerekend.¹⁵ Toenmalig voorzitter van de VNG, W.C. Wendelaar, burgemeester van Alkmaar, heette alle genodigden in uitgebreide bewoordingen van harte welkom. Op het moment dat hij de eerste verontschuldigen aanbood voor het feit dat het gebouw nog niet geheel af was, werd zijn toespraak ‘plotsklaps’ onderbroken door de interruptie van de burgemeester van Amersfoort:

*“Mijnheer de Voorzitter! Is het hier niet een gunstig oogenblik om u een: tot hiertoe en niet verder toe te roepen? U zult misschien vragen: met welk recht? Pro jure. Ik zou zeggen: nostro jure. Met het recht van ons. U hebt nu een oogenblikje niets te vertellen.”*¹⁶

Van Randwijck, zelf oud-voorzitter van de VNG, nam zijn gehoor in een voor hem zo kenmerkend beeldend betoog mee naar de vele jaren van voorbereiding, de oorsprong van de vereniging, de staatsrechtelijke bezwaren, ja hij maakte zelfs gewag van de magistrale tongen die zich openlijk hadden afgevraagd: “wij hebben goede hoofdambtenaren, waarom hebben wij een vereeniging nodig, die ook ambtenaren heeft, die wel adviezen kan geven maar daarom toch niet beter”. Van Randwijck bracht de zeer aangename vergadering in Utrecht in herinnering waar in gezamenlijkheid was besloten tot het samengaan van de vereniging van kleine en plattelandsgemeenten met de VNG waardoor deze nadien meer en meer de vleugels kon uitslaan. Als dank voor alle inspanningen van de Directie en de staf van ambtenaren was het idee geopperd een der kamers van het gebouw “behoorlijk” in te richten. De vertegenwoordigers van de afdelingen wilden daarmee hun waardering voor al het werk van de VNG in hoge mate laten blijken. De Afdeling Utrecht had voor de inrichting van het gebouw een bedrag van in totaal f.940,18 bijgedragen.¹⁷ Na afloop van alle toespraken en de obligate rondleiding door de nieuwe burelen, werd de thee gebruikt in hotel *De Twee Steden*, dezelfde locatie als waar

Het aantal leden van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten bedroeg op 1 januari 1934: 952 met 7.953.807 inwoners, d.i. 97,2 % van het totaal aantal inwoners van Nederland. De bij de VNG aangesloten gemeenten zijn in rood aangegeven!

Ter voorbereiding van het 25-jarig jubileum van de VNG (28 februari 1937) ontvingen de Nederlandse gemeenten een brochure ('s-Gravenhage, 22 mei 1936) waarin, naast alle geschetste voordelen van het lidmaatschap, niet-leden werden aangespoord alsnog lid te worden onder toezegging van vrijstelling van het betalen van entreegeld.

men op 28 februari 1912 na de oprichtingsvergadering van de VNG een door het Haags gemeentebestuur aangeboden lunch had genuttigd.¹⁸

In 1933 werd opnieuw in de stad Utrecht gecongresseerd. De congresgangers werden verwelkomd door oud-voorzitter van de VNG (1924-1927) in zijn rol als burgemeester van de Domstad, J.P. Fockema Andreae. Hij sprak hen toe met de woorden:

“Zeker is dat de gemeentebesturen in de branding onophoudelijk behoefte hebben aan een loods, een tolk, een hulp, een middelaar, een pleitbezorger: dat alles vinden zij in de Vereeniging.”¹⁹

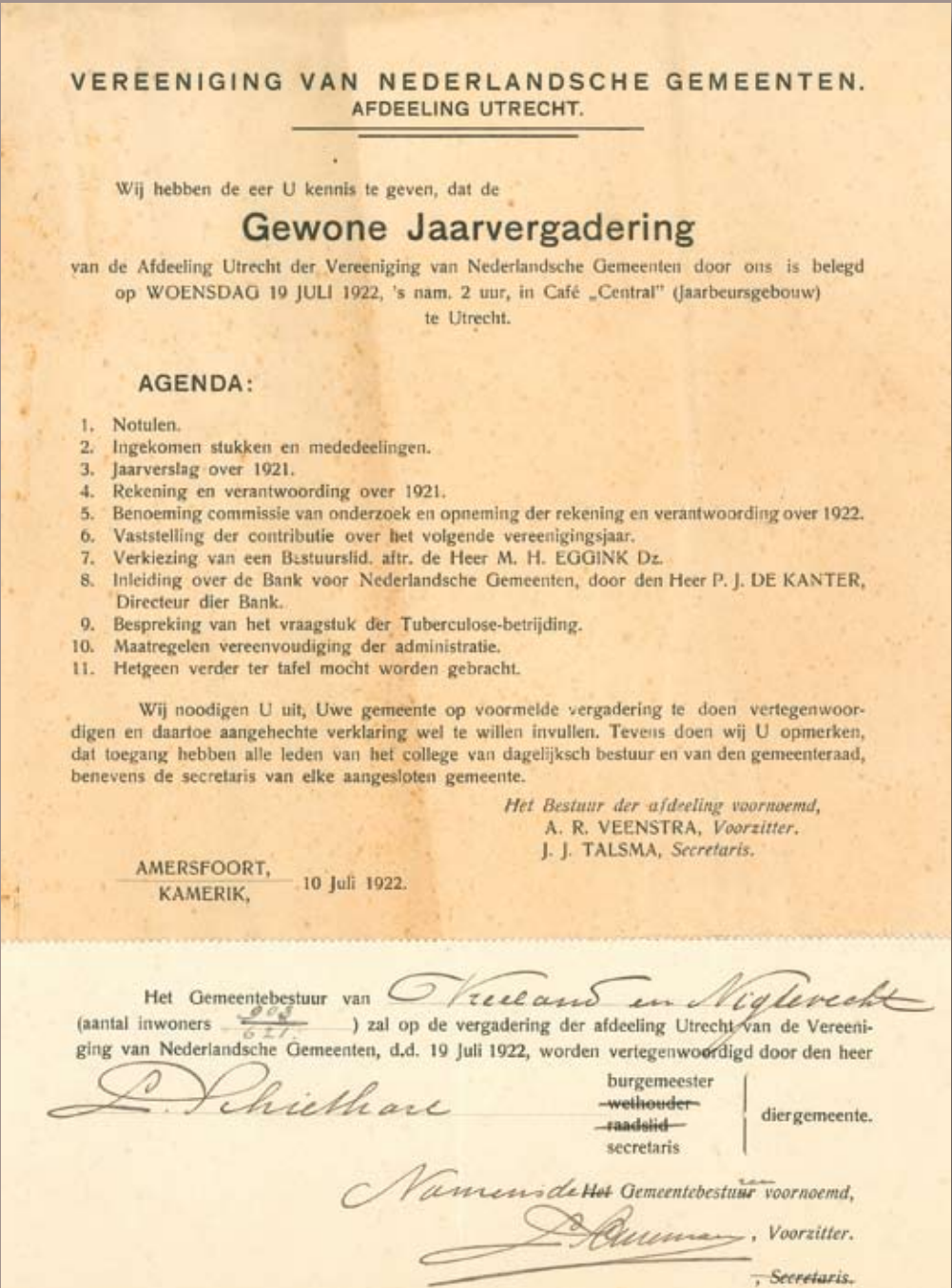
Het jaar daarop kwamen de leden van de VNG bijeen in Nijmegen. Preadviezen werden uitgebracht door de burgemeesters Talsma én Elsen over de wenselijkheid te komen tot gemeentelijke herindelingen, waardoor kleine gemeenten werden samengevoegd tot grotere eenheden en volgens welke beginselen dat dan zou moeten gebeuren. Dat was de laatste keer dat Talsma vanuit de Afdeling Utrecht bijdroeg aan het welslagen van VNG-congressen. Zo hij dat na 1 november 1934 nog deed, sprak hij zijn gehoor toe als burgemeester van het Gelderse Renkum. Weliswaar werden in de jaren nadien nog bijdragen aan VNG-congressen geleverd door bestuurders afkomstig uit de provincie Utrecht, bestuurders van de Afdeling Utrecht zouden, in tegenstelling tot oud-bestuurders, niet meer als spreker worden gesignaleerd.²⁰

Naast de reguliere en incidentele contacten met de VNG bestonden er als vanzelfsprekend ook relaties met de provincie Utrecht. Ondanks de drukke werkzaamheden die de Afdeling Utrecht reeds in het begin van haar bestaan op zich af zag komen, was het bestuur druk doende het nut van de provinciale vereniging uit te dragen. Zowel met Gedeputeerde Staten van Utrecht als met de Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht werden in 1921 de eerste officiële contacten belegd. Hij was het die in 1923 de afdeling verzocht het onderwerp rond de regeling van het ziekenvervoer en de provinciale buskeuring ter hand te nemen.

“Met voldoening maken wij hiervan gewag, omdat wij hierin zien eene waardeering van het belang, dat onze afdeeling kan hebben voor het organiseren van regelingen, welke een uitgesproken interlocaal karakter dragen. Eene vergoeding voor de teleurstelling, welke wij soms moesten ondervinden, wanneer wij, daartoe door belanghebbende gemeentebesturen in den arm genomen, onze bemiddeling bij hogere autoriteiten aanboden.”²¹

Met voldoening keek men na afloop terug op de totstandkoming van de regeling, die ook buiten de provincie de nodige aandacht had getrokken. In 1937 zou het afdelingsbestuur pogingen aanwenden om ook een centrale keuring van taxi's en huurauto's te organiseren. Op meer persoonlijk vlak deed de Commissaris van zich spreken. Zo werd bijvoorbeeld in 1926 op zijn initiatief de Stichting Het Utrechtsch Landschap opgericht en werd afdelingsvoorzitter Van Randwijck uitgenodigd plaats te nemen in het te vormen bestuur.²²

Convocatie voor een gewone jaarvergadering met het geretourneerde antwoordstrookje van de gemeente Vreeland en Nigtevecht.

2. JAARVERGADERINGEN

De vereniging diende volgens de statuten jaarlijks in de maand mei een jaarvergadering te beleggen. Tijdens het Interbellum werden deze vergaderingen altijd gehouden in de stad Utrecht. Voor het eerst gebeurde dat op 29 mei 1920. De eerste vier jaar vonden de jaarvergaderingen ook daadwerkelijk plaats in het voorjaar. Maar in de jaren 1925, 1926 en 1927 gebeurde dat respectievelijk in de maanden oktober, november en december. In de drie dááropvolgende jaren, vonden de jaarvergaderingen afwisselend plaats in het voor- of het najaar. Vanaf 1931 louter in het najaar.²³ Twee jaar later werd tijdens de jaarvergadering de eerste vrouwelijke afgevaardigde begroet, Jkvr. A.L. de Beaufort, lid van de gemeenteraad van Doorn.²⁴ De laatste voor 20 mei 1940 geplande jaarvergadering ging vanwege de oorlogsomstandigheden niet door.

Een jaarvergadering werd vaak aangegrepen om algemene actuele onderwerpen ter bespreking aan te bieden. Deze jaarvergaderingen werden zoveel mogelijk bijgewoond door een vertegenwoordiging van de landelijke VNG. Dat was gebruikelijk bij alle provinciale afdelingen en gold overigens ook voor ‘gewone’ afdelingsvergaderingen, ten minste als een te bespreken onderwerp daartoe aanleiding gaf. Bovendien leverde de Haagse afvaardiging soms ook een bijdrage in de vorm van mededelingen, een voordracht of een lezing.

Van buiten de eigen gelederen werden eveneens sprekers uitgenodigd. Zo verschenen bijvoorbeeld leden van de Tweede Kamer die over een actueel onderwerp kwamen spreken. Nadat op 9 november 1931 directeur-secretaris A. Jonker (VNG) mededelingen deed over het Kortingswetje kreeg het geachte Tweede-Kamerlid J.G. Suring het woord over de Winksluitingswet. Twee jaar later bezorgde zijn collega Chr. van den Heuvel een causerie over de Landbouw-crisiswetgeving.

Veelal werd een groot gedeelte van deze vergaderingen besteed aan bespreking van aangelegenheden van huishoudelijke aard (1923-1924). Het bestuur gaf rekenschap van zijn handelingen gedurende het afgelopen jaar (art. 25) in de vorm van een jaarverslag.²⁵ Tevens diende in de jaarvergadering een commissie van drie personen uit drie verschillende gemeenten te worden gevormd. Zij voerden de controle uit van de jaarrekening, waarna goedkeuring van de jaarrekening en van het jaarverslag door aanwezigen kon volgen. Art 33. bepaalde dat over zaken mondeling moest worden gestemd, terwijl als het personen betrof, men gewoon was dat te doen met ‘toegevouwen briefjes’ als er tenminste schriftelijke stemming werd verlangd. Art. 34. beschreef de voorwaarden inzake de stemverhouding. Die werd bepaald door het aantal inwoners. Een veelvoud van 1.000 inwoners met maximum van 10 stemmen. Een getal met meer dan 500 werd opgetrokken tot 1.000, lag het beneden 500 dan werd het verwaarloosd. De stemprocedure was van toepassing op alle soorten vergaderingen.

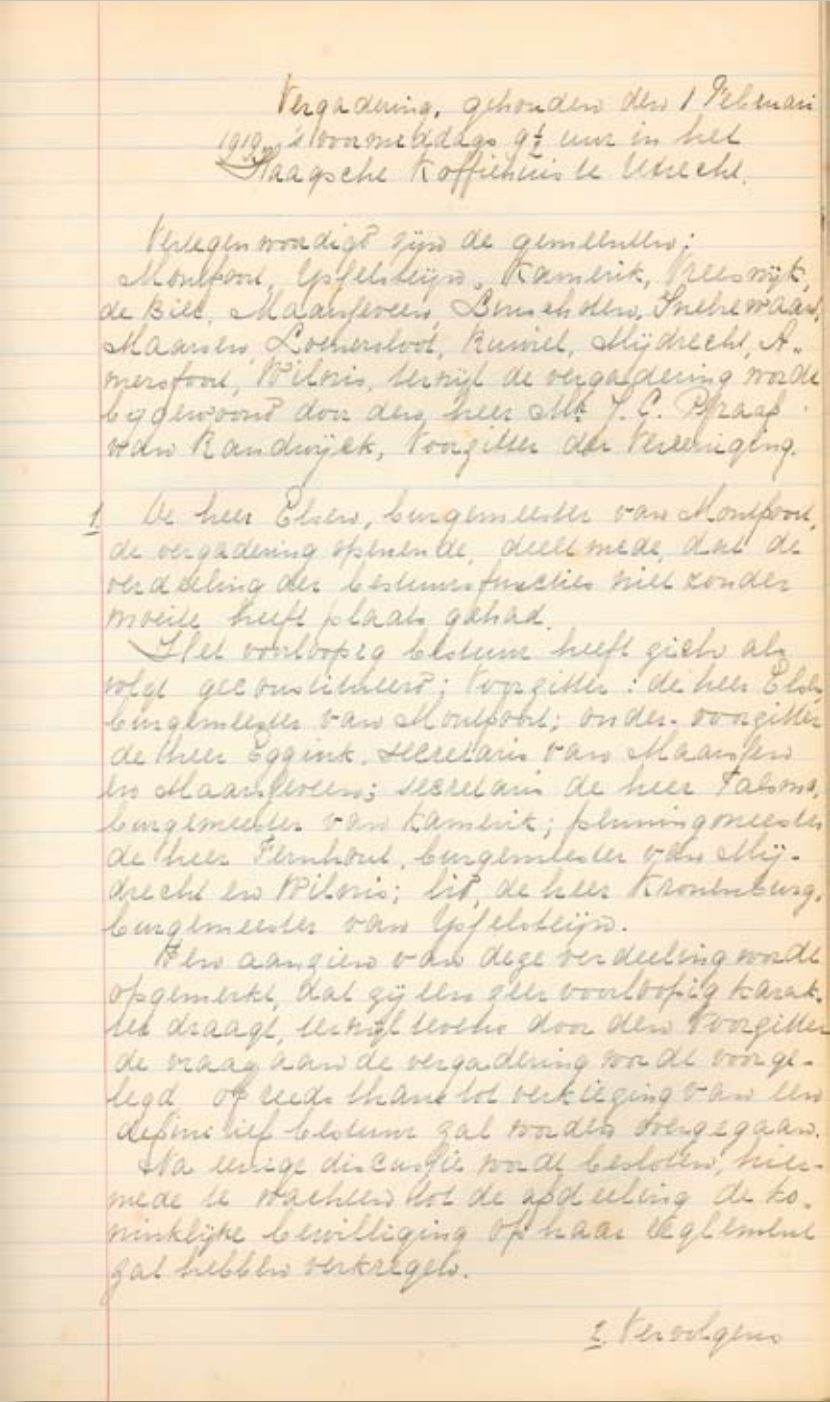
3. (BUITEN)GEWOON VERGADEREN

De statuten uit 1920 stelden geen verplichtingen ten opzichte van het aantal (buiten)gewone afdelingsvergaderingen. Die konden naar wens van het bestuur of van minimaal drie leden schriftelijk en met redenen omkleed worden uitgeschreven. Voor zover op te maken, vonden buitengewone vergaderingen plaats in 1919, 1921, 1924, 1925 en 1935. De periode 1919-1925 werd gekenmerkt door een groot aantal afdelingsvergaderingen met een top in 1923 toen er vier werden gehouden. In de jaren erna nam het aantal per jaar met één bijeenkomst af. Tussen 1930 en 1940 kwam men afwisselend een á twee keer per jaar bijeen tijdens een gewone afdelingsvergadering, dus naast de verplichte jaarvergadering. Tekenend voor deze periode is dat de verslagen van deze ledenvergaderingen steeds korter werden.

De afdelingsvergaderingen konden op een nader te bepalen plaats worden belegd. Uiteraard zonden de aangesloten gemeenten hun vertegenwoordigers, maar het kwam ook voor dat niet-leden aanwezig waren; zoals op 9 november 1921 toen de gemeenten Houten, Leusden, Stoutenburg en Veldhuizen waren vertegenwoordigd. Ook werd een enkele keer melding gemaakt van de aanwezigheid van ambtenaren, zoals tijdens de bijeenkomst (13 oktober 1920) waar onder andere werd gesproken over nieuwe voorschriften inzake de bevolkingsboekhouding en de wenselijkheid van de invoering van het persoonskaartenstelsel. Tijdens deze bijeenkomsten konden eveneens bijzondere personen worden uitgenodigd. Zo werd op 4 mei 1933 een bijzondere vergadering gehouden in Statenzaal in de provinciehoofdstad waarbij de Commissaris der Koningin, enkele gedeputeerden, de griffier en diverse genodigden aanwezig waren bij de presentatie van een streekplan voor het oostelijk gedeelte van de provincie. Afdelingsvergaderingen konden dus geheel of gedeeltelijk in het openbaar worden gehouden, weliswaar onder goedkeuring van de meerderheid van de vergadering. En net als in het geval van de jaarvergaderingen kon op een (buiten)gewone afdelingsvergadering een afvaardiging van de landelijke VNG worden gesignaleerd. Door de Directie werd er immers naar gestreefd ook geregeld aanwezig te zijn op afdelingsvergaderingen. Zij leenden zich bijzonder goed voor algemene ontmoetingen met leden:

“zoowel omdat daardoor voor de leden eene gemakkelijke gelegenheid wordt geopend om vragen te stellen of wenschen kenbaar te maken, alsook zij [de Directie] zelve er hoogen prijs op stelt op andere en breedere wijze aanraking met de leden te hebben dan slechts langs den schriftelijken weg.”²⁶

Evenals tijdens de jaarvergaderingen kwamen tijdens de (buiten)gewone afdelingsvergaderingen huishoudelijke aangelegenheden aan de orde, werden er causerieën, lezingen en voordrachten gehouden, soms verlucht met lichtbeelden. Talrijk waren de onderwerpen die in veel gevallen leidden tot aanschrijvingen in de vorm van een circulaire aan alle gemeentebesturen in de provincie.

Pagina uit het eerste notulenboek van de Afdeling Utrecht.

Antwoordstrookje van het gemeentebestuur van IJsselstein, beantwoord door de burgemeester van de gemeente IJsselstein, J.J. Abbink Spaink.

4. WAAROVER SPRAKEN ZIJ...?

Ruwweg werden in de periode 1918-1940 veel belangrijke wetten en wetswijzigingen tot stand gebracht die in de meeste gevallen consequenties hadden voor gemeenten. Of het nu ging om de autonomie van gemeenten of om de noodzakelijke gemeentelijke medewerking, of om de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten, altijd leverde de landelijke VNG haar bijdrage. De aandacht voor de landelijke wetgeving was altijd groot. Bij bemoeienissen met wetgeving en de uitvoering daarvan, trad de VNG steeds vaker op als woordvoester van de (aangesloten) gemeenten; zij leek in feite vertegenwoordigster van de gemeenten te zijn, hetgeen zij in rechte niet kon zijn.²⁷

Tijdens bijeenkomsten van de Afdeling Utrecht van de VNG, of dat nu bestuurs-, gewone, buitengewone of jaarvergaderingen waren, passeerden vele grote en kleine onderwerpen van uiteenlopende aard de revue. Of zij nu een beperkte uitwerking hadden op kleine schaal voor een of meerdere gemeenten of juist verstrekkende, soms langdurige gevolgen voor een hele streek binnen de provincie, maakte niet uit. Ook werden standpunten vertolkt, die via het Huis der Gemeenten aan de Paleisstraat, het Haagse regeringscentrum bereikten. Tal van meer of minder belangrijke zaken die binnen de Afdeling Utrecht aanhangig werden gemaakt negerend, volgt een impressie van onderwerpen die gedurende de eerste twee decennia van het bestaan van de Afdeling Utrecht van de VNG voorkwamen op respectievelijk de landelijke, provinciale, regionale/lokale politieke agenda. Hier volgt een impressie van onderwerpen behandeld door de Afdeling Utrecht van de VNG (1920-1940).

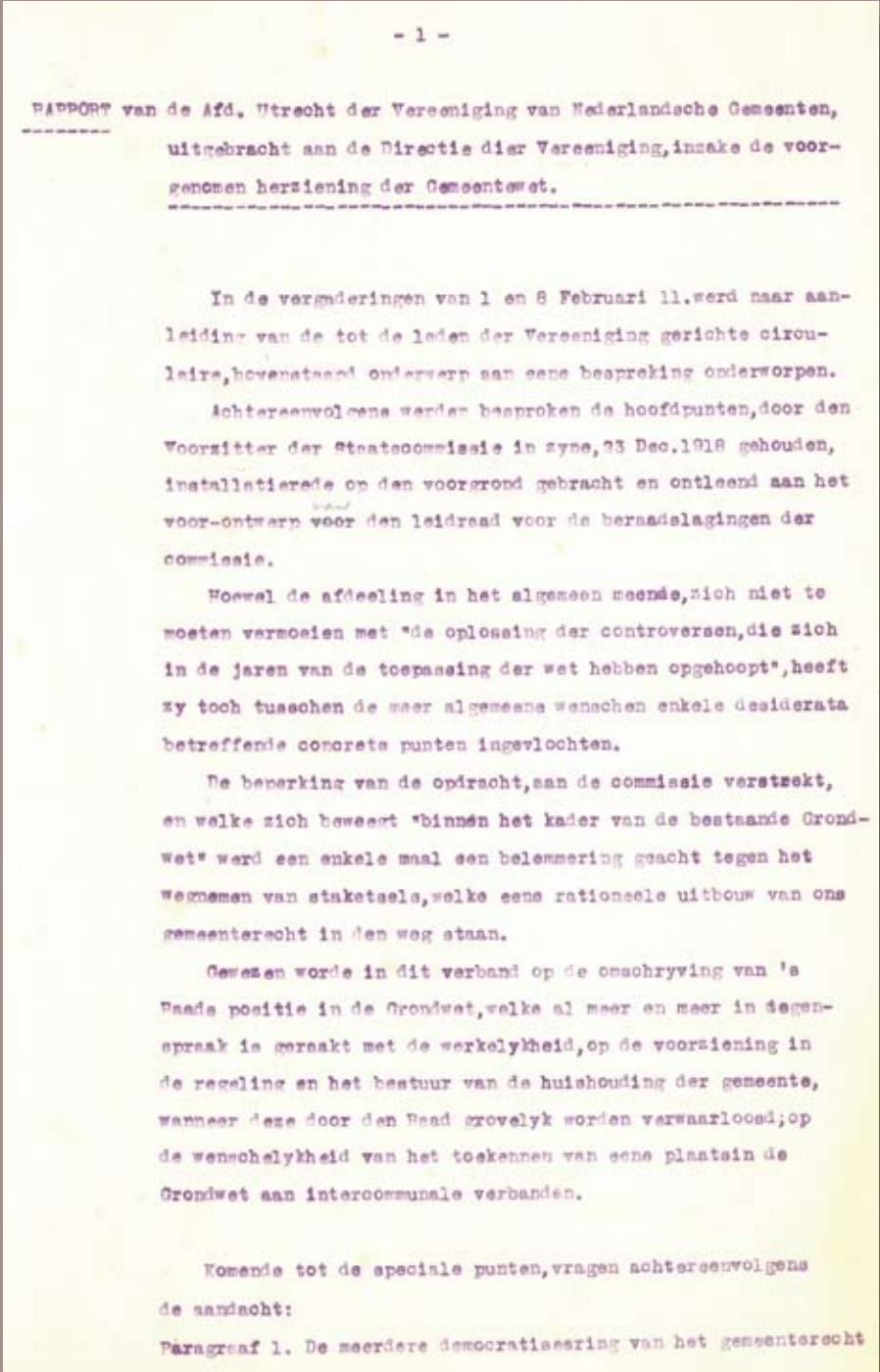
- [destructiebedrijven](#)
- [gemeentekrediet](#)
- [gewestelijke plannen](#)
- [herhalingsonderwijs veldwachters](#)
- [keuring autobussen, taxi's en huurauto's](#)
- [keuringsdienst voor waren](#)
- [leggers n. a.v. Wegenwet](#)
- [opheffing postvrijdom](#)
- [aankoop politiekleding](#)
- [aankoop revolvers](#)
- [postdienst ten plattelande](#)
- [provinciaal wegenplan](#)
- [samenvoeging gemeenten](#)
- [tuberculosebestrijding](#)
- [uitbreidingsplannen](#)
- [vleeskeuring](#)
- [waterleiding](#)
- [ziekenvervoer](#)

Niet vrij van enige symboliek stond in de eerste dagen van de afdeling-in-wording (1919) de door de Regering geïnitieerde ‘uitvoerige en belangwekkende gedachtewisseling’ inzake de op handen zijnde herziening van de Gemeentewet op de politieke agenda.²⁸ Over deze op handen zijnde wijziging van de ‘grondwet’ der gemeenten werd op de vergadering van 8 februari 1919 een missive van de landelijke VNG besproken. Dat de pas opgerichte vereniging nog te klein was qua ledental en wellicht ook nog niet als algemeen aanspreekpunt van en voor Utrechtse gemeenten gold, bleek wel uit het feit dat sommige – dus niet alle - gemeenten over het onderwerp apart waren aangeschreven door de Commissaris der Koningin.²⁹ Na beraad zond de Afdeling Utrecht haar hoogstwaarschijnlijk eerste rapport inzake de voorgenomen herziening van de Gemeentewet naar de aangesloten gemeenten en in afschrift naar de landelijke VNG.³⁰ In 1919 kwamen voorts de gemeenteraadsverkiezingen van 1919 - uniek vanwege de invoering van het actief kiesrecht voor vrouwen - en de bespreking omtrent de rechtstoestandwet voor ambtenaren aan de orde. Tevens werd gereageerd op de eerste van vele VNG-enquêtes die zouden volgen: een inventarisatie van de vrees voor onvoltallige gemeenteraden in de periode 1919-1923 als mogelijk resultaat van de gemeenteraadsverkiezingen, de eerste volgens het algemeen kiesrecht.

Mogelijke implicaties, die voor gemeenten konden voortvloeien uit nieuwe ‘Haagse’ wet- en regelgeving, kwamen veelvuldig aan bod gedurende de afdelingsvergaderingen. Zo hield tijdens de eerste jaarvergadering (1920) voorzitter Veenstra een betoog over de voorgenomen

Het eerste door de Afdeling Utrecht uitgebrachte rapport was gericht aan de landelijke VNG.

1919-1945

herziening van het belastingstelsel en de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten, een onderwerp met een lange voorgeschiedenis, die zich voortsleepte, en in 1921, 1927 en 1928 opnieuw zou worden geagendeerd. De financiële positie van gemeenten als meest kwetsbare zenuw in het gedecentraliseerde bestel in Nederland was volgens oud-VNG-voorzitter Van Randwijck in de periode 1910-1920 hét voornaamste agendapunt geweest van zowel de Vereniging van kleine stedelijke en van plattelandsgemeenten als van de VNG.³¹ Weliswaar verscheen in 1929 een wet die de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten regelde (15 juli 1929, *Staatsblad* no. 338), maar met deze noodvoorziening ging de financiële toestand der gemeenten gedurende de jaren dertig bergafwaarts. Na de Tweede Wereldoorlog zou opnieuw een staatscommissie worden ingesteld (18 januari 1946) onder leiding van P.J. Oud. Pas met de Wet op de Financiële Verhouding uit 1961 zou aan de (financiële) onzekerheid van gemeenten definitief een einde komen.³²

Het nut van het bestaan van provinciale afdelingen van de VNG werd ervaren tijdens de behandeling van de financiële gevolgen voor gemeenten door inwerkingtreding van de nieuwe Onderwijswet (1920) en de nieuwe belastingbepalingen. De landelijke VNG verzocht leemten en gebreken in wetgeving te inventariseren, zodat die – het liefst op systematische wijze in alle provincies - konden worden doorspeeld aan het Rijk. Aan de problematiek werd in 1924 ook nog het vraagstuk van de financiële bijdragen door buitengemeenten gevoegd. In dezen werd de VNG geadviseerd de bijdrage te laten afhangen van de hoogte van de schoolgelden, waarop de buitengemeenten immers geen invloed konden uitoefenen.

Werd de agenda van de vergaderingen van de Afdeling Utrecht van de VNG in de eerste jaren van het tweede decennium van de twintigste eeuw vooral gedomineerd door politieke kwesties die landelijk de aandacht trokken, geleidelijk kwamen steeds vaker onderwerpen op de rol te staan die louter van betekenis waren voor de provincie Utrecht; uiteraard niet vreemd voor een vereniging wier leden enkel Utrechtse gemeenten konden zijn.

In 1920 werd op het vlak van de volkshuisvesting met name voor kleine gemeenten moeizaam gezocht naar een systematische oplossing door - in samenwerking met de VNG - een schema voor de woningvoorziening op te stellen ter bevordering van efficiëntie en effectiviteit en ter vermijding van versnippering van de activiteiten. Een ander project, maar dat moest voortijdig worden beëindigd, was het project stofbestrijding, binnen- en buitenshuis. Het falen van het project werd toegeschreven aan het feit dat nog maar weinig gemeenten lid waren van de Afdeling Utrecht.

5. COMMISSIES

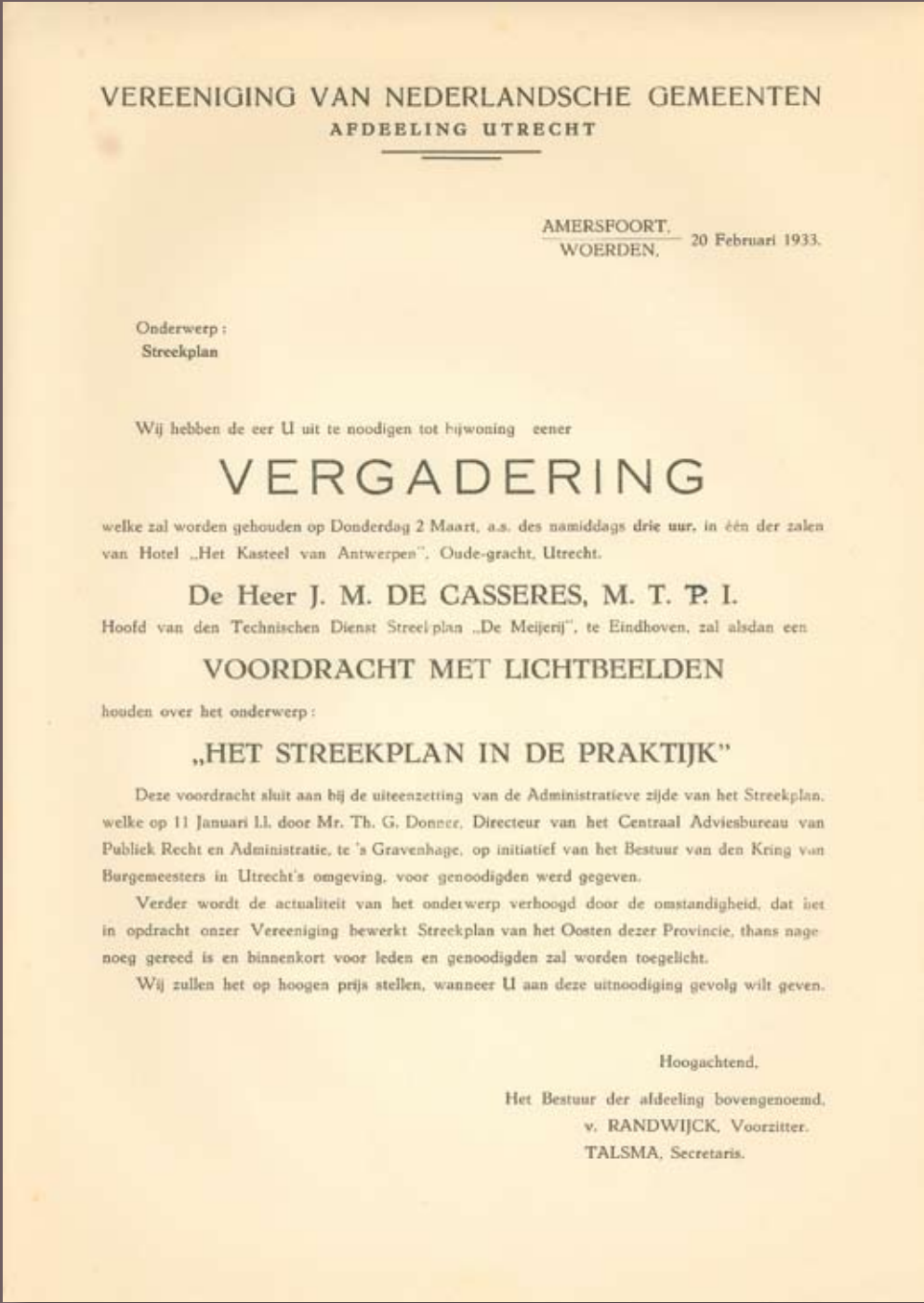
Het bestuur van de Afdeling Utrecht van de VNG dat haar eigen werkzaamheden kon regelen, was gemachtigd (art. 15) commissies in te stellen of personen aan te wijzen belast met de voorbereiding of behandeling van bepaalde aangelegenheden. De resultaten werden veelal meegedeeld in de vorm van adviezen. Afhankelijk van het onderwerp werden die adviezen aan de leden toegezonden, aan de VNG en/of aan diverse overheden. Het kwam nogal eens voor dat het initiatief een commissie in te stellen afkomstig was van een van die partijen. Commissies werden samengesteld uit vertegenwoordigers van de leden (gemeenten), onder wie een relatief groot aantal bestuursleden, maar ook werden externe deskundigen aangetrokken. Al vanaf het eerste begin van de Afdeling Utrecht van de VNG waren commissies actief, maar na 1928 lijkt het erop dat zij niet meer werden ingesteld.

Enkele voorbeelden van door het bestuur ingestelde commissies. In 1923 werden tijdens de vergadering twee commissies ingesteld. Een was de commissie ad hoc (19 juli 1922) voor het verkeerswezen. Die bracht in 1923 rapport uit waarin werd gepleit voor de totstandkoming van een algemene verkeersregeling. De Directie van de landelijke VNG en Gedeputeerde Staten van Utrecht werden daarover aangeschreven. De commissie benadrukte ook de wenselijkheid van de uitvoering van een provinciaal wegenplan en adviseerde inzake een ontwerp-verordening wegen voor zwaar verkeer. Om te komen tot een efficiëntere bedrijfsvoering bij gemeenten werd op 10 juli 1922 een zogeheten Administratieve Bezuinigingscommissie in het leven geroepen die haar eerste rapport liet verschijnen in 1924.

In 1931 werd op verzoek van de Commissaris der Koningin de Afdeling Utrecht van de VNG de algemene leiding en de administratie toegewezen van de aanvullingscursussen en herhalingsonderwijs voor gemeenteveldwachters. De afdelingssecretaris voerde de administratie van deze commissie. Hij verzorgde de verspreiding van de verslagen van elk cursusjaar, te beginnen in 1932. Onder auspiciën van de afdeling Utrecht werden de cursussen gegeven tot ver in de Tweede Wereldoorlog. Op verzoek van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht werd in 1936 de Commissie tot regeling van de bebouwing in de provincie Utrecht ingesteld.³³ Aan twee commissies wordt in het navolgende apart aandacht geschonken vanwege hun verstrekkende invloed voor de provincie Utrecht.

5.1 De Stichtsche Lustwarande

In de jaren twintig raakte het in zwang gewestelijke plannen op te stellen. Tijdens het internationaal stedenbouwcongres (november 1924), georganiseerd door het *Nederlandsch Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw* (NIVS) dat in 1918 was opgericht mede door inspanning van de VNG,³⁴ had het thema centraal gestaan. Door de Ministers van Arbeid, Handel en Nijverheid en die van Binnenlandse Zaken en Landbouw en van Waterstaat werd in april 1926 een commissie ingesteld ter voorbereiding van een wettelijke regeling inzake gewestelijke plannen voor het gehele land.³⁵ Weliswaar waren er gemeenten in

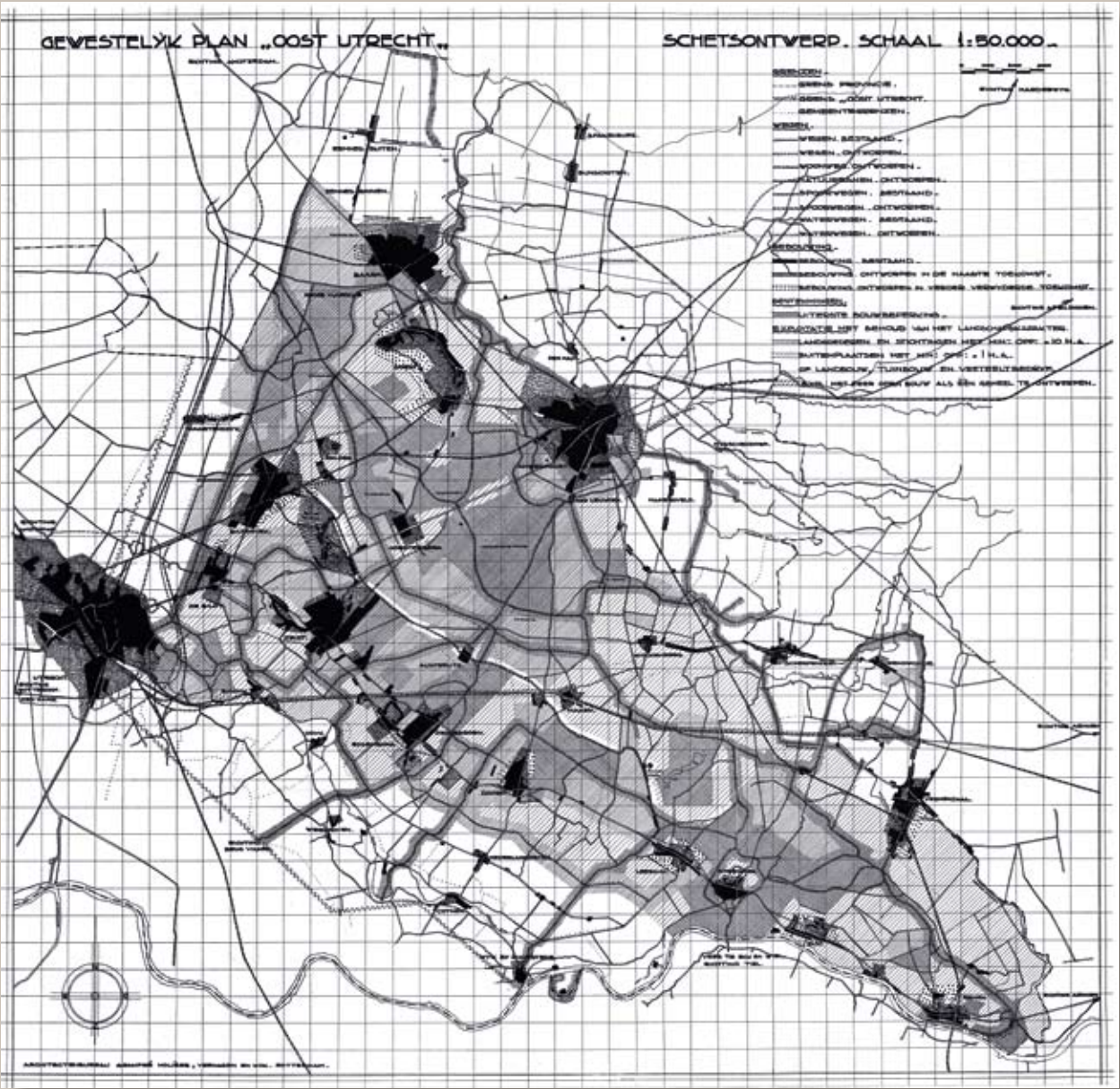

Uitnodiging voor het bijwonen van een vergadering ter voorbereiding van een gewestelijk plan voor Utrecht-Oost.

vertegenwoordigd, de VNG moest er extra op aandringen dat ook representanten van kleine gemeenten in deze commissie zouden zitten.³⁶ Inmiddels waren er in verschillende streken initiatieven genomen ter voorbereiding van concrete plannen. Dat gebeurde voor gebieden in Noord-Holland, Twente, Arnhem en omgeving waar de provinciale en gemeentelijke overheden reeds samenwerkten. De omvormende strekking van een gewestelijk plan was gebonden aan de ontwikkeling van een bepaald gebied. Een gewestelijk plan gaf slechts een bepaald stadium weer van de toekomstige ontwikkeling. Binnen een termijn van twintig jaar leek verwezenlijking van een dergelijk plan niet te verwachten, terwijl het na dertig jaar verouderd zou kunnen zijn en revisie noodzakelijkheid zou zijn. Het gewestelijk plan diende als leidraad voor gemeenten ten behoeve van een doelmatige en harmonische bebouwing en verdere bestemming van gronden. Daarmee kon bijvoorbeeld de zo verfoeide lintbebouwing worden tegengegaan. De Afdeling Utrecht van de VNG kwam tot de conclusie dat er in heel het land geen gebied bestond waar de urgentie voor zo een gewestelijk plan meer werd gevoeld dan in het oostelijk deel van de eigen provincie. In afwachting van een wettelijke regeling inzake gewestelijke plannen, wenste men een gewestelijk plan Utrecht-Oost. Dat zou zo als richtsnoer kunnen dienen voor het te vormen beleid op het gebied van de ruimtelijke ordening voor partijen als de provinciale overheid, de rijks- en provinciale waterstaat, de spoorwegen en de gemeenten met hun uitbreidingsplannen.

Op 20 december 1924 werd in het stadhuis van Utrecht het vraagstuk van het gewestelijk uitbreidingsplan voor het oostelijk gedeelte van de provincie Utrecht ingezet.³⁷ In aanwezigheid van de Commissaris der Koningin en andere autoriteiten werd ter nadere bestudering van het onderwerp een commissie ingesteld, bestaande uit de burgemeesters van Baarn, Doorn, Leusden, Utrecht (vz.) en Zeist.³⁸ De bij het mogelijke plan betrokken steden en dorpen waren de gemeenten Amersfoort, Baarn, De Bilt, Bunnik, Doorn, Driebergen, Leersum, Leusden, Maarn, Maartensdijk, Rijsenburg, Soest, Utrecht, Woudenberg en Zeist. Het initiatief tot instelling van de commissie was afkomstig van de burgemeester van Utrecht, J.P. Fockema Andreae. Die was juist sinds november 1923 voorzitter geworden van de Stedenbouwkundige Raad. Die raad was verbonden aan het NIVS. Door zijn Utrechts wethouderschap van Openbare Werken (1907-1913) had de burgemeester van Utrecht de nodige kennis en ervaring opgedaan. Zijn stedenbouwkundige belangstelling had zich zelfs geuit in publicaties.³⁹ Hij was geen onbekende in de wereld van de stedenbouwkundigen.⁴⁰

De insteek van de burgemeester van Utrecht verschilde enigszins van de belangen van de overige betrokken gemeenten. De bereikbaarheid van de provincie vanuit het oostelijke deel van de provincie en het behoud van natuurschoon ten gunste van de recreatie van de hoofdstedelijke bevolking waren Utrechtse aandachtspunten. Bleef het in 1925 stil rond de Commissie Fockema Andreae, in 1926 stelde zij zich in verbinding met prof. ir. M.J. Granpré Molière (1883-1972), vooraanstaand lid van de zogeheten Delftse School. Afgeleid van de Delftse Technische Hogeschool, waar hij tussen 1924 en 1953 hoogleraar was, vormde de

Het gewestelijk plan Oost Utrecht van architectenbureau Granpré Molière, Verhagen & Kok (Rotterdam) uit 1934.

Delftse School de belangrijkste stroming in Nederland, die zich een terugkeer stelde naar traditionele waarden, vormen en materialen in de architectuur; kortom een tegenwicht voor het Nieuwe Bouwen (1915-1960) van architecten als Walter Gropius (Duitsland), Le Corbusier (Frankrijk) en Gerrit Rietveld (Nederland). Samen met zijn compagnons, werkte Granpré Molière sinds 1917 in wat zou uitgroeien tot het Architectenbureau Granpré Molière, Verhagen & Kok te Rotterdam.⁴¹ Het bureau ontwikkelde een ontwerpinstrumentarium voor de grote uitdagingen op het gebied van de architectuur en ruimtelijke ordening, waaronder de aanpak van streekplannen en de ontwikkeling van strategieën om die plannen ook daadwerkelijk tot uitvoering te krijgen.

Van de gememoreerde Commissie Fockema Andreae kreeg het architectenbureau de voorlopige opdracht een landschapsplan in schetsvorm aan te leveren.⁴² De commissie vroeg f.5.000 subsidie bij Provinciale Staten, maar zag uiteindelijk in 1928 slechts f.2.500 toegekend. Intussen was het subsidieverzoek van 1 december 1926 vanwege formele redenen op aandrang van Gedeputeerde Staten door de Afdeling Utrecht van de VNG overgenomen vanwege de tijdelijkheid van de door haar ingestelde commissie.⁴³ De afdeling Utrecht schonk zelf een bedrag van f.500 en gaf daarmee het voorbeeld aan (de gemeenteraden van) de leden.⁴⁴ Zoals binnen kringen van het afdelingsbestuur reeds werd verwacht, weigerden de gemeenten Hoogland, Renswoude, Veenendaal en Woudenberg een bijdrage.⁴⁵ De gemeenten Amerongen (f. 40), Amersfoort (f. 549), Baarn (f. 177), De Bilt (f. 147), Bunnik (f. 24),⁴⁶ Doorn (f. 58), Driebergen (f. 82), Leersum (f. 28), Leusden (f. 33), Maarn (f. 28), Maartensdijk (f.52), Rhenen (f. 111), Rijsenburg (f. 16), Soest (f. 189), Stoutenburg (f. 16), Utrecht (f. 500), Zeist (f. 327) voteerden wel een bedrag naar rato. In totaal beschikte men over een bedrag van f. 2.377. Het Rotterdamse architectenbureau kreeg reeds op 6 augustus 1929 de bevestiging van de opdracht toegezonden, terwijl pas zes dagen later de provincie het licht op groen zou zetten! Op 19 augustus kon een circulaire van de Afdeling Utrecht van de VNG aan de leden worden verstuurd met het verzoek relevante gegevens – zoals de opgave van landgoederen - aan te dragen.

Met het vergeven van het subsidiebedrag stelde de provincie nadrukkelijk voorwaarden. De belangrijkste waren dat de ontwerpers van het plan moesten worden benoemd in overleg met Gedeputeerde Staten, dat het plan binnen vijf jaar moest worden opgeleverd én dat de Afdeling Utrecht van de VNG het plan elke vijf jaar op eigen kosten diende te reviseren.⁴⁷ Vervolgens kon het architectenbureau aan de slag. Het afdelingssecretariaat van de VNG, in de persoon van Talsma die een onverflauwde belangstelling voor het onderwerp aan de dag legde, leverde vele onmisbare gegevens aan. Het Gewestelijk of Streekplan voor Oost-Utrecht, hoofdzakelijk van de hand van ir. P. Verhagen (1882-1950),⁴⁸ zou voor een bedrag van f.3.200 pas gereedkomen in eerste maanden van 1933; de materie bleek veel omvangrijker en ingewikkelder dan aanvankelijk werd vermoed.⁴⁹ Aan het gewestelijk plan was vijf jaar gewerkt. De officiële presentatie van het plan ‘met een natuurschoondominant’ vond plaats op 4 mei

1933 in de Statenzaal Achter St. Pieter in Utrecht in aanwezigheid van leden van de Afdeling Utrecht van de VNG, Gedeputeerde Staten, enkele autoriteiten en leden van de provinciale schoonheidscommissie. Het eindrapport was ook te koop: het kostte 4 gulden.

Het onderwerp werd - zelfs in landelijk perspectief - als zéér urgent beschouwd. Uitbreiding van bebouwde kommen, het ontstaan van nieuwe bebouwingen en lintbebouwing langs secundaire wegen rechtvaardigden systematisch behandeling evenals de teloorgang van overgebleven natuurterreinen, statige buitenplaatsen en uitgestrekte landgoederen “welke vanouds den trots en de glorie van onze provincie” hebben uitgemaakt. Systematisch behandeling van de gehele streek zou fragmentarische oplossingen en het ‘proces van ontluistering’ voorkomen. Het gebied was kwetsbaar vanwege zijn centrale ligging, toenemende (landelijke) bevolking (prognose: max. 12 miljoen in 1980!) en de stijging van de grondprijzen. Liever hielden gemeentelijke bestuurders de handen vrij voor bouwondernemers die met het grote geld de gemeentekas zouden spekken. Het belang van een grootschalig recreatiegebied dat de plannenmakers zo had voorgestaan werd onvoldoende gewaardeerd. Kortom: gemeenten, ook bevreesd voor inperking van de gemeentelijke autonomie, kwamen ondanks alle goede bedoelingen niet tot samenwerking.

5.2 ‘Ter bevordering van schoonheid van stad en land’

De officiële vertegenwoordiging van de Afdeling Utrecht van de VNG in de persoon van voorzitter Van Randwijck in het bestuur van *Het Utrechts Landschap* en de persoonlijke relaties van individuele bestuursleden met het *Provinciaal Comité tot Behoud van Natuurschoon* bespoedigden het nemen van het initiatief tot oprichting van een welstandscommissie voor de provincie Utrecht. Al deze instellingen hadden een gemeenschappelijk doel: de bescherming van de teloorgang en ontluistering van het landschap. Toch zou blijken dat de provincie Utrecht een der laatste was waar een provinciale schoonheids- of welstandscommissie werd ingesteld.

Reeds in 1924 vond een bijeenkomst plaats in Amsterdam op initiatief van de *Adviescommissie voor bouwontwerpen en uitbreidingsplannen in Noord-Holland*. Allerlei organisaties waren daarbij aanwezig, ook van buiten deze provincie. Men had behoefte aan onderling contact, wisselde ervaringen uit, en uitte de behoefte aan een gemeenschappelijke te volgen gedragscode. Op uitnodiging van het NIVS werd een tweede bijeenkomst georganiseerd. Deze vond plaats op 13 februari 1926 in Utrecht. Ook de Afdeling Utrecht van de VNG bevond zich in de persoon van Talsma onder het gehoor van onder meer de spreker prof. ir. M.J. Granpré Molière. In diens toespraak ‘Recht op Schoonheid’ gaf hij tekst en uitleg over de totstandkoming van uitbreidingsplannen en de taak van een schoonheidscommissie daarin. Inmiddels waren reeds in diverse gewesten provinciale schoonheidscommissies opgericht.⁵⁰ Naast Talsma was namens de gemeente Utrecht L.N. Holsboer aanwezig, die kon meedelen dat in de gemeente Utrecht reeds enige tijd een gemeentelijke schoonheidscommissie werkzaam was.⁵¹ Voorts maakte hij kenbaar dat het Utrechtse stadsbestuur het wenselijk achtte dat er schoonheidscommissie in

de provincie zou worden opgericht. Vanuit de stad Utrecht had men daartoe nog geen initiatief willen nemen omdat men eerst de reactie op de eigen gemeentelijke welstandsbepaling wilde afwachten. Talsma voegde daar aan toe dat de oprichting ter hand moest worden genomen door de Afdeling Utrecht van de VNG, maar hij achtte steun van de zijde van het provinciaal bestuur onontbeerlijk. De afdeling Utrecht was huiverig aangezien zij al in 1924 had gepleit voor instelling van een schoonheidscommissie. Ofschoon het aantlokkelijk was voor met name kleine gemeenten, waren op dat moment pas 45 van de 72 Utrechtse gemeenten lid van de provinciale afdeling van de VNG.⁵² Nadien zorgde Talsma dat de notulen van de bijeenkomst werden verspreid onder de bestuursleden van de Afdeling Utrecht.⁵³

‘Welstandsbepaling en Welstandscommissie’ werd door het bestuur ook op de agenda van de afdelingsvergadering van 6 mei 1926 in *Hôtel de l’Europe* geplaatst in het belang van opnemng van welstandsbepalingen in gemeenteverordeningen en de instelling van commissies tot het beoordelen van bouwplannen vanuit esthetisch oogpunt. Samenwerking met de *Bond Heemschut*,⁵⁴ die juist een adviesbureau voor gemeenten had ingesteld, werd gezocht. Spoedig bleek dat dit bureau reeds aanvragen uit de provincie Utrecht in behandeling had genomen, zoals van de gemeenten Abcoude-Baambrugge en Abcoude-St. Pieters. Naar aanleiding van deze informatieve bijeenkomst deed het bestuur van de VNG op 1 oktober 1926 een circulaire uitgaan waarin de Utrechtse gemeenten werden opgeroepen hun medewerking aan de oprichting van een provinciale welstandscommissie te verlenen. Gemeenten, zoals Houten, Tienhoven en Wilnis, reageerden positief en waren bereid “in beginsel” mee te werken, maar er waren ook gemeenten, zoals Schalkwijk, Veenendaal en Zeist, die pertinent weigerden.⁵⁵ Opvallend is de instemming-onder-voorbehoud van de gemeente Utrecht en het negatieve besluit van het college van B&W Amersfoort.

In 1927 vond opnieuw een vergadering van het dagelijks bestuur van het NIVS plaats in het Utrechtse stadhuis. Tijdens deze bijeenkomst op 26 maart kon Talsma berichten dat er in het Utrechtse niet veel was gebeurd, maar dat er sprake was van een commissie in wording. Slechts 25 gemeenten hadden inmiddels hun medewerking toegezegd.⁵⁶ Hij achtte dat aantal wel voldoende om in samenwerking met de *Bond Heemschut* voort te gaan op de ingeslagen weg. Het zou nog een vol jaar duren eer er schot kwam in de oprichting van een welstands- of schoonheidscommissie in de provincie Utrecht. Door Talsma, die nadien zou worden getypeerd als dé promotor van de oprichting van een provinciale schoonheidscommissie,⁵⁷ was een ontwerp-reglement opgesteld ten behoeve van de afdelingsvergadering op 27 juni 1928.

“*Veel staat er niet in, omdat m.i. de commissie er eerst maar eens moet zijn en dan zelf haar werkwijze, enz. [moet] uitstippelen.Gaarne zal ik echter omtrent een en ander Uw oordeel vernemen.*”⁵⁸

Ook deze keer had een Friese regeling tot voorbeeld gediend. Het reglement van de provinciale

Welstandscommissie werd door de Afdeling Utrecht van de VNG tijdens haar jaarvergadering op 27 juni 1928 vastgesteld. Vanuit de VNG afdeling Noord-Holland werd beklemtoond dat de Noord-Hollandse pendant een *advies*commissie betrof en dat zij dus aan colleges van B&W enkel adviezen verstrekte, maar dat die colleges uiteindelijk het *besluit* namen.⁵⁹ Het duurde nog tot 25 november 1929 eer in de provinciehoofdstad door de Afdeling Utrecht van de VNG officieel de *Provinciale Utrechtsche Commissie tot Instandhouding en Bevordering der Schoonheid van Stad en Land* werd geïnstalleerd.

naam	functie	standplaats	namens/op voordracht van
Adriaans, G.	architect	Amerfoort	Bond Heemschut
Gaast, G. van der	architect	Utrecht	B&W-Utrecht
Hullenaar, C. van 't	bouwkundige	Utrecht	B&W-Utrecht
Leeuw, Dr. W.C. de	bioloog	Bilthoven	Comité Behoud Natuurschoon
Nes, K.C. van	landschapsarchitect	Apeldoorn	--
Stuivinga, J.	architect	Zeist	--
Bie Leuving Tjeenk, Ir J. de	architect	Amsterdam	NIVS
Wentink, D.E.	inspecteur der Volkshuisvesting	Driebergen	--
Talsma, J.J.	secretaris	Kamerik	Afdeling Utrecht van de VNG

Overzicht van het eerste bestuur van de Provinciale Utrechtsche Commissie tot Instandhouding en Bevordering der Schoonheid van Stad en Land, spoedig Provinciale Utrechtsche Welstands-Commissie (PUWC) geheten.

Voorzitter van de afdeling Van Randwijck, sprak de hoop uit dat de werkzaamheden van deze commissie “den welstand der geheele provincie ten goede moge komen.”⁶¹ De aanwijzing van de voorzitter werd bij acclamatie gedaan. Talsma, “die, hoezeer bezwaard uit hoofde van zijne vele werkzaamheden,” aanvaardde zijn voorlopige benoeming. Toen hij in 1934 tot burgemeester van het Gelderse Renkum werd benoemd, leek het er even op dat hij ook na 1 januari 1935 nog als voorzitter zou aanblijven. De PUWC nodigde de Afdeling Utrecht uit de commissie met één lid uit te breiden, indien het wenselijk werd geacht een vertegenwoordiger van de afdeling in het bestuur te behouden.⁶² Uiteindelijk zou er de voorkeur aan worden gegeven de alom gewaardeerde Talsma niet te herbenoemen. Talsma werd met ingang van 1935 opgevolgd door Jhr. P.P. de Beaufort, burgemeester van Driebergen-Rijsenberg.⁶³ Met ingang van 8 januari 1930 vergaderde de commissie een maal per maand in Utrecht. Het secretariaat werd gevoerd vanuit Amersfoort. De secretaris zou echter in het administratieve deel van zijn werk worden bijgestaan door de voorzitter. De Afdeling Utrecht verstrekke een eerste krediet van f.200. Aan toetreding door gemeenten waren immers geen kosten verbonden terwijl eenmaal aangesloten een gemeente niet verplicht was advies bij de commissie in te winnen. Onmiddellijk besloot een twintigtal gemeenten (60.000 inwoners), waaronder Amerongen, Jutphaas, Maartensdijk Tienhoven en Vleuten van haar diensten gebruik te gaan maken. Andere gemeenten, zoals Baarn, Rhenen en Zeist, namen een afwachtende houding aan omdat zij reeds over een gemeentelijke schoonheidscommissie

beschikten. Driebergen en Rijsenburg wachtten eerst de mogelijke gemeentelijke herindeling af eer lid te worden.⁶⁴ Ofschoon de gemeente Utrecht de oprichting van de PUWC had toegejuicht, bleef zij de eigen bouwplannen voorleggen aan de kort te voren opgerichte, gemeentelijke schoonheidscommissie. Als reden gaf zij op dat men in Utrecht was gebonden aan een afdoeningstermijn, die was vastgelegd in de lokale bouwverordening. Utrecht stelde voor één of twee leden uit de gemeentelijk schoonheidscommissie op te nemen in de PUWC. Alzo geschiedde.⁶⁵

Het doel, de instandhouding en bevordering van het bouwkundige, landschaps- en stedenschoon, werd nagestreefd door:

- bevordering van opnemings in bouwverordeningen van Utrechtse gemeenten van bepalingen betreffende een goede bebouwing
- verstrekking van voorlichting en advies aan openbare en bijzondere lichamen en personen omtrent alle zaken die de doelstelling van de commissie raken
- advisering van de colleges van burgemeester en wethouders op het terrein van de toepassing van verordeningsbepalingen, de beoordeling van ontwerp-uitbreidingsplannen en van plannen inzake openbare en andere gebouwen
- aanwending van alle wettige middelen ter bevordering van de doestelling

De benoeming van de negen commissieleden, haar werkwijze, vaststelling van begrotingen en rekeningen etc. waren geheel afhankelijk van de goedkeuring van (het bestuur van) de Afdeling Utrecht van de VNG.⁶⁶ Drie subcommissies werden gevormd, een voor beoordeling van bouwplannen, een voor toetsing van uitbreidingsplannen en een die vraagstukken zou behandelen die het landschapsschoon zouden raken. De inkomsten zouden moeten voortkomen uit de vergoeding van de uitgebrachte adviezen en overige werkzaamheden. Mocht dat ontoereikend blijken dan kon, naar Noord-Hollands voorbeeld, contributie worden verlangd van de deelnemende gemeenten. Voor adviezen die door de commissie werden uitgebracht aan niet-leden zou in ieder geval een dubbel tarief worden geheven. Reeds in de jaren 1930-1931 dienden zich de eerste financiële tekorten aan. Volgens de Afdeling Utrecht van de VNG konden de tarieven enkel laag worden gehouden indien er meer gemeenten gebruik zouden maken van de diensten van de commissie, hetgeen ook een doeltreffender toezicht zou bewerkstelligen op de esthetische zorg van de bebouwing. De Afdeling Utrecht voelde zich genoodzaakt de tarieven te verhogen door het uitblijven van steun van de provincie en van gemeenten.⁶⁷ De aanzienlijke tariefsverhoging deed de zusterorganisatie *Instituut van Stad en Landschap van Zuid-Holland* naar eigen zeggen ‘watertanden’. Desondanks zag de Utrechtse schoonheidscommissie - zeer tegen haar eigen zin - zich genoodzaakt subsidie aan te vragen bij gemeenten en provincie onder invloed van teruglopende opdrachten in de loop van de jaren dertig van de twintigste eeuw.⁶⁸

Naast (landschaps)architecten bouwkundigen, inspecteurs der volksgezondheid en een enkele houtvester waren burgmeesters veelvuldig lid van deze commissie. Het aandeel van burgemeesters was binnen de naar vijftien leden uitgegroeide commissie eenderde van het totaal. Zo hadden in 1938 na een eerste reorganisatie de burgemeesters van Breukelen, Driebergen-Rijsenburg, Houten, Loosdrecht en Zeist zitting in de PUWC. Met de instelling van de PUWC zag het *Provinciaal Comité tot Behoud van Natuurschoon*, dat zich na oprichting van de *Stichting Utrechtsch Landschap* min of meer had ontwikkeld tot haar werk- en studiegcommissie, opnieuw geen bestaansrecht meer voor zichzelf naast een PUWC met “het prestige van met medewerking en op verzoek van een aantal landelyke gemeenten door de afdeeling Utrecht van de Ver. van Nederlandsche Gemeenten te zyn opgericht en beschikt over inkomsten.”⁶⁹ Met deze valide conclusie hief het comité zichzelf op.

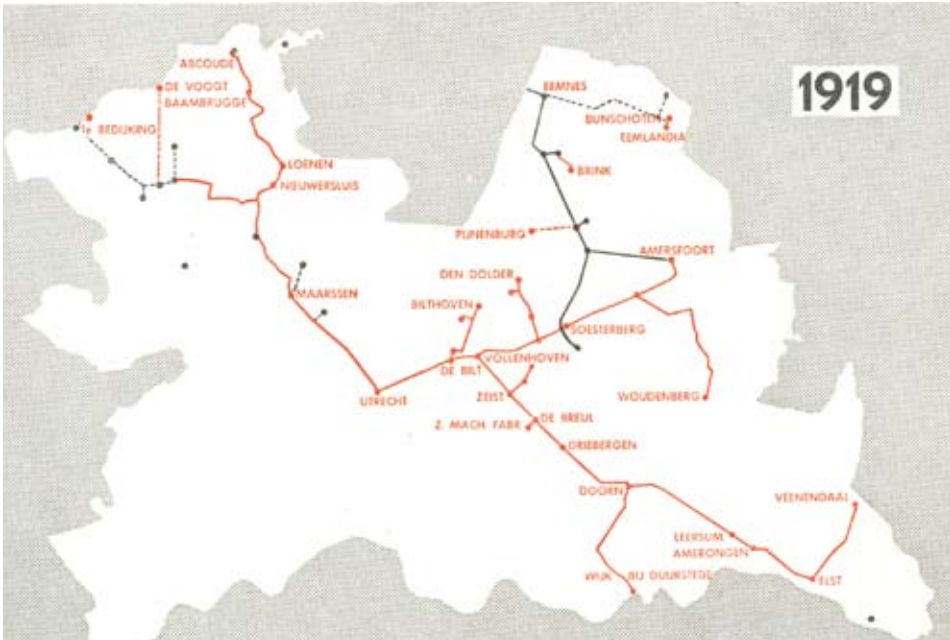
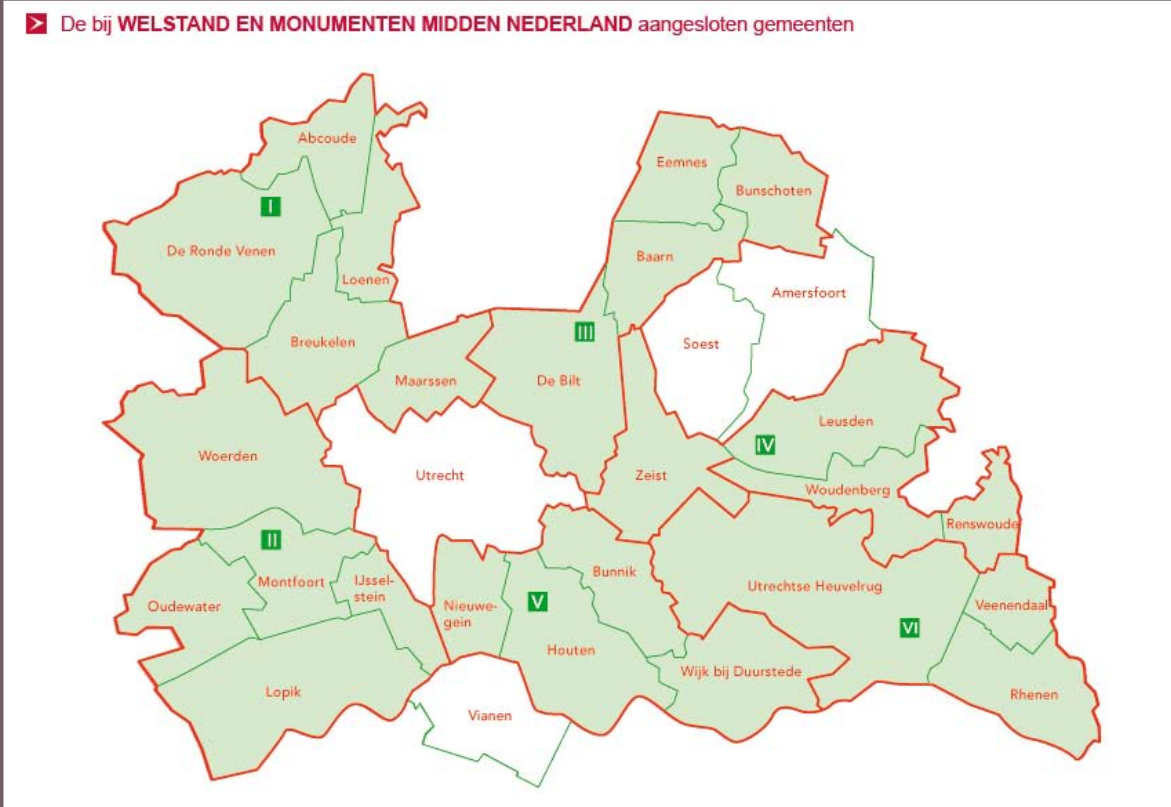
Het duurde veertig jaar eer de PUWC zou worden losgekoppeld van de Afdeling Utrecht van de VNG en vanaf 1969 als gemeenschappelijke regeling een onafhankelijker bestaan zou gaan leiden. De doelstellingen geformuleerd in 1929 bleven echter dezelfde. 31 Gemeenten sloten zich aaneen in hun gezamenlijk streven de instandhouding en bevordering van bouwkunstig schoon, het landschaps- en stedenschoon. De oude subcommissies werden omgezet in vier districten, waaraan in 1977 een vijfde district (Nieuwegein) zou worden toegevoegd. Vervolgens zou in 1993 de regeling en de naam worden gewijzigd: het werd PUWC, adviescommissie voor Ruimtelijke Kwaliteit. In 2005 zou opnieuw worden gekozen voor een naamsverandering: Welstand en Monumenten Midden-Nederland. Momenteel participeren in de gemeenschappelijke regeling 25 van de 29 Utrechtse gemeenten. Het uitvoerende bureau is sinds 1992 gevestigd in Bunnik.

6. INTERMEDIAIR

De Afdeling Utrecht van de VNG fungeerde steeds vaker als schakel tussen gemeenten en provincie. Afgezien van behandeling van de zaak rond de bemoeienis van de provincie Utrecht met het waterleidingvraagstuk (1923), de zorg (1932) vanwege de financiering – lees bezuiniging – op de provinciale subsidie op de krankzinnigenverpleging (1932-1938) en de geslaagde centrale keuring van autobussen (1924), taxi’s en huurauto’s (1937), beheersten in de eerste twee decennia van het bestaan van de afdeling Utrecht twee provinciebrede onderwerpen haar activiteiten.⁷⁰ Dat waren de zaken rond de overdracht van gemeentelijke energiebedrijven en de beoogde provinciebrede organisatie van destructie van afgekeurd vee en vlees ten behoeve van een goed georganiseerde afvalverwerking in het kader van de vleeskeuring en volksgezondheid.

6.1 dossier: verlichting

Het jaar 1923 stond voor de Afdeling Utrecht van de VNG in het teken van het omvangrijke traject van het afstoten van de gemeentelijke energiebedrijven, de zogenaamde GEB’s. Tijdens

Het elektriciteitsnet in de provincie Utrecht in 1919.

de jaarvergadering van 1923 (25 mei) werd uitgebreid de aandacht van de leden verlangd voor de op handen zijnde overname van gemeentelijke energiebedrijven door de *Provinciale Utrechtsche Electriciteits-Maatschappij N.V.*, kortweg de NV PUEM.

Na 1910 waren de rijksoverheid en de provincies zich steeds meer gaan bemoeien met de elektriciteitsvoorziening. Om versnippering van de levering van elektriciteit tegen te gaan, gaf het Rijk, liever dan aan particuliere ondernemers, concessies (vergunningen) af aan regionale of provinciale bedrijven. Even had het er naar uitgezien dat de elektriciteitsvoorziening in Nederland een rijksvoorziening zou worden, maar uiteindelijk werd het een provinciale aangelegenheid.⁷¹ Met het verkrijgen van een rijksconcessie had de provincie Groningen eind augustus 1913 de primeur. Om aan de onoverzichtelijke elektriciteitsvoorziening in de provincie Utrecht een einde te maken, hadden Provinciale Staten een provinciale electriciteitsverordening goedgekeurd (november 1914), waardoor uitbreiding van het aantal particuliere aanbieders van elektriciteit werd voorkomen. Mede onder invloed van die stellingname maar ook vanwege het gebrek aan petroleum en kaarsen tijdens de oorlogsjaren, ontstonden in de periode 1914-1918 in de meeste gewesten provinciale energiebedrijven.⁷² In 1913 waren er negen locale centrales in de provincie Utrecht.⁷³ Daarnaast werd op 7 oktober 1916 door de provincie een nieuw elektriciteitsmaatschappij opgericht, de NV PUEM. De akte van oprichting bevat de namen van vertegenwoordigers van vier Utrechtse gemeenten: IJsselstein (burgmeester H.J. Kronenburg, gemeentesecretaris G.W. Kampschaër),

Mr dr F.A.C. graaf van Lynden van Sandenburg, Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht, president-commissaris van de NV PUEM (1917-1924) en voorzitter van de derde Staatscommissie (1921) Regeling nationale elektriciteitsvoorziening.

Mijdrecht (burgemeester M. Fernhout, gemeentesecretaris L.A. van der Meulen), Veenendaal (burgemeester H.A. van de Westeringh en gemeentesecretaris Abr. de Klerck) en Wijk bij Duurstede (wethouder/waarnemend burgemeester J. Lokhorst Jzn, en gemeentesecretaris C.A. Groen). Elke gemeente verwierf één aandeel van f. 500, waardoor in zeer algemene zin de betrokkenheid van Utrechtse gemeenten bij de NV PUEM werd gesymboliseerd. Aan de gemeenten-leden werd in 1920 de eerste dividend, die statutair nooit hoger mocht zijn dan 7%, uitgekeerd: f. 17,50. De overige aandelen, die 98% van het startkapitaal van f. 500.000 vertegenwoordigden, waren in handen van de provincie. Enkel publiekrechtelijke lichamen konden aandeelhouder zijn van de naamloze vennootschap; de bedrijfsvorm die een grotere vrijheid van handelen gaf en het commerciële element meer tot zijn recht liet komen dan bijvoorbeeld een provinciaal elektriciteitsbedrijf.

De Directeur, de Raad van Commissarissen en de Raad van Toezicht werden benoemd (of ontslagen) door de aandeelhouders: Provinciale Staten. Het aandelenkapitaal van f. 500.000 en het beheer kwamen in handen van de provincie. Bepalingen werden opgemaakt, die moesten voorkomen dat er buitensporige winsten werden gemaakt. Tijdens de eerste aandeelhoudersvergadering werden de leden van de Raad van Commissarissen benoemd. Onder hen bevond zich naast twee gedeputeerden, de burgemeester van Amersfoort, die op speciaal verzoek van de Commissaris der Koningin, Van Lynden van Sandenburg,⁷⁴ deze benoeming aannam. Overigens was het tussen 1917 en 1990 de traditie dat de Commissaris der Koningin eveneens president-commissaris was van de NV PUEM. De burgemeester van Amersfoort werd eveneens als plaatsvervangend lid van de Raad van Toezicht verkozen. Van Randwijck, die soms samen met zijn ambtgenoot uit Zeist, de gebruikersgroep “huishoudens” vertegenwoordigde, zou commissaris blijven tot 1954.⁷⁵

commissaris	periode	ambt	gemeente
J.C. graaf van Randwijck	1917-1953	burgemeester	Amersfoort
W.J. van Beeck Calkoen	1924-1937	burgemeester	Bunnik, Odijk en Werkhoven
J.K.H. de Beaufort	1937-1953	burgemeester	Leusden

Utrechtse burgemeesters in de Raad van Commissarissen in NV PUEM (1917-1941).

In 1922 was de NV PEGUS opgericht. De NV PUEM en het Gemeentelijk Energiebedrijf (GEB)-Utrecht hadden gezamenlijk besloten een energiecentrale langs het Merwedekanaal te bouwen. De eerste steenlegging vond plaats op 17 september 1924. De inwerkingtreding volgde in 1926. Dat maakte dat elektriciteit geleverd werd aan GEB-Utrecht en aan de NV PUEM. De NV PUEM was intussen steeds meer de rol gaan vervullen van distributiebedrijf. Tot 1922 was de procedure dat de NV PUEM energie leverde aan de gemeentelijke energiebedrijven (GEB’s) die vervolgens de afnemers bedienden. Organisatorische en technische redenen waren er debet aan dat de PUEM energie wilde opwekken c.q. inkopen, doorgeleiden en direct wilde leveren

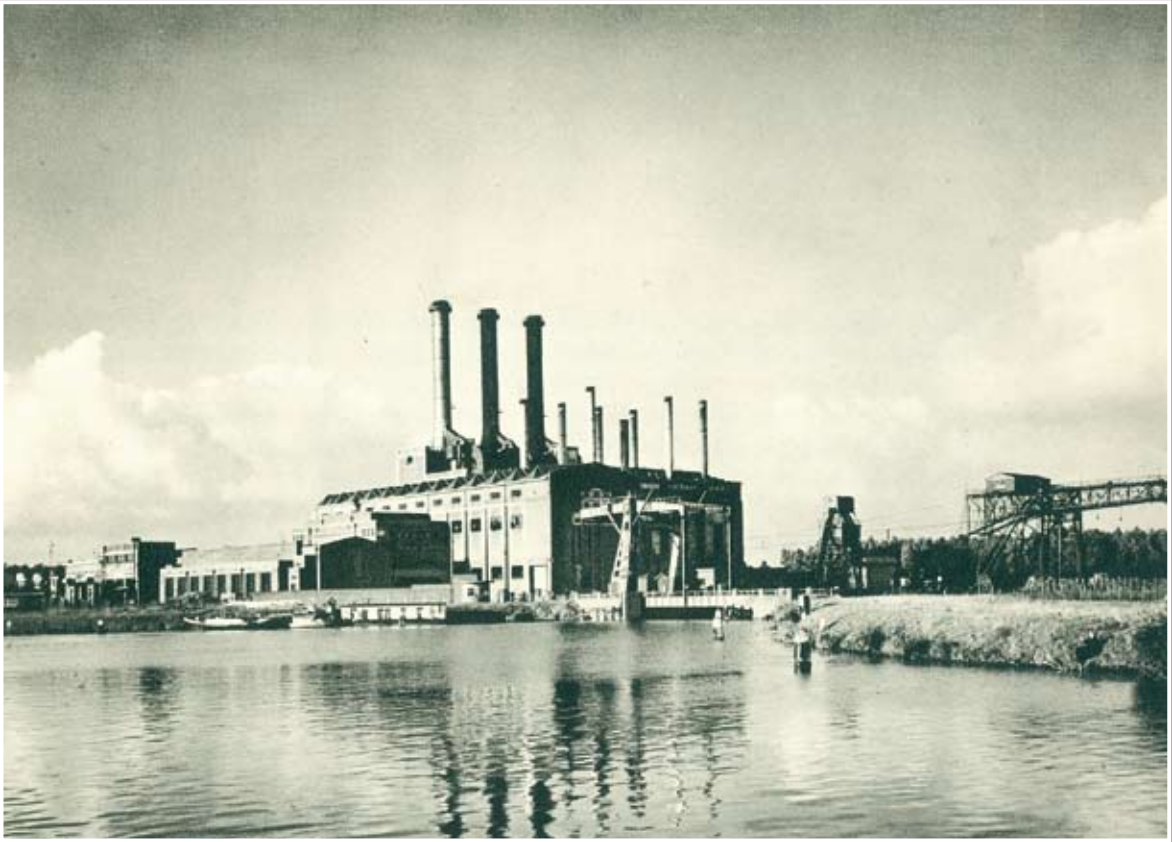
“Ons mooiste transformatorhuisje de Kamper Binnenpoort te Amersfoort”, aldus de NV PUEM.

‘bij de mensen thuis’.⁷⁶ De NV PUEM was daarmee een der eerste provinciale energiebedrijven, die doelbewust koos voor deze strategie.⁷⁷ Daarvoor was evenwel de medewerking van de gemeenten noodzakelijk. In 1923 gaven 27 gemeenten aan dat zij reeds hadden besloten of te kennen hadden gegeven tot overdracht van hun gemeentelijke energiebedrijven over te willen gaan.⁷⁸ Toch zou het nog tot 1928 duren eer de twee laatste gemeentelijke energiebedrijven van Amersfoort en Zeist zouden worden overgenomen. Bovendien bleef de GEB-Utrecht de randgemeenten Haarzuilens, Jutphaas, Oudenburg, Vleuten en een gedeelte van Zuilen van energie voorzien.⁷⁹

Zogezegd stond de toekomst van de gemeentelijke energiebedrijven op de agenda van de jaarvergadering van de Afdeling Utrecht van de VNG op 23 mei 1923. Haar bestuur zocht daarop contact met de directie van de NV PUEM. Tijdens de bijeenkomst op 1 juni 1923 waarbij eveneens VNG-directeur Klein aanwezig was, stond voor het afdelingsbestuur waarborging van de belangen van de betrokken gemeenten bij een eventuele overdracht van de gemeentelijke energiebedrijven centraal. Op 8 juni werd er een speciale conferentie georganiseerd. Van de zijde de PUEM werd ontkend dat de overname van de gemeentelijke bedrijven zou zijn ingegeven door het feit dat de NV “de eindjes niet aan elkaar kon knopen” en zo vervolgde men:

*“Van een Vennootschap als deze mag men verwachten, dat zij de zaak behoorlijk zal behartigen. De provincie, die achter haar staat, beoogt geen winst te maken, het personeel is niet financieel bij de onderneming geïnteresseerd. Het doel is enkel eene behoorlijke electriciteits-voorziening te verwezenlijken. Men wil waarborgen, maar (...) welke waarborgen heeft men, wanneer de gemeenten ’t zelf blijven doen. Vele kleine gemeenten zijn volstrekt niet op een bedrijf geoutilleerd en hangen geheel af van den monteur, terwijl men in vele gevallen niet in staat is de stukken te beoordelen.”*⁸⁰

Een maand later (2 juli) werd de Afdeling Utrecht bijgepraat. Aan dat treffen hield zij echter een gevoel van teleurstelling over gezien het feit dat de zaak van de overname van gemeentelijke energiebedrijven door NV PUEM reeds was ingebracht in een Statenvergadering, terwijl de gesprekken met gemeenten, die op hun uitdrukkelijk verzoek waren georganiseerd, nog niet waren afgerond. Er restte het afdelingsbestuur niets anders dan een breedvoerige circulaire over de zaak naar de gemeenten en een afschrift daarvan naar de provincie te sturen.⁸¹ De NV PUEM kwam de gemeenten op enkele punten tegemoet. Resultaat van de onderhandelingen bestond uiteindelijk uit de vorming van een contactcommissie, een suggestie van de burgemeester van Amersfoort. Een commissarisplaats in het bestuur van de NV PUEM werd vrijgemaakt voor een gemeentelijke vertegenwoordiging waarmee gemeentebelangen in het bestuur van de PUEM veilig konden worden gesteld. De bevoegdheid het elektriciteitsnet uit te breiden kwam te liggen bij de gemeenten, waarvan de kosten werden gekoppeld aan de rentestand van de dag. Voorts moest in de contracten met afzonderlijke gemeenten rekening

De centrale van de N.V. Provinciaal en Gemeentelijk Utrechtsch Stroomleveringsbedrijf (NV PEGUS) aan het Merwedekanaal te Utrecht (1940).

worden gehouden met de bedrijfsuitkomsten van die gemeenten. PUEM weigerde ondanks de toegezegde medewerking in het contract een indicatie op te nemen waarin het risico voor gemeenten stond omschreven. Als laatste punt werd overeengekomen dat indien er zich een verlaging van de tarieven voor burgers voordeed, het voordeel ook ten goede zou moeten komen aan de gemeentelijke straatverlichting. Rond de beoogde verlaging van de tarieven in 1935 van de verlichting van gemeentegebouwen ontstond lichte irritatie bij de Afdeling Utrecht van de VNG door een solo-actie van de gemeente Rhenen.⁸² In datzelfde jaar en in 1937 diende de VNG-afdeling - daartoe gemachtigd door de gemeenten - een dergelijk verzoek tot verlaging van de tarieven voor straatverlichting in bij de NV PUEM. Tevens werd in 1937 de wijze van vaststelling van de tarieven door de NV PUEM inzichtelijk gemaakt.

Het afdelingsbestuur was niet geheel gelukkig met de regeling; men ervoer te weinig ‘organisch contact’ tussen PUEM en de belanghebbende gemeenten. De commissaris had immers formeel niets uit te staan met de gemeenten en veel hing af van de taakopvatting van de contactcommissie. Ten slotte werd in dit dossier nog eens benadrukt dat men als Afdeling Utrecht van de VNG ook was opgekomen voor de belangen van de niet-leden binnen de provincie. Dat waren er in 1923 altijd nog 27 van de in totaal 72 gemeenten.

In 1932 was het de wens van de NV PUEM haar statuten te wijzigen. De Afdeling Utrecht van de VNG verzette zich daartegen. Op voorstel van Gedeputeerde Staten zou het maatschappelijk kapitaal van f.500.000 naar 2 miljoen worden verhoogd; 90% zou uit de overwinst moeten komen. Het belang van energiegebruikers was in het geding, terwijl de aandeelhouders - lees: de provincie - er flink op vooruit zouden gaan. En dat woog niet op tegen een grotere kredietwaardigheid. Ondanks de ingebrachte bezwaren stond het besluit van de provincie vast. Lijdzaam werd afgewacht wat het Rijk ervan zou vinden. Naar alle waarschijnlijkheid blokkeerde het Rijk het voornemen van de NV PUEM, aangezien er pas in 1936 sprake zou zijn van een uitbreiding van het maatschappelijk kapitaal van f 500.000 naar f.4.000.000 waarvan wederom 4% van de aandelen van ‘hun’ NV PUEM in handen van inmiddels 32 Utrechtse gemeenten werd gesteld.⁸³ Vele decennia later zouden ‘hun’ aandelen door de NV PUEM worden overgenomen in verband met de fusie van de NV PUEM met de EBU (GEB-Utrecht), Stadsverwarmingsbedrijf Midden-Nederland (STAMIN), het Stadsverwarmingsbedrijf PEGUS en de NV Ficondis (Utrecht) om met ingang van 1 januari 1992 te komen tot de NV Regionale Energie Maatschappij Utrecht (NV REMU).⁸⁴ Vanuit de Afdeling Utrecht van de VNG werden drie kandidaten voor de Raad van Commissarissen voorgedragen.⁸⁵ Op haar beurt zou de NV REMU in 2003 opgaan in ENECO Energie dat daarmee de derde speler werd op het gebied van de energievoorziening in Nederland .⁸⁶ De aandelen van dat bedrijf kwamen in handen van 64 Nederlandse gemeenten.

6.2 dossier: de vleeschzaak

Onder grote publieke belangstelling en in aanwezigheid van vele rijks- en gemeentelijke

autoriteiten werd op 15 april 1926 in het Friese Bergum een districtdestructor geopend. Deze fabriek van de N.V. *Nederlandsche Thermo-Chemische Fabrieken* (NTF) vernietigde afgekeurd vee en vlees.⁸⁷ Zonder de belangrijke rol die de VNG sinds 1924 bij de totstandkoming van de fabriek had gespeeld,⁸⁸ zou er nimmer sprake zijn geweest van dit complex, zo werd in alle stelligheid gememoreerd door de Raad van Beheer van de N.V.. Niet vreemd dan ook dat VNG-directeur Jonker bij de opening eveneens het woord voerde. Nog datzelfde jaar konden alle Friese gemeenten tot klant worden gerekend, spoedig gevolgd door enkele gemeenten uit de provincies Groningen, Drenthe en Overijssel.⁸⁹ De praktijk was veelal dat in de meeste gemeenten kadavers op gebrekkige soms gevaarlijke wijze werden vernietigd. Dat gebeurde door begraving en ‘overgieting’ met een desinfecterend middel, of door verbranding in een daarvoor bestemde oven, of door het in het vuur verbranden onder de ketels van een gasfabriek.

De VNG, maar ook de verschillende provinciale afdelingen, hadden veel werk gestoken in de zaak van de districtdestructoren.⁹⁰ In de provincie Utrecht had het bestuur van de afdeling Utrecht het contact met de naamloze vennootschap bewerkstelligd en waren onder haar leiding contracten met afzonderlijke gemeenten gesloten. Door het aangaan van zo een gelijklopend contract met een naamloze vennootschap zouden gemeenten niet alleen worden ontheven van de verplichting zelf over een destructor te beschikken, maar zouden zij zelfs voor het verwerkte afgekeurde vee en vlees een vergoeding gaan ontvangen. De landelijke VNG zou het toezicht op de naamloze vennootschap gaan uitoefenen. Adviezen die zowel de vleeskeuring als de volksgezondheid dienden, waren uitgebracht aan de Ministers van Arbeid, Handel en Nijverheid en die van Binnenlandse Zaken en Landbouw. Een sluitend net van destructoren werd eveneens beschouwd als een probaat middel ter bestrijding van verschillende veeziekten. Veelvuldig waren gesprekken gevoerd met bestuurders van de N.V. over de stichting en exploitatie van deze fabriek, hetgeen uitmondde in een uitgewerkt plan.⁹¹ Tevens was een begin gemaakt met de voorbereiding in gezamenlijkheid meerdere fabrieken op te richten. Er was reeds uitgebreid gecorrespondeerd met gemeenten over de mogelijkheid en een locatie van een tweede fabriek. Men voorzag de start van de bouw van een tweede destructor, die de provincies Zuid-Holland, Utrecht en delen van Noord-Holland en Gelderland zou moeten gaan bedienen in 1927. Beoogde plaats van vestiging: het Zuid-Hollandse Woerden.⁹²

Het oorspronkelijk in 1924 geplande aantal van zeven districtdestructoren verspreid over het land werd in 1927 teruggebracht tot drie, maar die zouden dan wel een grotere capaciteit krijgen. Eén zou worden bestemd voor het bovengenoemde gebied. Een netwerk van overlaadstations zou worden georganiseerd. Daar zouden kadavers en afgekeurde vleeswaren vanuit kleine in grotere vrachtwagens worden overgeladen alvorens te worden afgevoerd naar een der drie geplande destructoren. De ervaringen met het eerste overlaadstation in het Overijsselse Nijverdal werden afgewacht alvorens zich helemaal te richten op de stichting van een tweede fabriek.⁹³

Vorbereiding voor een tweede districtdestructor in Woerden, waren reeds in het voorjaar van 1925 gestart. Op 9 april 1925 vond een vergadering plaats met de directie van de NTF in aanwezigheid van gemeentebesturen, hoofden van dienst en keuringsveeartsen waarbij het in de eerste plaats handelde over de beschikbaarstelling van informatie als gevolg van de noodzakelijk acties vanwege de Vleeskeuringswet (1919) en Veewet (1920).⁹⁴

Was het wellicht vanuit economisch perspectief aantrekkelijk voor Woerden, de Zuid-Hollandse gemeente zou de ervaringen in het Friese Bergum terdege ter harte moeten nemen, immers:

“De fabriek verspreidt, vooral in de zomer, op warme dagen, een eigenaardige, weeïge, vieze, zoete lucht, de lucht van het vleeschmeel. Men schijnt er echter nog al aan te wennen, men gaat in de omgeving althans weer bouwen. (...) Erger is de riool, die het afvoerwater in het groot-scheepvaarwater brengt.”⁹⁵ De stank, welke daarvan het gevolg is, is gewoonweg verschrikkelijk. Mij lijkt de industrie wel aantrekkelijk voor een plaats – als ze maar niet te dicht bij de kom is gelegen.”⁹⁶

Ofschoon reeds een groot aantal Utrechtse gemeenten de overeenkomst met de Thermo-Chemische Fabrieken had getekend, moest in 1930 het positieve beeld ten aanzien van de districtdeconstructoren worden bijgesteld. Onder invloed van de economische crisis in de gehele wereld waren moeilijkheden ontstaan rond de financiering van een tweede destructor voor het midden en westen van Nederland. Daarenboven baarde de ongunstige resultaten van de Friese destructor zorgen. Herziening van de financiële verhouding tussen de aangesloten gemeenten en de naamloze vennootschap stond dan ook hoog op de agenda van de landelijke VNG. Die had zich inmiddels flink in de zaak geïnvolveerd, nadat haar was gebleken dat de centrale overheid zelf niet bereid bleek de inrichting van een netwerk van destructiediensten over het gehele land te organiseren.⁹⁷ De concurrentie sprak zelfs van het zeer “nauw verwant”-zijn van de VNG en de NTF; er zouden zelfs commissariaten zijn toegezegd!⁹⁸

In 1932 stond het onderwerp destructie opnieuw centraal. Oude contracten liepen af waardoor gemeenten vrij waren. Bovendien startte de NTF gesprekken met afzonderlijke groepen gemeenten, hetgeen bij de Afdeling Utrecht van de VNG onrust baarde. Secretaris Talsma berichtte zijn collega-bestuursleden:

“Ik vrees, dat er dan niet alleen versnippering dreigt, maar tevens herhaling van de weinig bevredigende loop, welken deze zaak in Zuid-Holland heeft genomen. De laatste is m.i. niet in overeenstemming met de vele bemoeiingen, welke de Directie [van de VNG] zich voor deze affaire in het belang der gemeenten heeft getroost, terwijl het, welke oplossing ten slotte aan het vraagstuk moge worden gegeven, mede gewenscht schijnt, dat onze organisatie daarbij de leiding behoudt.”⁹⁹

Indeling van Nederland in zeven fabrieksgebieden, met de beoogde tweede destructor te Woerden. Aan een vertegenwoordiger van de VNG zouden door de NTF verstrekende bevoegdheden worden toegekend ten einde alle gewenste controle te kunnen uitoefenen.

Die zorg werd door de landelijke VNG weggenomen; zij wees ook op de agressieve klantenwerving door een nieuw, geheel particulier bedrijf: *Destructiebedrijf N.V. “Gekro”* te Overschie, dat zonder steun van het Rijk of gemeenten was opgericht.¹⁰⁰ Tijdens de jaarvergadering van de Afdeling Utrecht op 17 oktober 1932 was de Directie van de VNG vertegenwoordigd door VNG-directeur Jonker. In het licht van de voorgenomen oprichting van een tweede destructor van de Thermo-Chemische Fabrieken, drong hij met kracht aan op aansluiting van Utrechtse gemeenten. Maar tijdens de jaarvergadering eind 1933 bleek dat van een tweede destructor niets terecht zou komen, omdat de regering door de Tweede Kamer niet in staat werd gesteld aan het destructieproject een miljoen gulden subsidie toe te kennen. Desondanks hield de VNG vast aan het project in nauwe samenwerking met de NTF. Dit standpunt werd ingegeven door “zoowel het belang der gemeenten als morele gebondenheid”, aldus Jonker.¹⁰¹ De VNG was terechtgekomen in een wespennest en men behoefde van haar geen initiatief meer te verwachten. Voorzitter Van Randwijck vroeg zich openlijk af of hier nu een rol van de provinciale afdelingen was weggelegd. Het bestuur kreeg opdracht een onderzoek in te stellen. In afwachting van het eindrapport werd de leden geadviseerd niet eigenhandig op te treden. Men volhardde in de opvatting dat het gemeenschappelijk belang werd gediend.

Diverse Utrechtse gemeentebesturen, waaronder die van Montfoort-Willeskop, Oudewater (als centrumgemeente van de Vleeskeuringskring), Vinkeveen-Waterveen en Lopik-Jaarsveld-Willige Langerak, waren niet gelukkig met de voorkeur van de VNG én van het bestuur van de Afdeling Utrecht van de VNG voor de keuze van NTF.¹⁰²

Nadat in het najaar van 1933 de Tweede Kamer het voorstel van de Regering inzake steun aan de inrichting en exploitatie van een tweede destructor definitief van de hand had gewezen, vonden eind december 1933 in Den Haag besprekingen plaats over de verdeling van het voorzieningsgebied (Midden-Nederland) tussen de destructoren te Purmerend, Overschie (*Gekro*) en Dordrecht. Niet lang daarna werden voor de provincie Utrecht reeds gesprekken gevoerd met de destructor uit Overschie. Voorts werd door de Minister van Sociale Zaken een officiële commissie van advies gevormd.¹⁰³ De gedachte aan een (semi-)overheidsbedrijf werd weliswaar niet uitgesloten, maar het afdelingsbestuur raadde het vooral af vanwege de financiële gevolgen voor de Utrechtse VNG-leden.¹⁰⁴ Het eindproduct moest immers op de commerciële markt worden afgezet, de controle was moeilijk en men zou afhankelijk zijn van financiële steun van de provincie. Aan het einde van een speciaal op verzoek van de burgemeester van Bunschoten belegde algemene vergadering over het destructievraagstuk (Utrecht 9 juli 1934), werd geconcludeerd dat de oprichting van een overheidsdestructor te risicovol zou zijn en kreeg het bestuur de eindredactie van het beoogde standaardcontract met het bedrijf te Overschie opgedragen.¹⁰⁵

Ch.M. Nijveen, koopman te Amsterdam, mede-oprichter en oud-directielid geweest van de N.V. Nederlandsche-Thermo Chemische Fabrieken te Amsterdam gold als auctor intellectualis van het destructiebedrijf in Nederland. Nijveen deed de Afdeling Utrecht van de VNG uiteindelijk vergeefs het voorstel een semi-overheid destructiebedrijf, de N.V. Utrechtsch Destructiebedrijf, op te richten voor een destructiegebied, omvattend 71 Utrechtse, 53 Gelderse, 24 Noord-Hollandse en 24 Zuid-Hollandse gemeenten.

Een enkele gemeente, zoals Woudenberg, had zich inmiddels aangesloten bij *Gekro*. Anderhalf jaar later bleek dat alle Utrechtse gemeenten, met uitzondering van Abcoude-Baambrugge, Abcoude-Proostdij, Loenen, Loosdrecht, Mijdrecht, Nigtevecht, Vinkeveen, Vreeland en Wilnis, zich inmiddels te hebben aangesloten bij *Gekro*.¹⁰⁶ Voor de niet-aangesloten gemeenten bleef de ontheffing inzake de verplichting tot het beschikken over een faciliteit, in mei 1936 door de Regering opgerekt tot 1 januari 1939, voorlopig geldig. In de jaren reikend tot in de Tweede Wereldoorlog zou het dossier ‘destructie’ nog diverse malen worden besproken in de kring van Utrechtse gemeenten. Aan deze werd in 1936 geadviseerd de overeengekomen tarieven voor de periode telkens met slechts één jaar te verlengen. Voor de naleving van het contract werd namens de afdeling Utrecht eerst de directeur van het abattoir van Amersfoort aangezocht, nadien opgevolgd door zijn collega uit de gemeente Utrecht.¹⁰⁷ Het jaar daarop werd – zoals men reeds vaker had gedaan - in gezamenlijkheid met de afdelingen Zuid-Holland en Gelderland overleg gevoerd met *Gekro*, omtrent verlenging van de (jaar)contracten met gemeenten, hetgeen tot in de oorlogsjaren en erna – soms na advies te hebben ingewonnen bij de landelijke VNG – telkenmale zou worden herhaald.¹⁰⁸

EPILOOG

Op 28 februari 1912 werd de Vereniging van Nederlandse Gemeenten opgericht. Deze vereniging kan worden gezien als een van de eerste vormen van samenwerking tussen gemeenten in Nederland. De uitbreiding van gemeentelijk taken in een complexer wordende samenleving, de drang tot het zich organiseren en de wens in gemeenschappelijkheid professioneler voor de publieke zaak te werken, bevorderden intensievere samenwerking tussen gemeenten. Doel van de VNG was dan ook de behartiging van met name de stoffelijke belangen van (de aangesloten) gemeenten. Aan de start van de VNG stonden 28 gemeenten. Steden met meer dan 100.000 inwoners, zoals Amsterdam, Rotterdam en Utrecht traden om uiteenlopende redenen niet onmiddellijk toe. ’s-Gravenhage, waar de zetel van de VNG in de nabijheid van de Regering werd gevestigd, deed dat uiteraard wel. De eerste VNG-adviezen aan de centrale overheid lieten niet lang op zich wachten. Vele adviezen, enquêtes en rapporten - gevraagd én ongevraagd - zouden volgen.

In de periode 1912-1915 waren slechts twee Utrechtse gemeenten lid van de VNG. De stad Amersfoort was er vanaf het prille begin bij, in 1914 gevolgd door de gemeente Zeist, die samen ruim 40.000 inwoners vertegenwoordigden. De hoofdstad van de provincie Utrecht volgde pas in november 1915. Eind 1916 waren inmiddels 21 van de 72 Utrechtse gemeenten lid geworden van de VNG. Veel gemeenten traden toe nadat de VNG half juli 1915 de ondergrens van minimaal 10.000 inwoners had laten vallen. Veel van de kleinere gemeenten waren intussen vanaf december 1914 reeds lid geworden van de Vereniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten in Nederland. Het algemene gevoel dat het bestaan van twee verenigingen nadelig zou uitwerken op de belangenbehartiging van alle gemeenten, leidde binnen korte tijd tot het opgaan van de ‘kleine’ vereniging in haar ‘grote’ evenknie. Een belangrijke rol in het proces van samensmelting bleek te zijn weggelegd voor de Utrechtse Provinciale Vereniging van Burgemeesters en Secretarissen. Deze vereniging zag haar inspanningen, die zich in dit specifieke geval over het hele land hadden uitgestrekt, spoedig bekroond. Van de begin juni 1916 opgeheven Vereniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten zag men nadien veel oud-bestuurders terug in het bestuur van de VNG. Daarbinnen was immers naar rato plaats ingeruimd voor een evenredige vertegenwoordiging van kleine(re) gemeenten.

Tijdens het proces van het samenbrengen van de twee verenigingen van Nederlandse gemeenten ontpopten de Friese collega’s van de Utrechtse burgemeesters en secretarissen zich tot warme pleitbezorgers van zogeheten provinciale afdelingen binnen de VNG. Het idee daarvoor was niet nieuw. In de voorafgaande jaren was deze wens ook geuit in de vereniging van kleine gemeenten. Binnen een gewestelijke afdeling zouden specifieke voor de provincie unieke zaken of (streek)belangen namelijk beter aan bod kunnen komen dan op het landelijke forum. Korte tijd na hun oprichting bleken afdelingen geleidelijk ook te voorzien in een behoefte. Niet de Vereniging van Friese Gemeenten maar de Noord-Hollandse pendant blijkt de oudste provinciale afdeling te zijn; al bedraagt het verschil in ouderdom slechts 37 dagen! Daarentegen

hebben de statuten van de Friese afdeling wel tot de inspiratiebron gediend voor het Noord-Hollands reglement.

Evenals in 1916 was er voor de Utrechtse Provinciale Vereniging van Burgemeesters en Secretarissen in 1918 een actieve rol weggelegd; deze keer in verband met de totstandkoming de beoogde afdeling van de VNG in de provincie Utrecht. Die inspanningen werden overigens gecombineerd met de algemene aanbeveling ook lid te worden van de landelijke vereniging. Valideert men de inbreng van specifieke personen, dan kan worden geconcludeerd dat de burgemeester van Amersfoort, tevens voorzitter van de landelijke VNG, de burgemeester van Kamerik en Zegveld, één der initiatiefnemers voor de Vereniging van Friese Gemeenten en de gemeentesecretaris van Maarssen, tevens secretaris van de Utrechtse vereniging van burgemeesters en secretarissen, gezamenlijk debet zijn aan de relatief vroege oprichting van de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Op 9 januari 1919 vond de officiële oprichting plaats van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De vierde gewestelijke afdeling in het land werd in de provinciehoofdstad opgericht alwaar onmiddellijk twintig van de 72 Utrechtse gemeenten toetraden; te weten Abcoude-Baambrugge, Abcoude-Proostdij, Amersfoort, De Bilt, IJsselstein, Jutphaas, Kamerik, Linschoten, Loenersloot, Maarssen, Maarssenveen, Mijdrecht, Montfoort, Ruwiel, Snelrewaard, Soest, Tienhoven, Vreeswijk, Wijk bij Duurstede en Wilnis. Een voorlopig bestuur werd gekozen. Daarbij vielen twee opvallende keuzes waar te nemen. De eerste was de secretaris van de Utrechtse Provinciale Vereniging van Burgemeesters en Secretarissen; de ander was de oud-secretaris van de Vereniging van Friese Gemeenten, die vanaf aanvang oktober 1916 het ambt van burgemeester in een Utrechtse gemeente bekleedde. Hij is het die te boek staat als *auctor intellectualis* van de Friese statuten verrat in het reglement van die afdeling, dat na publicatie in de diverse andere provincies - waaronder uiteraard gemakshalve ook in Utrecht - tot inspiratiebron zou dienen. Goedkeuring van de Utrechtse statuten tijdens de eerste jaarvergadering op 17 maart 1920 bood de mogelijkheid een definitief bestuur te kiezen. Het voorzitterschap van de Afdeling Utrecht van de VNG is met een korte onderbreking twintig jaar lang in handen geweest van Amersfoort. Pas in de periode 1941-1942 zou de burgemeester van Utrecht de voorzittershamer van de afdeling hanteren. Ook het ambt van secretaris kende een continuïteit van jaren. Werd tussen 1919 en 1934 het secretariaat van de Afdeling Utrecht opmerkelijk genoeg gevoerd vanuit het toen Zuid-Hollandse Woerden, vanaf laatstgenoemd jaar tot 1938 gebeurde dat eerst te Vreeswijk om vervolgens tot het einde van het jaar 1963 te worden gehuisvest in buurgemeente Jutphaas, beide de rechtsvoorgangers van de huidige gemeente Nieuwegein, waar het afdelingssecretariaat sinds 1 januari 1983 nog altijd is gevestigd.

Tijdens het ruim twintigjarig, vooroorlogse bestaan van de Afdeling Utrecht van de VNG bestond het bestuur enkel uit mannen. In toenemende mate bleek het aandeel van adellijke

heren relatief groot en waren de academici onder het totaal van vooroorlogse bestuurders zonder uitzondering juristen. Enkele bestuursleden ontplooiden publicistische activiteiten. In het eerste decennium van haar bestaan zag de vereniging een grotere wisseling binnen het bestuur dan in de periode 1930-1940, toen de gemiddelde bestuurder langere tijd aan de bestuurlijke activiteiten van de vereniging deelnam. Een enkeling maakte zelfs twintig jaar lang deel uit van het bestuur.

Dat wat in de aanvangsjaren van haar bestaan gold voor de landelijke VNG – dat ze feitelijk een organisatie was van burgemeesters en secretarissen – deed in ruime mate ook opgeld voor de Utrechtse afdeling. Troffen zij elkaar min of meer op persoonlijke titel gedurende bijeenkomsten van de Utrechtse Provinciale Vereniging van Burgemeesters en Secretarissen, tijdens bijeenkomsten van de Afdeling Utrecht van de VNG, dienden zij het algemeen belang van hun gemeenten goed in de gaten te houden. Deze mogelijk dubbele opstelling gold nauwelijks voor de gedelegeerde uit de stad Utrecht. Overziet men namelijk het aantal van 23 bestuursleden in de periode 1919-1942, dan blijkt dat de Domstad zich lange tijd enkel liet vertegenwoordigen door een wethouder (1920-1927) en vervolgens door een enkel raadslid (1927-1939). Tussen 1940 en 1942 was Utrecht opnieuw vertegenwoordigd door een wethouder, die slechts in de oorlogsjaren 1941-1942 de Utrechtse burgemeester ook als voorzitter van het VNG-bestuur letterlijk in de ogen keek. Naast de Utrechtse wethouders liet de gemeente Maarssen zich in de jaren 1920-1939 tijdens bestuursvergaderingen eveneens vertegenwoordigen door een wethouder, hetgeen tussen 1935 en 1942 eveneens gold voor de gemeente Doorn.

Vanaf de eerste initiatieven om te komen tot de provinciale afdeling van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten in de provincie Utrecht, werd er sterk gelobbyd onder de potentiële kandidaat-gemeenten. Bij aanvang kon meteen al een twintigtal gemeenten worden geregistreerd; dat aantal zou tot het einde van 1919 uitgroeien tot 25. Door middel van circulaires, die men rondstuurde aan zowel leden als aan niet-leden, riep men telkens bij elk onderwerp dat tijdens een vergadering ter sprake zou komen, de laatste categorie op om lid te worden. Niet-leden werden ook diverse malen uitgenodigd tijdens besprekingen van belangwekkende onderwerpen. Opnieuw en opnieuw werd benadrukt dat het lidmaatschap juist voor kleine(re) gemeenten van groot belang was; relatief groter dan het belang van de grote Utrechtse gemeenten als Amersfoort, Utrecht en Zeist. Door gemeenschappelijk op te trekken via de provinciale en vervolgens via de landelijke VNG konden kleine(re) gemeenten immers hun invloed uitoefenen in de schoot van het landsbestuur. Het uitgangspunt binnen de VNG was de omstandigheid dat het lidmaatschap inhield dat een gemeente zowel van de landelijke als de provinciale vereniging lid was. Het feit echter dat voor beide verenigingen afzonderlijk contributie moest worden betaald, was er de oorzaak van dat in alle elf provincies aanzienlijke verschillen konden optreden. De provincie Utrecht maakte daarop geen uitzondering. De bezwaren van de gemeente Utrecht tegen de hoogte van de contributie

waren er zelfs de oorzaak van geweest dat op dat punt het concept-reglement van de Afdeling Utrecht werd aangepast. Het verschijnsel dat men geen lid was van de provinciale maar wel van de landelijk VNG bleef ondanks verwoede pogingen van de kant van zowel de provinciale als van de landelijke vereniging de gehele vooroorlogse periode bestaan. Diverse gemeenten waren eind jaren tien begin jaren twintig van de vorige eeuw zeer stellig in hun weigering lid te worden van de Afdeling Utrecht van de VNG. Daarentegen kwam het regelmatig voor dat zij incidenteel wel gebruik maakten van diensten die werden aangeboden door een van de (technische) bureaus van de landelijke VNG. Naast een categorie gemeenten die zich bij beide verenigingen tegelijk aanmeldde, manifesteerde zich als grootste groep die gemeenten die als lid van de landelijke VNG zich vervolgens ook lieten inschrijven als lid van de Afdeling Utrecht. Gedurende de vooroorlogse periode kwamen ook opzeggingen van het lidmaatschap voor; dat fenomeen openbaarde zich zowel op provinciaal als op landelijk niveau. Korte of langere tijd nadien vervoegden de ‘afvallige’ gemeenten zich veelal wel weer binnen de gelederen van zowel de landelijke VNG als van de provinciale afdeling. Qua ledenaantal zou de provinciale Utrechtse vereniging in de vooroorlogse periode de hoogste deelnemersgraad bereiken tussen de jaren 1938-1940 toen 57 van de 71 gemeenten lid waren van de afdeling. Onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog werd ervan uitgegaan dat iedere gemeente in de provincie Utrecht eveneens lid was van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, ondanks het feit dat de laatste Nederlandse gemeente die als lid van de landelijke vereniging pas in 1950 zou worden ingeschreven; het erelidmaatschap van de allerkleinste ‘gemeente’ van Nederland even buiten beschouwing latend.¹

Het bestuur van de Afdeling Utrecht van de VNG kwam in de regel vier maal per jaar bijeen, maar in de praktijk varieerde de frequentie nog al eens. Ook werd de bepaling inzake de voorgeschreven maanden waarin bestuursvergaderingen dienden plaats te vinden, niet altijd gehonoreerd. Vonden dergelijke vergaderingen in aanvang van het bestaan van de vereniging plaats in Amersfoort, nadien werden bestuurders uitgenodigd naar de provinciehoofdstad te komen. Het bestuur van de afdeling onderhield nauwe contacten met de Directie van de landelijke VNG. Indien een of meerdere directieleden niet verhinderd waren, werd vanuit de Directie deelgenomen aan bestuursvergaderingen maar gaf men ook zoveel mogelijk aanwezig² tijdens jaar- en afdelingsvergaderingen. Voorts troffen bestuursleden en Directie elkaar tijdens het regulier overleg – de conferenties - tussen de landelijke organisatie en de provinciale afdelingen; daarmee werd voor het eerst in juni 1920 aangevangen. Voor de landelijke vereniging waren ook verschillende bestuursleden actief in woord en daad. Er werd deelgenomen aan landelijk ingestelde commissies, men bracht preadviezen uit tijdens de tweedaagse VNG-congressen of er werd gepubliceerd in door de VNG uitgegeven periodieken, vakbladen, landelijke of regionale kranten.

Jaarvergaderingen, die niet altijd op gezette tijden plaatsvonden, werden ook aangegrepen om naast allerlei zaken van huishoudelijke aard, als podium te dienen voor sprekers die

hun deskundigheid over een actueel onderwerp inbrachten en eventueel in debat gingen met de aanwezige leden. Naast de jaarvergaderingen vonden er ook (buiten)gewone afdelingsvergaderingen plaats. De vergaderingen die spontaan konden worden belegd, varieerden van één tot vier in getal al dan niet inclusief de jaarvergadering. In tegenstelling tot de jaarvergaderingen die tot na de Tweede Wereldoorlog altijd in de stad Utrecht werden gehouden, konden gewone afdelingsvergaderingen zowel in de provinciehoofdstad als daarbuiten plaatsvinden. Allereerst bedoeld voor de leden kwam het ook voor dat deze bijeenkomsten openstonden voor vertegenwoordigers van gemeenten die (nog) geen lid waren van de Afdeling Utrecht. Bovendien werden naast speciaal daartoe genodigden als de Commissaris der Koningin, de griffier van of Gedeputeerden van de Provinciale Staten, onder het gehoor van overwegend burgemeesters, wethouders en gemeentesecretarissen ook enkele malen ambtenaren gesignaleerd. In algemene zin werden tijdens de vergaderingen, of dat nu bestuurs-, jaar- of (buiten)gewone vergaderingen waren, veel grote en/of kleine onderwerpen van uiteenlopende aard besproken die kleine of grote uitwerking konden hebben voor enkele of meerdere gemeenten of zelfs een gehele regio. Gemeenschappelijke standpunten over uiteenlopende zaken werden op eigen initiatief of op speciaal verzoek van een der politieke instituties op respectievelijk de lokale, regionale, provinciale en landelijke politieke agenda geplaatst. De eerste twintig jaar van haar bestaan laten een verschuiving zien van aandacht voor landelijke politieke kwesties, veelal in de sfeer van nieuwe wet- en regelgeving, naar onderwerpen die louter voor de provincie Utrecht of een gedeelte daarvan belang waren.

Een probaat middel om onderwerpen die de aandacht van de Afdeling Utrecht van de VNG trokken, nader te laten bestuderen was de instelling van een commissie. Commissies konden op eigen initiatief worden ingesteld, maar het kwam ook voor dat overheden daarom vroegen; een teken dat de Afdeling Utrecht steeds vaker werd gezien als dé vertegenwoordiger van Utrechtse gemeenten. De samenstelling van een commissie kon verschillen. Zij kon louter bestaan uit leden van het afdelingsbestuur, maar het kwam ook voor dat, vanwege de inbreng van specifieke kennis, externen werden uitgenodigd zitting te nemen in een provinciale commissie ingesteld onder verantwoordelijkheid van de Afdeling Utrecht. Twee nader bestudeerde voorbeelden van belangrijke commissies waren de commissie die een streekplan voorbereidde voor het oostelijke gedeelte van de provincie Utrecht en de provinciale welstandscommissie.

Eind december 1924 werd op initiatief van de burgemeester van Utrecht door de Afdeling Utrecht van de VNG de commissie gewestelijk uitbreidingsplan voor het oostelijk gedeelte van de provincie Utrecht ingesteld. Het gewestelijk plan, dat in de jaren twintig in zwang raakte, diende voor gemeenten als leidraad ten behoeve van een doelmatiger en harmonieuzer bebouwing en verdere bestemming van gronden om zo daarmee bijvoorbeeld het verschijnsel van lintbebouwing tegen te gaan. De commissie bestond uit vijf burgemeesters uit de oostelijke regio van de provincie, onder voorzitterschap van de burgemeester van Utrecht. De commissie Fockema Andreae riep de hulp in van een Rotterdams architectenbureau. Met een provinciale

subsidie, maar ook met gelden ter beschikking gesteld door de Afdeling Utrecht, werd van start gegaan met het onderwerp. Gezien de ongebreidelde wildgroei van bouwobjecten in een regio die gekenmerkt werd door kwetsbare natuurterreinen, landerijen, buitenplaatsen en landgoederen, had de materie een hoge prioriteit. Ondanks alle inspanningen van de Afdeling Utrecht van de VNG en van de betrokken gemeenten duurde het nog tot mei 1933 eer het Gewestelijk of Streekplan voor Oost-Utrecht officieel kon worden gepresenteerd.

Bescherming van de aanpak ter voorkoming van teloorgang en ontlustering van het landschap in algemene zin kreeg gestalte in de vorming van een provinciale welstandscommissie. In vergelijking met andere gewesten was de provincie Utrecht een van de laatste waar een dergelijke commissie werd ingesteld. De eerste bestuurlijke voorbereidingen dateren van mei 1926. Vooral afdelingssecretaris Talsma stak veel energie in de commissie in wording. Opnieuw liet hij zich inspireren door een reglement van een Friese pendant. Het duurde evenwel nog tot eind november 1929 eer de commissie kon worden geïnstalleerd. Het werd een gemengde commissie waarin ook (landschaps)architecten en bouwkundigen waren vertegenwoordigd. Het secretariaat werd gevestigd in Amersfoort. De VNG-afdeling was niet alleen in de persoon van voorzitter Talsma duidelijk aanwezig. Zo was de benoeming van commissieleden, haar werkwijze, de vaststelling van begrotingen en rekeningen etc. geheel afhankelijk van de goedkeuring van het afdelingsbestuur. De PUWC bestaat nog steeds. Onder een andere naam en gegoten in de juridische vorm van een gemeenschappelijke regeling tussen 25 Utrechtse gemeenten en daardoor inmiddels definitief gescheiden van de negentigjarige Afdeling Utrecht van de VNG viert deze volwassen ‘dochter’ dit jaar haar tachtigjarig bestaan.

De eerste twee decennia van het bestaan van de Afdeling Utrecht van de VNG werden beheerst door twee provinciebrede onderwerpen: de overdracht van gemeentelijke energiebedrijven en de beoogde provinciebrede organisatie van de destructie van afgekeurd vee en vlees. In 1923 hadden 27 gemeenten besloten of te kennen gegeven tot overdracht te willen overgaan van hun gemeentelijke energiebedrijven aan *N.V. Provinciale Utrechtsche Electriciteits-Maatschappij* (NV PUEM), die door de provincie Utrecht was opgericht. De overname verliep niet vlekkeloos. De NV PUEM leek de weg naar de Provinciale Staten sneller te vinden dan de onderhandelingstafel van de gezamenlijke gemeenten. Naast allerlei praktische zaken werden een speciale contactcommissie en een gemeentelijke vertegenwoordiger in het bestuur van de NV afgedwongen. In 1932 werd ook nog het maatschappelijk kapitaal aanzienlijk uitgebreid, hetgeen als een voordeel voor de aandeelhouder (de provincie Utrecht) werd beschouwd en zeker niet tot voordeel strekte van de energiegebruikers, onder welke zich ook de Utrechtse gemeenten bevonden.

Het tweede onderwerp dat evenwel een langere betrokkenheid van de Afdeling Utrecht van de VNG opeiste, was de destructie van afgekeurd vee en vlees in de provincie. In 1926 werd de eerste vleesdestructor van Nederland in het Friese Bergum in werking gesteld. Tijdens het

proces van voorbereiding was de landelijke VNG sterk in deze materie geïnvolveerd geweest. In algemene zin waren ook diverse provinciale afdelingen betrokken bij de ontwikkeling van een landelijk netwerk van destructoren. De Afdeling Utrecht organiseerde de eerste contacten met de *N.V. Nederlandsche Thermo-Chemische Fabrieken* (NTF) en bewerkstelligde de eerste contracten tussen afzonderlijke gemeenten en de NTF. De NTF plande intussen een destructor in het Zuid-Hollandse Woerden als tweede van de zeven geplande destructoren. De economische malaise van de jaren dertig, de tegenvallende bedrijfsresultaten van de Friese vestiging, de concurrentie van andere aanbieders, een terugtrekkende rijksoverheid waren debet aan het debacle. Een flink aantal gemeenten was niet gelukkig met een nader onderzoek van de provinciale afdeling noch met alle inspanningen van de landelijke vereniging. Het roer ging om. Binnen niet al te lange tijd werd namens de gemeenten contact gezocht met *Destructiebedrijf N.V. “Gekro” te Overschie*. Eind 1935 was een groot aantal Utrechts gemeenten aangesloten bij *Gekro*. In de jaren erna beperkte de inbreng van de Afdeling Utrecht van de VNG zich tot de onderhandelingen met betrekking tot de hoogte van de tarieven. Dat deed zij overigens in samenspraak met de VNG afdelingen Zuid-Holland en Gelderland tot in de jaren van de Tweede Wereldoorlog, maar ook daarna.

Gedurende de oorlogsjaren voorzag de Afdeling Utrecht van de VNG niet in de continuïteit van haar bestaan, dit in tegenstelling tot de landelijke vereniging die dat wel deed. Aan de existentie van de Afdeling Utrecht kwam immers volgens haar eigen statuten een einde met ingang van 1 januari 1942. Er werd geen nieuwe rechtspersoonlijkheid aangevraagd, waardoor werd vermeden dat de Duitse bezetter greep zou kunnen krijgen op de vereniging en haar financiële middelen. Ondanks het feit dat de vereniging formeel ter ziele was, werden de noodzakelijke werkzaamheden gecontinueerd door de toenmalige secretaris-penningmeester. Adviezen van de landelijke VNG werden mondeling doorgespeeld aan de Utrechtse gemeenten. Een enkele laatste officiële bestuursvergadering eind oktober 1942 was de laatste daad van de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

KRONIEK

1945–1971

1945-1971

- 1945

worden in oktober de activiteiten van de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) hervat. Onmiddellijk wordt aangenomen dat alle 67 Utrechtse gemeenten lid zijn van de afdeling.
- 1946

wordt op 18 januari besloten tot heroprichting van de Afdeling Utrecht van de VNG en wordt vervolgens een nieuw afdelingsbestuur gekozen.

wordt op 18 en 19 juni het eerste naoorlogse congres van de landelijke VNG gehouden in de stad Utrecht.
- 1947

wordt op 6 januari door de Afdeling Utrecht voorzien in vier vacatures van de Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie (PUWC).

wordt met terugwerkende kracht met ingang van 1 januari 1942 de Afdeling Utrecht van de VNG opgericht¹.

neemt vanaf 1 augustus P.H. Damsté, gemeentesecretaris van De Bilt, de functie van secretaris-penningmeester waar, wegens ziekte van G.S. de Rooij.
- 1948

neemt op 17 maart voorzitter G.A.W. ter Pelkwijk afscheid in verband met zijn eervol ontslag per 1 april als burgemeester van Utrecht.

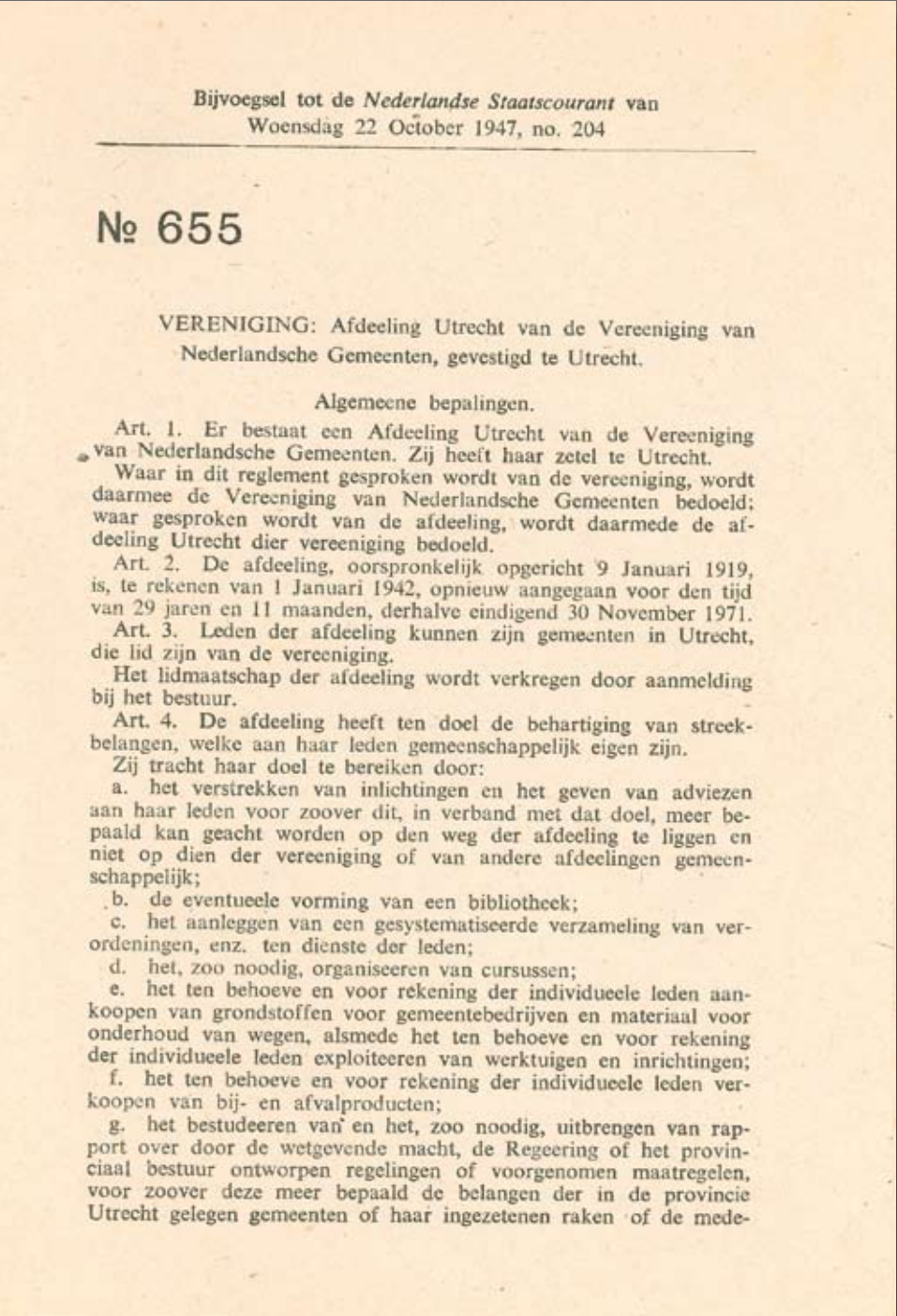
neemt aan het einde van dit jaar secretaris-penningmeester De Rooij zijn werkzaamheden weer op.
- 1949

wordt door het afdelingsbestuur op 9 september het salaris van de secretaris-penningmeester van de Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie (PUWC) vastgesteld.

wordt er net als over het jaar 1948 geen contributie geheven.
- 1950

wordt vastgesteld dat alle Nederlandse gemeenten lid zijn van de landelijke Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Volgens haar statuten zijn daarmee ook alle gemeenten lid van de provinciale afdelingen².

wordt op 7 februari 1950 door het afdelingsbestuur de pensioenregeling voor de

secretaris-penningmeester van de Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie (PUWC) vastgesteld.

wordt in de maand april door het afdelingsbestuur medewerking verleend aan de organisatie van een tweetal door het Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting georganiseerde tentoonstellingen op het gebied van woningbouw. De tentoonstellingen zijn te zien in Amersfoort en Utrecht.

wordt op 10 november door het afdelingsbestuur een commissie benoemd die het vraagstuk van de subsidiëring van de lectuurvoorziening ten plattelande zal bestuderen. De commissie zal nader overleg plegen met Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht.

1951 wordt afscheid genomen van voorzitter Jhr. P.P. de Beaufort in verband met zijn aftreden als burgemeester van de gemeente Driebergen-Rijsenburg. Tot zijn opvolger wordt verkozen Jhr. C.J.A. de Ranitz, burgemeester van Utrecht.

wordt op 28 april in een speciale bestuursvergadering de wijziging van het reglement van de Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie (PUWC) behandeld.

1952 heeft de gemeente Vinkeveen de primeur, aangezien met ingang van dit jaar de jaarvergaderingen van de afdeling ook buiten de provinciehoofdstad worden belegd.

wordt ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van de landelijke VNG door de provinciale afdelingen als jubileumgeschenk de inrichting van een van de vergaderzalen in het nieuwe verenigingsgebouw aangeboden.

worden op 22 oktober twee leden van de Afdeling Utrecht benoemd tot vertegenwoordigers in de Verenigingsraad van de landelijke VNG³.

1953 wordt op 23 april een rapport uitgebracht door een studiegcommissie ingesteld door het Orgaan voor de Gemeenschappelijke Behandeling van Gemeentelijke Personeelsaangelegenheden.

worden tijdens de bestuursvergadering op 2 november en de algemene ledenvergadering van 6 november respectievelijk de voorzitter en voorts de leden van het bestuur van het Instituut Ziektekostenvoorziening Ambtenaren (IZA) benoemd.

Grenswijziging per 1 januari 1954 met de gemeente Utrecht. Op die datum werd onder meer de Jutphase wijk Hoograven bij de gemeente Utrecht gevoegd. Het college van burgemeester en wethouders en twee gemeenteambtenaren bijeen in het oude gemeentehuis van Jutphaas tijdens de Nieuwjaarsreceptie. Uiterst links gemeentesecretaris G.S. de Rooij, secretaris-penningmeester van de Afdeling Utrecht in de periode 1938-1963. In het midden burgemeester J.M.M. Hamers.

1954 wordt op 25 februari een nieuw reglement voor de Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie (PUWC) definitief vastgesteld⁴.

wordt het vijftintigjarig bestaan van de Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie (PUWC) gevierd ter gelegenheid waarvan een gedenkboekje wordt gepresenteerd waarin door de afdelingsvoorzitter, Jhr. C.J.A. de Ranitz, een voorwoord wordt bezorgd.

wordt op 25 februari de suggestie een provinciale adviescommissie voor het huurautobedrijf afkomstig van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht in te stellen van de hand gewezen.

wordt tijdens de bestuursvergadering van 8 september besloten een groter aantal ledenvergaderingen te beleggen om tijdens deze bijeenkomsten onderwerpen te behandelen die in het teken van de algemene belangstelling staan.

1956 worden op de bestuursvergadering van 14 juni twee vertegenwoordigers aangewezen die zitting krijgen in een door Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht ingestelde commissie ter bestudering van het vraagstuk van het buitengewoon lager onderwijs en de nazorg in de provincie Utrecht.

1958 worden op 26 februari vertegenwoordigers van de afdeling in verenigingen en stichtingen in de gelegenheid gesteld kort verslag uit te brengen over doel en werkwijze van de instellingen waarin zij de Afdeling Utrecht vertegenwoordigen.

worden op 26 februari door het afdelingsbestuur op verzoek van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht vertegenwoordigers aangewezen in de commissie van advies op het toezicht op de bejaardenverzorgings- en verpleeghuizen en in de provinciale commissie van advies ter bevordering van de lichamelijke opvoeding en de sport.

wordt tijdens de bestuursvergadering van 26 november naar een antwoord gezocht op de principiële vraag of de afdeling al dan niet subsidie moet verlenen aan verenigingen en stichtingen, dit naar aanleiding van een verzoek van de Provinciale Utrechtse Revalidatie-Stichting.

1959 wordt op 5 november door het afdelingsbestuur geen goedkeuring verleend aan het voorstel van de Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie (PUWC) tot tariefsverhoging per 1 januari 1960 voor beoordelingen van bouwplannen.

1962 wordt door het afdelingsbestuur op 27 maart ingegaan op het verzoek van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht deel te nemen in de Stichting ‘De Utrechtse Molens’.

wordt tijdens het jubileumcongres op 5 en 6 juni in het Kurhaus te Scheveningen ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de VNG, namens alle provinciale afdelingen door Chr.G. Matser, burgemeester van Arnhem, een “mooie zilveren sigarendoos met inscriptie” aangeboden aan het bestuur van de VNG.

staat de bestuursvergadering van 18 oktober geheel in het teken van de reorganisatie van de Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie (PUWC).

neemt op 14 november het afdelingsbestuur zich voor naar aanleiding van de bijeenkomst van de directie van de VNG en de provinciale afdelingen (Den Haag, 7 november) onderzoek uit te voeren naar de wijze waarop belangrijke zaken, die door de landelijke VNG worden behandeld, kunnen worden doorgesluisd naar de Utrechtse gemeentebesturen.

1963 wordt door het afdelingsbestuur op 11 juli op verzoek van het Instituut voor Bestuurswetenschappen en de Nederlandse Vereniging voor Gemeentebelangen besloten tot het instellen van een commissie van onderzoek naar de mogelijkheden voor oprichting van een bestuursschool voor de opleiding van ambtenaren voor de provinciale en gemeentelijke bestuursdienst.

wordt door het afdelingsbestuur op 30 oktober op verzoek van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht besloten deel te nemen aan een onderzoek naar de wenselijkheid van uitbreiding van het bestuur van de Stichting Utrechts Stedelijk Orkest en de instelling van een ‘financieel orgaan van overleg’.

wordt op 30 oktober door het afdelingsbestuur een verzoek van de Stichting Provinciaal Sociaal Charitatief Centrum (Utrecht) afgewezen een gemeentelijke vertegenwoordiger aan te wijzen voor de nog op te richten stichting voor de geestelijke verzorging, de maatschappelijke bijstand en de ontspanning van hier te lande aanwezige buitenlandse werknemers.

1964 wordt met terugwerkende kracht tot 1 januari het secretariaat van de scheidende secretaris G.S. De Rooij (Jutphaas) overgenomen door de gemeentesecretaris van Veenendaal, D. van Manen, en ontvangt op voorstel van voorzitter De Ranitz, het afdelingssecretariaat een jaarlijkse vergoeding die eveneens met terugwerkende kracht vanaf 1 januari wordt verhoogd van f.250 tot f.500.

stelt het afdelingsbestuur de leden tijdens de jaarvergadering van 27 mei (De Bilt) voor, vanwege de ongunstige financiële situatie van de afdeling, de contributie met ingang van 1 januari 1965 te verhogen van een kwart cent naar een halve cent per inwoner.

1965 brengt op 22 februari de Commissie Oprichting Bestuursschool Utrecht rapport uit aan het afdelingsbestuur. Reeds vóór 1 mei besluiten 15 gemeenten een gemeenschappelijke regeling aan te gaan.

wordt op 24 mei door het afdelingsbestuur besloten de algemene vergadering die tot dan toe in september werd gehouden voortaan te organiseren in de maanden april-mei.

- 1967** wordt er een reorganisatiecommissie ingesteld voor de Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie (PUWC).
- 1969** wordt op 13 maart door het afdelingsbestuur ingestemd met het initiatief van de VNG enige functionarissen van het bureau speciaal te belasten met het onderhouden van het contact met de besturen van de provinciale afdelingen.
- wordt op 13 maart door het bestuur besloten ter ontlasting van de werkzaamheden van de afdelingssecretaris de zorg voor het notuleren van de bestuursvergaderingen tegen een vergoeding op te dragen aan een ambtenaar van de secretarie waar het afdelingssecretariaat op dat moment is gevestigd.
- wordt het reorganisatietraject van de Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie (PUWC) afgerond en wordt sindsdien gesproken van de Commissie Welstand Nieuwe Stijl. Tevens worden een gemeenschappelijke regeling en een nieuwe naam vastgesteld: Provinciale Utrechtse Welstandscommissie (PUWC), gevestigd te Utrecht. Op 29 oktober wordt de eerste vergadering belegd van het nieuwe algemene bestuur. Het uitvoerend bureau zal worden gevestigd in Bunnik.
- 1970** gaat op 9 december het afdelingsbestuur akkoord met het ontwerpplan tot statutenwijzigingen van de landelijke VNG.
- 1971** blijkt op 10 maart tijdens de aanwijzing van een nieuwe voorzitter en vice-voorzitter dat er in het afdelingsbestuur geen behoefte meer te bestaan aan de functie van een tweede vice-voorzitter.
- stelt het afdelingsbestuur zich tijdens de bestuursvergadering van 11 augustus achter het standpunt van de landelijke VNG inzake de ontoelaatbaarheid van politieke stellingneming binnen de vereniging.
- houdt op 30 november de Afdeling Utrecht-II van de VNG op te bestaan aangezien de termijn van 29 jaar en 11 maanden, zoals gesteld in art. 2 van de statuten van 1947 op deze datum afloopt. Dit feit gaat onopgemerkt aan het afdelingsbestuur voorbij, waardoor er geen actie wordt ondernomen het bestaan van de Afdeling Utrecht van de VNG te continueren.

KRONIEK

1972-1985

1972 verschijnt op de bestuursvergadering van 7 maart (Zeist) mevr. Kruyt-Ferman, wethouder te Zeist, met de vraag of de afdeling bereid is een lezing te laten houden door ir. J. Baas, lid van de Eerste Kamer en voorzitter van het Zuiveringsschap Oostelijk Gelderland naar aanleiding van het ‘snelle’ voorstel van Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten van Utrecht om de provincie het actieve en passieve waterzuiveringsbeheer op zich te laten nemen. Ofschoon het verzoek uiteindelijk wordt ingewilligd, mag het initiatief van de wethouder van Zeist volgens het afdelingsbestuur niet gaan lijken op een soort protest-actie.

1973 stelt de secretaris-penningmeester op 21 mei de scheiding van beide functies voor, dat statutair mogelijk is, indien het bestuur zijn werk voor de afdeling wenst uit te breiden.

wordt op 31 juli door het afdelingsbestuur het besluit genomen het afdelingssecretariaat van het penningmeesterschap te scheiden.

wordt eind augustus in de persoon van mevr. J.C. Bootsma-Warnaar, wethouder in de gemeente Loenen a/d Vecht, het eerste vrouwelijk bestuurslid toegelaten. Deze benoeming sluit aan bij de wens van de Kring van vrouwelijke burgemeesters en wethouders (Club van 77+7) die de landelijke VNG heeft verzocht vrouwen in haar bestuur op te nemen.

1974 wordt op 27 februari door het afdelingsbestuur akkoord gegaan met het verzoek van de Werkgroep gemeenschappelijke regeling Ambulancevervoer (centrale post Utrecht), de werkgroep uit te breiden met een vertegenwoordiger van de Zuid-Hollandse gemeente Vianen.

wordt per 1 april het afdelingssecretariaat vanuit de gemeente Houten beheerd.

wordt naar aanleiding van een notitie over het functioneren op 6 september door het afdelingsbestuur besloten op vaste data te vergaderen en steeds afdelings-vergaderingen bijeen te roepen om de achterban te raadplegen over onderwerpen waarvan het afdelingsbestuur advies is gevraagd.

1975 fungeert vanaf dit jaar onder auspiciën van de Afdeling Utrecht een zogenaamde ‘vliegende brigade’ om in noodgevallen de afdelingen financiën van kleine(re) gemeenten bij te staan. De brigade voorziet in een behoefte hetgeen tot uitdrukking wordt gebracht door haar uit te breiden.

laat het afdelingsbestuur op 25 september de leden weten het niet zinvol te vinden op korte termijn een hoorzitting te organiseren over het concept-wetsontwerp Reorganisatie Binnenlands Bestuur, zoals dat door de landelijke VNG was gesuggereerd, aangezien reeds door de provincie Utrecht een dergelijke hoorzitting wordt georganiseerd.

1976 wordt vanaf januari het afdelingssecretariaat vanuit de gemeente Langbroek beheerd.

neemt op 23 januari het afdelingsbestuur zich voor de VNG te berichten dat bevorderd zou moeten worden dat zoveel mogelijk archiefbescheiden dienen te worden vernietigd.

1977 wordt door het afdelingsbestuur op 1 april besloten de leden van het bestuur van de VNG te verzoeken het afdelingsbestuur periodiek van informatie te voorzien over actuele zaken.

1978 heerst er op 3 februari in het afdelingsbestuur verontrusting over de centralistische tendens die uitgaat van de reorganisatie Bescherming Bevolking (BB).

vraagt op 3 februari het afdelingsbestuur zich openlijk af of naast het onderhouden van contacten met de VNG en het organiseren van bijeenkomsten, het ook niet de coördinatie van gemeentelijke standpunten ten aanzien van het door de provincie gevoerde beleid zou moeten organiseren.

wordt er naar aanleiding van de VNG-discussienota “Op weg naar nieuwe statuten” op 1 december door het afdelingsbestuur niet afwijzend gereageerd op het voornemen van de VNG de verenigingsraad af te schaffen, maar ziet men geen logisch verband in het voorstel het bestuur van de VNG met vier zetels uit te breiden.

1979 staat gedurende de wintermaanden en het voorjaar de ondervonden “betutteling” van gemeenten door Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht ter discussie, zowel bij de afdeling alsook tijdens overleg van de provinciale afdelingen met de VNG en binnen de kringen van burgemeesters en/of secretarissen, maar eveneens tijdens het overleg met het provinciaal bestuur.

wordt tijdens de bestuursvergadering van 7 september van gedachten gewisseld omtrent het ontwerpen van nieuwe statuten voor de afdeling. De onlangs vastgestelde nieuwe statuten van de Vereniging van Friese Gemeenten oogsten weinig waardering. Men neemt zich voor op de najaarsvergadering op 1 november van de VNG de landelijke vereniging te verzoeken een geschikte uniforme tekst, wellicht voor álle, provinciale afdelingen, te ontwerpen.

komt men tijdens een ledenvergadering op 2 november tot de slotsom dat de taak van de afdeling meer inhoud verdient en in verband hiermee dat de secretaris meer assistentie nodig heeft in de persoon van een administratieve kracht en/of een generalist, maar dat er vermeden moet worden dat er een provinciaal VNG-bureau ontstaat. Er wordt overwogen een functionaris aan te trekken voor het onderhouden van uitgebreidere contacten tussen gemeenten en provincie.

wordt tijdens de bestuursvergadering van 2 november reeds gemeld dat op korte termijn geen model-statuten van de zijde van de landelijke VNG zijn te verwachten en wordt andermaal besloten het model-Friesland nog eens aan een kritisch onderzoek te onderwerpen.

1980 wordt tijdens de bestuursvergadering de adjunct-secretaris verwelkomd. A.G. Dapper verleent vanuit het stadhuis van de gemeente Utrecht bijstand aan het secretariaat dat is gehuisvest in het gemeentehuis van Langbroek.

ontvangt het bestuur eind mei na overleg met de landelijke VNG een preadvies over de zogeheten vijfvingertheorie (VVT), van toepassing op een aantal bij de streekplan-nen Utrecht-Oost en Utrecht-West aangewezen gemeenten, ten behoeve van de vor-ming van een standpuntbepaling ten opzichte van het provinciaal bestuur van Utrecht.

1981 wordt tijdens de ledenvergadering van 20 februari eenstemmig besloten dat het afdelingsbestuur twee keer per jaar overleg zal voeren met Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht.

wordt de provincie gevraagd in het kader van gemeentelijke herindeling in het westelijk deel van de provincie hoorzittingen te organiseren voor de bevolking en een informatiekraant uit te geven opdat inwoners goed worden geïnformeerd en hun mening over de plannen kunnen geven.

ontwikkelen de algemene ledenvergaderingen zich steeds meer in de richting

van halfjaarlijkse bijeenkomsten, die geleidelijk worden aangeduid als voor- en najaarsvergadering.

1982 besluit de ledenvergadering op 4 maart te Zeist dat de afdeling in het bijzonder zal letten op procedures en termijnen die door Gedeputeerde of Provinciale Staten worden gehanteerd en dat niet alleen doet ten behoeve van gemeenten maar ook voor streekverbanden.

worden naar aanleiding van besprekingen op 1 april te Houten door het afdelingsbestuur met de Provinciale Utrechtse Electriciteits-Maatschappij N.V. (NV PUEM) afspraken gemaakt met de (twee) commissarissen en de directie van de NV PUEM, die naast de problematiek rond de openbare straatverlichting, voornamelijk betrekking hebben op voorlichting van beleidskwesties via de afdeling aan de Utrechtse gemeenten.

besluit het afdelingsbestuur op 7 mei naar aanleiding van het jaarverslag van het Streekverband Zuid-Oost Utrecht alle streekverbanden (Zuid-Oost Utrecht, S.A.U. en Eemland) uit te nodigen voor een vergadering in de maand juni.

1983 zet vanaf 7 januari het secretariaat van de afdeling zijn activiteiten vanuit het gemeentehuis aan de Raadstede in Nieuwegein voort.

worden op 17 mei, 14 september en 14 oktober extra ledenvergaderingen gehouden over het onderwerp Wet Gemeenschappelijke Regelingen.

1984 wordt tijdens de najaarsvergadering van 8 november te Zeist stil gestaan bij het 65-jarig bestaan “de pensioengerechtigde leeftijd” van de afdeling door voorzitter J.P. Miedema, G.J. van der Top, directeur van de landelijke VNG en de Commissaris der Koningin P. van Dijke, die een voordracht hield onder de titel “Een 65-jarige in de bestuurlijke praktijk”.

1985 wordt naar aanleiding van een bijeenkomst van de landelijke VNG met de provinciale afdelingen (4 april), waar een nota inzake de relatie tussen Gedeputeerde Staten, gewesten en de VNG werd aangekondigd, door het afdelingsbestuur op 10 mei besloten voort te gaan op de reeds ingeslagen weg periodiek overleg te voeren met Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht.

KRONIEK

1985–2009

- 1985

worden op 12 juni te Nieuwegein nieuwe statuten van de afdeling vastgesteld.
- worden tijdens een extra ledenvergadering - een ‘avondvergadering’ op 30 september in Slot Zeist te Zeist - voor leden en genodigden de consequenties van de op handen zijnde gemeentelijke herindeling besproken.
- 1986

vindt op 10 april en 6 november het gebruikelijk halfjaarlijkse overleg plaats tussen de landelijke VNG en de provinciale afdelingen.

vindt op 12 mei en 4 december het gebruikelijk halfjaarlijks overleg plaats met samenwerkingsverbanden, zoals daar zijn het gewest Eemland, de Stuurgroep Regio-overleg Utrecht-West en het Streekverband Zuid-Oost Utrecht.
- 1987

staan tijdens de voorjaarsvergadering op 23 april de bestaande en de nieuwe Gemeentewet centraal.

houdt tijdens de najaarsvergadering op 12 november de Commissaris der Koningin, Jhr. P.A.C. Beelaerts van Blokland een inleiding over de verhouding tussen gemeenten en de provincie in samenhang met de deregulering en decentralisatie en de Wet Gemeenschappelijke Regelingen.
- 1988

wordt op 25 mei te Zeist een studiebijeenkomst gehouden in samenwerking met particuliere instellingen (NOVIB, SNV, COS-Utrecht en GIOS) over het onderwerp ‘Gemeenten en ontwikkelingssamenwerking’.
- 1989

vinden in de maanden januari en februari bijeenkomsten plaats, georganiseerd in samenwerking met de provincie, over de harmonisatie van indicatiecommissies van de Wet op de bejaardenoorden in vijf plangebieden.

wordt op 29 maart in het Provinciehuis het bestuursakkoord inzake procedure-afspraken, overdracht c.q overlaten van bevoegdheden en deregulering met de provincie Utrecht ondertekend in aanwezigheid van staatssecretaris mevr. D.IJ.W. de Graaf-Nauta.

neemt in de loop van het jaar als gevolg van gemeentelijke herindelingen het aantal gemeenteleden drastisch af. Van 48 naar 37, maar dat aantal wordt met
- [155]
- één opgetrokken doordat de gemeente Woerden na 175 jaar weer bij de provincie Utrecht wordt gevoegd.

1990

staat de voorjaarsvergadering (10 mei) geheel in het teken van het thema Energie. De najaarsvergadering (29 november) is geheel gewijd aan het onderwerp ‘sociale vernieuwing’.

1991

wordt op 24 april de intentieverklaring Vervoersregio’s provincie Utrecht ondertekend. Twee regio’s worden voorgesteld: regio Eemland en een regio die wordt samengesteld uit de gebieden Midden-West en Zuid-Oost Utrecht.

wordt op 21 september de eerste landelijke gemeentedag gehouden.

wordt op 15 november een bijeenkomst voor Statenleden georganiseerd met het thema Bestuurlijke Vernieuwing.

1992

wordt op 17 juni tijdens het periodiek overleg met Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht door dit college gewezen op het belang van goed archiefbeheer en wordt het aangaan van gemeenschappelijke regelingen op het terrein van de archiefzorg bepleit.

blijkt op 16 december tijdens het periodiek overleg met Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht dat inzake de gemeentelijke herindeling van Utrecht-Oost de afdeling enkel een procedurele taak te vervullen.

1993

vindt op 18 maart te Nieuwegein een wijziging van de statuten van de vereniging plaats, waarvan nadien geen melding wordt gemaakt in het jaarverslag.

presenteert op 30 augustus vice-voorzitter D.M. Boogaard een voordracht over ‘de positie van de gemeenten’ tijdens de studiebijeenkomst over Bon-3 (Bestuur op niveau) en WGR-indeling georganiseerd door de provincie Utrecht.

wordt op 20 december samen met de Stichting Bodemsanering In Gebruik Zijnde Bedrijven (BSB), de provincie en de gemeente Utrecht, de intentieverklaring Bevordering vrijwillige bodemsanering in gebruik zijnde bedrijfsterreinen Utrecht (BSB) ondertekend.

KRONIEK 1985-2009

Viering 75-jarig bestaan
van de Afdeling Utrecht in
Veenendaal.
Rechtsboven: jhr. P.A.C.
Beelaerts van Blokland
Commissaris der Koningin;
linksonder: staats-
secretaris mevr.D.IJ.W. de
Graaf-Nauta; rechtsonder:
afdelingsvoorzitter
J.C. Houtsma.

1994 wordt op 19 januari ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan een congresavond gehouden over het thema “kontakt overheid – burger” in Theater De Lampegiet te Veenendaal, in aanwezigheid van speciale gasten: staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, mevr. D.IJ.W. de Graaf-Nauta, de Commissaris der Koningin, Jhr. P.A.C. Beelaerts van Blokland, leden van Gedeputeerde Staten van Utrecht, voorzitter van het bestuur van de VNG en burgemeester van ‘s-Gravenhage, A.J.E. Havermans en hoofddirecteur van de VNG, K.G. de Vries.

bieden op 21 januari de gezamenlijke nutsbedrijven in de provincie Utrecht aan de leden en de (oud-)bestuursleden een theaterdiner aan in de St. Gertrudiskapel te Utrecht waaraan + 120 personen deelnemen.

wordt op 27 april in Nieuwegein een informatiebijeenkomst Digitop/GBKN (Grootschalige Basiskaart Nederland) voor bestuurders en ambtenaren gehouden waarna wordt besloten een Provinciaal Overleg Vastgoedinformatie Utrecht in te stellen.

wordt tijdens de najaarsvergadering van 24 november de contributie vastgesteld op f.0,06 per inwoner met een maximum van f.6.000 per gemeente.

wordt op 20 december een samenwerkingsovereenkomst GBKN provincie Utrecht ondertekend. Voor de vervaardiging van een Grootschalige Basiskaart van de provincie Utrecht samen met het Kadaster, en de nutsbedrijven REMU, WMN, GCN, GZO, PTT-Telecom, REGEV, EMH, CASEMA, en NKM.

1995 wil de afdeling zich meer profileren in de richting van raadsleden in de provincie naar aanleiding van (landelijke) discussies over rol en positie van provinciale afdelingen (o.a. naar aanleiding van het landelijk VNG-rapport Verenigingsparticipatie).

wordt op 27 oktober in Zeist een discussiebijeenkomst georganiseerd over de Herinrichting Algemene Bijstandswet.

1996 vindt op 29 januari op initiatief van de afdeling een gezamenlijk overleg plaats met delegaties van de afdelingen Noord- en Zuid-Holland inzake procedures en stand van zaken met betrekking tot de bestuurlijke organisatie in de Randstadprovincies.

wordt op 3 april namens alle Utrechtse gemeenten een gezamenlijk geschenk aangeboden aan de provincie Utrecht, in de vorm van de gemeentewapens voor de aankleding van de Unie van Utrecht-zaal in het nieuwe provinciehuis, locatie Rijnsweerd, waar zich ook de naar de Afdeling Utrecht van de VNG vernoemde zaal bevindt.

vinden met ingang van 23 mei te Woerden de ledenvergaderingen telkens in een andere Utrechtse gemeente plaats en wordt gebroken met de traditie die sinds 1981 had bestaan deze bijeenkomsten te organiseren in Slot Zeist te Zeist.

wordt op 13 november de contributie vastgesteld op f.0.07 per inwoner met een maximum van f.6.000 per gemeente.

1997 is het op 19 januari vijftig jaar geleden dat de Afdeling Utrecht (II) van de VNG werd heropgericht.

wordt op 10 april te Amersfoort voor het eerst een Bestuurdersdag onder het thema “Mag het een “ons” meer zijn?” georganiseerd.

wordt op 21 mei 1997 in Nieuwegein in aanwezigheid van een plaatsvervanger (G. Houterman) van staatssecretaris mevr. A.G.M. van de Vondervoort een bijeenkomst Vernieuwing Bestuurlijke Organisatie georganiseerd.

komen op 27 oktober in Nieuwegein bestuursleden en ambtelijke secretarissen van verschillende Regionale Indicatie-Organen bijeen voor een gezamenlijk overleg over de Overgangswet Verzorgingshuizen.

wordt op 21 november door portefeuillehouders Sociale Zaken deel genomen aan een informatiebijeenkomst Wet Inschakeling Werkzoekenden (WIW).

kan vanaf het einde van het jaar (via de aansluiting van de gemeente Nieuwegein) gebruik worden gemaakt van een GEMNet-aansluiting.

1998 wordt op 14 mei officieel afscheid genomen van voorzitter A.C. Houtma, burgemeester van Wijk bij Duurstede, bij welke gelegenheid de A.C. Houtsma-trofee wordt ingesteld, die op dezelfde dag eveneens wordt overhandigd aan scheidend bestuurslid J.H. Burger. Het bronzen beeld wordt aangeboden aan bestuursleden die

zich op bijzondere wijze voor de afdeling hebben ingezet. Het object dat de doelstellingen van de afdeling symboliseert en de titel ‘Vooruitstrevend Denken’ voert, is een ontwerp van kunstenaars B. Leijdekkers (zie: p. 168).

worden voor de nieuwe VNG-commissiestructuur met zijn 16 commissies twee afgevaardigden uit de provincie Utrecht per commissie voorgedragen en benoemd.

wordt gedurende het jaar naar aanleiding van signalen vanuit de Utrechtse gemeenten en van de landelijke VNG én vanwege de veranderende rol van de provincie uitgebreid gediscussieerd en een notitie voorbereid over de rol en de positie van de provinciale afdeling in de toekomst.

voeren bestuursleden voor het eerst rechtstreekse gesprekken met zogeheten clustergemeenten waardoor interessante thema’s ten behoeve van de voor- en najaarsvergaderingen worden verzameld. Deze rechtstreekse contacten met gemeenten, die daarmee elk ook een direct aanspreekpunt krijgen binnen het afdelingsbestuur, zullen naar verwachting jaarlijks worden onderhouden.

staat tijdens de najaarsvergadering op 19 november te Maartensdijk ‘Het Regeerakkoord, op weg naar een nieuwe samenwerking tussen gemeenten en rijksoverheid’ centraal; hoofddirecteur van de VNG prof.dr J.Th.J. van den Berg treedt op als gastspreker.

1999 wordt op 21 mei het Convenant Plan van Aanpak verdrogingsbestrijding (“Hart voor een natter Utrecht”) mede ondertekend.

wordt op 3 juni een themabijeenkomst georganiseerd over de ‘regiovisie voor mensen met een functiebeperking’ gevolgd door ondertekening van een convenant op 22 september.

wordt op 3 november te Woerden ’De toekomst van het gemeentelijk sociale zekerheidsbeleid’ belicht.

wordt op 9 december de notitie ‘Op weg naar het volgend millennium’ vastgesteld, waarin de rol en de positie van de provinciale afdeling in de toekomst wordt belicht zoals een beoogde verbetering van de informatieverstrekking en de voorgenomen versterking van de positie van de afdeling in de richting van de provincie.

- 2000

wordt op 22 februari te Nieuwegein in samenwerking met de landelijke VNG en het Instituut voor Publiek en Politiek een informatieve discussiebijeenkomst gehouden over de resultaten van de Commissie Elzinga “Dualisme en Lokale Democratie”.

vindt op 12 oktober de eerste door de landelijke VNG geïntroduceerde zogenaamde bestuurderdag plaats; een tweejaarlijkse bijeenkomst voor de voorzitters van alle provinciale afdelingen.
- 2001

wordt voor het eerst per portefeuille een groslijst opgesteld met diverse onderwerpen van waaruit het Werkplan VNG afdeling Utrecht (2002) wordt opgesteld als uitwerking van de in 1999 vastgestelde notitie “VNG afdeling Utrecht op weg naar het volgend millennium”.

wordt op 3 september periodiek overleg gevoerd met het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht over de nota “Utrecht, presterende provincie”, in het bijzonder over het proces dat zal leiden naar de Agenda 2010.
- 2002

wordt de website van de afdeling gelanceerd. Met www.vngutrecht.nl beschikt zij (evenals de Vereniging van Zuid-Hollandse Gemeenten) over een eigen website.
- 2003

wordt op 5 maart in het Kontakt der Kontinenten te Soesterberg in samenwerking met de Bestuursacademie Nederland een bijeenkomst voor met name raadsleden georganiseerd over de duale begroting.

wordt op 22 mei tijdens de bestuurdersdag te Nieuwegein aandacht geschonken aan het onderwerp “Eén jaar dualisering: politiek en bestuur in de praktijk” onder leiding van R.L.O. Linschoten.
- 2004

wordt tijdens een bijeenkomst op 24 maart te Nieuwegein het thema “De gekozen burgemeester en de effecten hiervan voor wethouders en raadsleden” behandeld.

worden vanaf dit jaar in navolging van de voor- en najaarsvergaderingen ook de bestuursvergaderingen op diverse locaties in de provincie georganiseerd.

is de eerste activiteit van het Intergemeentelijk Vastgoed Overleg het organiseren van een bijeenkomst met als onderwerpen de invoering van authentieke basisregistraties en de Wet Kenbaarheid Publiekrechtelijke Beperkingen

- 2005

wordt op 18 januari te Leusden een discussiebijeenkomst georganiseerd die geheel in het teken staat van het thema ‘De gekozen burgemeester’. Als gastspreker treedt prof. dr D.J. Elzinga op.

verwerft op de Provinciale Utrechtse Welstandscommissie (PUWC) een nieuwe naam. De gemeenschappelijke regeling tussen 25 van de 29 Utrechtse gemeenten staat sindsdien bekend onder de naam Welstand en Monumenten Midden-Nederland (WMMN). Door deze stap wordt de welstandscommissie definitief losgekoppeld van de Afdeling Utrecht.

wordt op 15 december tijdens de vergadering van het algemeen bestuur van de landelijke VNG in ’s-Gravenhage de samenwerkingsovereenkomst getekend inzake het gemeenschappelijk bevorderen van een krachtig lokaal bestuur en het ondersteunen van de leden met raad en daad.

wordt met het aantreden van drs J.W. van der Sluijs, burgemeester van Maarssen, het jaarverslag 2005 voorzien van een ‘bericht van de voorzitter’ en wordt als thema voor het jaarverslag gekozen voor de slogan ‘Een stevige basis voor een ondernemende vereniging’.
- 2006

maakt op 27 februari te Nieuwegein de statutenwijziging het mogelijk dat het afdelingsbestuur voor het eerst kan worden uitgebreid met een raadsgriffier (De Bilt) en een raadslid (Utrechtse Heuvelrug) en dat in het licht van de veranderde positie van wethouders als resultaat van de Wet Dualisering, ook zij - opnieuw - kunnen worden opgenomen in het afdelingsbestuur.

wordt tijdens het voorjaarscongres op 1 juni aandacht geschonken aan de problematiek van het fijnstof.

wordt tijdens de voorjaarsvergadering op 1 juni te Maarssen door het bestuur de definitieve beleidsvisie gepresenteerd met betrekking tot de intermediaire functie van de afdeling, naar aanleiding van de veranderingen in de bestuurlijke organisatie van de landelijke VNG.

wordt de najaarsvergadering, gepland voor 23 november, uitgesteld tot 25 januari 2007 vanwege de vervroegde landelijke verkiezingen voor de Tweede Kamer die worden gehouden op 22 november.

Na de ondertekening
van alle samen-
werkingsagenda's.
Rechts:
R. C. Robbertsen,
Commissaris van de
Koningin en de heer
J.J.L.M. Janssen,
afdelingsvoorzitter.
Onder:
Na ondertekening
van het Convenant
verdrogingsbestrijding in
TOP-gebieden.

2007 vindt op 25 januari te Woerden het uitgestelde 'wintercongres' plaats dat als thema had: Hoe kunnen gemeenten zich goed voorbereiden op Europa?

wordt op 26 februari in Driebergen, gemeente Utrechtse Heuvelrug, een forum-discussie gehouden tussen alle lijsttrekkers bij de verkiezingen voor Provinciale Staten en gemeentebestuurders. Uitgangspunt vormt het concept-Manifest van de Utrechts gemeenten en de toekomstverwachtingen van de Utrechtse gemeentebestuurders.

wordt op 29 maart in samenwerking met het Actieprogramma Lokaal Bestuur en de VNG afdeling Gelderland in Nijmegen de eerste raadsledenbijeenkomst georganiseerd met het thema 'invloed uitoefenen als raad en raadslid' georganiseerd.

wordt op 2 april in het Provinciehuis het Manifest van de Utrechtse Gemeenten aangeboden aan de nieuwe Provinciale Staten van Utrecht 2007-2011.

wordt op 12 april in samenwerking met het Actieprogramma Lokaal Bestuur en de VNG afdeling Gelderland in Amersfoort de tweede raadsledenbijeenkomst georganiseerd met het thema 'invloed uitoefenen als raad en raadslid' georganiseerd.

vindt op 31 mei te Leusden het voorjaarscongres plaats dat als thema meekrijgt 'Samenwerking provincie-gemeenten 2007-2011'.

worden op 20 en 24 september en 3 en 9 oktober respectievelijk in Barneveld, in Woerden, in Doetinchem en in Geldermalsen conferenties (workshops) gehouden over het onderwerp 'Maak werk van uw budgetrecht', in het kader van het Actieprogramma Lokaal Bestuur. Deze conferenties worden georganiseerd in samenwerking met de VNG afdeling Gelderland.

wordt op 23 november in het cultuurhuis te Doorn, gemeente Utrechtse Heuvelrug, het najaarscongres georganiseerd. Het thema luidt 'De wondere wereld van het web'.

2008 wordt op 25 januari door het afdelingsbestuur besloten een vacature die is ontstaan vooralsnog niet in te vullen. Na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2010 zal worden gezien of het aantal bestuursleden wellicht dient te worden gewijzigd.

vindt op 19 februari in het Provinciehuis de ondertekening plaats van 33 samenwerkingsagenda's met de provincie Utrecht, 29 gemeenten de samenwerkingsverbanden Bestuur Regio Utrecht, Utrecht Zuid-Oost, Utrecht-West en de VNG afdeling Utrecht. Namens de afdeling tekent voorzitter drs J.J.L.M. Janssen de samenwerkingsagenda.

vinden op 5 maart te Soest, op 16 april te Beuningen (Gld.) en op 27 mei te Ermelo (Gld.) raads- en commissieledenbijeenkomsten met het thema ‘Omgaan met de Media’.

vindt op 16 juni in Driebergen, gemeente Utrechtse Heuvelrug, bij wijze van experiment de eerste Utrechtse Commissiedag plaats, waar alle Utrechtse vertegenwoordigers in commissies, bestuur en College voor Arbeidszaken van de VNG bijeen zijn, met leden van de provinciale afdeling voor terugkoppeling. De Commissiedag wordt alleen in de provincie Utrecht georganiseerd.

tekent op 2 juli in Over Langbroek, gemeente Wijk bij Duurstede, secretaris-penningmeester drs P.C.M. van Elteren namens de afdeling het “Convenant Verdrogingsbestrijding in TOP-gebieden een nieuwe impuls”. Hij doet dat samen met bestuurders en directeurs van 14 andere organisaties.

2009 is het op 9 januari precies negentig jaar geleden dat de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten werd opgericht.

wordt op 21 januari te Leusden de wethoudersbijeenkomst gehouden met als thema ‘Wethouder zijn, is een vak’. Deze bijeenkomst is georganiseerd in het kader van het Actieprogramma Lokaal Bestuur in samenwerking met de Wethoudersvereniging en het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

wordt tijdens het voorjaarscongres op 2 april te Montfoort de vernieuwde internetsite www.vngutrecht.nl gelanceerd.

vindt op 13 oktober in De Bilt de themabijeenkomst plaats die in het teken staat van de “Wet Gemeenschappelijke Regeling”. Het onderwerp valt binnen het kader van het Actieprogramma Lokaal Bestuur. Het ALB is een gezamenlijk project van de VNG afdelingen Gelderland en Flevoland, de landelijke VNG en het Ministerie van Binnenlandse Zaken & Koninkrijkszaken (BZK).

wordt op 5 november tijdens de najaarsvergadering van de Afdeling Utrecht van de VNG in Houten het negentigjarig bestaan van de afdeling gevierd in aanwezigheid van de Commissaris van de Koningin R.C. Robbertsen en R.J.J.M. Pans voorzitter van de Directieraad van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

bestaat op 25 november de Welstand en Monumenten Midden-Nederland (WMMN), de rechtsopvolger van de in 1929 door de afdeling Utrecht in het leven geroepen Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie (PUWC) tachtig jaar.

Boven:
15 september 2008
bijeenkomst Wet
Voorkeursrecht
Gemeenten (WVG),
plenaire deel
provinciehuis.
Onder: 13 november
2008 Najaarscongres
De Bilt.

EEN VITALE 90-JARIGE

Als je 90 wordt, dan hoop je dat je rustig en vredig inslaapt; betreurd door allen die je hebben gekend. Dit beeld staat in enorm contrast met onze 90-jarige Vereniging Afdeling Utrecht van de VNG. Zij is anno 2009 namelijk een krachtige netwerkorganisatie, die even veel als uiteenlopende activiteiten ontplooit.

De Afdeling Utrecht van de VNG heeft nadrukkelijk aandacht voor haar informerende functie. Over allerlei onderwerpen in het lokaal bestuur worden interessante en goed bezochte bijeenkomsten georganiseerd. Ook bieden wij allerlei podia waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en hun netwerk verder kunnen uitbouwen.

Wij merken dat de waardering voor de Afdeling Utrecht van de VNG gelijke tred houdt met het steeds belangrijker worden van de gemeente als eerste en meest zichtbare bestuurslaag. Als je 90 jaar oud wordt, durf je niet meer naar de toekomst te kijken. Maar onze vereniging doet dat wel, met veel vertrouwen en groot enthousiasme. Onze 90 jaar zijn synoniem voor onze vitaliteit. Wat ook blijkt uit het vaste voornemen onze activiteiten in de toekomst alleen maar verder uit te breiden.

Hoe ouder je bent, hoe bewuster je wordt van het belang van hechte familiebanden, trouwe vrienden en goede burens. Daarom is het van belang de goede contacten met gemeenten, het provinciaal bestuur, de landelijke VNG en andere provinciale afdelingen verder uit te bouwen. We leggen hierbij opnieuw de nadruk op het belang van veelvuldig en goed contact met raadsleden.

Waar zijn we over 90 jaar als we 180 jaar oud zijn? De parallel van de Afdeling Utrecht van de VNG met het menselijk leven stopt in ieder geval. Want zover ik heb kunnen nagaan, heeft niemand de respectabele leeftijd van 180 jaar gehaald. In het volste vertrouwen durf ik echter te wedden dat de Afdeling Utrecht van de VNG dat wel zal halen. Veel mensen, bekend en nu nog niet bekend, zullen daar ook de komende tientallen jaren hun schouder onder zetten.

*drs. P.C.M. (Piet) van Elteren
gemeentesecretaris van Nieuwegein
secretaris-penningmeester Afdeling Utrecht van de VNG*

[168]

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

OVERZICHT VAN HET AANTAL LEDEN UIT DE PROVINCIE UTRECHT AFGEZET TEGEN HET
TOTAAL AANTAL LEDEN VAN DE VERENIGING VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN (1912-1940).

TEN GELEIDE

Opgave van het aantal gemeenten op 31 december van elk jaar. Vanaf 1946 waren alle Utrechtse gemeenten lid van de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Utrechtse Gemeenten. In de periode 1919-1941 kon op basis van algemene gegevens het totaal aantal leden van de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten worden vastgesteld. Aangezien niet van alle Utrechtse gemeenten de exacte datum van de aanvang van het lidmaatschap kon worden nagegaan, is vermelding van de wel bekende aanmeldingen achterwege gebleven.

	gemeenten		inwoners		percentages	
jaar	totaal	Utrecht	totaal	Utrecht	totaal	Utrecht
1912	28	01	1.056.183 ¹	294.930	17	8,1
1913	28	01	1.074.674	298.367	17	8,1
1914	30	01	1.126.345	301.936	17	8,1
1915	44	02	1.439.820	307.547	22	13,0
1916	325	21	3.167.046	213.029	48	67
1917	396	23	3.738.217	223.454	56	69
1918	445	33	4.644.274	254.330	68	77
1919	512	41	5.200.533	280.550	76	84
1920	626	49	5.634.381	300.633	82	89
1921	660 (667)	54	5.782.867	315.742	84,5	92
1922	673 (684) ²	56	5.951.689	327.805	85,5	93
1923	680	57	6.115.098	336.809	86	94
1924	717	56	6.335.921	343.687	88	93
1925	734	56	6.489.578	374.063	88,7	93,3
1926	741	56	6.604.781	356.153	89,1	93,9
1927	758	57	6.803.252	362.266	90,4	94,2
1928	780	58	6.970.984	370.389	91,4	95,3
1929	872	61	7.262.983	379.212	94	96,3
1930	918	62	7.488.257	385.807	95,6	96,7
1931	930	62	7.642.167	396.493	96,1	97,4
1932	938	64	7.772.573	407.118	96,4	98
1933	948	64	7.956.356	416.215	97,2	98
1934	951	63	8.069.469	424.440	97,3	97,7
1935	953	64	8.186.433	437.318	97,6	98,5
1936	991	65	8.334.418	446.290	98,4	98,7
1937	1013	67	8.475.677	457.417	99	99,4
1938	1019	68	8.552.165	464.774	99	99,6
1939	1027	68	8.667.018	470.850	99,3	99,61
1940	1031	68	8.801.924	478.142	99,6	99,61

BIJLAGE 2

OVERZICHT VAN GEMEENTESECRETARISSEN EN BESTUURDERS UIT DE PROVINCIE
UTRECHT DIE EEN FUNCTIE VERVULDEN IN DE LANDELIJKE VNG (1912-1942).

TEN GELEIDE

- C Bescherm Drinkw = Commissie betreffende de bescherming van drinkwaterleidingen tegen aanvallen uit de lucht
- C inrichting Archief = Commissie inrichting Archiefbewaarplaatsen
- C Examen B = Examencommissie Examen B
- C reg finan Verhoud = Commissie regeling financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten
- C tot N&R = Commissie tot onderzoek van de notulen en rekening over het jaar
- Co afsluiten geldl = Commissie afsluiten geldleningen gemeenten met meer dan 25.000 inwoners
- Co van Redactie GB = Commissie van Redactie van het maandschrift Gemeentebestuur
- Co voor St = Commissie wettelijke regeling van de stedebouw
- Co unif model GB = Commissie uniformering model gemeentebegroting
- Co voor Volksh = Commissie voor Volkshuisvesting
- CvA voor O = Commissie voor Onderwijsaangelegenheden
- CvA voor HOW = Commissie van Advies voor Herziening Onderwijswet
- CvA. voor SoZa = Commissie van Advies voor Sociale Zaken
- CvA voor Werkl = Commissie van Advies voor werkloosheid en aanverwante aangelegenheden
- CCo inzake Steunv = Contactcommissie voor Rijk en Gemeenten inzake Steunverleening en werkverschaffing
- O = Onderwijs
- RaadvABestuursw = Raad van Advies Instituut voor bestuurswetenschappen
- RvT FOG = Raad van Toezicht, Frauderisico-Onderlinge van Gemeenten
- StC voor Class = Studiecommissie voor het Classificatievraagstuk

periode	bestuurder	functie	ambt	gemeente
1914	Randwijck, J.C. graaf van	lid (dagelijks) bestuur	burgemeester	Amersfoort
1916-1924	Randwijck, J.C. graaf van	voorzitter dagelijks bestuur	burgemeester	Amersfoort
1917-1921	Veenstra, A.R.	C Examen B	gemeentesecretaris	Amersfoort
1919	Veenstra, A.R.	Co unif model GB	gemeentesecretaris	Amersfoort
1920	Veenstra, A.R.	Co afsluiten geldleningen	gemeentesecretaris	Amersfoort
1922-1929	Veenstra, A.R.	Co van Redactie GB	gemeentesecretaris	Amersfoort
1923-1931	Talsma, J.J.	lid dagelijks bestuur	burgemeester/ gemeentesecretaris	Kamerik-Zegveld
1924-1927	Fockema Andreae, J. P.	voorzitter dagelijks bestuur	burgemeester	Utrecht
1926-1927	Tuyll van Serooskerken, C.J. baron Van	CvA voor Werkl	burgemeester	Zeist
1926-1936	Fockema Andreae, J. P.	C Examen B	burgemeester	Utrecht
1927	Talsma, J.J.	Co Stedebouw	burgemeester/ gemeentesecretaris	Kamerik-Zegveld
1927-1930	Talsma, J.J.	C voor St	burgemeester	Kamerik-Zegveld
1931	Talsma, J.J.	C adm reg Wie	burgemeester	Kamerik-Zegveld
1927-1940	Lange, J. de	CvA voor O	gemeentesecretaris	Utrecht
1928	Eggink, M.H.	C reg finan Verhoud	burgemeester	Maarsssen-Maarsseveen
1928	Boer, M.H. de	C reg finan Verhoud	wethouder	Utrecht
1928-1929	Boer, M.H. de	C tot N&R	wethouder	Utrecht
1931	Lange, J. de	CvA voor HO	gemeentesecretaris	Utrecht
1931-1939	Kuyk, J.J.P.C. van	bestuurslid	burgemeester	Veenendaal
1931-1940	Lange, J. de	C Examen B	gemeentesecretaris	Utrecht
1934-1939	Kuyk, J.J.P.C. van	lid dagelijks bestuur	burgemeester	Veenendaal
1936	Kuyk, J.J.P.C. van	C Bescherm Drinkw.	burgemeester	Veenendaal
1937	Fockema Andreae, J. P.	Co voor St	burgemeester	Utrecht
1938	Lange, J. de	RaadvABestuursw	gemeentesecretaris	Utrecht
1938-1939	Noordewier, B.	RvT FOG	wethouder	Utrecht
1938-1940	Kuyk, J.J.P.C. van	CCo inzake Steunv	burgemeester	Veenendaal
1938-1941	Zegers, G.D.	CvA voor Werkl	wethouder	Utrecht
1939-1940	Kuyk, J.J.P.C. van	CvA voor Werkl	burgemeester	Veenendaal
1940-1941	Botterweg, H.	bestuurslid	wethouder	Utrecht

BIJLAGE 3

OVERZICHT VAN DE LEDENAANTALLEN VAN DE VERENIGING AFDELING UTRECHT
VAN DE VERENIGING VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN, AFGEZET TEGEN HET AANTAL
GEMEENTEN IN DE PROVINCIE UTRECHT (1919-2009).

TEN GELEIDE

Opgave van het aantal gemeenten op 31 december van elk jaar. Vanaf 1946 waren alle Utrechtse gemeenten lid van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Utrechtse Gemeenten. Vanaf 1946 valt het aantal gemeenten-leden dan ook samen met het totaal aantal Utrechtse gemeenten. In de periode 1919-1941 kon op basis van algemene gegevens het totaal aantal leden van de afdeling worden vastgesteld. Aangezien niet van alle Utrechtse gemeenten de exacte datum van de aanvang van het lidmaatschap kon worden nagegaan, is vermelding van de wel bekende aanmeldingen achterwege gebleven. Deze data zijn wel toegevoegd aan de inventaris van het Archief van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Utrechtse Gemeenten (1912) 1919-2009 (2010) invnr 914.

jaar	leden	totaal	jaar	leden	jaar	leden
1919	25	72	1951	65	1981	48
1920	31	72	1952	65	1982	48
1921	39	72	1953	65	1983	48
1922	43	72	1954	60 ⁷	1984	48
1923	45	72	1955	60	1985	48
1924	45	72	1956	60	1986	48
1925	47	72	1957	58	1987	48
1926	48	72	1958	58	1988	48
1927	50	72	1959	58	1989	38
1928	50	72	1960	58	1990	38
1929	50	72	1961	58	1991	38
1930	50	72	1962	56	1992	38
1931	50	71	1963	56	1993	38
1932	51	71	1964	51	1994	38
1933	51	71	1965	51	1995	38
1934	--	71	1966	51	1996	36
1935	52	71	1967	51	1997	36
1936	52	71	1968	51	1998	36
1937	52	71	1969	51	1999	36
1938	57	71	1970	50	2000	36
1939	57	71	1971	49	2001	33
1940	57	71	1972	49	2002	33
1941	56	70	1973	49	2003	33
1942	--	69	1974	48	2004	33
1943	--	67	1975	48	2005	33
1944	--	67	1976	48	2006	29
1945	--	67	1977	48	2007	29
1946	67		1978	48	2008	29
1947	67		1979	48	2009	29
1948	67		1980	48		
1949	65					
1950	65					

BIJLAGE 4

OVERZICHT VAN LEZINGEN EN VOORDRACHTEN GEHOUDEN TIJDENS VERGADERINGEN VAN DE VERENIGING AFDELING UTRECHT VAN DE VERENIGING VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN (1919-2009).

TEN GELEIDE

Vanaf het allereerste begin van de Afdeling Utrecht van de VNG was het gebruikelijk sprekers uit te nodigen. Dat konden (bestuurs)leden zijn, maar in de regel was het zo dat externe deskundigen werden aangetrokken om over een bepaald actueel onderwerp een lezing of voordracht te houden voor een gehoor van vertegenwoordigers van de leden van de vereniging. In het onderstaand overzicht zijn sprekers en een korte vermelding van het onderwerp waarover zij spraken, bijeengebracht. In een aantal gevallen is gebleken dat de integrale tekst van hun bijdragen is opgenomen in het dossier dat gevormd werd naar aanleiding van de bijeenkomst. Voor de periode 1964-1973 bleken lezingen en voordrachten moeilijk naspeurbaar vanwege het gebrek aan bronnenmateriaal. Daarnaast bleek uit de spaarzame gegevens dat in genoemde periode het organiseren van lezingen en voordrachten door externe deskundigen een niet zo grote prioriteit was binnen de afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

datum	spreker	onderwerp
1919, 12 mei	G. Noordam	uitvoering bepalingen nieuwe Kieswet
1920, 29 mei	A.R. Veenstra	herziening gemeentelijk belastingstelsel en financiële verhouding Rijk-Gemeenten
1920, 17 maart	mej. Muller	werkloosheidsverzekering
1920, 13 oktober	Groenveld	bevolkingsboekhouding, invoering persoonskaartenstelsel
1921, 17 maart	H. de Kat	plaatselijk belastingstelsel
1922, 19 juli	P.J. Kanter	Bank der Nederlandse Gemeenten
1922, 12 september	G.A. van Poelje	Onderwijswet 1920
1923, 9 augustus	B.A. Verhey	waterleidingvraagstuk
1926, 6 mei	W.F.C. Schaap	Welstandsbepalng en Welstandscommissie
1929, 14 oktober	Den Ouden	Ziektewet
1930, 7 april	J.J. Th. Doyer	Besmettelijke Ziektenwet
1931, 9 november	J.G. Suring	Winkelsluitingswet
1933, 27 november	Chr. van den Heuvel	Landbouw-crisiswetgeving
1933, 2 maart	J.M. Casseres	Het Streekplan in de praktijk
1934, 27 december	G.W.F. van Hoeven	Steunverlening
1936, 2 maart	F.J. van Lanschot	De weg in het Landschap
1936, 7 december	J.J. Schlingemann	Industrialisatie en Industrie-financiering
1937, 29 november	G. Heikens	Provinciale Utrechtse Electriciteits Maatschappij
1939, 11 mei	W.H.O. de Bruijn	Wegenverkeersvoorschriften
1946, 29 augustus	Verhagen	taak en werkwijze districtsraden
1947, 3 februari	J. Cramer	opbouw Drenthe
1947, 17 oktober	C.W. de Vries	De financiering der gemeente-uitgaven naar de nieuwste regerings voorstellen
1947, 21 november	M. Behrens	inleiding plaatselijke prijzencommissies
1948, 17 maart	H.A. Bekker	De moeilijkheden bij de uitvoering van de Woonruimtetwet 1947
1949, 20 juli	Sj. Groenman	De betekenis van sociaal onderzoek voor gemeentelijk beleid
1950, 24 mei	D. Zuiderhoek	geschiedenis Amersfoort; uitbreidingsplan
1950, 15 november	J.P. Jacobs	Betekenis reinigingsdienst, markt- en havendienst
1951, 15 juni	C.E. van der Stadt	Algemene beschouwingen over de tariefsvorming bij de NV PUEM
1951, 14 december	G.A. van Poelje	Het verschil tussen het Engels en het Nederlandsche gemeenterecht
1952, 22 oktober	H.J. Wythema	De publieke bouwkas
	R.R. Karsten	idem
1953, 28 mei	W.H. de Vink	Het welstandstoezicht in de provincie Utrecht
1954, 25 februari	O. Norbruis	Welke verplichtingen legt de Brandweerwet aan de gemeentebesturen op?
1954, 22 september	J.A. Bakker	Bevordering van het Maatschappelijk opbouwwerk door middel van het dorps- en buurthuiswerk

datum	spreker	onderwerp
1954, 8 december	J.F. Jansen	Prijsbeheersende en andere voorschriften bij de overdracht van onroerend goed
1955, 2 maart	H.A. Brasz	Een sociologische verkenning van het gemeentelijk subsidievraagstuk
1955, 22 juni	G.W. Toebes	De omvang van het hoger toezicht op het gemeentebestuur
1957, 6 maart	H.E. Phaff	Overheid en Efficiency
1957, 29 mei	A.A.J. Warmenhoven	Hulp aan onderontwikkelde gebieden
1957, 22 november	J. Jans	Landelijke bouwkunst oud en nieuw
1958, 9 april	J. Vink	Utrecht en de ontwikkeling van het westen des lands
1958, 11 juni	Fr. Hooft van Graafland	Plassenschap Loosdrecht e.o.
1959, 24 juni	H. Molendijk	Behoud oude stads- en dorpskernen
1959, 23 september	P. van Dijke	Verkeersplan Utrecht
	P. van Zanten	idem
	J. Kloek	geestelijke volksgezondheid
1959, 18 november	A.J. Ophof	organisatie rattenbestrijding
1960, 11 mei	W.A.H.W.M. Janssen	Stadsuitbreidingen van Utrecht
1960, 23 november	J.W. Zaaier	recreatie in de provincie Utrecht
	A.G. Kiers	idem
	A.F. Kamp	De stijl van de overheid, bestuurder en ambtenaar
1961, 31 januari	M.H. Nord	Nederland en de Europese integratie
1961, 5 april	H.G. Engelberts	Civiele verdediging
1962, 10 januari	U.H. Meijer	Bescherming Bevolking
1962, 10 januari	P. Janssen	Het zien van Kunst
1962, 27 juni	P. Janssen	Het zien van Kunst
1962, 13 december	anonymus	De taak van het USO voor de provincie
1963, 30 januari	A.P. Korthals Altes	Woningnood niet opgelost
1963, 30 januari	R.R. Karsten	Coöperatieve woningbouw
1963, 13 maart	A.F. Kamp	het werk van de Stichting Kunst en Bedrijf
1963, 13 maart	Th. Haartsen	monumentale kunst in architectuur
1963, 13 juni	A.F. Kamp	De stijl van de Overheid, bestuurder en ambtenaar
1963, 30 oktober	S.O. van Poelje	Nota bouwbeleid
1966, 6 april	J. Rothuizen	ruimtelijke ordening
1967, 21 december	P. van Dijke	civiele verdediging
1968, 28 maart	Van der Giesen	bibliotheekvoorziening
1969, 11 of 18 april	Knegtmans	bestuurlijke aspecten Algemene Bijstandswet (ABW)
1974, 27 februari	G.E.S. van Veen	Gemeenten en bewoners van woonwagens
1974, 10 april	M. Baaijens	Integratie kleuter- en basisonderwijs
1974, 8 november	A. Kappeyne van de Capello	Wet Administratieve Rechtspraak Overheidsbeschikkingen
1974, 8 november	H.M. Franssen	idem
1975, 26 februari	L.G. van Reijen	actuele problematiek in gemeenten

datum	spreker	onderwerp
1975, 27 maart	T.R.A. van Veen	Leefbaarheid kleine dorpskernen
1975, 24 april	C. Venzelaar-de Boer	maatschappelijke dienstverlening
1975, 24 april	B. Walpot	idem
1975, 24 april	G.E.S. van Veen	idem
1976, 17 mei	H.E. Pfaff	Ontwerp-Wet Voorkeursrecht Gemeenten
1976, 17 mei	Jhr. L.H. op ten Noort	idem
1976, 12 november	anonymus	Ontwikkeling van Nieuwegein
1977, 4 maart	mevr. W. Hol	provinciaal plan bibliotheek voorziening
1977, 4 maart	J.D. van Ketwich Verschuur	idem
1977, 21 april	P.H. Schim van der Loeff	Paracommercialisme
1977, 21 april	H.Y. Gietema	idem
1977, 7 oktober	C. Harinck	Nota Landelijke Gebieden
1978, 26 januari	J. Oosting	Welstandstoezicht nu en in de toekomst
1978, 26 oktober	J. van Stuijvenberg	Problematiek kleine gemeenten
1979, 15 februari	anonymus	wijziging Algemene bijstandswet
1979, 11 mei	L.G. van Reijen	herindeling van gemeenten
1979, 2 november	anonymus	taak provinciale afdeling en overleg met Gedeputeerde Staten
	R. Schilt	toepassing hinderwet
	A. Koppenhagen	energie- en kostenbesparing
1981, 8 oktober	A. Herstel	inleiding
	W.P. Adriaanse	inleiding
	H.Ph.J.A.M. Hennekens	Wet gemeenschappelijke regelingen
1984, 29 maart	J. Hoekstra	bestuurlijke aspecten provinciaal welzijnsbeleid
1984, 30 augustus	Th.L.M.C. de Bakker	Wet Gezondheidszorg en Maatschappelijke Dienstverlening
1985, 27 april	C.A.M. Tetteroo	Wet op het Basisonderwijs
1985, 30 september	A. van der Heide	voorbereiding nieuwe gemeente
1986, 13 november	L. van der Kerkhof	gemeentelijke taak bij bestrijding werkloosheid
1987, 23 april	H.Ph.J.A.M. Hennekens	Nieuwe Gemeentewet
1987, 12 november	P.A.C. Beelaerts van Blokland	Verhouding gemeenten-provincie deregulering en decentralisatie Wet gemeenschappelijke regelingen
	L. Beyen	Wet Personenvervoer
	A.G.W. Schapenk	Vierde nota ruimtelijk ordening en het Streekplan Utrecht
1988, 25 mei	J.E. Paulus	rol van Rijk bij ontwikkelingssamenwerking
1989, 21 april	A.C. Houtsma	taak en plaats Afdeling Utrecht van de VNG
1989, 27 april	K.G. de Vries	ontwikkelingen binnen de VNG
1989, 23 november	P.A.E. Erkelens	milieu
1990, 10 mei	F. van Koppenhagen	relatie PUEM inzake straatverlichting en Energie

datum	spreker	onderwerp
1990, 10 mei	L.P.H. Mober	gasbus
1990, 29 november	G.J. Korterink	Sociale Vernieuwing (algemeen)
1990, 29 november	E.G.C. Verweij	Sociale Vernieuwing (praktijk vanuit een grote gemeente)
1990, 29 november	P.J. de Jong	Sociale Vernieuwing (praktijk vanuit een kleine gemeente)
1991, 25 april	F.Th de Graaf	Onderwijsbeleid: afscheid gemeente als schoolbestuur
1991, 7 november	D.H. Kok	Is er leven voor de provincie ná de bestuurlijke vernieuwing
1991, 15 november	G.J. Fleers	beleidsmatige kant van Bestuurlijke Vernieuwing
1991, 15 november	T.J. Schouten	praktische invulling van Bestuurlijke Vernieuwing
1992, 16 april	H.A. van Zwieten	gevolgen wijziging IZA voor gemeenten
1992, 16 april	A.C. Houtsma	10 jarenplan AOO; organisatie AVU
1992, 17 december	P.J. de Visser	gemeentelijke betrokkenheid bij energievoorziening
1992, 17 december	L.P.H. Mober	idem
1993, 1 april	F.A. van Dam	relatie watergebruik – riolerings/waterzuiveringsheffing
1993, 1 april	W. Derksen	noodzaak differentiatie stedelijke en landelijke regio's
1993, 25 november	H. van Nimwegen	toetsingskader t.b.v. Sociale Diensten
1993, 25 november	T.H. Koster	toetsingskader administratieve organisatie voor gemeentelijke sociale diensten
1994, 19 januari	H.Ph.J.A.M. Hennekens	kontakt overheid- burger
1994, 19 januari	J.L.N. Schaeffer	kontakt overheid-burger
1994, 27 april	F. Molenaars	landelijke ontwikkeling GBKN
1994, 27 april	A.H. van Brummelen	totstandkoming Digitop
1994, 27 april	J.C.P. de Kruiff	gemeentelijk belang in Digitop
1994, 26 mei	P. Berculo	gemeentelijke belastingen en heffingen
1994, 26 mei	R. Verkuylen	idem
1994, 24 november	I.W. Opstelten	Gemeenten en Paars
1995, 18 mei	F.H. van der Veen	Woningnood voor en na 2005
1995, 18 mei	A. Everts	idem
1995, 13 september	C.G.M. Fleur	toeslagenbeleid sociale dienst
1995, 13 september	J.C. de Boer	financiële gevolgen Algemene Bijstandswet
1995, 27 oktober	C.G.M. Fleur	herinrichting Algemene Bijstandswet; algemene en gezamenlijke aanpak
1995, 27 oktober	J.C. de Boer	idem; landelijke aanpak en financiële technische aanpak
1995, 23 november	mevr. M. Burgman	Herstel(d) ('t) kontakt burger-gemeente; politiek-bestuurlijke aspecten
1995, 23 november	H. Kars	idem; vertaalslag naar ambtelijk apparaat
1995, 23 november	B. de Ronden	rol media in relatie burger-bestuur
1995, 29 november	A.G.M. van de Vondervoort	vernieuwing bestuurlijke organisatie
1996, 23 mei	Th. van Dam	Sociale woningbouw
1996, 23 mei	W.H.M. Sluis	idem

datum	spreker	onderwerp
1996, 23 mei	T. de Jong	idem
1996, 13 november	T. de Man	lokale lasten door het Rijk bepaald?
1996, 13 november	G.J. te Wechel	idem
1997, 10 april	A.H. Brouwer-Korf	kerntakendiscussies, verzelfstandiging, privatisering; gevolgen voor college, raad en burger
1997, 10 april	L. Geut	idem
1997, 10 april	Th. Haasdijk	idem
1997, 10 april	L.A.M. Steijn	idem
1997, 13 november	G.H. van der Nat	Lokaal Jeugdbeleid
1997, 13 november	R.B. van der Herberg	idem
1997, 21 november	R.L. de Boer	Wet inschakeling werkzoekenden
1997, 21 november	J.H.J.M. van Dijk	idem
1998, 19 februari	Th. Dijkstra	ruimtelijke perspectieven Nederland 2030
1998, 19 februari	J. Klaver	idem
1998, 19 november	J.Th.J. van den Berg	Politiek bestuurlijk partnership tussen Rijk en gemeenten
1999, 3 februari	F.A.M. Kerkhaert	toekomst sociaal zekerheidsbeleid
1999, 15 april	W.A. Wagenaar	Aantoonbaar veiliger
1999, 15 april	I.E. Kloppe- Gerretsen	idem
1999, 15 april	G. van Brenk	idem
1999, 9 december	B. Staal	Hoe ziet de provincie Utrecht er in 2010 in bestuurlijke zin uit?
2000, 26 januari	E. Korthuis-Elion	herziening Wet Ruimtelijke Ordening
2000, 26 januari	R.P.F. Boermans	idem
2000, 26 januari	R.W. Krol	idem
2000, 22 februari	D.J. Elzinga	Dualisme en lokale democratie
2000, 10 mei	J.A.V.F.M. Peters	contacten VNG-Rijk mbt BANS
2000, 10 mei	H. Manschot	provinciale omgang met plattelandsvernieuwing
2000, 10 mei	J.M.M. Polman	structuurverandering in de landbouw, plattelandsvernieuwing.
2000, 10 mei	S.H. Visser	presentatie kasteel Groeneveld Baarn
2000, 16 november	Tielrooy	Stedelijk waterbeheer
2000, 16 november	D. Vergunst	idem
2001, 26 maart	mevr. Th. Quant	extern klachtrecht, -voorziening
2001, 26 maart	F. Romijn	idem
2001, 26 maart	L. Burgers	idem
2001, 26 april	W.A. Lenting	ambities Vinex-locatie Leidsche Rijn
2001, 26 april	W.W. van der Poel	gemeente als regisseur
2001, 26 april	L. de Wit	communicatie met bewoners
2001, 26 mei	A.H. Kalt	grondpolitiek
2001, 29 november	E.J. Nusselder	architectuur tussen oud en nieuw

datum	spreker	onderwerp
2001, 29 november	R.J.A. Derks	idem
2002, 25 april	H.G. Ouwerkerk	Handhaving
2002, 25 april	F. Wagenaar	idem
2002, 25 april	D.A.J. Story	idem
2002, 28 november	mw. T. Poortenaar	lokaal gezondheidsbeleid
2002, 28 november	mw. E. Geluk-Hennink	idem
2002, 28 november	M. van der Groep	idem
2003, 5 maart	M. Kramer	duale begroting
2003, 5 maart	M. Hulsebosch	idem
2003, 22 mei	C.M. de Vos	presentatie Nieuwegein
2003, 22 mei	P. 't Hart	Ervaringen na één jaar dualisme
2003, 13 november	M.K. van Geet	Veiligheid en wijkgericht werken
2003, 13 november	F.J. Paas	idem
2003, 13 november	H.L. Witte	idem
2004, 24 maart	S. van Eijnden	De gekozen burgemeester
2004, 24 maart	J. van Lidt de Jeude	lokale politiek en de media
2004, 24 maart	P. van de Lugt	idem
2004, 2 december	L. van Halder	Gemeentefinanciën. (On)rust in de verhoudingen OZB
2004, 2 december	T. van de Lelij	OZB
2004, 2 december	W. Buddenberg	vertroebeling verhouding Rijk-gemeenten
2005, 18 januari	D.J. Elzinga	De gekozen burgemeester
2005, 20 mei	G.J. van Tongeren	veiligheidsregio's
2005, 20 mei	J.D. Berghuijs	idem
2005, 20 mei	J.P.M. Wink	idem
2005, 24 november	A.B. Ringeling	betekenis Utrechtse Tweede-Kamerleden voor Utrechtse gemeentebestuurders
2006, 1 juni	H. Priemus	Fijnstof: feit of fictie?
2006, 1 juni	J.W.E. Spies	idem
2006, 30 augustus	C.J.G.M. de Vet	toekomst lokaal bestuur
2006, 30 augustus	W.A. Lenting	idem
2006, 6 december	D.J. Veldhuizen	Waterschap Valei & Eem
2006, 6 december	H.J. Nobbe	project “De Schrammer”
2006, 6 december	E. van der Meide	Wet gemeentelijke watertaken
2007, 25 januari	B. Hessel	Gemeenten en Europa
2007, 25 januari	H. Sakkers	idem
2007, 25 januari	A. Wissink	idem
2007, 10 oktober	mw. S.E. Korthuis	Van woonvisie tot prestatie-afspraken
2007, 10 oktober	W. Vos	idem

datum	spreker	onderwerp
2007, 23 november	F. Smilda	de wondere wereld van het web
2008, 10 april	P.P.J. Doodkorte	Jeugdbeleid en jeugdzorg
2008, 10 april	M.G. Dekker	Jeugdbeleid en jeugdzorg rol van de provincie
2008, 10 april	N.A. Teeuwen	idem; rol van de gemeente
2008, 13 november	B. Krol	Midden Nederland leefbaar?
2008, 13 november	I. van der Hee	idem
2009, 2 april	A. Wolfsen	500 dagen burgemeester
2009, 2 april	idem	Veiligheid erop of eronder
2009, 2 april	J.C.J. Boutellier	idem
2009, 5 november	R.J.J.M. Pans	Bestuurskracht
2009, 5 november	mevr. Haak-Griffioen	Bestuurskracht
2009, 5 november	H. Pleij	Bestuurskracht

BIJLAGE 5

OVERZICHTEN VAN JAAR- EN HALFJAARLIJKSE VERGADERINGEN VAN DE VERENIGING
AFDELING UTRECHT VAN DE VERENIGING VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN (1919-2009).

TEN GELEIDE

De eerste jaarvergadering vond plaats in 1920. Tussen 1920 en 1952 vonden deze altijd plaats in de provinciehoofdstad. Vanaf 1925 werden de jaarvergaderingen in het najaar gehouden, met uitzondering van de jaren 1928 en 1930. De jaarverslagen van 1922, 1934, 1936 werden niet in het archief van de VNG afdeling Utrecht aangetroffen. De (gedrukte) (jaar)verslagen uit de periode 1935-1939 maken geen duidelijk onderscheid tussen algemene en jaarvergaderingen, maar in die jaren werd veelal slechts één vergadering belegd. Tijdens de oorlogsjaren 1940-1945 vonden er geen jaarvergaderingen plaats, enkel die op 15 mei 1941 na (--). Ook in de jaren 1947-1950 werden er geen vergaderingen belegd die de aanduiding van jaarvergadering kregen (xx). De term algemene vergaderingen bleek soms ook van toepassing op het type jaarvergaderingen. Vanaf 1950 is het onderscheid weer duidelijker waarneembaar, met uitzondering van de periode 1968-1979. Vanaf 1980 verviel de term jaarvergadering en ging de afdeling Utrecht over op het houden van halfjaarlijkse algemene ledenvergaderingen, de zogeheten voorjaars- en najaarsvergaderingen. Tussen 1981 en 1995, met uitzondering van het jaar 1994, vonden deze vergaderingen plaats in Slot Zeist te Zeist.

I. JAARVERGADERINGEN

jaar	datum	locatie
1920	29 mei	Utrecht
1921	25 mei	Utrecht
1922	19 juli	Utrecht
1923	25 mei	Utrecht
1924	21 juni	Utrecht
1925	12 oktober	Utrecht
1926	4 november	Utrecht
1927	8 december	Utrecht
1928	27 juni	Utrecht
1929	14 oktober	Utrecht
1930	7 april	Utrecht
1931	9 november	Utrecht
1932	17 oktober	Utrecht
1933	27 november	Utrecht
1934	27 december	Utrecht
1935	29 april	Utrecht
1936	7 december	Utrecht
1937	29 november	Utrecht
1938	28 maart	Utrecht
1939	11 mei	Utrecht
1940	20 mei	Utrecht
1941	15 mei	Utrecht
1942	--	--
1943	--	--
1944	--	--
1945	--	--
1946	--	--
1947	xx xx	xx
1948	xx xx	xx
1949	xx xx	xx
1950	xx xx	xx
1951	15 juni	Utrecht
1952	28 mei	Vinkeveen-Waverveen
1953	28 mei	IJsselstein
1954	2 juni	Veenendaal
1955	22 juni	Zeist

jaar	datum	locatie
1956	14 juni	Amersfoort
1957	29 mei	Rhenen
1958	11 juni	Breukelen
1959	24 juni	Amersfoort
1960	11 mei	Utrecht
1961	7 juni	Doorn
1962	27 juni	Amersfoort
1963	13 juni	Baarn
1964	27 mei	De Bilt
1965	?	
1966	11 mei	Amerongen
1967	15 juni	Utrecht
1968	?	
1969	?	
1970	?	
1971	?	
1972	?	
1973	?	
1974	?	
1975	?	
1976	?	
1977	?	
1978	?	
1979	?	
1980	14 februari	Zeist

II. HALFJAARLIJKSE ALGEMENE LEDENVERGADERINGEN

jaar	datum	locatie	datum	locatie
1981	20 februari	Zeist	8 oktober	Zeist
1982	4 maart	Zeist	30 september	Zeist
1983	31 maart	Zeist	20 oktober	Zeist
1984	29 maart	Zeist	8 november	Zeist
1985	24 april	Zeist	27 november	Zeist
1986	24 april	Zeist	13 november	Zeist
1987	23 april	Zeist	12 november	Zeist
1988	21 april	Zeist	24 november	Zeist
1989	27 april	Zeist	24 november	Zeist
1990	10 mei	Zeist	29 november	Zeist
1991	25 april	Zeist	7 november	Zeist
1992	16 april	Zeist	17 december	Zeist
1993	1 april	Zeist	25 november	Zeist
1994	26 mei	Utrecht	24 november	Nieuwegein
1995	18 mei	Zeist	23 november	Zeist
1996	23 mei	Woerden	13 november	Veenendaal
1997	10 april	Amersfoort	13 november	Vleuten-De Meern
1998	14 mei	Wijk bij Duurstede	19 november	Groenekan
1999	15 april	Leusden	9 december	De Ronde Venen
2000	10 mei	Baarn	16 november	IJsselstein
2001	26 april	Utrecht	29 november	Houten
2002	25 april	Veenendaal	28 november	Zeist
2003	22 mei	Nieuwegein	13 november	Soest
2004	27 mei	Breukelen	2 december	Renswoude
2005	20 mei	Bunschoten	24 november	Rhenen
2006	1 juni	Maarssen	23 november	Woerden
2007	31 mei	Leusden	23 november	Utrechtse Heuvelrug
2008	10 april	Amersfoort	13 november	De Bilt
2009	2 april	Montfoort	5 november	Houten

BIJLAGE 6

OVERZICHT VAN BESTUURSLEDEN VAN DE VERENIGING AFDELING UTRECHT VAN DE VERENIGING VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN (1919-2009).

TEN GELEIDE

In strikt formele zin geeft het bestaan van de afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten enkele momenten te zien, die gekenschetst kunnen worden als een breuk – al dan niet bedoeld – in haar negentigjarige geschiedenis. De eerste onderbreking werd veroorzaakt door de jaren van de Tweede Wereldoorlog, waarin de termijn van het bestaan van de afdeling volgens haar statuten afliep. Tussen 1942-1946 was er slechts sprake van een sluimerend bestaan van het secretariaat. Heropgericht in 1946, werd in de nieuw opgestelde statuten opnieuw een bepaling met betrekking tot de eindtijd van het bestaan van de vereniging opgenomen. Eind november 1971 liep dan ook het bestaan van de Afdeling Utrecht van de VNG opnieuw af. Deze keer bleef dat echter in bestuurskringen onopgemerkt. Pas eind jaren zeventig werden voorbereidingen getroffen om te komen tot nieuwe statuten. Die voorbereidingen resulteerden in 1985 in nieuwe statuten. Deze keer werd de vereniging opgericht voor onbepaalde tijd. In het licht van deze momenten zijn op basis van de aangetroffen jaarverslagen, bestuursvergaderingen en de correspondentie onderstaande overzichten van bestuursleden ingericht analoog aan het verloop van de geschiedenis van de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Er is geen melding gemaakt van het tijdelijk waarnemen van bestuursfuncties. Namen van contactfunctionarissen die tijdens bestuursvergaderingen de landelijke VNG vertegenwoordigden, zijn eveneens buiten beschouwing gelaten.

AFDELING UTRECHT VNG I (1919-1942)

Bestuursleden

periode	bestuurslid	ambt	gemeente
1919-1919	Fernhout, M.	burgemeester	Mijdrecht-Wilnis
1919-1919	Elsen, Th.P.J.	burgemeester	Montfoort
1919-1934	Talsma, J.J.	burgemeester	Kamerik-Zegveld
1919-1928	Kronenburg, H.J.	burgemeester	IJsselstein
1919-1939	Eggink Dzn, M.H.	burgemeester	Maarssen-Maarssenveen
1920-1923	Veenstra, A.R.	gemeentesecretaris	Amersfoort
1920-1925	Kuijk, J.J.P.C. van	burgemeester	Vreeswijk
1920-1927	Waal Malefijt, J.J de	wethouder	Utrecht
1920-1939	Wolff, C.E.	wethouder	Maarssen
1920-1951	Beaufort, Jhr. P.P. de	burgemeester	Abcoude-Proostdij-Abcoude-Baambrugge
		burgemeester	Soest
		burgemeester	Driebergen-Rijsenburg
1921-1923	Rutgers van Rozenburg, H.	burgemeester	Baarn
1923	Vels Heins, N. ¹	wethouder	Amersfoort
1923-1941	Reenen, Jhr. G.C.J. van	burgemeester	Baarn
		burgemeester	Soest
1924-1940	Randwijck, J.C. graaf van	burgemeester	Amersfoort
1925-1938	Geleedst, W.	gemeentesecretaris	Vreeswijk
1927-1939	Boer, M.H. de	gemeenteraadslid	Utrecht
1929-1931	Scholtens, H.J.J.	burgemeester	Houten
1931-1942	Abbink Spaink, J.J.	burgemeester	IJsselstein
1935-1942	Asch van Wijck, Jhr. H.A.M. van	wethouder	Doorn
1938-1963	Rooij, G.S. de	gemeentesecretaris	Jutphaas
1939-1942	Röell, Jhr. H.	burgemeester	Breukelen-Nijenrode
			Breukelen-St. Pieters
1940-1942	Botterweg, H.	wethouder	Utrecht
1941-1942	Pelkwijk, G.A.W.ter	burgemeester	Utrecht
1941-1942	Damsté, P.H.	gemeentesecretaris	De Bilt
1941-1942	Visser, W.A.J.	burgemeester	Zeist

Bestuursfuncties

periode	bestuurslid	ambt	gemeente
1919-1919	Elsen,Th.P.J.	burgemeester	Montfoort-Willeskop
1920-1923	Veenstra, A.R.	secretaris	Amersfoort
1923-1924	Eggink Dzn, M.H.	burgemeester	Maarssen-Maarssenveen
1924-1940	Randwijck, J.C. graaf van	burgemeester	Amersfoort
1941-1942	Pelkwijk, G.A.W. ter	burgemeester	Utrecht

periode	vice-voorzitter ²	ambt	gemeente
1919-1923	Eggink Dzn, M.H.	burgemeester	Maarssen-Maarsseveen
1923-1925	Kuijk, J.J.P.C. van	burgemeester	Vreeswijk
1926-1941	Beaufort, Jhr P.P. de	burgemeester	Driebergen-Rijsenburg

periode	secretaris ³	ambt	gemeente
1919-1934	Talsma, J.J.	burgemeester/secretaris	Kamerik-Zegveld
1934-1938	Geleedst, W.	gemeentesecretaris	Vreeswijk
1938-1963	Rooij, G.S. de	gemeentesecretaris	Jutphaas

periode	penningmeester ⁴	ambt	gemeente
1919-1919	Fernhout, M.	burgemeester	Mijdrecht-Wilnis
1919-1920	Talsma, J.J.	burgemeester/secretaris	Kamerik-Zegveld

AFDELING UTRECHT VNG II (1946-1971)

Bestuursleden

periode	bestuurslid	ambt	gemeente
1938-1963	Rooij, G.S. de ⁵	gemeentesecretaris	Jutphaas
1946-1948	Pelkwijk, G.A.W. ter	burgemeester	Utrecht
1946-1947	Visser, W.A.J.	burgemeester	Zeist
1946-1951	Beaufort, Jhr P.P. de	burgemeester	Driebergen-Rijsenburg
1946-1951	Damsté, P.H.	gemeentesecretaris	De Bilt
1946-1962	Abbink Spaink, J.J.	burgemeester	IJsselstein
1947-1948	Haselen, J. van	burgemeester	Maarssen-Maarsseveen
1947-1950	Koningsbruggen, H.A.J.M. van	burgemeester	Harmelen-Veldhuizen
1947-1952	Voorst van Beest, C.W.E. van	wethouder	Maarssen
1947-1961	Bakker, A.	burgemeester	Veenendaal
1947-1961	Molendijk, H.	burgemeester	Amersfoort
1949-1970	Ranitz, Jhr. C.J.A. de	burgemeester	Utrecht
1951-1967	Blom, A.C.	burgemeester	Vinkeveen-Waverveen
1952-1956	Taets van Amerongen		
	van Renswoude, W.H. baron	burgemeester	Driebergen-Rijsenburg
1952-1973	Timmer, A.P.	secretaris	Zeist
1954-1957	Broerse, C.	wethouder	Mijdrecht
1957-1972	Bosch ridder van Rosenthal,		
	Jhr. L.H.N.F.M.	burgemeester	Rhenen
1959-1961	Schaik, Th.E.E. van	wethouder	Maarssen
1961-1962	Schipper, W.	wethouder	Driebergen-Rijsenburg
1961-1971	Widt, J. de	burgemeester	Amersfoort
1961-1973	Schuller, H.H.	burgemeester	Maartensdijk
1962-1963	Geer van Oudegein, Jhr. L.E. de	burgemeester	Vreeswijk
1962-1970	Zalingen, W. van	wethouder	Doorn
1964-1966	Breen, H.L.	burgemeester	Kamerik-Zegveld
1964-1981	Manen, D. van	gemeentesecretaris	Veenendaal
1967-1970	Schneiders, F.J.H.	burgemeester	Vreeswijk
			Leusden-Stoutenburg
			Breukelen
1968-1979	Bijleveld, T.T.M.H.	burgemeester	
1970-1974	Tuyll van Serooskerken,		
	H.G.I. baron van	burgemeester	Utrecht
1970-1977	Post, A.H. van der	burgemeester	Leusden-Stoutenburg
1971-1987	Middelweerd, H.A.C.	burgemeester	Montfoort-Willeskop

Bestuursfuncties			
periode	voorzitter	ambt	gemeente
1946-1948	Pelkwijk, G.A.W. ter	burgemeester	Utrecht
1949-1951	Beaufort, Jhr P.P. de	burgemeester	Driebergen-Rijsenburg
1952-1970	Ranitz, Jhr C.J.A. de	burgemeester	Utrecht
1971-1972	Bosch ridder van Rosenthal, Jhr. L.H.N.F.M.	burgemeester	Rhenen
periode	vice-voorzitter ⁶	ambt	gemeente
1948-1951	Beaufort, Jhr P.P. de	burgemeester	Driebergen-Rijsenburg
1957-1962	Abbink Spaink, J.J.	burgemeester	IJsselstein
1962-1967	Blom, A.C.	burgemeester	Vinkeveen-Waverveen
1968-1971	Widt, J. de	burgemeester	Amersfoort
1971-1976	Bijleveld, T.T.M.H.	burgemeester	Breukelen
periode	secretaris-penningmeester	ambt	gemeente
1938-1963	Rooij, G.S. de ⁷	gemeentesecretaris	Jutphaas
1964-1974	Manen, D. van	gemeentesecretaris	Veenendaal

AFDELING UTRECHT VNG III (1972-1985)			
Bestuursleden			
periode	bestuurslid	ambt	gemeente
1952-1973	Timmer, A.P.	secretaris	Zeist
1957-1972	Bosch ridder van Rosenthal, Jhr. L.H.N.F.M.	burgemeester	Rhenen
1961-1973	Schuller, H.H.	burgemeester	Maartensdijk
1964-1981	Manen, D. van	gemeentesecretaris	Veenendaal
1968-1979	Bijleveld, T.T.M.H.	burgemeester	Breukelen
1970-1974	Tuyll van Serooskerken, H.G.I. baron van	burgemeester	Utrecht
1970-1977	Post, A.H. van der	burgemeester	Leusden-Stoutenburg
1971-1987	Middelweerd, H.A.C.	burgemeester	Montfoort-Willeskop Vleuten-De Meern
1972-1975	Troostwijk, M.	burgemeester	Amersfoort
1972-1976	Peters, W.M.A.	burgemeester	Wijk bij Duurstede-Cothen
1973-1979	Bootsma-Warnaar, mevr. J.C.	wethouder	Loenen a/d Vecht
1974-1983	Bijleveld, W.H.	burgemeester	Houten
1974-1979	Vonhoff, H.J.L.	burgemeester	Utrecht
1976-1981	Blanken, W.	burgemeester	Lopik
1976-1984	Bunjes, P.Th.	burgemeester	Cothen-Langbroek
1978-1987	Miedema, J.P.	burgemeester	Baarn
1979-1985	Bruijn, E.J.L.M. de	wethouder	Amersfoort
1979-1991	Leeuw-Mertens, mevr. A.Th.	burgemeester	Eemnes
1980-1983	Bos, J. van den	gemeentesecretaris	Maarssen
1980-1998	Houtsma, A.C.	burgemeester	Wijk bij Duurstede
1981-1990	Vos-Van Gortel, mevr. M.W.M.	burgemeester	Utrecht
1982-1990	Braakman, A.	gemeentesecretaris	Driebergen-Rijsenburg
1983-1994	Koch, C.	gemeentesecretaris	Nieuwegein
1983-1994	Boogaard, D.M.	burgemeester	Wilnis
1984-1988	Wassenberg-Welp, mevr. D.W.	wethouder	IJsselstein
1984-1994	Halteren, J.A. van	wethouder	Zeist

Bestuursfuncties

periode	bestuurslid	ambt	gemeente
1971-1972	Bosch ridder van		
	Rosenthal, Jhr. L.H.N.F.M.	burgemeester	Rhenen
1972-1975	Troostwijk, M.	burgemeester	Amersfoort
1976-1979	Bijleveld, T.T.M.H.	burgemeester	Breukelen
1979-1987	Miedema, J.P.	burgemeester	Baarn

periode	vice-voorzitter	ambt	gemeente
1971-1976	Bijleveld, T.T.M.H.	burgemeester	Breukelen
1976-1984	Bunjes, P.Th.	burgemeester	Langbroek-Cothen

periode	secretaris	ambt	gemeente
1964-1973	Manen, D. van	gemeentesecretaris	Veenendaal
1974-1976	Bijleveld, W.H.	burgemeester	Houten
1976-1981	Bunjes, P.Th.	burgemeester	Langbroek-Cothen
1981-1983	Bos, J. van den	gemeentesecretaris	Maarssen
1983-1994	Koch, C.	gemeentesecretaris	Nieuwegein

periode	penningmeester	ambt	gemeente
1976-1981	Manen, D. van	gemeentesecretaris	Veenendaal
1981-1984	Bunjes, P.Th.	burgemeester	Langbroek-Cothen
1984-1986	Houtsma, A.C.	burgemeester	Wijk bij Duurstede

AFDELING UTRECHT VNG IV (1985-2009)

Bestuursleden

periode	bestuurslid	ambt	gemeente
1971-1987	Middelweerd, H.A.C.	burgemeester	Montfoort-Willeskop
			Vleuten-De Meern
1978-1987	Miedema, J.P.	burgemeester	Baarn
1979-1985	Bruijn, E.J.L.M. de	wethouder	Amersfoort
1979-1992	Leeuw-Mertens, mevr. A.Th.	burgemeester	Eemnes
1980-1998	Houtsma, A.C.	burgemeester	Wijk bij Duurstede
1981-1990	Vos-Van Gortel, mevr. M.W.M.	burgemeester	Utrecht
1982-1990	Braakman, A.	gemeentesecretaris	Driebergen-Rijsenburg
1983-1994	Koch, C.	gemeentesecretaris	Nieuwegein
1983-1994	Boogaard, D.M.	burgemeester	Wilnis
		burgemeester	De Ronde Venen
1984-1988	Wassenberg-Welp, mevr. D.W.	wethouder	IJsselstein
1984-1994	Halteren, J.A. van	wethouder	Zeist
1987-1993	Verdonk, J.J.	wethouder	Maarssen
1987-1993	Verweij, E.G.C.	wethouder	Amersfoort
1987-1998	Burger, J.H.	burgemeester	Harmelen
1989-1990	Andriessen, mevr. M.H.	wethouder	Utrecht
1989-1991	Jorritsma, J.A.	gemeentesecretaris	Loenen aan de Vecht
1990-1999	Lander-Riemersma, mevr. T.E.	wethouder	Woerden
1990-2000	Mik, G.	wethouder	Utrecht
1991-2005	Olde, L.H.	gemeentesecretaris	Doorn
1992-2005	Groen, L.C.	burgemeester	Bunschoten-Spakenburg
1994-1995	Smit, Y. mevr.	wethouder	Maarssen
1994-1999	Waes, Th.C. van	gemeentesecretaris	Nieuwegein
1994-2002	Fränzel, M.A.	wethouder	Amersfoort
1994-2006	Heijer, W.J.M. van den	wethouder	Zeist
1995-2000	Westra, J.J.F.M.	burgemeester	Vleuten-De Meern
1996-2000	Marijnissen-Euwen, mevr. J.D.	wethouder	Veenendaal
1998-2001	Vet, C.J.G.M. de	burgemeester	Leusden
1998-2002	Jong, J.C. de	burgemeester	Montfoort
1999-2000	Streumer, mevr. A.F.T.	wethouder	Maarssen
2000-2001	Smit, D.M.	gemeentesecretaris	Nieuwegein
2000-2001	Lenstra, H.	wethouder	Houten
2000-2004	Most-de Ridder, mevr. A.A. van der	burgemeester	Abcoude

periode	bestuurslid	ambt	gemeente
2001-2002	Ditmarsch, J. van	wethouder	Wijk bij Duurstede
2001-2004	Bijl, J.G.	burgemeester	Eemnes
2001-2005	Verhulst,L.J.	wethouder	Utrecht
2001-2002	Graaf, A. de	wethouder	Veenendaal
2002-2005	Batenburg, A.	wethouder	Wijk bij Duurstede
2002-2006	Jonkman, P.	wethouder	Amersfoort
2002-heden	Elteren, P.C.M.	gemeentesecretaris	Nieuwegein
2003-2005	Kluit-de Groot, mevr. B.F.A. van der	burgemeester	Woerden
2003-2005	Roodbeen, D.E.P.	wethouder	Veenendaal
2004-2007	Sluijs, J.W. van der	burgemeester	Maarssen
2004-heden	Janssen, J.J.L.M.	burgemeester	Soest, Zeist
2005	Bloemen, H.L.M.	burgemeester	Driebergen-Rijsenburg
2005-2006	Janssen, H.H.	wethouder	Utrecht
2005-heden	Burgman, mevr. M.	burgemeester	De Ronde Venen
2005-heden	Oosterwijk-Keulers, mevr. M.A.J.	gemeentesecretaris	Rhenen
2006-heden	Berkel, mevr. J.L.	griffier	De Bilt
2006-heden	Bosch, H.P.A.M.	wethouder	Utrecht
2006	Daalen, H. van	wethouder	Amersfoort
2006-heden	Foekens, J.	raadslid	Utrechtse Heuvelrug
2006-heden	Luchtenveld, R.	wethouder	Amersfoort
2006-heden	Salverda, A.J.	wethouder	Leusden

Afdelingsbestuur en Secretariaat.
Van links naar rechts: A.J. Salverda, Mevr. J. Foekens, H.P.A.M Bosch, R. Luchtenveld, J.J.L.M. Janssen, H. Overbosch, P.C.M. van Elteren, Mevr. E. Geurtsen-van Schoonhoven, Mevr.J.L.van Berkel, Mevr. M.A.J. Oosterwijk-Keulers. Mevr. M. Burgman niet afgebeeld.

Bestuursfuncties

periode	voorzitter	ambt	gemeente
1979-1987	Miedema, J.P.	burgemeester	Baarn
1987-1998	Houtsma, A.C.	burgemeester	Wijk bij Duurstede
1998-2005	Groen, L.C.	burgemeester	Bunschoten-Spakenburg
2005-2007	Sluijs, J.W. van der	burgemeester	Maarssen
2007-heden	Janssen, J.J.L.M.	burgemeester	Zeist

periode	vice-voorzitter ^a	ambt	gemeente
1984-1987	Houtsma, A.C.	burgemeester	Wijk bij Duurstede
1987-1994	Boogaard, D.M.	burgemeester	Wilnis
1995-2000	Westra, J.J.F.M.	burgemeester	Vleuten-De Meern
2002-2004	Bijl, J.G.	burgemeester	Eemnes
2000-2003	Jong, J.C.	burgemeester	Montfoort
2004-2005	Sluijs, J.W. van der	burgemeester	Maarssen
2005-2007	Janssen, J.J.L.M.	burgemeester	Zeist
2007-heden	Luchtenveld, R.	wethouder	Amersfoort

periode	secretaris	ambt	gemeente
1983-1994	Koch, C.	gemeentesecretaris	Nieuwegein
1994-1999	Waes, Th.C. van	gemeentesecretaris	Nieuwegein
2000-2001	Smit, D.M.	gemeentesecretaris	Nieuwegein
2002-heden	Elteren, P.C.M.	gemeentesecretaris	Nieuwegein

periode	penningmeester	ambt	gemeente
1984-1986	Houtsma, A.C.	burgemeester	Wijk bij Duurstede
1987-1994	Boogaard, D.M.	burgemeester	Wilnis
1995-2000	Westra, J.J.F.M.	burgemeester	Vleuten-De Meern
2000-2002	Jong, J.C. de	burgemeester	Montfoort
2002-heden	Elteren, P.C.M.	gemeentesecretaris	Nieuwegein

Ambtelijk secretariaat

secretariaat

1980-1983	Dapper, A.G. ⁹
1983-1986	Meijers, mevr. A.J.
1983-2006	Koekoek, H.
1985-heden	Geurtsen-van Schoonhoven, mevr. E.
1986	Hartog-Oudenaarden, mevr. B.P. den
2007-heden	Overbosch, H.

financiële administratie

1992-2003	Arts, A.H.	Wijk bij Duurstede
2004-heden	Hensbergen, A.	Nieuwegein

NOTEN

GEHANTEERDE AFKORTINGEN

archiefinstellingen	
AE	Archief Eemland (Amersfoort)
GAN	Gemeentearchief Nieuwegein
GAS	Gemeentearchief Soest
GAZ	Gemeentearchief Zeist
HUA	Het Utrechts Archief
NA	Nationaal Archief ('s-Gravenhage)
NHA	Noord-Hollands Archief (Haarlem)
RHC-Eind	RHC Eindhoven
RHC-RL	RHC Rijnstreek-Lopikerwaard (Woerden)
RHC-VV	Vecht en Venen (Breukelen)
SAKRUH	Streekarchief Kromme-Rijng gebied – Utrechtse Heuvelrug (Wijk bij Duurstede)
archieven	
Archief Amersfoort	Archief Stads- cq gemeentebestuur Amersfoort 1811-1945
Archief Deurne	Archief van de gemeente Deurne 1813-1850
Archief IJsselstein	Archief gemeente IJsselstein 1815-1942
Archief Jutphaas 1814-1929	Archief van de voormalige gemeente Jutphaas 1814-ca. 1929
Archief Jutphaas 1930-1971	Archief van de voormalige gemeente Jutphaas (1830) 1930-1971 (1975)
Archief Kamerik	Archief gemeente Kamerik 1641-1941 (1970)
Archief Montfoort	Archief van de gemeente Montfoort 1814-1937
Archief PUWC	Archief van de Provinciale Utrechtse Welstandscommissie (PUWC) 1929-1992
Archief Randwijck	Archief mr. J.C. graaf van Randwijck 1912-1984
Archief Schoten	Archief gemeente Schoten 1795-1927
Archief Tienhoven	Archief gemeente Tienhoven 1814-1957
Archief VBSU	Archief Vereniging van burgemeesters en secretarissen in de provincie Utrecht (1882-1937)
Archief VNG	Archief van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (1908) 1910-1989 (1990)
Archief VNGNH	Archief van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, afdeling Noord-Holland 1935-1940
Archief UVNG	Archief van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (1912) 1919-2009 (2010)
Archief VBSU	Archief van de Vereniging van Burgemeesters en Secretarissen in de provincie Utrecht (1882-1937)
Archief Vreeswijk 1814-1939	Archief van de voormalige gemeente Vreeswijk 1814-1939

Archief Vreeswijk 1940-1971	Archief van de voormalige gemeente Vreeswijk (1830) 1940-1971 (1998)
Archief Zandvoort	Archief van het Ambachts- en Gemeentebestuur van Zandvoort 1455-1928
Archief Zeist	Archief van de gemeente Zeist 1906-1945
organisaties	
BNA	Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.
NIVS	Bond van Nederlandsche Architecten
PUEM	Nederlands Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw
PUWC	Provinciale Utrechtse Electriciteits-Maatschappij
VKSPN	Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie
VNG	Vereniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten in Nederland
	Vere(e)niging van Nederlands(ch)e Gemeenten
overige	
art.	artikel
a.w.	aangehaald werk
B&W	College van Burgemeester en Wethouders
Ibid.	Ibidem
invnr(s)	inventarisnummer(s)
KB	Koninklijk Besluit
NV	Naamloze Vennootschap
PBU	Provinciaal Blad van Utrecht
PAU	Provinciale Almanak voor Utrecht
RHC	Regionaal Historisch Centrum
sic!	aldus
s.v.	sub voce
WvG	Weekblad voor Gemeentebelangen

PROLOOG (8–10)

¹ In het voorbijgaan aan de Nederlandse Antillen (de benedenwindse eilanden Bonaire, Curaçao, en de bovenwindse eilanden Saba, St. Maarten, St. Eustatius) en Aruba die alle sinds 1995 lid zijn van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De zogeheten BES eilanden (Bonaire, St. Eustatius en Saba) hebben intussen aangegeven een Nederlandse gemeente te willen worden. De eilanden zullen als gevolg van het akkoord inzake de nieuwe staatkundige verhoudingen (15 december 2008) onderdeel worden van Nederland en de status ontvangen van ‘bijzondere gemeente’.

² Tussen 1983 en 2001 was het secretariaat gehuisvest in het gemeentehuis aan de Raadstede 1. In afwachting van een nieuw te bouwen gemeentehuis werd de gemeentelijke organisatie tijdelijk ondergebracht in het kantorencomplex Meander, in de wijk Plettenburg, locatie Martinbaan 2.

³ Vanuit dezelfde culturele en historische optiek als waarmee archiefbescheiden van overheidsorganen blijvend worden bewaard, wordt door archiefinstellingen aan acquisitie van particuliere archieven gedaan. Daarom houdt de Archiefwet (1995) nadrukkelijk rekening met particulieren archieven, die deel uitmaken van het cultureel erfgoed. Kortom, op de zorgdrager van particuliere archieven rust eveneens de plicht deze archieven in goede, geordende en toegankelijke staat te brengen en te bewaren (AW art. 3). De Afdeling Utrecht van de VNG heeft het voornemen haar archief in 2010 te schenken aan Het Utrechts Archief (HUA). Zie: GAN, Archief UVNG, invnr 627

⁴ Voor een gedetailleerde beschrijving van de lotgevallen van het archief en het verloop van de inventarisatie van het afdelingsarchief, zie: J.Ph.S. Lemmink, Inventaris van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (1912) 1919-2009 (2010), inleiding.

⁵ Vgl. M. Heurneman, *Waard om te weten. Leemtelijst geschiedschrijving provincie Utrecht* (Historische reeks Landschap Erfgoed Utrecht I)(Utrecht, 2009) 78-79, waarin weliswaar wordt gewezen op de aanzienlijke leemte op het gebied van negentiende en twintigste-eeuwse gemeentelijke geschiedenis, maar waarin wordt voorbijgegaan aan het belang van particuliere archieven van verenigingen zoals die van de *Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten* of die van verenigingen van bestuurders zoals bijvoorbeeld de *Utrechtsche Provinciale Vereeniging van Burgemeesters en Secretarissen*.

HOOFDSTUK 1 (11–42)

¹ J. Luiten van Zanden, A. van Riel, *Nederland 1780-1914. Staat, Instituties en Economische Ontwikkeling* ([Amsterdam,] 2000), 311, 317.

² P.J. Oud, *Honderd Jaren. Hoofdzaken der Nederlandsche staatkundige geschiedenis 1840-1940* (Assen, 1946') 34. Oud was lid van de Tweede Kamer en minister van Financiën geweest en tussen 1938-1941 en 1945-1952 was hij burgemeester van Rotterdam. Tevens was hij in de periodes 1939-1941 en 1945-1952 voorzitter van de VNG. Hij citeerde een uitspraak uit 1913 van prof. dr. mr. J. Oppenheim (1849-1924), die o.a. lid was geweest van de staatscommissie ter herziening van de Gemeentewet in 1918.

³ M.J.A.V Kocken, *Van stads- en plattelandsbestuur. Proeve van een geschiedenis van ontstaan en ontwikkeling van het nederlandse gemeentebestuur tot en met de Gemeentewet van 1851* (s.l., 1973) i.h.b. 459-555.

⁴ A.A.H. Struycken, *De gemeenten en haar gebied. Eene studie over de vrijwillige en onvrijwillige samenwerking der gemeenten en de verandering van gemeentegrenzen* (Arnhem, 1912) i.h.b. 1-20.

⁵ Toepassing van art. 121 van de Gemeentewet bracht grote administratieve handelingen en een blijvend toezicht van de zijde van Gedeputeerde Staten. Het toonde geen flexibiliteit ten aanzien van een mogelijke uitbreiding en veroorzaakte moeilijkheden bij eventuele beëindiging van de associatie die in juridisch opzicht niet waterdicht was. De naamloze vennootschap en de vereniging waren krachtens het KB van 29 oktober 1855, no. 45 gemakkelijk in oprichting en uitbreiding en liet de belanghebbende vrij in de organisatie ervan. Bovendien werd het hogere gezag ontlopen en gaf het in juridisch opzicht een betrouwbare verenigingsvorm. Het bevreemdde Struycken dan ook niet dat in toenemende mate voor deze laatste juridische vorm werd gekozen.

⁶ Gebaseerd op gegevens uit: A. van der Meer, O. Boonstra, *Repertorium van Nederlandse gemeenten 1812-2006* (Den Haag, 2006), 296-299. Voor de periode 2006-2009 leidde raadpleging van digitale gegevens van het *Centraal Bureau voor Statistiek* (www.cbs.nl) niet tot resultaat.

⁷ Deze omineuze kwalificatie in het redactioneel voorwoord kwam uit de pen van A. de Roos, wethouder van onderwijs in Amsterdam, in: *40 jaren vereniging van Nederlandse Gemeenten 1912-1952*, 219, 229.

⁸ P.J. Oud, J. Bosmans, *Staatkundige vormgeving in Nederland 1840-1940, de tijd na 1940* (2 dln; Assen 1997") I, 203.

⁹ In 1820 telde Nederland het maximaal aantal van 1.249 gemeenten; in 2009 was dat aantal inmiddels gedaald tot onder 500.

¹⁰ Cijfermateriaal ontleend aan: C.H.F. Polak, ‘De Nederlandse gemeenten’, in: *De Nederlandse Gemeente. Wekelijks orgaan van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten* 16(1962) 29 (20 juli), 382-393.

¹¹*Gedenkboek uitgegeven door de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten ter gelegenheid van haar vijf en twintig-jarig bestaan op 28 februari 1937. 1912-1937* (’s-Gravenhage, 1937) 13-61. De statuten en het huishoudelijk reglement van de VNG te ’s-Gravenhage werden goedgekeurd bij KB 25 oktober 1912, no. 35 en vervolgens gepubliceerd in het *Staatsblad* van 28 november 1912, no. 279.

² De afvaardigingen uit Winschoten en Heerlen moesten vanwege de lange reistijden uiteindelijk verstek laten gaan maar deze gemeenten werden wel lid van de VNG.

¹³ De *Onderlinge Risicovereniging van Nederlandse Gemeenten* heeft bestaan tussen 1906 en 1971.

¹⁴ NA, Archief VNG, invnr 7205. De typering is van de toenmalige burgemeester van Haarlemmerliede c.a., A.B. Michielsen, 6 mei 1914.

¹⁵ E.L. Berg, D. Hillenius, *De VNG in de jaren zeventig. Portret van een belangenorganisatie* (’s-Gravenhage, 1979) 7.

¹⁶ Het bedrag van een halve cent in 1919 zou omgerekend naar het jaar 2008 een bedrag van € 0,27 per inwoner hebben betekend. Voor de omrekening is gebruik gemaakt van de digitale calculator van het *Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis* (Amsterdam) (http://www.iisg.nl/hpw/calculate.php).

¹⁷ Berg, Hillenius, *VNG in de jaren zeventig*, 10.

¹⁸ NA, Archief VNG, invnr 8435 krantenknipsel over de VNG, verschenen in *Het Vaderland*, 4 juni 1930. Het artikel verscheen naar aanleiding van de officiële opening van het pand aan de Paleisstraat no. 1 op 4 juni 1930.

¹⁹ *Gedenkboek 1937*, 19.

²⁰ *Gedenkboek 1937*, 22; Vanaf 1921 nam het Rijk deel in de Bank voor Nederlandse Gemeenten.

²¹ *Gedenkboek 1937*, 20.

²² De opgave van de (inwoner)aantallen is vastgesteld op de stand van 1 januari van elk jaar. Voor een uitgebreidere opgave over de periode 1912-1950, zie: Bijlage 1.

²³ PBU 1912, no. 57, bevolkingsopgave: stand 31 december 1911.

²⁴ PBU 1913, no. 43, bevolkingsopgave: stand 31 december 1912.

²⁵ PBU 1914, no. 48, bevolkingsopgave: stand 31 december 1913; gezamenlijk inwoneraantal van Amersfoort (24.451) en Zeist (14.365).

²⁶ PBU 1915, no. 39, bevolkingsopgave: stand 31 januari 1914; gezamenlijk inwoneraantal van Amersfoort (25.321) en Zeist (14.811).

²⁷ Pas vanaf het VNG, *Verslag over het verenigingsjaar* 1916 werden inwoneraantallen per provincie uitgesplitst.

²⁸ PBU 1913, no. 43, bevolkingsopgave: stand 1 januari 1913.

²⁹ AE, Archief Amersfoort, notulen gemeenteraad 31 mei 1911. Tijdens de raadsvergadering van 31 mei 1911 werd besloten medewerking te verlenen aan de oprichting van de VNG onder voorwaarde dat de contributie niet hoger zou uitvallen dan een ½ cent per inwoner. Voorts werd een lid van het Dagelijks Bestuur gemachtigd Amersfoort te vertegenwoordigen en eventueel wijzigingsvoorstellen voor de statuten in te brengen tijdens de oprichtingsvergadering van de VNG op 12 februari 1912.

³⁰ NA, Archief VNG, invnr 7234, correspondentie met gemeenten, s.v. Zeist. Het college van B&W van Zeist had al eerder een poging gedaan maar vanwege onduidelijkheid rond de hoogte van de contributie was het voorstel met geringe meerderheid verworpen. Op 30 juli 1914 besloot de gemeenteraad alsnog toe te treden.

³¹ Nadat in 1911 het voorstel voor toetreding door het college van B&W was verworpen, werd opnieuw op voordracht van het college (19 oktober 1915), het voorstel alsnog door de Utrechtse gemeenteraad met 22 stemmen voor en 4 tegen aangenomen. Geraadpleegd is het gedrukte stenografisch verslag van de voortgezette vergadering van vrijdag 5 november 1915 (volnummer 106), 1267-1271, in: NA, Archief VNG, invnr 7231, correspondentie met gemeenten, s.v. Utrecht. Eind 1915 had Utrecht 130.010 inwoners, in: PBU 1916, no. 42, bevolkingsopgave: stand 31 december 1916.

³² VNG, *Verslag over het verenigingsjaar* 1916, 16.

³³ *Gedenkboek* 1937, 15.

³⁴ *Gedenkboek* 1937, 24. De wijzingen werden goedgekeurd bij KB 30 juli 1915 no. 36 en KB 31 juli 1916, no. 10.

³⁵ NA, Archief VNG, invnr 7205, gedrukte circulaire, d.d. Delft, 29 juli 1914.

³⁶ Het archief van de VNG in het Nationaal Archief, waarin ook het archief van de Vereniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten werd opgenomen, bevat geen exemplaren van haar jaarverslagen; het geraadpleegde *Jaarverslag over het verenigingsjaar 1915 van de VKSPN* bevindt zich verspreid in den lande o.a. in: RHC-Eind, Archief Deurne, invnr 40/123. en in het RHC-RL, Archief IJsselstein, invnr 1189.

³⁷ NA, Archief VNG, invnr 7205, gedrukte circulaire, d.d. Delft 7 december 1914. De ontwerp-statuten spreken nog van 8 augustus 1914 als datum van oprichting. De uiteindelijk vastgestelde statuten spreken van 22 december 1914 als datum van oprichting. Die werden goedgekeurd bij KB 3 mei 1915, no. 28 en verschenen in: *Staatscourant* 25 juni 1915, no. 145, no. 616. Het eerste bestuur werd gevormd door voorzitter J.N. Elenbaas, lid van Gedeputeerde Staten van Zeeland, secretaris-penningmeester H.Th. Klein, secretaris-ontvanger van Vrijenban, D. Kooijman, burgemeester van Wormer, G. de Vries, burgemeester-secretaris van Oldenhove, H.A. Aafs, burgemeester-secretaris van Vries, A.H. Gijzels, burgemeester van Sittard en A.B. Michielsen burgemeester van Haarlemmerliede c.a.. Het *Jaarverslag over het verenigingsjaar 1915 van de VKSPN* spreekt overigens abusievelijk van 22 december 1915 (sic!) als oprichtingsdatum.

³⁸ Aldus gesteld in een circulaire van 11 februari 1915; gehanteerd zijn de algemene circulaires in: RHC-RL, Archief Montfoort, invnr 336.

³⁹ PBU 1915, no. 39; bevolkingsopgave: stand 1 januari 1915.

⁴⁰ NA, Archief VNG, invnr 8441, oprichtingsvergadering, 22 december 1914.

⁴¹ *Jaarverslag over het verenigingsjaar 1915 van de VKSPN*, 7.

⁴² RHC-RL, Archief IJsselstein, invnrs 1189-1192. Op 1 juli 1914 bericht B&W de gemeenteraad voor te stellen lid te worden van de VKSPN.

⁴³ NA, Archief VNG, invnr 7205, diverse lijsten. Het *Jaarverslag over het verenigingsjaar 1915 van de VKSPN*, 16 spreekt van slechts zeven aangesloten Utrechtse gemeenten; vermelding van de gemeente Jaarsveld ontbrak, terwijl van haar lidmaatschap wel bewijs werd aangetroffen in het VNG-archief. Dat bevat naast briefwisseling met de landelijke VNG ook (verdwaalde) correspondentie gevoerd door de Vereniging van kleine stedelijke en plattelandsgemeenten met afzonderlijke gemeenten, in: NA, Archief VNG, respectievelijk invnrs 7225, 7226, 7232, 7234 , s.v. Jaarsveld, s.v. Lopik, s.v. Vleuten-De Meern, s.v. IJsselstein.

⁴⁴ NA, Archief VNG, invnr 7205, 6 mei 1914.

⁴⁵ NA, Archief VNG, invnr 7240, 4 mei 1914.

⁴⁶ NA, Archief VNG, invnr 7205, 8 mei 1914.

⁴⁷ NA, Archief VNG, invnr 7205, 4 juni 1914.

⁴⁸ NA, Archief VNG, invnr 7205, gedrukte circulaire d.d. Delft 22 juni 1914.

⁴⁹ *Gedenkboek* 1937, 24.

⁵⁰ NA, Archief VNG, invnr 7240, 27 januari 1915.

⁵¹ *Gedenkboek* 1937, 25.

⁵² NA, Archief VNG, invnr 8441, notulen bestuursvergadering 17 juli 1915.

⁵³ Erkend bij KB van 22 mei 1883, no. 60, hiervan werd geen exemplaar aangetroffen in het archief van de vereniging; opnieuw aangegaan 14 december 1933 eindigend 13 december 1962. Het Archief GAS, Archief VBSU bevat enkel notulen van vergaderingen over de onderhavige periode. (Gedrukte) brieven, circulaires ed. werden enkel aangetroffen in de archieven van de aangeschreven gemeenten.

⁵⁴ GAS, Archief VBSU, invnr 1314, notulen vergadering 9 juli 1914.

⁵⁵ Deze suggestie was hem aan de hand gedaan door J. Simons, in: NA, Archief VNG, invnr 7240, Simons aan Michielsen, 5 mei 1914.

⁵⁶ GAS, Archief VBSU, invnr 1314, notulen vergadering 9 juli 1914.

⁵⁷ GAS, Archief VBSU, invnr 1314, notulen vergadering 13 januari 1916; de VNG-circulaire dateert van 18 december 1915.

⁵⁸ Van Randwijck werd op 9 april 1914 lid en was vanaf 14 januari 1915 bestuurslid.

⁵⁹ GAS, Archief VBSU, invnr 1310, notulen 8 april 1920.

⁶⁰ AE, Archief Randwijck, invnrs 2, 5.

⁶¹ NA, Archief VNG, invnr 7240, 14 juni 1914.

⁶² M.H. Eggink was tot bestuurslid verkozen op 9 april 1914. Hij werd tot secretaris benoemd op 14 januari 1915.

⁶³ Hij was lid geworden op 10 oktober 1907, trad af als voorzitter op 8 april 1920, en nam afscheid als lid op 13 april 1922. Nadat hem per 1 maart 1922 als burgemeester eervol ontslag was verleend, werd hij op 23 november van dat jaar tot erelid van de vereniging benoemd. Zie ook: M.H. Eggink, ‘In Memoriam S.I. Cambier van Nooten’. in: PAU (1931) 6, 141-142.

⁶⁴ GAN, Archief Jutphaas 1814-1929, invnr 2325, circulaire d.d. februari 1916.

⁶⁵ RHC-RL, Archief IJsselstein, invnr 1189, gedrukte missive no. 28 met missive no. 26 als bijlage, Utrecht januari 1916.

⁶⁶ NA, Archief VNG, invnr 7240. Respectievelijk De Bilt op 22 februari, gevolgd door Amersfoort op 25 februari,

Utrecht op 28 februari en Schoonhoven op 29 februari 1916.

⁶⁷ GAS, Archief VBSU, invnr 1310, notulen 20 april 1920. Zie ook: F. Vogelzang, ‘Jules Graaf van Randwijck (1871-1962)’, in: *Utrechtse biografieën Levensbeschrijvingen van bekende en onbekende Eemlanders* (Utrecht, 1998) 1, 165-170. Van Randwijck heeft nadien zijn actieve rol nog eens expliciet gememoreerd in: J.C. graaf van Randwijck, ‘Herinneringen aan de vereniging in de jaren 1914-1924’, in: *40 jaren vereniging van Nederlandse Gemeenten 1912-1952*, 226-229.

⁶⁸ Tussen 2 juli 1900 en april 1902 was zijn ambtelijk leven aangevangen als commies-chef algemene zaken ter secretarie van de gemeente Leeuwarden. In het voorjaar van 1902 verruilde hij de Friese hoofdstad voor zijn geboortestad Den Haag waar hij in dezelfde functie aantrad. Tot burgemeester van Amersfoort werd hij benoemd bij KB 1 augustus 1912. Tijdens de raadsvergadering van 29 augustus 1912 werd hij geïnstalleerd.

⁶⁹ In de zomer van 1945 werd door hem nog een vergadering voorgezeten, in: AE, Archief Randwijck, invnr 5.

⁷⁰ Reeds op 12 mei had het bestuur van de vereniging van kleine gemeenten tot samensmelting met de VNG besloten. NA, Archief VNG, invnr 8441, notulen bestuursvergadering 12 mei 1916; buitengewone algemene vergadering 3 juni 1916. Het archief van deze vereniging werd overgedragen aan de VNG. Zie de inventaris van het archief van de VNG, invnrs 7205, 8441.

⁷¹ NA, Archief VNG, invnr 8441, notulen buitengewone algemene vergadering Utrecht 3 juni 1916.

⁷² NA, Archief VNG, invnr 7240. De telegram was verzonden door de secretaris van de opgeheven vereniging, H.Th. Klein.

⁷³ RHC-RL, Archief IJsselstein, invnr 1189, VNG, ‘s-Gravenhage 11 september 1916; besloten tijdens de algemene vergadering van de VNG op 22 september 1916 in het Stedelijk Museum te Amsterdam.

⁷⁴ NA, Archief VNG, invnr 7534; VNG, *Verslag over het vereenigingsjaar* 1916, 4; *Gedenkboek* 1937, 59-61.

⁷⁵ In 1921 werd deze gemeente samengevoegd met de gemeente Hof van Delft bij de gemeente Delft.

⁷⁶ *Gedenkboek* 1937, 27.

⁷⁷ NHA, Archief Schoten, invnr 198, VNG-circulaire, ’s-Gravenhage 29 oktober 1917. De circulaire bevatte een bijlage met een opgave van alle leden uitgesplitst per provincie.

⁷⁸ NA, Archief VNG, invnr 8441, notulen bestuursvergadering 6 november 1915.

⁷⁹ NA, Archief VNG, invnr 7240, 4 mei 1914.

⁸⁰ VNG, *Verslag over het Vereenigingsjaar* 1918, 5; Een motie met betrekking tot de positie van provinciale afdelingen werd door Piccardt c.s. ingediend tijdens de algemene vergadering op 23 mei 1917. Het bestuur bracht vervolgens een preadvies uit, waarna door de groep Piccardt een nieuwe motie werd ingediend, met het verzoek een commissoriaal onderzoek in te stellen. Het rapport van die commissie zou pas worden besproken tijdens de algemene vergadering van 27 juni 1918. Het bestuur stemde slechts ten dele in met de voorstellen, onder meer op het punt van periodiek overleg tussen Directie en provinciale afdelingen.

⁸¹ VNG, *Verslag over het Vereenigingsjaar* 1917, 3, 5.

⁸² NA, Archief VNG, invnr 8437, krantenknipsel uit *De Standaard* (Amsterdam), 14 juli 1920. Talsma aan redactie, Woerden 7 juli 1920.

⁸³ Volgens de hedendaagse spelling en de nu geldende officiële benaming. De plaats van oprichting was steeds de provinciehoofdstad. Enkel in het geval van de afdelingen Noord-Holland en Limburg was dat niet zo. Die afdelingen werden opgericht in respectievelijk Amsterdam en Sittard. Niet alle afdelingen hebben koninklijke goedkeuring aangevraagd, enkel Noord-Holland, Overijssel, Utrecht en Noord-Brabant, in: NA,

Archief VNG, invnr 8446, overzicht.

⁸⁴ KB 3 december 1917, *Staatsblad*, no. 35.

⁸⁵ Zie Hoofdstuk II, par. 4.

⁸⁶ KB 28 januari 1922, *Staatsblad*, no. 82.

⁸⁷ *Gedenkboek* 1937, 27, 33; VNG, *Verslag over het jaar* 1917, 3, 5; VNG, *Verslag over het jaar* 1918, 7; S. de Haan, ‘inleiding’, in: Inventaris van het Archief van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, afdeling Friesland (Leeuwarden, 1981) par. 1.1.4.

⁸⁸ NHA, Archief Zandvoort, invnr 804.

⁸⁹ NHA, Archief VNGNH. Het archief bevat slechts 49 beschreven invnrs. In dit onvolledige archief werd geen exemplaar van het reglement van de afdeling aangetroffen. Het VNG, *Verslag over het jaar* 1917, 5 spreekt overigens van een eerste bijeenkomst (in 1917) tijdens welke de verhoging van stroomtarieven ter sprake werd gebracht. ⁹⁰ Dit kon worden vastgesteld door vergelijking van met name de art. 12 en 23 van beide reglementen, waarin sprake was van bepalingen waaraan een datum van inwerkingtreding was verbonden. Zie ook Hoofdstuk II, par. 4, met betrekking tot de opmerkingen over het auteurschap van de reglementen.

⁹¹ Ter voorbereiding van de oprichting van de VNG, afdeling Overijssel berichtte de VNG buiten het reglement, geen bescheiden te bezitten die betrekking hadden op de oprichting van de Noord-Hollandse afdeling, in: NA, Archief VNG, invnr 7535, VNG aan H.F.M.E. graaf van Limburg Stirum (burgemeester van Hellendoorn), ’s-Gravenhage 26 maart 1917. Het reglement bevindt zich echter niet in het voor de handliggende dossier in het archief van de VNG; NA, Archief VNG, invnr 7534 (Afdeling Noord-Holland vergaderingen (1916-1936)). Men kan zich afvragen waarom niet de Friese statuten werden aangeleverd.

⁹² VNG, *Verslag over het Vereenigingsjaar* 1918, 7.

HOOFDSTUK 2 (43–88)

¹ J. Bosmans, ‘Het maatschappelijk-politieke leven in Nederland 1918-1940’, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* (15 dln; Haarlem 1977-1983) XIV, 204-205.

² PBU 1918, no. 50, 1941 no. 39.

³ Een extra-parlementair kabinet is samengesteld uit leden die geen deel uitmaken van het parlement. Het beleid van het kabinet Cort van der Linden (1913-1918) was algemeen-vrijzinnig van karakter.

⁴ Het nadeel dat gemeenten konden oplopen als gevolg van een verschil tussen in- en verkoopprijs van levensmiddelen en huishoudelijke artikelen werd voor 90% vergoed door de rijksoverheid, mits men zich hield aan de vastgestelde prijzen.

⁵ Bij deze verkiezingen werd volgens het passief kiesrecht één sociaal-democrate verkozen. In augustus 1919 werd het algemeen (passief én actief) vrouwenkiesrecht bij wet vastgelegd. Tijdens de eerstvolgende Tweede-Kamerverkiezingen (1922) werden 7 vrouwelijke kamerleden gekozen. In 1967 zou de kiesgerechtigde leeftijd worden verlaagd van 23 naar 21 jaar en vervolgens naar 18 jaar in 1972.

⁶ J. Bosmans, ‘maatschappelijk-politieke leven’, 200.

⁷ In 1952 constateerde P.J. Oud nog dat het openbaarheidsbeginsel voor de raadsvergaderingen niet in de Grondwet was verankerd, maar dat de Gemeentewet het beginsel van openbaarheid wel had aanvaard, ja zelfs expliciet aangaf in welke gevallen geheime beraadslagingen *niet* zijn toegestaan, in: P.J. Oud, ‘De Gemeentewet en

de gemeentelijke zelfstandigheid’, in: *Gedenkboek ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Gemeentewet uitgegeven door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten* (’s-Gravenhage, 1951) 10.

⁸ H. Buiten, F. Vogelzang, ‘Gemeentepolitiek en provinciaal bestuur’, in: *Geschiedenis van de provincie Utrecht* (3 dln.; Utrecht, 1997) III, 36.

⁹ AE, Archief Randwijck, invnr 2.

¹⁰ AE, Archief Randwijck, invnr 2.

¹¹ P.M. Renou, A.H.A. Lutters, *De verander(en)de gemeentesecretaris* (uitgave van de Vereniging van gemeentesecretarissen VGS) (Ooststellingerwerf/Maastricht, 1993), 9.

¹² In 1880 was de *Nederlandsche Vereeniging voor Gemeentebelangen* opgericht ter behartiging van de algemene belangen van gemeenten. Een van haar belangrijkste werkzaamheden was geweest het sinds 1884 afnemen van examens van aspirant-gemeentesecretarissen en ambtenaren ter secretarie. In 1899 verscheen na een door de vereniging uitgeschreven prijsvraag, de publicatie J.N Elenbaas, *Handboek voor de beoefening van het Nederlandsche administratieve recht,voornamelijk ten dienste van zelfonderricht voor adspirant-burgemeesters, secretarissen en ambtenaren ter secretarie* (Uitgegeven vanwege de *Nederlandsche Vereeniging voor Gemeentebelangen*; Middelburg/Alphen aan den Rijn, 1899).

¹³ J.C. graaf van Randwijck, ‘Schets van zijn bestuurlijke loopbaan 1912-1940’ ms. Een fotokopie van de getypte versie van het egodocument dat op hoge leeftijd werd samengesteld en het originele handgeschreven manuscript, bevinden zich in: AE, Archief Randwijck, invnr 2.

¹⁴ Gebaseerd op gegevens uit: Van der Meer, Boonstra, *Repertorium*, 18. Voor de jaren 2007-2009 aangevuld met gegevens betreffende indelingen verkregen via *www.cbs.nl*, s.v. gemeentelijke indeling op 1 januari.

¹⁵ GAN, Archief UVNG, invnr 287; GAN, Archief Jutphaas 1814-1929, invnr 2325. Ook in: GAZ, Archief Zeist, invnr 732.

¹⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 282, jaarverslag 1919, invnr 9. De gemeente Loenen was weliswaar vertegenwoordigd tijdens de oprichtingsvergadering, maar de gemeenteraad zou pas op 26 juni 1919 besluiten lid te worden van de Afdeling Utrecht. Voor de vaststelling van het exacte aantal gemeenten als oprichters van het eerste uur, zie: p. 70.

¹⁷ GAN, Archief UVNG, invnr 10, notulen afdelingsvergadering 1 februari 1919.

¹⁸ NA, Archief VNG, invnr 7536, Eggink aan Directie VNG, 28 december 1918.

¹⁹ De Fries Talsma bleef op de hoogte van hetgeen zich in de noordelijke provincie afspeelde. Zo bleek hij (nog) in 1925 geabonneerd te zijn op de *Leeuwarder Courant*, in: GAN, Archief UVNG, invnr 715.

²⁰ NA, Archief VNG, invnr 7536. Een eerste verzoek was reeds ingediend op 28 april. Pas op 4 oktober deelde de VNG mee dat het reglement tijdens de bestuursvergadering op 1 oktober was goedgekeurd. Het werd in getypte vorm geretourneerd, in afwachting van een exemplaar in druk. Op 17 maart 1920 werd het reglement met wijzigingen toegezonden aan het bestuur van de VNG dat op zijn beurt deze op 31 mei goedkeurde.

²¹ GAN, Archief UVNG, invnr 288.

²² GAN, Archief UVNG, invnr 368; invnr 905 bevat het *Concept-reglement der afdeeling Friesland van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten* (Dokkum, [s.d.]); zie ook: Hoofdstuk I, par. 8, *Excursus*.

²³ GAN, Archief UVNG, invnr. 368, Goes 15 december 1928.

²⁴ Zie noot 20.

²⁵ In tegenstelling tot het Utrechtse art. 7 bevatte het Friese art. 6 een mededeling inzake het entreegeld. Dat werd

berekend voor Friese leden die zich vanaf 1 januari 1917 zouden opgeven; f.2,- voor elke duizend inwoners, terwijl een deel van 1.000 inwoners werd aangezien voor een vol duizendtal. In beide statuten verwezen naar art. 4, lid 2 van de landelijke vereniging. Daarin was immers de bepaling gedefinieerd omtrent de exacte vaststelling van het aantal inwoners van een gemeente.

²⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 287. ’s-Gravenhage 21 juni 1919. Voorts werd een aanpassing van art. 3 lid e en f verlangd inzake de vervanging van de gehanteerde terminologie.

²⁷ De term is ontleend aan: D. Hillenius, ‘75 Jaar Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Van seigneuriale periode naar de coöperatieve’, in: Overdruk uit het *Jaarboek Die Haghe* (1987), 27. Voor een algemeen overzicht van bestuursleden over de periode 1919-heden zie: Bijlage 6.

²⁸ GAN, Archief UVNG, invnr 282, jaarverslag 1919, invnr 300, Eggink aan Talsma, Maarssen, 18 januari 1919.

²⁹ GAN, Archief UVNG, invnr 9.

³⁰ GAN, Archief UVNG, invnr 10.

³¹ Deze uitspraak van Elsen werd in 1952 postuum aangehaald door de burgemeester van Gorinchem, L.R.J. ridder van Rappard, in: ‘De vereniging en het politievraagstuk’, in: *40 jaren vereniging van Nederlandse Gemeenten 1912-1952*, 241.

³² RHC-RL, Archief Monfoort, invnr 45. Notulen vergadering B&W 1917-1923, 22 december 1919.

³³ GAN, Archief UVNG, invnr 30, Elsen aan Talsma (sic!), Harmelen 27 februari 1920.

³⁴ GAN, Archief UVNG, invnr 287, Elsen aan VNG Utrecht, Harmelen, 22 januari 1922; invnr 30, Elsen aan Talsma (sic!), Harmelen 27 februari 1920.

³⁵ GAN, Archief UVNG, invnr 30, Fernhout aan Elsen, Mijdrecht 29 mei 1919. Als burgemeester van Kampen maakte hij deel uit van de VNG, afdeling Overijssel. Op 1 januari 1933 werd Fernhout burgemeester van Middelburg en trad hij op als voorzitter van de VNG, afdeling Zeeland. Tenslotte stond hij in 1938 genoteerd als burgemeester van Bussum en werd hij voorzitter van de VNG, afdeling Noord-Holland.

³⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 30, Fernhout aan Elsen, Mijdrecht, 29 mei 1919.

³⁷ GAN, Archief UVNG, invnr 30, Elsen aan Talsma (sic!), Harmelen 27 februari 1920.

³⁸ Vogelzang, ‘Jules Graaf van Randwijck’, 166.

³⁹ *Amersfoortsch Dagblad “De Eemlander”*, 30 april 1923.

⁴⁰ Tijdens de bestuursvergadering van 28 april 1923 maakte Veenstra bekend vanwege verandering van werkkring niet als voorzitter aan te kunnen blijven. De jaarvergadering van 25 mei 1923 zat hij voor als demissionair voorzitter. Aan het slot werd officieel afscheid genomen. Op 1 juni en 2 juli zat hij nog gewone vergaderingen voor, waar na hem per 1 augustus 1923 eervol ontslag van de vereniging werd verleend in een dankbrief (16 augustus 1923), in: GAN, Archief UVNG, invnr 10.

⁴¹ GAN, Archief UVNG, invnr 30, Vels Heins aan het bestuur, Amersfoort 2 augustus 1923.

⁴² AE, Archief Randwijck, invnr 2, Memoires [getypte versie]. Van Randwijck verwees naar de van mei 1942 tot april 1944 in gijzelaarskamp te Sint-Michielsgestel geïnterneerde astrofysicus M.G.J. Minnaert (1893-1970).

⁴³ Toestemming om tussen maart 1917 en 1 januari 1920 te Woerden te kunnen wonen, verkreeg hij bij KB van 20 maart 1917. in: RHC-RL, Archief Kamerik, invnr 244. Deze ontheffing moest meerdere malen worden herhaald na zijn herbenoemingen, aangezien plannen voor een ambtswoning pas in 1935 zouden worden uitgewerkt. Woerden behoorde tussen 1814 en 1989 tot de provincie Zuid-Holland.

⁴⁴ VNG, *Verslag over het vereenigingsjaar* 1923, 154. GAN, Archief UVNG, invnr 618, circulaire 24 juli 1923; Talsma aan

Kaan, Woerden 18 januari 1924: Kaan aan Talsma, Amersfoort 17, 21 januari 1925.

⁴⁵ GAN, Archief UVNG, invnr 590, Talsma aan Veenstra, Woerden 21 januari 1924.

⁴⁶ Geleedst was reeds lid van het bestuur sinds zijn verkiezing tijdens de jaarvergadering van 12 oktober 1925.

Besluit tijdens de jaarvergadering van de Afdeling Utrecht van de VNG, te Utrecht op 27 december 1934.

⁴⁷ GAN, Archief Vreeswijk 1814-1939, invnr 2663, s.v. Geleedst. Benoeming bij KB van 1 februari 1938.

⁴⁸ GAN, Archief Jutphaas 1930-1971, invnr 536.

⁴⁹ J. van der Heijden, ‘Piet Helbert Damsté (1902-1985) Bilts gemeentesecretaris en historicus’, in: H.L.Ph.

Leeuwenberg e.a., *Utrechtse biografieën. De Utrechtse Heuvelrug-Noord* (Utrecht, 2004) 75-80.

⁵⁰ D. Hillenius, ’seigneuriale periode’, 27.

⁵¹ Volgens mededelingen (1918) in het maandblad *De Gemeente*, in: D. Hillenius, ’seigneuriale periode’, 27.

⁵² Het ging hier om mr. M.H. de Boer die als opvolger van de afgetreden wethouder J.J. de Waal Malefijt (1879-1959) in de periode 1927-1935 weliswaar als wethouder van Utrecht zitting had in het afdelingsbestuur, maar vervolgens tussen 1935 en 1939 in de hoedanigheid van lid van de Utrechtse gemeenteraad deel uitmaakte van het bestuur, in: GAN, Archief UVNG, invnr 30, Utrecht 17 september 1935. De Waal Malefijt was o.a. lid van de Bond van Anti-Revolutionaire Burgemeesters, Secretarissen en Gemeenteraadsleden in Nederland (1908). Voor De Waal Malefijt, zie ook: J.F.Seijlhouwer, ‘Inventaris van het archief van J.J. de Waal Malefijt (1912-1957)(Uitgegeven vanwege het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden)’ collectienr 85; Amsterdam, 1985).

⁵³ A.R. Veenstra, ‘Regeling van de kapitaalvernietiging door den woningbouw’, in: WvG 1 (1922), no. 21 (27 januari) 165-168; J.J. Talsma, ‘Art. 13 Lager-onderwijswet 1920’, in: WvG 1 (1922), no. 41 (13 oktober) 325-328; idem, ‘Art. 101 Lager-onderwijswet 1920’, in: WvG 1 (1922), no. 49 (8 december) 389-393.

⁵⁴ Een voorbeeld van deze laatste categorie was burgemeester J.J.P.C. van Kuijk, tot 1925 burgemeester van Vreeswijk, nadien van Veenendaal, de gemeente die pas in 1926 lid zou worden van de Afdeling Utrecht van de VNG.

⁵⁵ J. Mondria, ‘In Memoriam Hendrikus Johannes Kronenburg’, in: PAU (1929) 4, 139-140.

⁵⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 282, jaarverslag 1928, jaarverslag 1939.

⁵⁷ AE, Archief Randwijck, invnr 2.

⁵⁸ Bijvoorbeeld in: GAZ, Archief Zeist, invnr 732, Utrecht 19 april 1919. Zie ook: GAN, Archief UVNG, invnr 287, kopie waarop vermeld: aan “niet-toegetreden” leden.

⁵⁹ De vóór 19 april 1919 toegetreden gemeenten zijn gemarkeerd met een asterisk*. De vijf overige gemeenten sloten zich nog in 1919 aan.

⁶⁰ In 1937 zouden Gedeputeerde Staten van Utrecht besluiten voortaan deze schrijfwijze te hanteren en daarmee de gemeente De Bilt te volgen. Tot 1937 hadden hogere overheden altijd gesproken van De Bildt, in: Van der Meer, Boonstra, *Repertorium*, 43, 65.

⁶¹ GAN, Archief UVNG, invnr 287, B&W aan het bestuur van de VBSU, Jutphaas 30 januari 1919. Ofschoon er werd gesproken van een besluit van het bestuur werd daarvan geen bewijs aangetroffen in de notulen van B&W noch in die van de gemeenteraad van Jutphaas; GAN, Archief Jutphaas 1814 –1929, invnrs 2022, 2008.

⁶² GAN, Archief UVNG, invnr 287, B&W Loosdrecht aan voorlopig bestuur, Loosdrecht 28 mei 1919,; lidmaatschap met ingang van 1 juli 1919.

⁶³ GAN, Archief UVNG, invnr 287. Soest aan VBSU, Soest 11 september 1918, 2 januari 1919. De gemeenteraad van

Soest had op 11 september 1918 aangekondigd lid te worden van de landelijke VNG met ingang van 1 januari 1919.

Die datum gold eveneens voor de toetreding tot de Afdeling Utrecht van de VNG aldus het raadsbesluit van 25 januari 1919.

⁶⁴ GAN, Archief UVNG, invnr 287, Circulaire voorlopig bestuur aan de Utrechtse gemeenten, Utrecht april 1919.

⁶⁵ GAN, Archief UVNG, invnr 287, VNG aan Talsma, ’s-Gravenhage 20 februari 1920.

⁶⁶ De ongedateerde opgave moet zijn opgemaakt ter voorbereiding van de circulaire van 19 april 1919, aangezien daarin wordt gesteld dat reeds 20 gemeenten hadden toegezegd lid te zullen worden. De lijst wordt bevestigd door het aan de landelijke vereniging en de gemeente Zeist opgegeven aantal van 20 leden, in: NA, Archief VNG, invnr 7536, Talsma aan de Directie VNG, 17 mei 1919 en GAN, Archief UVNG, invnr 287, Talsma aan B&W van Zeist, Kamerik, 19 mei 1919; GAN, Archief UVNG, invnr 287, B&W Tienhoven aan voorlopig bestuur, Tienhoven 7 augustus 1918; RHC-VV, Archief Tienhoven 1814-1957, invnr 145, notulen gemeenteraad 22 juni 1918. De raad achtte het lidmaatschap van een weinig belang voor de gemeente, die reeds vanaf juni 1916 van de landelijke VNG lid was, en verbond het lidmaatschap aan het voordeel dat het voor de gemeente zou moeten opleveren.

⁶⁷ De exacte vergelijking wordt bemoeilijkt aangezien de opgave van de landelijke vereniging in de jaarverslagen van de VNG in mei geschiedde, terwijl die van de afdeling in diezelfde jaarverslagen de stand op 31 december van het jaar ervoor weergeeft. Op 20 april werd een aantal van 26 gemeenten genoemd, in: GAN, Archief UVNG, invnr 617. Voorts wezen de notulen van het afdelingsbestuur uit dat in de periode 1 januari-1 mei 1920 de gemeenten Baarn, Nigtevecht, Schalkwijk en Vreeland zich hadden aangemeld. Hierdoor kwam het aantal leden van de Afdeling Utrecht op 1 mei 1920 uit op 35. In werkelijkheid was dat getal te hoog ingeschat, aangezien de gemeenteraad van Baarn pas op 7 februari 1921 zou besluiten lid te worden. Zie hierover eveneens noot 69.

⁶⁸ GAN, Archief UVNG, invnr 282, jaarverslag 1920.

⁶⁹ Cothen informeerde op 19 juni 1923 naar de contributie behorende bij het lidmaatschap maar besloot naar aanleiding van de verkregen informatie van het lidmaatschap af te zien, in: GAN, Archief UVNG, invnr 287, Baarn 30 mei 1919; Cothen 19 juni, 2 juli en 14 augustus 1923.

⁷⁰ GAZ, Archief Zeist, Besluit B&W 10 juli 1914, Raadsbesluit 30 juli 1914.

⁷¹ Pas vanaf het *Gemeentelijk Jaarboek voor 1938 waarin opgenomen het Verslag van de werkzaamheden van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten over het jaar 1937* werden gegevens per gemeente opgenomen waarbij onder andere zowel het lidmaatschap van de landelijke als van de provinciale VNG werden genoteerd.

⁷² De landelijke VNG bevestigde echter pas op 24 mei 1919 de inschrijving van Kamerik. in: RHC-RL, Archief Kamerik, invnr 244.

⁷³ GAN, Archief UVNG, invnr 287. Op 11 september 1918 besloot de gemeenteraad van Soest op 1 januari 1919 toe te treden tot de VNG. Vervolgens werd op 25 januari 1919 bericht dat de gemeenteraad had besloten met terugwerkende kracht tot 1 januari 1919 lid te worden van de Afdeling Utrecht van de VNG.

⁷⁴ NA, Archief VNG, invnr 7218, correspondentie met gemeenten, s.v. Amersfoort.

⁷⁵ NA, Archief VNG, invnr 7536, Directie VNG aan Talsma, ’s-Gravenhage 20 december 1926.

⁷⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 287. De gemeenteraad van Eemnes had in de loop van januari 1920 het besluit tot opzegging van het lidmaatschap genomen met terugwerkende kracht tot 1 januari 1920. Art 5 lid bepaalde echter dat men een jaar van tevoren het lidmaatschap diende op te zeggen. Op 22 januari en later op 21 december 1920 zegde de burgemeester van Eemnes het lidmaatschap nogmaals op. Uitgaande van deze laatste brief wees secretaris Talsma in een formele getypte brief nogmaals op artikel 5 van de statuten. Daarnaast zond hij op die 29

december 1920 een uitgebreide met de hand geschreven collegiale brief; B&W Mijdrecht aan Afdeling Utrecht van de VNG, Mijdrecht 12 februari 1920. Het besluit van de gemeenteraad was genomen op 5 februari 1920. Ook hier gold dat beëindiging van het lidmaatschap pas kon ingaan op 1 januari 1921; B&W Wilnis aan Afdeling Utrecht van de VNG, Wilnis 9 februari 1920. Het besluit was door de gemeenteraad genomen op 6 februari 1920. Voor Wilnis gold eveneens de opzegging pas geëffectueerd kon worden per 1 januari 1921.

⁷⁷ GAN, Archief UVNG, invnr 287, B&W van Wijk bij Duurstede aan Afdeling Utrecht van de VNG, 27 oktober 1921; het antwoord van Talsma, Woerden 11 november 1921. De opzegging op 14 augustus 1920 van het lidmaatschap van Jaarsveld werd vanuit Den Haag bevestigd; VNG aan Talsma, ’s-Gravenhage 6 maart 1922; De Afdeling Utrecht ontving deze mededeling via de landelijke organisatie, VNG aan Talsma, ’s-Gravenhage 6 februari 1923; De Afdeling Utrecht ontving de mededeling inzake Haarzuilens via Den Haag, in: VNG aan Talsma, ’s-Gravenhage 6 februari 1923.

⁷⁸ NA, Archief VNG, invnr 7231, correspondentie met gemeenten, s.v. Veldhuizen. De gemeente had het lidmaatschap van de landelijke VNG opgezegd door het Raadsbesluit van 24 april 1928.

⁷⁹ Berg, Hillenius, *Portret van een belangenorganisatie*, 14.

⁸⁰ VNG, *Verslag over het verenigingsjaar* 1921, 8.

⁸¹ Vergelijk de opmerkingen in: GAN, Archief UVNG, invnr 282 jaarverslag 1920; NA, Archief VNG, invnr 8437, krantenknipsel uit *De Standaard* (Amsterdam), 14 juli 1920. Talsma aan redactie, Woerden 7 juli 1920.

⁸² VNG, *Verslag over het Verenigingsjaar* 1917, 3.

⁸³ GAN, Archief UVNG, invnr 282, jaarverslag 1923.

⁸⁴ GAN, Archief UVNG, invnr 282, jaarverslag 1932. Het betrof de gemeenten Amerongen, Benschop, Bunnik, Leersum, Lopik, Odijk, Oudenrijn, Renswoude, Tull en ’t Waal, Werkhoven en Woudenberg.

⁸⁵ Op 30 april 1931 waren de gemeenten Driebergen en Rijsenburg samengevoegd, waardoor het totaal aantal gemeenten in de provincie met één was gedaald tot 71. Van deze gemeenten waren er negen geen lid van de VNG noch van de Afdeling Utrecht: Cothen, Haarzuilens, Hoenkoop, Jaarsveld, Langbroek, Polsbroek, Veldhuizen, Wijk bij Duurstede, Willige Langerak.

⁸⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 81, notulen bestuursvergadering 29 juni 1936.

⁸⁷ GAN, Archief UVNG, invnr 81, notulen bestuursvergadering 27 maart 1940.

⁸⁸ De contributie van de landelijke VNG bedroeg sinds de oprichting tot in de jaren twintig een halve cent per inwoner met een maximum van f.1.750.

⁸⁹ GAZ, Archief Zeist, invnr 732, Talsma aan B&W Zeist, Woerden 21 maart 1919, B&W Zeist aan Talsma, Zeist 15 mei 1919; B&W aan de Raad, 28 mei 1919; Raadbesluit 26 juni 1919; op 18 februari bericht B&W Zeist dat in de begroting 1925 een krediet voor het lidmaatschap van de Afdeling Utrecht is opgenomen.

⁹⁰ GAN, Archief UVNG, invnr 320, H.Th. Klein en A. Jonker aan Talsma, ’s-Gravenhage 5 mei 1919.

⁹¹ GAN, Archief UVNG, invnr 30, Van Randwijck aan Talsma, Amersfoort, 28 februari 1920. Naar alle waarschijnlijkheid naar aanleiding van het opzeggen van het lidmaatschap door de gemeente Eemnes.

⁹² GAN, Archief UVNG, invnr 590, B&W Maartensdijk aan Talsma, 29 december 1919.Op 3 augustus 1921 zou Maartensdijk meedelen lid te worden van de Afdeling Utrecht.

⁹³ GAN, Archief UVNG, invnr 590. Uit een schrijven aan de burgemeester van Baarn d.d. 5 april 1923 blijkt dat de hoogte van de contributie werd vastgesteld nadat de bevolkingscijfers in het PBU waren verschenen.

⁹⁴ GAN, Archief UVNG, invnrs, 905 en 9.

⁹⁵ GAN, Archief UVNG, invnr, 10, 17 maart 1920.

⁹⁶ Hillenius, ‘seigneuriale periode’, 23-24.

⁹⁷ GAN, Archief UVNG, invnr 10, notulen afdelingsvergadering 17 maart 1920.

⁹⁸ GAN, Archief UVNG, invnr 287, B&W Mijdrecht aan de Afdeling Utrecht van de VNG, Mijdrecht 12 februari 1920.

⁹⁹ GAN, Archief UVNG, invnr 10, notulen afdelingsvergadering 29 mei 1920.

¹⁰⁰ GAN, Archief UVNG, invnr 10, notulen afdelingsvergadering 29 mei 1920. De stad Utrecht had op 24 maart laten weten toe te treden tot de afdeling.

¹⁰¹ NA, Archief VNG, invnr 7231, correspondentie met gemeenten, s.v. Utrecht, krantenknipsel *Utrechtsch Dagblad*, 14 december 1926.

¹⁰² GAN, Archief UVNG, invnr 590, Talsma aan gemeenteontvanger te Hoogland, Woerden, 6 september 1922.

¹⁰³ GAN, Archief UVNG, invnr 590, Talsma aan gemeentesecretaris te Bunschoten, Woerden 2 januari 1924.

¹⁰⁴ GAZ, Archief Zeist, invnr 732; zie ook: GAN, Archief UVNG, invnr 590.

¹⁰⁵ *Gemeentelijk Jaarboek voor 1941 waarin opgenomen het verslag van de werkzaamheden van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten over het jaar 1940* (’s-Gravenhage, 1941), 5.

¹⁰⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 346, VNG aan leden, ’s-Gravenhage, circulaire 23 september 1941. NA, Archief VNG, invnr 7192.

¹⁰⁷ GAN, Archief UVNG, invnr 287, Minister van Justitie, ’s-Gravenhage 21 juni 1919.

¹⁰⁸ GAN, Archief UVNG, invnr 81, notulen bestuursvergadering 25 oktober 1945. Abusievelijk werd de datum van opheffing tijdens de bestuursvergadering van 6 januari 1947 vastgesteld op 1 januari 1942, terwijl in de correspondentie met de landelijke VNG zelfs werd gesproken van 1 januari 1943, in GAN, Archief UVNG, invnr 289, VNG aan De Rooij, ’s-Gravenhage 30 november 1945.

¹⁰⁹ J.M.M. Hamers was tussen 1925 en 1957 burgemeester van Jutphaas, met een korte onderbreking in 1946, toen hij wegens het onderzoek naar zijn optreden tijden de oorlog tijdelijk werd vervangen door waarnemend burgemeester mr. J.J. Abbink Spaink, burgemeester van het naburige IJsselstein, in: GAN, Archief Jutphaas 1930-1971, invnr 484. Jhr. J.C. Mollerus, per 1 december 1925 benoemd tot burgemeester van Vreeswijk werd na de Tweede Wereldoorlog per besluit van 12 juni 1945 geschorst en met het besluit van 11 juli 1946 eervol ontslagen, in: GAN, Archief Vreeswijk 1940-1971, invnrs 438-439.

¹¹⁰ AE, Archief Randwijck, invnr 2.

¹¹¹ M. Gerritsen-Kloppenburg, ‘Berent Noordewier (1889-1950), gemeenteraadslid en wethouder’, in: *Utrechtse biografieën Het Eemland I* (Utrecht, 1998) 128-132.

¹¹² G.A.W. ter Pelkwijk, voormalig gemeentesecretaris van ’s-Gravenhage, was met ingang van 15 januari 1934 burgemeester van Utrecht.

¹¹³ GAN, Archief UVNG, invnr 282, jaarverslag 1941; H. Buiten, ‘De moderne stad’, in: *‘Een paradijs vol weelde. Geschiedenis van de stad Utrecht* ([Utrecht, 2000]) 467.

¹¹⁴ Hillenius, ‘seigneuriale periode’, 32-34.

¹¹⁵ ‘Eenige hoofdpunten uit de geschiedenis der Vereniging van 1937-1952’, in: *40 jaren Vereniging van Nederlandse Gemeenten 1912-1952* (speciaal nummer van *De Nederlandse Gemeente wekelijks orgaan van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten* (1952) 6, no. 19, 271-277.

¹¹⁶ VNG, *Verslag mei 1945/december 1946*, 20.

¹¹⁷ *Gemeentelijk Jaarboek voor 1941 waarin opgenomen het verslag van de werkzaamheden van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten over het jaar 1940* (’s-Gravenhage, 1941), 58. Een bijeenkomst van de VNG met de afdelingen Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel werd gehouden op 7 juni 1940 te Zwolle, kort daarop gevolgd door een soortgelijke bijeenkomst op 20 juni 1940 te Venlo met de afdelingen Noord-Brabant en Limburg.

¹¹⁸ GAN, Archief UVNG, invnr 282, Verslag over de jaren 1942-1946.

¹¹⁹ GAN, Archief UVNG, invnr 81, notulen bestuursvergadering 29 oktober 1942.

¹²⁰ GAN, Archief Jutphaas 1930-1971, invnr 536; toespraak De Rooij tijdens de officiële viering van zijn vijftienvigjarig jubileum als gemeentesecretaris van Jutphaas.

¹²¹ Voor de omrekening is gebruik gemaakt van de digitale calculator van het *Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis* (Amsterdam)(<http://www.iisg.nl/hpw/calculate.php>).

¹²² GAN, Archief UVNG, invnr 81, notulen bestuursvergadering 29 oktober 1942.

HOOFDSTUK 3 (89-130)

¹ GAN, Archief UVNG, invnr 736, J.J.P.C. van Kuijk aan Van Randwijck, Vreeswijk 25 februari 1925; Talsma aan Van Kuijk, Woerden 10 maart 1925.

² GAN, Archief UVNG; aangezien notulen van bestuursvergaderingen uit de periode 1924-1933 niet werden aangetroffen, konden gegevens met betrekking tot de bestuursvergaderingen enkel worden onttrokken aan de jaarverslagen over diezelfde periode.

³ GAN, UVNG, invnr 322, een convocatie was reeds door de Directie op 3 februari 1920 verstuurd en gaf zo gevolg aan een van de wensen verwoord in de motie Piccardt c.s. Zie: Hoofdstuk I, nt 8o.

⁴ GAN, Archief UVNG, invnr 322, Woerden 1 maart 1929.

⁵ VNG, *Verslag over het verenigingsjaar 1920*, 65. GAN, Archief UVNG, invnrs 10, 321.

⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 10, 17 maart 1920.

⁷ GAN, Archief UVNG, invnr 322; *Gedenkboek 1937*, 34.

⁸ GAN, Archief UVNG, invnr 282, jaarverslag 1924.

⁹ VNG, *Verslag over het verenigingsjaar 1919*, 12; 1920, 17, 43, 47-48. Veenstra bleef tot aan zijn dood in 1929 deel uit maken van de redactiecommissie van het maandschrift, [A.] J[onker], [In Memoriam] “A.R. Veenstra”, in: *Gemeentebestuur Maandschrift der Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten* 9 (1929) decembernummer.

¹⁰ Dat gebeurde voor het eerst in 1919 in ’s-Hertogenbosch.

¹¹ *Gedenkboek 1937*, 29.

¹² VNG, *Verslag over het verenigingsjaar 1922*, 9. Van der Grinten was vanaf 11 september 1915 gemeentesecretaris van Nijmegen. Per 1 oktober 1923 werd hij benoemd tot hoogleraar staats- en administratief recht aan de R.K. universiteit in zijn woonplaats. Voor zijn (pre)adviezen en publicaties voor de VNG, zie: zijn bibliografie, in: J.Ph.S. Lemmink, *Trouw steeds ter zijde ... J.P.H.M. van der Grinten betrokken bij de r.k. Universiteit in wording (1918-1932) bij gelegenheid van het zeventigjarig bestaan van de Katholieke Universiteit Nijmegen* (...) (Nijmegen, 1993), 133-162, i.h.b. 147.

¹³ VNG, *Verslag over het verenigingsjaar 1923*, 30; 1924, 17; VNG, *Jaarverslag 1927*, 37.

¹⁴ VNG, *Jaarverslag 1927*, 25, 27; 1928, 11.

¹⁵ VNG, *Jaarverslag 1930*, 30; VNG *Jaarverslag 1930*, 29.

¹⁶ VNG *Jaarverslag 1930*, 28-58 i.h.b. 33-36.

¹⁷ GAN, Archief UVNG, invnr. 282, jaarverslag 1930, invnr 338. Van dit bedrag was f.379,12 op 18 november 1929 gevoteerd door de gemeenteraad van Utrecht.

¹⁸ *Gedenkboek 1912-1937*, 17.

¹⁹ Geciteerd uit: ‘Wat doet de Vereeniging van nederlandse gemeenten voor haar leden?’, brochure [’s-Gravenhage, 1936], 28.

²⁰ Naast Elsen (Naaldwijk) werd de inbreng van oud-wethouder De Boer (Utrecht) en burgemeester Talsma (Renkum) tijdens bijeenkomsten van de VNG nog diverse malen opgemerkt. J.J.P.C. van Kuyk, burgemeester van Veenendaal, tussen 1920 en 1925 bestuurslid van de Afdeling Utrecht geweest, had in 1933 zijn gehoor toegesproken over de organisatie van de gemeentepolitie terwijl zijn Zeister collega, W.A.J. Visser over het politievraagstuk in het algemeen en de gemeentepolitie in het bijzonder voor het congres in 1940 een preadvies voorbereidde, maar kreeg door de oorlogsomstandigheden niet de kans deze uit te spreken.

²¹ GAN, Archief UVNG, invnr 282, jaarverslag 1923. De regeling kreeg op 28 januari 1924 haar beslag. Spoedig bleek dat de deelneming eraan vrij algemeen was.

²² GAN, Archief UVNG, invnr 282, jaarverslag 1926.

²³ Zie Bijlage 5. Voor de periode 1935-1939 kan dat echter niet met zekerheid worden gesteld.

²⁴ GAN, Archief UVNG, invnr 11, notulen jaarvergadering 27 november 1933.

²⁵ GAN, Archief UVNG, invnr 10, jaarvergadering 21 mei 1921. De suggestie enkel gedrukte jaarverslagen, toegevoegd aan de jaarverslagen van de landelijke VNG, aan de leden te verstrekken, haalde het niet. De indruk bestond immers dat in het algemeen van de stukken van de landelijke VNG weinig kennis werd genomen door de leden van de Afdeling Utrecht.

²⁶ VNG, *Verslag over het Vereenigingsjaar 1921*, 8.

²⁷ *Gedenkboek 1937*, 38.

²⁸ GAN, Archief UVNG, invnrs 10, 282, jaarverslag 1919, invnr 652, 1 en 8 februari 1919.

²⁹ GAN, Archief UVNG, invnr 300. Het ging om de gemeenten Amersfoort, Baarn, IJsselstein, Kamerik?, Maarssen, Montfoort en Zeist.

³⁰ GAN, Archief UVNG, invnr 652. Het rapport werd op 26 februari 1919 verzonden.

³¹ AE, Archief Van Randwijck,, invnr 2; RHC-RL, Archief IJsselstein, invnr 1189, circulaire Vereniging van kleine steden en plattelandsgemeenten in Nederland, Lochem 31 januari 1916, waarin de instelling van een commissie ter bestudering van de effecten voor kleine gemeenten na wijziging van de financiële verhouding tussen rijk en gemeenten.

³² Rapport betreffende een regeling van de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten voor 1958 en volgende jaren door de Commissie inzake het herstel van de financiële zelfstandigheid van gemeenten en provinciën uitgebracht aan de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Financiën (’s-Gravenhage, 1956). De wet (*Staatsblad*, 31 juli 1961) introduceerde de Raad voor Gemeentefinanciën. Het secretariaat van deze gesprekspartner voor het Rijk werd gevoerd door de VNG die ook de leden van de Raad aanwees.

³³ Van Randwijk werd voorzitter, De Beaufort Burgemeester van Driebergen-Rijsenburg als voorzitter van de PUWC en ir BA Verheij directeur van het Technisch Adviesbureau VNG (Amersfoort) zaten in de commissie.

³⁴ Als oprichter en directeur van het Nederlands Instituut voor Volkshuisvesting en Stedenbouw het latere NIROV

staat D. Hudig (1872-1934) geboekstaafd.

³⁵ In 1931 werd de Woningwet (KB 9 juli 1931, *Staatsblad* no. 266) gewijzigd waarin aandacht werd geschonken

aan gewestelijke of streekplannen. Zo bepaalde art. 49 dat een streekplan prevaleert boven een lokaal

uitbreidingsplan. In het Woningbesluit (*Staatsblad* 1932, no. 7), werden in art. 16 en 17 de voorwaarden

omschreven.

³⁶ VNG, *Verslag over het Vereenigingsjaar 1926*, 71.

³⁷ De circulaire van 28 november 1924, die het bestuur van de UVNG deed uitgaan, sprak van een beoogde

bijeenkomst op 15 december terwijl het jaarverslag 1924 van de UVNG melding maakt van 20 december 1924.

³⁸ Zie bijvoorbeeld ook GAZ, Archief Zeist, invnr 1667.

³⁹ Bijvoorbeeld: J.P. Fockema Andreae, *De hedendaagsche stedenbouw* (Utrecht, 1912).

⁴⁰ M. Steenhuis, *Stedenbouw in het landschap Pieter Verhagen (1882-1950)* (Rotterdam, 2007) 198.

⁴¹ A.J.Th. Kok (1874-1941) zou zich in 1919 aansluiten. Na de Tweede Wereldoorlog zou de stedenbouwkundige tak

van het architectenbureau worden voortgezet door Kuiper, Gouwetor & De Ranitz (1948-1954), het latere Kuiper

Compagnons.

⁴² Een definitieve opdracht voor het opmaken van een gewestelijk plan voor Oost-Utrecht zou pas in 1929 worden

verleend. De firma had de kosten in eerste instantie geraamd op een bedrag van f.3000, in: GAN, Archief UVNG,

invnr 764, M.J. Granpré Moliere aan J.P. Fockema Andreae, Delft 23 november 1926.

⁴³ GAN, Archief UVNG, invnr 764, Talsma aan Fockema Andreae, Woerden 12 maart 1928.

⁴⁴ GAN, Archief UVNG, invnr 764, Circulaire UVNG, Amersfoort/Woerden 7 maart 1929. Een gemeentelijke

bijdrage van 1,5 cent per inwoner werd gevraagd.

⁴⁵ GAN, Archief UVNG, invnr 764; het project liep daardoor de bedragen van f.51 (Hoogland), f.24 (Renswoude),

f.117 (Veenendaal) en f.45 (Woudenberg) mis.

⁴⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 764, van de gemeente Bunnik werd pas een tastbaar bewijs van bijdrage

aangetroffen in een schrijven d.d. 10 december 1930; eerder kwam de bijdrage al wel voor op een aangemaakte

lijst van contribuanten.

⁴⁷ GAN, Archief UVNG, invnr 764, Besluit Provinciale Staten van Utrecht, 19 juni 1928.

⁴⁸ Verhagen, lid van de Stedebouwkundige Raad, ontwierp ‘elastische’ plannen, waarvan de hoofdstructuur

vastlag, maar waarbinnen op onderdelen flexibel kon worden opgetreden. Die harde overgang tussen stad en

platteland zou hij meermalen toepassen in uitbreidingsplannen zoals onder andere voor de Utrechtse gemeente

Montfoort en het Zuid-Hollandse Schoonhoven en Woerden. Zie over Verhagens rol bij de totstandkoming

van het gewestelijk plan voor Oost-Utrecht: Steenhuis, *Stedenbouw in het landschap*, 252-260. Overigens worden

in deze publicatie de inspanningen van de Afdeling Utrecht van de VNG abusievelijk vereenzelvigd met de

(mogelijke) inspanningen van de landelijke VNG.

⁴⁹ GAN, Archief UVNG, invnr 282, jaarverslag 1931.

⁵⁰ In 1916 was de eerste provinciale welstandscommissie opgericht in Noord-Holland onder de naam Commissie

voor herbouwplannen van Noord-Holland.

⁵¹ De eerste gemeentelijke schoonheidscommissie was reeds in 1898 in Amsterdam opgericht.

⁵² GAN, Archief UVNG, invnr 863, notulen vergadering NIVS, Utrecht 13 februari 1926.

⁵³ GAN, Archief UVNG, invnr 863, Talsma aan NIVS, Woerden 1 maart 1926.

⁵⁴ De Bond Heemschut was te Amsterdam opgericht op 2 februari 1911. Statuten en reglement waren goedgekeurd

bij KB 4 september 1911 no. 52 en 28 juli 1913 no. 32.

⁵⁵ Voor meerdere reacties van gemeenten, zie: GAN, Archief UVNG, invnr 863: de reactie van Amersfoort 18

oktober 1926, de reactie van Utrecht dateert van 10 november. Voor reacties van gemeenten na verspreiding van

een circulaire d.d. 7 maart 1929 zie: GAN, Archief UVNG, invnr 867.

⁵⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 867, lijsten van toegetreden gemeenten.

⁵⁷ GAN, Archief UVNG, invnr 863, Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Bond van Nederlandsche

Architecten (BNA) aan Talsma, Amsterdam 5 oktober 1929. De typering was van de Commissaris der Koningin in

de provincie Utrecht.

⁵⁸ GAN, Archief UVNG, invnr 863, Talsma aan D. Hudig, directeur van het NIVS, Woerden 11 juni 1928.

⁵⁹ GAN, Archief UVNG, invnr 863, P.Chr.J. Peters (gemeentesecretaris van Laren en secretaris van de VNG,

afdeling Noord-Holland) aan de gemeentesecretaris van De Bilt, Laren 5 oktober 1928 als antwoord op: De Bilt, 11

september 1928.

⁶⁰ G. Adriaans zou tussen 1929 en 1964 onafgebroken het secretariaat van de PUWC voeren.

⁶¹ GAN, Archief UVNG, invnr 859, notulen eerste vergadering op 25 november 1929 in de Jaarbeurs te Utrecht.

⁶² GAN, Archief UVNG, invnr 868, PUWC aan VNG Utrecht, Amersfoort 13 december 1934.

⁶³ GAN, Archief UVNG, invnr 861, jaarverslag 1934, 1951 en 1953. Zie ook: SAKRUH, Archief PUWC, invnr 10-11. De

Beaufort zou ook na zijn afscheid als burgemeester in 1950 tot aan zijn dood aanvang 1953 als voorzitter aanblijven.

⁶⁴ GAN, Archief UVNG, invnr 867.

⁶⁵ GAN, Archief UVNG, invnr 865.

⁶⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 864, reglement.

⁶⁷ GAN, Archief UVNG, invnr 282, jaarverslag 1932.

⁶⁸ GAN, Archief UVNG, invnrs 876, 897, 888.

⁶⁹ GAN, Archief UVNG, invnr 867, Provinciaal Comité tot Behoud van Natuurschoon aan zijn leden, Bilthoven, 25

januari 1930.

⁷⁰ In 1923 stelde de provincie een verordening vast waardoor drinkwaterversprekking in de provincie werd

gebonden aan de medewerking van Gedeputeerde Staten. In 1938 steunde de Afdeling Utrecht het initiatief van

de Domstad en tekende bezwaar aan tegen verlaging van de provinciale subsidie van de krankzinnigenverpleging

als argument in de kostenbestrijding. De centrale keuring van huurauto’s en taxi’s werd georganiseerd als gevolg

van het Reglement autovervoer personen (KB van 12 januari 1937).

⁷¹ F.M.M. de Goey, ‘PUEM 75 jaar ‘bron van licht en welvaart’. *Uitgegeven ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van*

de Provinciale Utrechtse Electriciteits Maatschappij N.V. (1916-1991) ([Utrecht, 1991]) 27-28.

⁷² De Goey, *a.w.*, i.h.b. 57-76.

⁷³ Gemeentelijke centrales bevonden zich in Abcoude-Proostdij, Baarn, De Bilt, Driebergen-Doorn, Maarssen-

Maarseveen, Rhenen, Soest, Utrecht en Zeist.

⁷⁴ F.A.C. van graaf van Lynden van Sandenburg was zelf president-commissaris tussen 1917 en 1924.

⁷⁵ AE, Archief Van Randwijck, invnr 2, memoires.

⁷⁶ 25 jaren PUEM 1916-1941 *Provinciale Utrechtsche Electriciteits-Maatschappij NV* (Utrecht, 1941) 15-16.

⁷⁷ De Goey, *a.w.*, 119.

⁷⁸ GAN, Archief UVNG, invnr 654, NV PUEM aan Talsma, Utrecht 29 mei 1923.

⁷⁹ 25 jaren PUEM 1916-1941, 16.

- ⁸⁰ GAN, Archief UVNG, invnr 654, verslag van de conferentie inzake de elektriciteitsvoorziening, Utrecht 8 juni 1923.
- ⁸¹ GAN, Archief UVNG, invnr 654, circulaire 10 juli 1923.
- ⁸² GAN, Archief UVNG, invnr 706. Rhenen had op verzoek van de eigen gemeenteraad andere Utrechtse gemeenten aangeschreven om in gemeenschappelijkheid te komen tot verlaging van de tarieven.
- ⁸³ De Goey, *a.w.*, 81. Dat er in 1932 uiteindelijk geen uitbreiding van het maatschappelijk kapitaal plaatsvond, valt op te maken uit de opmerkingen in: *25 jaren PUEM 1916-1941*, 31.
- ⁸⁴ De N.V. Regionale Energiemaatschappij Utrecht (REMU), gevestigd te Utrecht werd door de provincie en de gemeente Utrecht opgericht op 21 december 1989 en werd aangegaan voor onbepaalde tijd. Het maatschappelijk kapitaal bedroeg f.460.000. De gemeente had Utrecht had daarvoor haar gemeentelijk energiebedrijf omgezet in de NV EBU. In het kader van het streven van de provincie naar één energiedistributiebedrijf voor gas, elektriciteit en warmte werd op 19 september 1991 ook nog het Regionaal Nutsbedrijf Eemland (RNE) overgenomen.
- ⁸⁵ GAN, Archief UVNG, invnr 428.
- ⁸⁶ Eneco werd opgericht op 1 januari 1995 onder de naam ENECO, als een fusie van de energiebedrijven van Den Haag, Dordrecht en Rotterdam. ENECO staat voor “Energie en Communicatie”. In juli 2000 fuseerde ENECO N.V. als gevolg van het liberaliseringsbeleid dat de Nederlandse overheid toepaste op de energiesector, met zes regionale energiebedrijven. De naam werd veranderd in ENECO Energie. In 2000 nam Eneco Energiebedrijf Midden-Holland (EMH) uit Gouda en Gasbedrijf Zeist en Omstreken (GZO) over. In 2003 volgde de fusie met het Utrechtse energiebedrijf REMU.
- ⁸⁷ De NV was opgericht op 18 februari 1925 met een maatschappelijk kapitaal van f.1.000.000.
- ⁸⁸ *Gedenkboek 1937*, 39. De VNG was direct betrokken geweest bij de reorganisatie.
- ⁸⁹ VNG, *Jaarverslag 1926*, 123.
- ⁹⁰ GAN, Archief UVNG, invnr 824; zie o.a. de circulaire van de VNG ’s-Gravenhage 16 april 1924.
- ⁹¹ GAN, Archief UVNG, invnr 824, NV Nederlandsche Thermo-Chemische Fabrieken, ‘Het verwerken van afgekeurd vee en vleesch. Plan tot het oprichten van destructoren in Nederland, gemaakt in overleg met de Vereniging van Nederlandsche Gemeenten’ (s.d., Amsterdam).
- ⁹² In de jaarverslagen van de VNG werd tussen 1924 en 1930 opmerkelijk genoeg nimmer melding gemaakt van de beoogde vestigingsplaats van de tweede destructor.
- ⁹³ VNG, *Jaarverslag 1927*, 218-219.
- ⁹⁴ *Staatsblad* 1919, no. 524, KB 5 juni 1920, *Staatsblad* no. 285; Beschikking Ministers van Arbeid, Handel en Nijverheid en van Binnenlandse Zaken en Landbouw (*Staatscourant* 12 april 1926, no. 69). Gewijzigd bij KB van 28 mei 1925, *Staatsblad* no. 223. Dat gaf gemeenten uitstel tot 1 juni 1932 om een destructievoorziening in te richten.
- ⁹⁵ De destructiefabriek stond buiten de kom van Bergum op 15 m. afstand van de weg nabij het Bergummermeer.
- ⁹⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 825, Talsma aan H. de Wit (gemeenteraadslid te Woerden), Woerden 29 maart 1929.
- ⁹⁷ VNG, *Jaarverslag 1930*, 196-224.
- ⁹⁸ GAN, Archief UVNG, invnr 827, Destructiebedrijf Overschie N.V. “Gekro”aan de Leden van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal, Overschie 11 januari 1933. Daarnaast werd als argument aangevoerd dat het beoogde toezicht door de VNG voor niet-leden in rekening zou worden gebracht, waardoor de VNG en de NTF elkaar sterk maakten.
- ⁹⁹ GAN, Archief UVNG, invnr 826, Talsma aan mede-bestuursleden, Woerden 3 september 1932.

- ¹⁰⁰ GAN, Archief UVNG, invnr 824, UVNG aan VNG, Woerden, 13 september 1932; VNG aan UVNG, ’s-Gravenhage 19 september 1932. De fabriek te Overschie was officieel geopend op 6 mei 1932.
- ¹⁰¹ GAN, Archief UVNG, invnr 11, notulen jaarvergadering 27 november 1933.
- ¹⁰² GAN, Archief UVNG, invnr 825, januari 1933.
- ¹⁰³ GAN, Archief UVNG, invnr 832. Ingesteld bij beschikking van de Minister van Sociale Zaken d.d. 8 februari 1934, nr 174 E afdeling Volksgezondheid. De commissie werd benoemd tijdens een mede door het gemeentebestuur van Woerden belegde vergadering over de mogelijkheid van een districtdestructor. Een vermeende vertegenwoordiger in deze commissie van de zijde van het afdelingsbestuur kon niet worden achterhaald, zie daarvoor: GAN, Archief UVNG, invnr 832, Talsma aan Gedeputeerde Staten van Utrecht, Woerden 19 maart 1934, 5.
- ¹⁰⁴ GAN, Archief UVNG, invnr 828, op 18 januari 1934 vond een bespreking plaats tussen het afdelingsbestuur en een delegatie van het consortium onder leiding van Ch.M. Nijveen.
- ¹⁰⁵ GAN, Archief UVNG, invnrs 825 en 11, notulen speciale vergadering 9 juli 1934.
- ¹⁰⁶ GAN, Archief UVNG, invnr 827. Opgave aangesloten of aan te sluiten gemeenten behorend bij het schrijven van de *Federatie van overheids- en andere destructoren in Nederland*, d.d. 2 oktober 1935. De negen niet bij Gekro aangesloten gemeenten sloten zich niet aan (o.a. Leusden) of deden dat bij het destructiedistrict Purmerend, zoals de gemeente Loenen.
- ¹⁰⁷ GAN, Archief UVNG, invnr 81, notulen bestuursvergadering 27 januari, 29 april 1936.
- ¹⁰⁸ GAN, Archief UVNG, invnrs 833 en 282, jaarverslagen 1937, 1941, 1942-1946.

EPILOOG (131-138)

¹ In 1950 sloot de Zeeuwse gemeente Overslag zich als laatste gemeente geheel op vrijwillige basis aan als lid van de VNG. Zie voorts p. 140, 219 nt 2.

KRONIEK 1945-1971 (139-146)

¹ De vereniging was in 1919 opgericht voor 22 jaar, 11 maanden en 22 dagen waardoor haar levensduur reglementair eindigde op 31 december 1941. Door opneming in 1947 van de formulering “oorspronkelijk opgericht 9 januari 1919, is te rekenen van 1 januari 1942, opnieuw aangegaan ” in het statutenvoorschrift werd de indruk gewekt dat er sprake was van een “ogenschiijnlijk” ononderbroken bestaan van de rechtspersoon. Deze constructie werd aanvaard door het Ministerie van Justitie. De vereniging werd opnieuw aangegaan voor een periode van 29 jaar en 11 maanden, derhalve eindigend op 30 november 1971. GAN, Archief UVNG, invnr 289, bevat naast correspondentie het *Bijvoegsel tot de Nederlandse Staatscourant van Woensdag 22 October 1947*, no. 204.

² Op 30 mei 1972 zou worden geconstateerd dat sinds 1950 weliswaar alle Nederlandse gemeenten geheel vrijwillig lid waren geworden van de VNG, maar dat er één uitzondering was: Madurodam. In deze ‘gemeente’ met het meeste vreemdelingenbezoek werden nog altijd poortgelden geheven, waardoor zij zich in blakende financiële welstand bevond. Bij gelegenheid van zestigjarig bestaan van de VNG kreeg Madurodam het ere-lidmaatschap aangeboden, in: Nationaal Archief, Archief VNG, inventarisnummer 7226, correspondentie met gemeenten s.v. Madurodam.

³ Vanwege de inmiddels grote omvang van de algemene ledenvergadering van de VNG, hetgeen een belemmering voor juiste behandeling van huishoudelijke zaken kon zijn, was in overleg met de provinciale afdelingen de gedachte ontstaan een verenigingsraad in te stellen. Besturen van de provinciale afdelingen zonden elk een afvaardiging van twee personen. Iedere twee jaar trad de helft van de afgevaardigden af en was slechts één maal herkiesbaar, waardoor men dus maximaal vier jaar afgevaardigde kon zijn. De verenigingsraad had de bevoegdheid zich uit te spreken over algemene punten van het verenigingsbeleid, stelde begrotingen vast en gaf een voorlopige goedkeuring aan jaarverslagen en jaarrekeningen. De eerste vergadering van de Verenigingsraad vond plaats op 22 december 1952 in Den Haag.

⁴ In 1951 was het bestaande reglement al eens gewijzigd en op 28 mei 1953 werd een nieuw reglement vastgesteld. Nadien zouden aanpassingen van het reglement telkens door de Afdeling Utrecht van de VNG worden bekrachtigd.

KRONIEK 1972-1985 (147-151)

--

KRONIEK 1985-2009 (152-165)

¹ Het initiatief voor de actualisering van de statuten was afkomstig van de landelijke VNG die in haar archief slechts een ongedateerd concept had aangetroffen ter vervanging van de statuten zoals die bij KB van 21 februari 1947, no. 11 waren vastgesteld. Volgens de bepalingen van art. 2 bestond de vereniging vanaf 1 december 1971 niet meer. In aanloop naar genoemde datum waren geen initiatieven ontplooid om te komen tot nieuwe statuten. Tijdens de voorbereiding van nieuwe statuten was in 1979 nog even sprake geweest van de vestigingsplaats Utrecht. De zetel van de afdeling is vanaf 1983 de gemeente Nieuwegein, waar vanaf 7 januari het secretariaat is gehuisvest. Ofschoon de landelijke VNG in 1983 het statutenmodel van Drentse nog als “in vele opzichten het beste model” kwalificeerde, werden tijdens de voorbereiding van nieuwe statuten van de Afdeling Utrecht ook nu weer de Friese statuten geraadpleegd, in: GAN, Archief UVNG, invnr 290.

² De voorjaars- en najaarsvergaderingen van respectievelijk 26 mei en 24 november 1994 waren reeds elders gehouden, te weten in de gemeente Utrecht en de gemeente Nieuwegein.

BIJLAGE 1 (170-171)

¹ In het *Gedenboek uitgegeven door de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten ter gelegenheid van haar vijf en twintig-jarig bestaan op 28 februari 1937. 1912-1937* (’s-Gravenhage, 1937) wordt het aantal inwoners van de 28 toegetreden gemeenten op 1.004.889 gesteld.

² Teruglopend aantal veroorzaakt door annexaties en opheffing van gemeenten.

BIJLAGE 2 (172-173)

--

BIJLAGE 3 (174-175)

¹ Als gevolg van de samenvoeging van Driebergen met Rijsenburg op 30 april 1931.

² Van het jaarverslag 1934 is geen getypt noch gedrukt exemplaar aangetroffen.

³ Op 1 mei 1941 werden de gemeenten Abcoude-Baambrugge en Abcoude Proostdij samengevoegd tot de gemeente Abcoude.

⁴ Op 1 mei 1942 werd de gemeente Laag Nieuwkoop opgeheven en overgenomen door de gemeente Kockengen.

⁵ Op 1 januari 1943 werden de gemeenten Jaarsveld en Willige Langerak opgeheven en overgenomen door de gemeente Lopik.

⁶ De gemeenten Breukelen-Nijenrode en –St-Pieters en Kockengen werden op 1 januari 1949 samengevoegd tot de nieuwe gemeenten Breukelen. De gemeente Maarsseveen werd op 1 juli 1949 overgenomen door de gemeente Maarssen.

⁷ De gemeente Zuilen werd op 1 januari 1954 overgenomen en verdeeld over de gemeenten Maarssen en Utrecht. De gemeente Achttienhoven werd opgeheven en op 1 juli 1954 overgenomen door de gemeente De Bilt. De gemeenten Haarzuilens, Oudenrijn, De Meern en Vleuten werd samengevoegd onder de nieuw naam Vleuten-De Meern.

⁸ De gemeente Tienhoven werd op 1 juli 1957 opgeheven en bij de gemeente Maarssen gevoegd. De gemeente Westbroek werd op 1 juli 1957 opgeheven en overgenomen door de gemeente De Bilt.

⁹ De gemeenten Schalkwijk en Tull en ´t Waal werden op 1 januari 1962 overgenomen door de gemeente Houten.

¹⁰ De gemeente Loenersloot werd op 1 april 1964 overgenomen door de gemeente Loenen, terwijl op diezelfde datum de gemeente Ruwiel bij de gemeente Breukelen werd gevoegd. Op 1 september werden de gemeenten Odijk en Werkhoven overgenomen door de gemeente Bunnik.

¹¹ De gemeente Stoutenburg werd overgenomen door de gemeente Leusden.

¹² Op 1 september 1970 werd de gemeente Hoenkoop overgenomen door de gemeente Oudewater.

¹³ Met ingang van 1 juli 1971 werden de gemeente Jutphaas en Vreeswijk opgeven en gingen over naar de nieuw gevormde gemeente Nieuwegein.

¹⁴ Met ingang van 1 januari 1974 werd de gemeente Hoogland opgeheven en samengevoegd met de gemeente Amersfoort.

¹⁵ De gemeenten Snelrewaard en Polsbroek werden per 1 januari 1989 opgeheven en gevoegd bij respectievelijk de gemeenten Oudewater en Lopik, bij welke ook nog de gemeente Benschop werd gevoegd. Voorts werden de gemeenten Linschoten en Willeskop opgeheven en overgenomen door de gemeente Montfoort. De gemeente Kamerik werd opgeheven en overgenomen door de Zuid-Hollandse gemeente Woerden die per 1 januari 1989 bij de provincie Utrecht werd gevoegd. De gemeenten Mijdrecht, Vinkeveen-Waverveen en Wilnis werden samengevoegd tot de nieuwe gemeente De Ronde Venen. De gemeente Nigtevecht werd op diezelfde datum overgenomen door de gemeente Loenen, terwijl de gemeente Kockengen werd overgenomen door de gemeente Breukelen.

¹⁶ De gemeenten Cothen en Langbroek werden opgeheven per 1 januari 1996 en werden opgenomen door de gemeente Wijk bij Duurstede.

¹⁷ De gemeente Harmelen werd per 1 januari 2001 opgeheven en overgenomen door de gemeente Woerden. De gemeente Maartensdijk werd op 1 januari 2001 overgenomen door de gemeente De Bilt. De gemeente Vleuten-De Meern (1954) werd op 1 januari 1954 overgenomen door de gemeente Utrecht.

¹⁸ De Zuid-Hollandse gemeente Vianen werd per 1 januari 2002 toegevoegd aan de provincie Utrecht, terwijl de provincie afscheid nam van de gemeente Loosdrecht die werd toegevoegd aan de provincie Noord-Holland.

¹⁹ De gemeenten Amerongen, Doorn, Driebergen-Rijsenburg, Leersum en Maarn werden opgeheven per 1 januari 2006 en werden overgenomen door de gemeente Utrechtse Heuvelrug.

BIJLAGE 4 (176–183)

- ¹ Referendaris ter gemeentesecretarie Utrecht.
- ² Voor de op handen zijnde verkiezingen voor gemeenteraden en provinciale staten waarop voor de eerste keer het algemeen kiesrecht voor mannen én vrouwen van toepassing was.
- ³ Voorzitter Afdeling Utrecht van de VNG.
- ⁴ Amersfoort.
- ⁵ Amersfoort.
- ⁶ Chef der afdeling gemeentebelastingen te Amersfoort.
- ⁷ Directeur Bank der Nederlandse Gemeenten.
- ⁸ Directeur-Generaal van het Ministerie van Onderwijs.
- ⁹ Directeur van het Technisch Adviesbureau der Vereniging van Nederlandse Gemeenten (Amersfoort).
- ^{9a} Verbonden aan de Nederlandse Thermo-Chemische Fabrieken (NTF).
- ^{9b} Verbonden aan de Nederlandse Thermo-Chemische Fabrieken (NTF).
- ¹⁰ Arnhem.
- ¹¹ Adjunct-afdelingschef van de Coöperatieve Vereeniging “Centraal Beheer” G.A..
- ¹² Inspecteur van de Volksgezondheid te Hilversum.
- ¹³ Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
- ¹⁴ Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
- ¹⁵ Hoofd van de Technische Dienst Streekplan De Meijerij.
- ¹⁶ Referendaris Departement van Sociale Zaken, chef van de afdeling Steunverlening
- ¹⁷ Burgemeester van de gemeente ’s-Hertogenbosch, voorzitter van de commissie De weg in het Landschap van de Bond Heemschut.
- ¹⁸ Hoofdingenieur PUEM.
- ¹⁹ Directeur van de Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB.
- ²⁰ Directeur van het Centraal Bureau voor het Consumentencrediet.
- ²¹ Directeur van de Centrale Vereniging voor de Opbouw van Drenthe.
- ²² Wethouder in de gemeente Utrecht.
- ²³ Hoogleraar sociologie Rijksuniversiteit Utrecht.
- ²⁴ Stadsarchitect van de gemeente Amersfoort.
- ²⁵ Directeur van de Gemeentelijke Reinigingsdienst, Markt- en Havendienst te Utrecht.
- ²⁶ Provinciale Utrechtse Electriciteits-Maatschappij N.V..

- ²⁷ Voorzitter van het Instituut voor Bestuurswetenschappen.
- ²⁸ Burgemeester van Alkmaar.
- ²⁹ Hoofd rayon West van de NV Bouwkas Noord-Hollandse Gemeenten.
- ³⁰ Lid van Gedeputeerde Staten van Utrecht.
- ³¹ Voorzitter van de provinciale brandweerbond in de provincie Utrecht.
- ³² Plaatsvervangend hoofd van de Afdeling Maatschappelijk Opbouwwerk van het Ministerie van Maatschappelijk Werk.
- ³³ Gemeentesecretaris van Arnhem.
- ³⁴ Referendaris bij de VNG.
- ³⁵ Adjunct-directeur bij de VNG.
- ³⁶ Verbonden aan het Bureau Internationale Technische Hulp van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.
- ³⁷ Bespreking van de hulp die door de NOVIB ter hand is genomen.
- ³⁸ Directeur van de Rijksdienst voor het Nationale Plan.
- ³⁹ Voorzitter van het plessenschap Loosdrecht e.o..
- ⁴⁰ Burgemeester van Amersfoort.
- ⁴¹ Chef afdeling Kabinet en Algemene Zaken gemeente Utrecht.
- ⁴² Opgesteld door prof. Feuchtinger te Ulm (D).
- ⁴³ Chef afdeling Openbare Werken ter gemeentesecretarie gemeente Utrecht.
- ⁴⁴ Hoogleraar forensische psychiatrie Rijksuniversiteit te Utrecht.
- ⁴⁵ Directie Faunabeheer van het Departement van Landbouw en Visserij te Wageningen.
- ⁴⁶ Directeur van de Bouw- en Woningdienst gemeente Utrecht.
- ⁴⁷ Ingenieur Staatsbosbeheer.
- ⁴⁸ Planoloog Provinciale Planologische Dienst te Utrecht.
- ⁴⁹ Dijkgraaf Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier.
- ⁵⁰ Algemeen voorzitter van de Europese Beweging in Nederland.
- ⁵¹ Chef Kabinet van de Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht.
- ⁵² Commandant Bescherming Bevolking.
- ⁵³ Conservator van het Stedelijk Museum te Schiedam.
- ⁵⁴ Directeur van het Utrechts Stedelijk Orkest (USO).
- ⁵⁵ Burgemeester van de gemeente Zeist.
- ⁵⁶ Directeur van de NV Bouwfonds Nederlandse Gemeenten.
- ⁵⁷ Gedelegeerde van het bestuur van de Stichting Kunst en Bedrijf (Amsterdam).
- ⁵⁸ Gedelegeerde van het bestuur van de Stichting Kunst en Bedrijf (Amsterdam).
- ⁵⁹ Dijkgraaf van het Hoogheemraadschap Noord-Hollands Noorderkwartier (vóór 1940 burgemeester van Texel en auteur van “Grote Man in Kleine Stad).
- ⁶⁰ Directeur van de VNG.
- ⁶¹ Door Minister van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid bij de Tweede Kamer ingediende nota.
- ⁶² Verbonden aan de VNG.
- ⁶³ Gemeentesecretaris van Utrecht.
- ⁶⁴ Waarnemend hoofd van de Directie bijstandszaken van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en

- Maatschappelijk werk (CRM).
- ⁶⁵ Hoofd van de afdeling maatschappelijke aangelegenheden en volksgezondheid van de VNG.
- ⁶⁶ Voorzitter van de Innovatiecommissie voor de Basisschool.
- ⁶⁷ Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
- ⁶⁸ Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
- ⁶⁹ Hoofddirecteur van de VNG.
- ⁷⁰ Hoofd Planologisch Adviesbureau Veen te Nijmegen.
- ⁷¹ Gedeputeerde van de Staten van Utrecht.
- ⁷² Staffunctionaris van een landelijke instelling voor maatschappelijke dienstverlening.
- ⁷³ Hoofd afdeling maatschappelijk werk en volksgezondheid van de VNG.
- ⁷⁴ Directeur van de VNG. Hij trad op als inleider pro-.
- ⁷⁵ Lid van de Raad van Advies voor de Ruimtelijke Ordening. Hij trad op als inleider contra-.
- ⁷⁶ Rijksinspectrice Openbare Bibliotheken in de provincies Noord-Holland en Utrecht.
- ⁷⁷ Burgemeester van Breukelen en voorzitter van de adviescommissie inzake de voorbereiding van het provinciaal plan voor de bibliotheekvoorziening in de provincie Utrecht.
- ⁷⁸ Medewerker van de afdeling lichamelijke opvoeding, sport en recreatie van het bureau van de VNG.
- ⁷⁹ Medewerker van de afdeling horeca, vervoer en overige dienstverlening van het ministerie van Economische Zaken.
- ⁸⁰ Griffier der Staten van Noord-Holland.
- ⁸¹ Directeur van de Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie (PUWC).
- ⁸² Vice-voorzitter van het bestuur van het adviesbureau voor beroepsvorming en organisatie Berenschot.
- ⁸³ Vanwege het Ministerie van Cultuur Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM).
- ⁸⁴ Hoofddirecteur van de VNG.
- ⁸⁵ Inspecteur van de Volksgezondheid voor de hygiene van het milieu in de provincie Utrecht.
- ⁸⁶ Directeur Provinciale Utrechtse Electriciteits-Maatschappij N.V. (NV PUEM).
- ⁸⁷ Hoofdofficier van Justitie.
- ⁸⁸ Verbonden aan de afdeling Milieubeleid van de provincie Utrecht.
- ⁸⁹ Verbonden aan de VNG.
- ⁹⁰ Lid van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht.
- ⁹¹ Plaatsvervangend hoofd Maatschappelijke Aangelegenheden en Volksgezondheid van de VNG.
- ⁹² Plaatsvervangend hoofd afdeling Onderwijs, Cultuur, Sport en Recreatie van de VNG.
- ⁹³ Bureau Twijnstra Gudde N.V..
- ⁹⁴ Hoofd afdeling maatschappelijke aangelegenheden en volksgezondheid van de VNG.
- ⁹⁵ Hoogleraar staats- en bestuursrecht Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN).
- ⁹⁶ Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht.
- ⁹⁷ Verbonden aan de VNG.
- ⁹⁸ Lid van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht.
- ⁹⁹ Hoofd van de afdeling particuliere programma’s van het Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking.
- ¹⁰⁰ Voorzitter Afdeling Utrecht van de VNG.
- ¹⁰¹ Voorlichtingsbijeenkomst voor leden van de commissie Algemene en Bestuurlijke Zaken uit Provinciale Staten.

- ¹⁰² Hoofddirecteur VNG.
- ¹⁰³ Wethouder te Hengelo (OV).
- ¹⁰⁴ Directeur Provinciale Utrechtse Energie Maatschappij (PUEM).
- ¹⁰⁵ Directeur Gasbedrijf Centraal Nederland (GCN).
- ¹⁰⁶ Plaatsvervangend hoofd afdeling Maatschappelijke Aangelegenheden Volksgezondheid van de VNG, VNG-waarnemer in projectgroep Schaeffer.
- ¹⁰⁷ Wethouder Amersfoort, Sociale Vernieuwing.
- ¹⁰⁸ Beleidsmedewerker afdeling Welzijn gemeente Baarn coördinator Sociale Vernieuwing.
- ¹⁰⁹ Hoofd afdeling onderwijs, cultuur, sport en recreatie van de VNG.
- ¹¹⁰ Lid van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht.
- ¹¹¹ Directeur VNG.
- ¹¹² Chef Kabinet provincie Overijssel.
- ¹¹³ Burgemeester van de gemeente Woerden en voorzitter van het bestuur van IZA-Utrecht..
- ¹¹⁴ Voorzitter Afdeling Utrecht van de VNG, namens de provincies Flevoland, Gelderland en Utrecht vertegenwoordiger in het Afval Overleg Orgaan (AOO).
- ¹¹⁵ Directeur van de NV REMU.
- ¹¹⁶ Directeur van het GCN NV.
- ¹¹⁷ Directeur van de NV Waterleidingbedrijf Midden-Nederland (WMN).
- ¹¹⁸ Hoogleraar Bestuurskunde aan de Rijksuniversiteit Leiden en lid van Wetenschappelijke Raad voor het regeringsbeleid.
- ¹¹⁹ Werkzaam bij Moret, Ernst & Young Management Consultants en hoofddocent Vrije Universiteit Amsterdam.
- ¹²⁰ Hoogleraar staats- en bestuursrecht, Katholieke Universiteit Nijmegen, tussen 1983 en 2001 en oud-directeur bestuursmiddelen van de VNG (1979-1983).
- ¹²¹ Oud-staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) in het kabinet De Uyl (1973-1977) belast met stadsvernieuwing en oud-wethouder van Amsterdam (1978-1986) voor o.a. stadsvernieuwing. Kort na zijn optreden voor de Afdeling Utrecht van de VNG kwam Schaeffer (1940-1994) te overlijden op 30 januari 1994.
- ¹²² Medewerker VNG afdeling IBA.
- ¹²³ GBKN staat voor Grootschalige BasisKaart Nederland.
- ¹²⁴ Secretaris van het samenwerkingsverband Digitop.
- ¹²⁵ VNG-vertegenwoordiger in Digitop.
- ¹²⁶ Secretaris van de Utrechtse Kamer van Koophandel.
- ¹²⁷ Coördinator belastingzaken van de VNG.
- ¹²⁸ Voorzitter van de VNG.
- ¹²⁹ Plaatsvervangend Directeur-Generaal van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening & Milieubeheer (VROM).
- ¹³⁰ Directeur ruimte en groen provincie Utrecht.
- ¹³¹ Directeur Gemeentelijke Sociale Dienst te Zeist.
- ¹³² Directeur Gemeente Sociale Dienst te Hengelo.
- ¹³³ Directeur Gemeentelijke Sociale Dienst te Zeist.

- ¹³⁴ Directeur Gemeentelijke Sociale dienst te Hengelo.
- ¹³⁵ Burgemeester van Maarn.
- ¹³⁶ Adjunct-directeur Dienst Wijkbeheer en Stadsvernieuwing gemeente Utrecht.
- ¹³⁷ Directeur Radio Utrecht.
- ¹³⁸ Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken onder meer belast met de bestuurlijke reorganisatie en financiën lagere overheden en gemeentelijke herindeling.
- ¹³⁹ Algemeen Directeur-bestuurder van de Stichting Sociale Woningbouw Utrecht.
- ¹⁴⁰ Wethouder Nieuwegein en lid van de VNG-commissie voor de volkshuisvesting..
- ¹⁴¹ Adjunct-directeur Dienst Openbare Werken gemeente Woerden.
- ¹⁴² Wethouder van Amersfoort.
- ¹⁴³ Hoofd afdeling financiële en economische zaken van de VNG.
- ¹⁴⁴ Wethouder van Amersfoort.
- ¹⁴⁵ Bureau Berenschot.
- ¹⁴⁶ GPV-raadslid Amersfoort.
- ¹⁴⁷ Directeur NV SRO.
- ¹⁴⁸ Wethouder te Nieuwegein.
- ¹⁴⁹ Rector van het Minkema-college te Woerden.
- ¹⁵⁰ Wethouder te Amersfoort.
- ¹⁵¹ Wethouder te Montfoort.
- ¹⁵² Inspectie r.o. Oost.
- ¹⁵³ Inspectie r.o. West.
- ¹⁵⁴ Hoofddirecteur van de VNG.
- ¹⁵⁵ Directeur van de VNG.
- ¹⁵⁶ Rector Magnificus Rijksuniversiteit van Leiden.
- ¹⁵⁷ Hoofdofficier van Justitie Arrondissement Utrecht.
- ¹⁵⁸ Wethouder volkshuisvesting te Zeist.
- ¹⁵⁹ Commissaris van de Koningin.
- ¹⁶⁰ Lid van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht.
- ¹⁶¹ Werkzaam bij het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM).
- ¹⁶² Wethouder te Soest.
- ¹⁶³ Hoogleraar Staatsrecht Rijksuniversiteit Groningen en voorzitter van de naar hem vernoemde staatscommissie Dualisme en Lokale Democratie.
- ¹⁶⁴ Senior-beleidsmedewerker afdeling FEI van de VNG.
- ¹⁶⁵ BANS staat voor Bestuursakkoord Nieuwe Stijl.
- ¹⁶⁶ Adjunct-directeur Dienst ruimte en Groen provincie Utrecht.
- ¹⁶⁷ Wethouder te AA en Hunze.
- ¹⁶⁸ Voorzitter van de Commissie Waterbeheer 21^e eeuw.
- ¹⁶⁹ Dijkgraaf Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden.
- ¹⁷⁰ Ombudsman gemeente Utrecht.
- ¹⁷¹ Stichting Nationale Ombudsman.

- ¹⁷² VNG afdeling SGBO.
- ¹⁷³ Wethouder met de portefeuille Leidsche Rijn, Stationsgebied en Agrarische Zaken.
- ¹⁷⁴ Directeur Projectbureau Leidsche Rijn.
- ¹⁷⁵ Wijkmanager Leidsche Rijn.
- ¹⁷⁶ Directeur Ontwikkelingsbedrijf Gemeente Utrecht.
- ¹⁷⁷ Hoofd afdeling instandhoudingstechnologie Rijksdienst voor de Monumentenzorg.
- ¹⁷⁸ Directeur Derks Stedenbouw, universitair docent stedenbouw Technische Hogeschool Delft.
- ¹⁷⁹ Burgemeester te Almere.
- ¹⁸⁰ Korpschef Friesland.
- ¹⁸¹ Directeur Afvalverwerking Smink B.V..
- ¹⁸² Voorzitter GGD Nederland.
- ¹⁸³ Wethouder gemeente Amersfoort.
- ¹⁸⁴ Wethouder gemeente Bunschoten-Spakenburg.
- ¹⁸⁵ Opleidingadviseur organisatie ontwikkeling Bestuursacademie Nederland.
- ¹⁸⁶ Opleidingadviseur organisatie ontwikkeling Bestuursacademie Nederland.
- ¹⁸⁷ Burgemeester gemeente Nieuwegein.
- ¹⁸⁸ Visiting professor Rijksuniversiteit Utrecht (2002-2004). Op dat moment combineerde hij zijn Utrechts hoogleraarschap met het co-decenaat aan de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur en het deeltijdhoogleraarschap aan het Swedish Defence College.
- ¹⁸⁹ Lid van de gemeenteraad van Soest.
- ¹⁹⁰ Wethouder van de gemeente Groningen.
- ¹⁹¹ Wethouder van de gemeente Soest.
- ¹⁹² Plaatsvervangend Directeur-Generaal Koninkrijksrelaties & Bestuur. Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties. Minister Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijkrelaties, T.C. de Graaf, was verhinderd vanwege het overlijden van H.K.H. Prinses Juliana.
- ¹⁹³ Burgemeester van de gemeente Deventer.
- ¹⁹⁴ Algemeen directeur RTV Utrecht.
- ¹⁹⁵ Directeur-Generaal van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.
- ¹⁹⁶ Coördinator toezicht van de provincie Utrecht.
- ¹⁹⁷ Burgemeester van de gemeente Pijnacker-Nootdorp.
- ¹⁹⁸ Hoogleraar staatsrecht aan de Rijksuniversiteit te Groningen.
- ¹⁹⁹ Directeur van de DCMR, milieudienst Rijnmond.
- ²⁰⁰ Regionaal commandant van de regionale Hulpverleningsdienst Rotterdam-Rijnmond.
- ²⁰¹ Regionaal commandant Brandweerregio Utrechts Land.
- ²⁰² Hoogleraar bestuurskunde Erasmus Universiteit Rotterdam.
- ²⁰³ Hoogleraar Technische Universiteit Delft.
- ²⁰⁴ Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor het Christen Democratiesch Appél (CDA).
- ²⁰⁵ Burgemeester gemeente Leusden.
- ²⁰⁶ Oud-wethouder gemeente Utrecht.
- ²⁰⁷ Waarnemend dijkgraaf van het Waterschap Vallei & Eem.

- ²⁰⁸ Senior-medewerker Waterhuishouding Waterschap Vallei & Eem.
- ²⁰⁹ Beleidsmedewerker VNG water en riolering.
- ²¹⁰ Hoogleraar Europees recht voor decentrale overheden Universiteit van Amsterdam.
- ²¹¹ Hoofd afdeling Bestuurlijke, Internationale en Subsidiezaken gemeente Utrecht.
- ²¹² Directeur Europa Decentraal.
- ²¹³ Verbonden aan SGBO.Onderzoek Advies & Implementatie, onderdeel van de BMC-groep.
- ²¹⁴ Teamleider Divisie Recherche Politie Utrecht.
- ²¹⁵ Lid van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht.
- ²¹⁶ Wethouder van de gemeente Houten.
- ²¹⁷ Lid van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht.
- ²¹⁸ Hoofdingenieur van Rijkswaterstaat Utrecht.
- ²¹⁹ Burgemeester van de gemeente Utrecht.
- ²²⁰ Hoogleraar criminologie en directeur van het Verwey Jonker Instituut.
- ²²¹ Voorzitter Directieraad VNG.
- ²²² Lid van Gedeputeerde Staten in de Provincie Utrecht.
- ²²³ Emeritus-hoogleraar Historische Nederlandse Letterkunde Universiteit van Amsterdam.

BIJLAGE 5 (184–187)

- ¹ Vanwege de op 10 mei 1940 ingetreden oorlogsomstandigheden ging deze vergadering niet door.
- ² Vanwege de vervroegde verkiezingen voor de Tweede Kamer der Staten Generaal op 22 november werd het najaarscongres, oorspronkelijk gepland op 23 november, als ‘wintercongres’ te Woerden gehouden op 25 januari 2007.

BIJLAGE 6 (188–198)

- ¹ Tijdens de jaarvergadering op 25 mei 1923 benoemd, maar bedankte voor de functie op 23 augustus.
- ² De functie van vice-voorzitter werd in de periode 1926-1948 niet expliciet aan een bestuurslid gekoppeld.
- ³ Het secretariaat werd vanaf 1920 gecombineerd met het penningmeesterschap.
- ⁴ Het penningmeesterschap werd vanaf 1920 gekoppeld aan het secretariaat.
- ⁵ De Rooij belichaamde de continuïteit van de functie van de secretaris-penningmeester en daarmee eveneens van de Afdeling Utrecht van de VNG.
- ⁶ De functie van vice-voorzitter werd in de periode 1926-1948 niet expliciet aan een van de bestuursleden gekoppeld.
- ⁷ Tussen 1 augustus 1947 en april 1948 was de gemeentesecretaris van Jutphaas geveld door ziekte. In deze periode werd hij vervangen door bestuurslid P.H. Damsté (gemeentesecretaris van De Bilt) voor wat betreft de functie en Van den Berg gemeenteambtenaar ter secretarie van de gemeente Utrecht, die de correspondentie verzorgde.
- ⁸ Voor de jaren 1985-1994 werden geen aanduidingen over het vice-voorzitterschap aangetroffen in de jaarverslagen noch in de notulen van de bestuursvergaderingen. Gezien de periode ervoor en erna was het vice-voorzitterschap in genoemde periode tot in 2000 waarschijnlijk gekoppeld aan het penningmeesterschap.

- ⁹ Tijdens de bestuursvergadering van 2 maart 1979 werd reeds overwogen een functionaris aan te trekken voor het onderhouden van de gewenste uitbreiding van de contacten met gemeenten en provincie. Tijdens de ledenvergadering van 2 november sloten de leden zich daarbij aan. Dapper werd tijdens de bestuursvergadering van 7 maart 1980 begroet als adjunct-secretaris. De jurist hield kantoor in het gemeentehuis van Utrecht. Op 30 november 1983 nam Dapper afscheid van de Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

INDEX PERSONEN

Aafs, H.A. 38, 204
Abbink Spaink, J.J. 104, 189, 191, 213
Adriaans, G. 115
Adriaanse, W.P. 179
Altes, A.P. Korthals zie: Korthals Altes
Amerongen van Renswoude, W.H. baron Taets van zie: Taets van Amerongen van Renswoude
Andreae, J.P. Fockema zie: Fockema Andreae
Andriessen, mevr. M.H. 195
anonymus 178, 179
Arts, A.H. 198
Asch van Wijck, Jhr. H.A.M van 67, 189

Baaijens, M 178
Baas, J. 148
Bakker, A. 191
Bakker, J.A. 177
Bakker, Th.L.M.C. de 179
Batenburg, A. 196
Beaufort, Jkvr. A.L. de 101
Beaufort, J.K.H. de 84, 121
Beaufort, Jhr. P.P. de 66, 76, 115, 142, 189, 190, 191, 192, 215, 217
Beeck Calkoen, W.J. van 121
Beelaerts van Blokland, Jhr. P.A.C. 154, 156, 157, 179
Beerenbrouck, jhr. Ch.J.M. Ruys de zie: Ruys de Beerenbrouck
Beest, C.W.E. van Voorst van zie: Voorst van Beest
Behrens, M. 177
Bekker. H.A. 177
Berculo, P. 180
Beresteyn, Jhr. E.A. van 24, 35
Berg, ? van den 64
Berg, J.Th.J. van den 159, 181
Berghuis, J.D. 182
Bergsma, E.J. 38
Berkel, mevr. J.L. 196
Beyen, L. 179
Bie Leuving Tjeenk, J. de 115
Bijl, J.G. 196, 197

Bijleveld, T.T.M.H. 191, 192, 193, 194, 195
Bijleveld, W.H. 193, 194
Blanken, W. 193
Bloemen, H.L.M. 196
Blokland, Jhr. P.A.C. Beelaerts van zie: Beelaerts van Blokland
Blom, A.C. 191, 192
Boer, J.C. de 180
Boer, M.H. de 96, 173, 189, 200, 215
Boer, R.L. de 181
Boermans, R.P.F. 181
Boogaard, D.M. 155, 193, 195, 197
Bootsma-Warnaar, mevr. J.C. 148, 193
Bos, J. van den 193, 194
Bosch, H.P.A.M. 196
Bosch ridder van Rosenthal, Jhr. L.H.N.F.M. 191, 192, 193, 194

Botterweg, H. 80, 82, 173, 189
Bouttelier, J.C.J. 183
Braakman, A. 193, 195
Brasz, H.A. 178
Breen, H.L. 191
Brenk, G. van 181
Broerse, C. 191
Brouwer-Korf, A.H. 181
Bruijn, E.J.L.M. de 193, 195
Bruijn, W.H.O. de 177
Brummelen, A.H. van 180
Buddenberg, W. 182
Bunjes, P.Th. 193, 194
Burger, J.H. 158, 195
Burgers, L. 181
Burgman, mevr. M. 180, 196

Calkoen, W.J. van Beeck zie: Beeck Calkoen
Cambier van Nooten, S.I. 30, 32, 35, 205
Capello, A. Kappeyne van de zie: Kappeyne van de Capello
Casseres, J.M. 177
Corbusier, Le (pseud.) zie: Le Corbusier
Cort van der Linden, P.W.A. 46
Cramer, J. 177

Daalen, H. van 196
Dam, F.A. van 180
Dam, Th. van 180
Damsté, P.H. 64, 140, 189, 191, 228
Dapper, A.G. 150, 198, 229
Dekker, M.G. 183
Derks, R.J.A. 182
Derksen, W. 180
Dijk, J.H.J.M. van 181
Dijke, P. van 151, 178
Dijkstra, Th. 181
Ditmarsch, J. van 196
Doodkorte, P.P.J. 183
Doyer, J.J. Th. 177

Eggink Dzn, M.H. 29, 30, 51, 59, 61, 67, 68, 80, 173, 189, 190, 205
Eijnden, S. van 182
Elenbaas, J.N. 204, 208
Elion, E. Korthuis- zie: Korthuis-Elion
Elsen, Th.P.J. 6, 35, 51, 56, 57, 58, 59, 69, 96, 99, 189, 190
Elteren, P.C.M. 9, 10, 164, 167, 196, 197, 242
Elzinga, D.J. 161, 181, 182
Engelberts, H.G. 178
Erkelens, P.A.E. 179
Euwen, mevr. J.D. Marijnissen- zie: Marijnissen-Euwen
Everts, A. 180
Eysink, A. 191

Ferman, mevr. Kruyt- zie: Kruyt-Ferman
Fernhout, M. 23, 29, 31, 51, 59, 68, 121, 189, 190
Fleers, G.J. 180
Fleur, C.G.M. 180
Fockema Andreae, J.P. 68, 99, 110, 173
Foekens, J. 196
Franssen, H.M. 178
Fränzel, M.A. 195

Gaast, G. van der 115
Geer van Oudegein, Jhr. L.E. de 191
Geet, M.K. van 82

Geleedst, W. 64, 66, 189, 190, 210
Geluk-Hennink, mevr. E. 182
Gerretsen, I.E. Kloppe- zie: Kloppe-Gerretsen
Geurtsen-van Schoonhoven, mevr. E. 10, 196, 198
Geut, L. 181
Giesen, ? van der 178
Gietema, H.Y. 179
Gijzels, A.H. 38, 204
Gortel, mevr. M.W.M. Vos-van zie: Vos-van Gortel
Graaf, A. de 196
Graaf, F.Th de 180
Graafland, Fr. Hooft van zie: Hooft van Graafland
Graaf-Nauta, mevr. D.IJ.W. de 154, 156
Granpré Molière, M.J. 110, 112, 113
Griffioen, mevr. M. Haak- zie: Haak-Griffioen
Grinten, J.H.P.M. van der 94, 214
Groen, C.A. 121
Groen, L.C. 195, 196
Groenleer, G 9
Groenman, Sj. 177
Groenveld, ? 177
Groep, M. van der 182
Groot, mevr. B.F.A. van der Kluit-de zie: Kluit-de Groot
Gropius, W. 112

Haak-Griffioen, mevr. M. 183
Haasdijk, Th. 181
Halder, L. van 182
Halteren, J.A. van 193, 195
Hamers, J.M.M. 84, 143, 213
Harinck, C. 179
Harms, E.M. 10
Hart, P. 't 182
Hartog-Oudenaarden, mevr. B.P. den 198
Haselen, J. van 191
Havermans, A.J.E. 157
Hee, I. van der 183
Heide, A. van der 179
Heijer, W.J.M. van den 195
Heikens, G. 177

Hein, N. Vels zie: Vels Hein
Hennekens, H.Ph.J.A.M. 179, 180
Hennink, mevr. E. Geluk- zie: Geluk-Hennink
Hensbergen, A. 198
Herberg, R.B. van der 181
Herstel, A. 179
Hessel, B. 182
Heuvel, Chr. van den 177
Hoekstra, J. 179
Hoeven, G.W.F. van 177
Hofland, J. 59
Hol, mevr. W. 179
Holsboer, L.N. 113
Hooft van Graafland, Fr. 178
Houterman, G. 158
Houtsma, A.C. 156, 158, 179, 180, 193, 194, 195, 196
Hudig, D. 216
Hullenaar, C. van 't 115
Hulsebosch, M. 182

Jans, J. 178
Jansen, J.F. 178
Janssen, H.H. 196
Janssen, J.J.L.M. 7, 9, 162, 163, 196, 197
Janssen, P. 178
Janssen, W.A.H.W.M. 178
Jacobs, J.P. 177
Jeanneret, Ch.-É. zie: Le Corbusier
Jeude, J. van Lidt de zie: Lidt de Jeude
Jonker, A. 26, 101, 128
Jong, J.C. de 195, 197
Jong, P.J. de 180
Jong, T. de 181
Jonkman, P. 196
Jorissen, J. Walterus zie: Walterus Jorissen
Jorritsma, J.A. 195

Kaan Jzn, K. 59, 64
Kalt, A.H. 181
Kamp, A.F. 178

Kampschaër, G.W. 119
Kanter, P.J. 177
Kappeyne van de Capello, A. 178
Karnebeek, Jhr. H.A.van 19
Kars, H. 180
Karsten, R.R. 177, 178
Kat, H. de 177
Kerkhaert, F.A.M. 181
Kerkhof, L. van der 179
Ketwich Verschuur, J.D. van 179
Keulers, mevr. M.A.J. Oosterwijk- zie: Oosterwijk-Keulers
Kiers, A.G. 178
Klaver, J. 181
Klein, H.Th. 22, 38, 122, 204, 206
Klerck, Abr. De 121
Kloek, J. 178
Klopper-Gerretsen, I.E. 181
Kluit-de Groot, mevr. B.F.A. van der 196
Knegtmans, ? 178
Koch, C. 193, 194, 194, 195, 197
Koekoek, H. 198
Kok, A.J.Th. 216
Kok, D.H. 180
Koningsbruggen, H.A.J.M. van 191
Kooijman, D. 38, 41
Kopenhagen, A. 179
Kopenhagen, F. van 179
Korf, A.H. Brouwer- zie: Brouwer-Korf,
Korterink, G.J. 180
Korthals Altes, A.P. 178
Korthuis, S.E. 182
Korthuis-Elion, E. 178
Koster, T.H. 180
Kramer, M. 182
Krol, B. 183
Krol, R.W. 181
Kronenburg, H.J. 51, 56, 67, 68, 69, 80, 119, 189
Kruiff, J.C.P. de 180
Kruyt-Ferman, mevr. 148
Kuijk, J.J.P.C. van 173, 189, 190, 210, 215

Lambeck. K. 80
Lander-Riemersma, mevr. T.E. 195
Lange, J. de 173
Lanschot, F.J. van 177
Lenstra, H. 195
Lenting, W.A. 181, 182
Leuving Tjeenk, Ir J. de Bie zie: Bie Leuving Tjeenk
Leeuw-Mertens, mevr. A.Th. 193, 194
Leeuw, W.C. de 115
Leeuwen, W.F. van 48
Leijdekkers, B. 159
Lelij, T. van de 182
Lemmink, J.Ph.S. 7, 10, 242
Le Corbusier (pseud. voor Ch.-É. Jeanneret) 112
Lidt de Jeude, J. van 182
Limburg Stirum, H.F.M.E. graaf van 207
Linden, P.W.A, Cort van der zie: Cort van der Linden
Linschoten, R.L.O. 160
Lokhorst Jzn, J. 121
Luchtenveld, R. 196, 197
Lugt, P. van de 182
Lynden, A.F. baron van 18, 19
Lynden van Sandenburg, F.A.C. graaf van 28, 29, 120, 121, 217

Malefijt, J.J. de Waal zie: Waal Malefijt
Man, T. de 181
Manen, D. van 145, 191, 192, 193, 194
Manschot, H. 181
Marijnissen-Euwen, mevr. J.D. 195
Matser, Chr.G. 144
Meide, E. van der 182
Mertens, mevr. A.Th. Leeuw- zie: Leeuw-Mertens
Meulen, L.A. van der 121
Meijer, U.H. 178
Meijers, mevr. A.J. 198
Michielsen, A.B. 23, 36, 38, 40, 41, 203, 204
Middelweerd, H.A.C. 91, 193, 195
Miedema, J.P. 151
Mik, G. 195
Minnaert, M.G.J. 209

Mobers, L.P.H. 180
Molenaars, F. 180
Molendijk, H. 178, 191
Molière, M.J. Granpré zie: Granpré Molière
Mollerus, Jhr. J.C. 66, 84
Most-de Ridder, mevr. A.A. van der 195
Muller, mej. 177

Nat, G.H. van der 181
Nauta, mevr. D.IJ.W. de Graaf- zie: Graaf-Nauta
Nes, K.C. van 115
Nijveen, Ch.M. 129, 219
Nimwegen, H. van 180
Nobbe, H.J. 182
Noordam, G. 177
Noordewier, B. 84, 173
Noort, Jhr. L.H. op ten 179
Nooten, S.I Cambier van zie: Cambier van Nooten
Norbruis, O. 177
Nord, M.H. 178
Nusselder, E.J. 181

Oberman, M. 40
Olde, L.H. 195
Oosterhoff, J.L. 40
Oosterwijk-Keulers, mevr. M.A.J. 96
Oosting, J. 179
Ophof, A.J. 178
Oppenheim, J. 202
Opstelten, I.W. 180
Oud, P.J. 13, 84, 107, 202
Oudegein, Jhr. L.E. de Geer van zie: Geer van Oudegein
Ouden, ? den 177
Oudenaarden, mevr. B.P. den Hartog- zie: Hartog-Oudenaarden
Ouwkerk, H.G. 182
Overbosch, H. 10, 16, 198

Paas, F.J. 182
Pans, R.J.J.M. 164,183
Paulus, J.E. 179

Peters, J.A.V.F.M. 181

Peters, W.M.A. 193

Pelkwijk, G.A.W. ter 84, 85, 140, 189, 190, 191, 192, 213

Phaff, H.E. 179

Piccardt, J.H.H. 40, 206

Pleij, H. 183

Poel, W.W. van der 181

Poelje, G.A. van 177

Poelje, S.O. van 178

Polman, J.M.M. 181

Poortenaar, mw. T. 182

Post, A.H. van der 191, 193

Primus, H. 182

Quant, mevr. Th. 181

Quarles van Ufford, Jhr. E. 30, 51

Randwijck, J.C. graaf van 26, 27, 30, 34, 35, 49, 50, 56, 58, 59, 62, 64, 66, 67, 68, 78, 80, 84, 92, 96, 107, 113, 115, 121, 128, 173, 189, 190, 206, 215

Ranitz, Jhr. C.J.A. de 142, 143, 145, 191, 192

Reenen, Jhr. G.C.J. van 66, 76, 189

Renswoude, W.H. baron Taets van Amerongen van zie: Taets van Amerongen van Renswoude

Reijen, L.G. van 178, 179

Ridder, mevr. A.A. van de Most-de zie: Most-de Ridder

Riemersma, mevr. T.E. Lander- zie: Lander-Riemersma

Rietveld, G. 112

Ringeling, A.B. 182

Robbertsen, R.C. 162, 164

Roëll, Jhr. H. 66, 189

Romijn, F. 181

Ronden, B. de 180

Roodbeen, D.E.P. 196

Rooij, G.S. de 64, 76, 87, 88, 140, 143, 145, 189, 190, 191, 192, 214, 228

Roos, A. de 203

Rosenthal, Jhr. L.H.N.F.M. Bosch ridder van zie: Bosch ridder van Rosenthal

Rothuizen, J. 178

Royen, I.A. van 24

Rozenburg, Jhr. H., Rutgers van zie: Rutgers van Rozenburg, Jhr. H

Rozenburg, Jhr. J.W.H. Rutgers van zie: Rutgers van Rozenburg, Jhr. J.W.H.

Rozenburg, Jhr. L., Rutgers van zie: Rutgers van Rozenburg, Jhr. L.

Rutgers van Rozenburg, Jhr. H. 189

Rutgers van Rozenburg, Jhr. J.W.H. 66

Rutgers van Rozenburg, Jhr. L. 30, 41

Ruys de Beerenbrouck, jhr. Ch.J.M 46

Sakkers, H. 182

Salverda, A.J. 196

Samson, N. 94

Sandenburg, F.A.C. graaf van Lynden van zie: Lynden van Sanden-burg

Sassen, mevr. J. 10

Schaap, W.F.C. 177

Schaeffer, J.L.N. 180

Schaik, Th.E.E. van 191

Schapenk, A.G.W. 179

Schilt, R. 179

Schim van der Loeff, P.H. 179

Schipper, W. 191

Schlingemann, J.J. 177

Schmitz, W. 66

Schneiders, F.J.H. 191

Scholtens, H.J.J. 189

Schoonhoven, mevr. L. Geurtsen-van zie: Geurtsen-van Schoonhoven

Schouten, T.J. 180

Schuller, H.H. 191, 192

Serooskerken, C.J. baron van Tuyll van zie: Tuyll van Serooskerken, C.J. baron van

Serooskerken, F.C.C. baron van Tuyll van zie: Tuyll van Serooskerken, F.C.C. baron van

Serooskerken, H.G.I. baron van Tuyll van zie: Tuyll van Serooskerken, H.G.I. baron van

Sikkes, P. 40

Simons, J. 19, 23, 205

Sluis, W.H.M. 180

Sluijs, J.W. van der 161, 196, 197

Smilde, F. 183

Smit, D.M. 195, 197

Smit, Y. mevr. 195

Spaink, J.J. Abbink zie: Abbink Spaink

Spies, J.W.E. 182

Staal, B. 181

Stadt, C.E. van der 177

Steijn, L.A.M. 181

Stirum, H.F.M.E. graaf van Limburg zie: Limburg Stirum

Story, D. 182

Straver, Th. 23

Streumer, mevr. A.F.T. 195

Struycken, A.A.H. 16, 203

Stuijvenberg, J. van 179

Stuivinga, J. 115

Suring, J.G. 101, 177

Taets van Amerongen van Renswoude, W.H. baron 191

Talsma, J.J. 40, 41, 51, 53, 56, 60, 62, 64, 68, 72, 75, 79, 80, 94, 96, 99, 112, 113, 114, 115, 126, 173, 189, 190, 208, 215

Teeuwen, N.A. 183

Tetteroo, C.A.M. 179

Thorbecke, J.R. 13, 19

Tielrooy, ? 181

Timmer, A.P. 191, 193

Tjeenk, J. de Bie Leuving zie: Bie Leuving Tjeenk

Toebes, G.W. 178

Tongereren, G.J. van 182

Top, G.J. van der 151

Troelstra, P.J. 44, 46

Troostwijk, M. 193, 194

Tuyll van Serooskerken, C.J. baron van 173

Tuyll van Serooskerken, F.C.C. baron van 291

Tuyll van Serooskerken, H.G.I. baron van 191, 193

Ufford, Jhr. E. Quarles van zie: Quarles van Ufford

Veen, F.H. van der 180

Veen, G.E.S. van 178, 179

Veen, T.R.A. van 178

Veenstra, A.R. 23, 29, 30, 49, 59, 61, 64, 92, 94, 107, 173, 189, 190, 209, 214

Velde, E.A.H.A. van de 30, 80

Veldhuizen, D.J. 182

Vels Hein, N. 49, 59, 189

Venzelaar-de Boer, C. 179

Verdonk, J.J. 195

Vergunst, D. 181

Verhagen, ? 177

Verhagen, P. 112, 216

Verheij, B.A. 177, 215

Verhoeff, H.Th.A. 49

Verhulst, L.J. 196

Verkuylen, R. 180

Verschuur, J.D. van Ketwich zie: Ketwich Verschuur

Verweij, E.G.C. 180, 195

Vet, C.J.G.M. de 182, 195

Vink, J. 178

Vink, W.H. de 177

Visser, P.J. de 180

Visser, S.H. 181

Visser, W.A.J. 84, 189, 191, 215

Vondervoort, mevr. A.G.M. van de 158, 180

Vonhoff, H.J.L. 193

Voorst van Beest, C.W.E. van 191

Vos, W. 182

Vos-van Gortel, mevr. M.W.M. 193, 195

Vos, C.M. de 82

Vries, C.W. de 177

Vries, G. de 204

Vries, K.G. de 157, 179

Waal Malefijt, J.J. de 80, 189, 210

Waes, Th.C. van 195, 197

Wagenaar, F. 182

Wagenaar, W.A. 181

Walpot, B. 179

Walterus Jorissen, J. 49

Warmenhoven, A.A.J. 178

Warnaar, mevr. J.C. Bootsma- zie: Bootsma-Warnaar

Wassenberg-Welp, mevr. D.W. 193, 195

Wechel, G.J. te 181

Welp, mevr. D.W. Wassenberg- zie: Wassenberg-Welp

Wendelaar, W.C. 96

Wentink, D.E. 115

Westeringh, H.A. van de 121

Westra, J.J.F.M. 195, 197

Wibaut, F.W. 96

Widt, J. de 191, 192

Wijck, Jhr. H.A.M van Asch van zie: Asch van Wijck

Willem III, koning 34

Wink, J.P.M. 182

Wissink, A. 182

Wit, L. de 181

Witte, H.L. 182

Wolff, C.E. 59, 189

Wolfsen, A. 183

Wythema, H.J. 177

Zaaijer, J.W. 178

Zalingen, W. van 191

Zanten, P. van 178

Zegers, G.D. 173

Zuiderhoek, D. 177

Zwieten, H.A. van 180

INDEX GEOGRAFISCHE AANDUIDINGEN

Aa en Hunze 226

Abcoude 17, 29, 74, 195, 221

Abcoude-Baambrugge 15, 22, 66, 70, 74, 114, 130, 133, 189, 221

Abcoude-Proostdij 15, 22, 66, 70, 74, 114, 130, 133, 189, 217, 221

Achthoven 15

Achttienhoven 15, 22, 221

Alkmaar 96, 223

Almere 227

Alphen aan den Rijn 94

Amelisweerd 15

Amerongen 15, 76, 110, 112, 115, 186, 212, 222

Amersfoort 10, 15, 16, 19, 20, 22, 23, 27, 29, 30, 34, 35, 40, 47, 48, 49, 50, 56, 58 59, 64, 66, 67, 68, 70, 74, 78, 84, 90, 96, 112, 114, 115, 121, 122, 130, 132, 132, 133, 134, 134, 135, 137, 142, 158, 163, 173, 186, 187, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 204, 205, 206, 215, 221, 222, 223, 225, 226, 227

Amsterdam 18, 19, 41, 44, 48, 113, 115, 129, 132, 203, 206, 212, 216, 223, 225

Ankeveen 17

Antillen, Nederlandse 202

Apeldoorn 115

Arnhem 94, 110, 144, 222, 223

Aruba 202

Aschat 15

Baambrugge17

Baarn 15, 22, 27, 48, 66, 67, 73, 110, 112, 115, 186, 187, 189, 193, 194, 195, 197, 211, 215, 217

Benschop 212, 221

Bergum 125, 126, 138, 218

Beuningen164

Bildt, De 210

Bilt, De 22, 64, 70, 74, 110, 112, 133, 140, 145, 161, 164, 165, 186, 187, 189, 191, 196, 205, 210, 217, 221, 222, 228

Bilthoven 115

Bilt en Oostbroek, de 15

Blokland 15

Bolsward 40

Bonaire 202

Botshol

Breda 18

Breukelen 27, 117, 186, 189, 191, 192, 193, 194, 221

Breukelenveen 15

Breukelen-Nijenrode 15, 22, 23, 73,189, 221

Breukelen Ortsgerecht 15

Breukelen-St. Pieters 22, 23, 73, 189, 221

Breukelen Proostdij 15

Breukelerwaard 15

Breul, de 15

Bunnik 76, 110, 112, 117, 121, 146, 212, 216, 221

Bunnik en Vechten 15

Bunschoten 15, 74, 128, 187

Buschoten-Spakenburg 195, 197, 227

Bussum 209

Cabauw 17

Colenberg 15

Cothen 15, 22, 69, 73, 76, 193, 194, 211, 212, 221

Curaçao 202

Darthuizen 15

Delft 22, 206

Deventer 227

Dijkveld en Rateles 15

Doetinchem 163

Doorn 15, 101, 110, 112, 134, 163, 186, 189, 191, 195, 217, 222

Dordrecht 96, 128, 218

Drakenstein 15

Drenthe, provincie 42, 125

Driebergen 15, 74, 110, 112, 115, 116, 163, 164, 212, 217, 221

Driebergen-Rijsenburg 66, 73, 115, 117, 142, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 215, 222

Duist, de Haar en Zevenhuizen 15

Duitsland 27, 44, 112

Ede 10

Eem of Eembrugge, Ter 15

Eemnes 22, 30, 70, 73, 74, 75, 193, 195, 196, 197, 211

Eemnes Binnendijks 15

Eemnes Buitendijks 15

Eindhoven 10, 40, 44

Engeland 44

Ermelo 164

Eustatius, St.

Flevoland, provincie 42

Frankrijk 112

Friesland, provincie 42, 51, 54, 56, 92

Galecop 15

Gein, 't 15

Gelderland, provincie 17, 42, 125, 130, 138

Geldermalsen 163

Geverskop in westeinde van Harmelen en Breudijk 15

Gieltjesdorp 15

Ginkel en Zuilenstein 15

Goes 53

Gorinchem 209

Gouda 218

's-Gravenhage (Den Haag) 10, 18, 19, 22, 34, 35, 36, 44, 66, 78, 80, 88, 92, 98, 128, 132, 144, 157, 161, 203, 206, 212, 218

's-Gravensloot 15

Groenekan 187

Groenestein 15

Groningen, gemeente 44, 75, 82, 227

Groningen, provincie 42, 68, 119, 125

Grote Koppel 15

Haar, de 15

Haarlem 10, 44, 96

Haarlemmerliede c.a. 23, 40, 41, 203

Haarzuilens 64, 74, 75, 76, 122, 212, 221

Hagestein 17

Hallum 60

Hardenbroek 15

Harmelen 6, 57, 58, 59, 191, 195, 222

Harmelen en Haanwijk 15

Harmelerwaard 15

Heemstede 15

Heerlen 203

Heeswijk 15

Hegge op Themaat, de 15

Hellendoorn 207

Hengelo (Ov) 225

's-Hertogenbosch 40, 214, 222

Hilversum 222

Hoenkoop 15, 76, 212, 221

Hoewelaken 17

Hof van Delft 206

Holland, gewest 15

Honswijk 15

Hoogland 74, 80, 221

Hoogland en Emiklaar 15

Houten 8, 73, 102, 114, 117, 148, 151, 164, 187, 189, 193, 194, 195, 221, 228

Houten en 't Goy 15

IJsselstein 10, 15, 22, 23, 48, 51, 56, 67, 69, 70, 74, 80, 189, 191, 192, 193, 195, 213, 215

Indijk 17

Isselt 15

Jaarsveld 22, 23, 32, 75, 76, 128, 205, 212, 221

Jutphaas 8, 64, 66, 67, 70, 74, 84, 88, 115, 122, 133, 143, 145, 189, 191, 192, 213, 214, 221

Kamerik 41, 53, 115, 133, 143, 145, 189, 190, 191

Kamerik Houdijk 15

Kamerik Mijzijde 15

Kampen 59, 209

Kattenbroek 15

Kersbergen 15

Kleine Koppel 15

Kockengen 74, 221

Kockengen Lokhorstgerecht 15

Kockengen Montfoortsgerecht 15

Kortenhoef 17

Laag Nieuwkoop 15, 74, 221

Langbroek 8, 69, 76, 149, 150, 193, 194, 212, 221

Lange Ruige Weide 17

Laren 217

Leersum 15, 110, 112, 212, 222

Leeuwarden 35, 41, 50, 60, 206

Leiden 226

Leusden 15, 74, 84, 102, 110, 112, 121, 161, 164, 187, 191, 193, 195, 196, 219, 221, 227

Limburg, provincie 42

Linschoten 70, 74, 133, 221

Linschoten en Mastwijk 15

Linschoter Haar 15

Loefsgerecht van Ruwiel 15

Loenen 15, 17, 22, 30 70, 74, 80, 130, 148, 193, 194, 208, 219, 221

Loenen Kronenburgsgerecht

Loenersloot 70, 74, 133, 221

Loenersloot–Oukoop–Ter Aa 15

Loosdrecht 17, 70, 117, 139, 222

Lopik 15, 22, 23, 32, 76, 128, 193, 212, 221

Maarn 110, 112, 222, 226

Maarn en Maarsbergen 15

Maarschalkerweerd 15

Maarsssen 8, 15, 22, 30, 32, 51, 54, 58, 59, 67, 70, 74, 133, 134, 161, 173, 187, 189, 190, 191, 193, 194, 195, 196, 197, 215, 217, 221

Maarssenbroek 15

Maarsseveen 15, 22, 29, 30, 32, 51, 54, 58, 59, 67, 70, 74, 133, 173, 189, 190, 191, 217, 221

Maarten, St. 202

Maartensdijk 30, 51, 74, 78, 110, 112, 115, 159, 191, 193, 222

Madurodam 219

Meern, De 221

Metslawier 41

Michielsgestel, Sint-

Middelburg 209

Mijdrecht 15, 22, 23, 29, 31, 51, 59, 70, 74, 75, 80, 121, 130, 133, 189, 190, 191, 221

Mijnden

Montfoort 6, 15, 22, 35, 51, 56, 57, 58, 70, 74, 128, 133, 164, 187, 189, 190, 191, 193, 195, 197, 215, 216, 221, 226

Naaldwijk 57, 59, 96, 215

Nederhorst den Berg 17

Nederland(en), Koninkrijk der 8, 19, 27, 44, 47, 112, 124, 126, 127, 132, 203

Nederlanden, Republiek der

Nedereinde van Jutphaas 15

Neder Langbroek 15

Nieuwegein 8, 9, 117, 133, 151, 154, 155, 158, 160, 161, 167, 187, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 220, 221, 226, 227, 242

Nieuwkoop 17

Nieuwveen 17

Nieuw Loosdrecht

Nigtevecht 15, 100, 130, 211, 221

Nijendijk of Dwarsdijk 15

Nijmegen 99, 163, 214 224, 242

Nijverdal 125

Noordeinde van Portengen 15

Noord-Brabant, provincie42

Noord-Holland, provincie 17, 42, 44, 50, 92, 110, 113, 125, 216, 222, 224

Noord-Polsbroek

Odijk 15, 76, 121, 212, 221

Oldenhove 204

Oostdongeradeel 40, 53, 60

Oostveense landen 15

Oostwaard 15

Oostwijk en Kromwijk 15

Oost Raven 15

Ouddorp 64

Oudenrijn 64, 122, 202, 221

Oudenrijn en Heikop 15

Oudewater 17, 128, 221

Oudhuizen 15

Oudwulven en Waaien 15

Oukoop 17

Overeinde van Jutphaas 15

Overijssel, provincie 42, 92, 125

Overschie 128, 138, 219

Overslag 219

Over Langbroek 15, 164

Papekop 17

Papendorp 15

Pijnacker-Nootdorp 227

Polanen 15

Polsbroek 76, 212, 221

Purmerend 128

Reijerscop Kreuningen 15

Reijerscop Meerloo 15

Renkum 60, 64, 99, 115, 215

Renswoude 15, 76, 112, 187, 212

Rhenen 15, 48, 112, 115, 124, 186, 187, 191, 192, 193, 194, 196, 217, 218

Rhijnauwen 15

Rijnhuizen 15

Rijsenburg 15, 74, 110, 112, 116, 212, 221

Rijswijk (ZH) 57

Ronde Venen, De 187, 195, 196, 221

Roosendaal 40

Rosweide 15

Rotterdam 19, 44, 84, 112, 132, 202, 218

Ruwiel 70, 74, 133, 221

Saba 202

Schagen en de Eng 15

Schalkwijk 15, 114, 211, 221

Scherpenzeel 17

Scheveningen 144

Schiedam 223

Schonauwen 15

Schoonhoven 17, 216

Sittard 204

Slachtmaat 15

Sneek 40

Snelrewaard 17, 70, 74, 133, 221

Soest 10, 70, 74, 110, 112, 133, 164, 187, 189, 196, 211, 217, 226, 227

Soesterberg 160

Soest en de Birtk 15

Spaarnwoude 23

Spengen 15

Sterkenburg 122

Stoetwegen 15, 191, 193, 221

Stoutenburg 15, 74, 75, 102, 112

Teckop 17

Texel 223

Thamen 17

Themaat 15

Themaat op den Eng 15

Tiel 40

Tienhoven 15, 22, 70, 72, 74, 114, 115, 133, 221

Tull en 't Waal 15, 212, 221

Twenthe 110

Uiterdijken van Mastwijk 15

Uithoorn 17

Ulm (D) 223

Utrecht, gemeente 10, 18, 19, 22, 23, 34, 35, 42, 44, 45, 47, 48, 51, 53, 59, 64, 67, 68, 73, 78, 80, 85, 87, 90, 94, 96, 99, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 123, 128, 132, 133, 134, 135, 136, 140, 142, 142, 143, 150, 155, 157, 173, 185, 187, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 210, 213, 217, 218, 220, 221, 222, 228

Utrecht, gewest 15

Utrecht, provincie 7, 10, 15, 16, 17, 22, 23, 27, 28, 29, 30, 35, 42, 44, 47, 48, 50, 54, 72, 73, 74, 92, 99, 108, 110, 113, 114, 118, 119, 120, 124, 125, 128, 132, 134, 136, 137, 143, 144, 145, 149, 150, 151, 154, 155, 158, 159, 160, 163, 170, 172, 174, 188, 218, 222, 223, 224

Utrechtse Heuvelrug 161, 163, 164, 187, 196

Veenendaal 8, 9, 15, 48, 112, 114, 121, 145, 156, 157, 173, 185, 187, 191, 192, 193, 194, 196, 210, 215

Veldhuizen 6, 15, 57, 58, 59, 75, 76, 102, 191, 212

Venlo 214

Vianen 17, 148, 222

Vijfhoeven 15

Vinkeveen 15, 17, 130, 142

Vinkeveen en Waverveen 70, 121, 185, 191, 192, 221

Vleuten 15, 22, 64, 115, 122

Vleuten-De Meern 23, 187, 193, 194, 195, 197, 221, 222

Vlooswijk, Oostwijk en Kromwijk 15

Vreeland 15, 17, 100, 130, 221

Vreeswijk 8, 15, 64, 66, 67, 70, 74, 84, 133, 189, 190, 191, 210, 213, 221

Vries 204

Vrijenban 38, 204

Vuursche, Hoge en Lage 15

Waarder 17

Wageningen 223

Wamel 57

Waveren

Waverveen 128

Werkhoven 15, 76, 121, 212, 221

Westbroek 15, 221

Westdongeradeel 40

Westland (ZH) 59

West Raven 15

Wijk bij Duurstede 10, 15, 70, 74, 75, 76, 121,133, 158, 164, 187, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 212, 221

Willeskop 6, 51, 58, 128, 190, 191, 193, 194, 221

Willeskop en Kort Heeswijk 15

Willige Langerak 15, 32, 76, 128, 212, 221

Wilnis 31, 51, 70, 74, 75, 114, 130, 133, 189, 190, 193, 194, 197, 212, 221

Wilnis en Westveen 15

Winschoten 203

Woerden 8, 10, 17, 58, 61, 80, 125, 126, 127, 133, 138, 155, 158, 159, 163, 187, 195, 196, 209, 216, 218, 221, 222, 226, 228

Wonseradeel 38, 40

Wormer 38, 41, 204

Woudenberg 15, 73, 76, 110, 112, 130, 212

Wulven 15

Wulverhorst 15

Zaandam 18, 24, 35

Zeeland, provincie 42

Zegveld 15, 41, 53, 58, 60, 61, 67, 133, 173, 189, 190, 191

Zeist9, 10, 15, 20, 22, 48, 64, 67, 71, 74, 76, 79, 110, 112, 114, 115, 117, 121, 122, 132, 134, 148, 151, 154, 158, 173, 184, 185, 187, 189, 191, 193, 195, 196, 197, 204, 211, 215, 217, 223, 225, 226

Zevender 17

Zevenhoven 17

Zuideinde van Portengen 15

Zuid-Holland, provincie 17, 27, 42, 44, 61, 116, 125, 126, 130, 138

Zuid-Polsbroek 17

Zuilen 70, 122, 221

Zuilen en Zwezereng 15

Zwolle 18, 19, 24, 94, 214

HERKOMST BEELDMATERIAAL

Het beeldmateriaal is hoofdzakelijk onttrokken aan het Archief van de Vereniging Afdeling Utrecht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (1912) 1919–2009 (2010). De herkomst van de overige afbeeldingen wordt hier verantwoord: p.13, uit: B.C. Vis, m.m.v. J.J.A. Woldring, *Naar één Gemeentewet, uniformerende regelingen 1798–1850 voorafgaande aan de Gemeentewet 1851* (Zwolle, 1980); p.p. 14, 15, uit: W.A.G. Perks, *Geschiedenis van de gemeentegrenzen in de provincie Utrecht van 1795 tot 1940* (overdruk uit de PAU 34 (1962)), kaart 1; p. 26 uit: NA, Archief VNG inventarisnummer 7240; p.p. 28, 31, 32, 69, 85, 95, uit: diverse jaargangen van de PAU; p. 34, uit: Archief Eemland (Amersfoort), Archief mr. J.C. graaf van Randwijck 1912–1984; p.p. 45, 91, uit: fotocollectie HUA (Utrecht); p. 49, uit: fotocollectie Archief Eemland (Amersfoort); p.p. 57, 60, uit: fotocollectie RHC–RL (Woerden); p.p. 66, 143, uit: fotocollectie GAN (Nieuwegein); p.p. 71, 79, uit: GAZ, Archief Gemeente Zeist 1906–1945 invnr 732; p.p. 73, uit: fotocollectie SAKRUH (Wijk bij Duurstede); p. 116, uit: *http://www.welmon.nl.*; p.p.119, 120, 122, 123, uit: *25 jaren PUEM 1916–1941.*

OVER DE AUTEUR

Drs J. (Jacques) Ph.S. Lemmink (1956) volgde halverwege de jaren zeventig begin jaren tachtig van de vorige eeuw de studierichting Geschiedenis aan de toenmalige Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN), thans beter bekend onder de naam Radboud Universiteit Nijmegen (RUN). Hij heeft diverse publicaties op zijn naam staan over onder meer de lotgevallen van een Nederlandse hoveling in Spanje aan het einde van de zestiende eeuw, Hollandse konvooien die begin achttiende eeuw actief waren op de Oostzee, de oprichting van de Katholieke Universiteit (1923) vanuit het perspectief van een beoogd hoogleraar en over semi–filantropische volkshuisvesting; beide speelden zich af in Nijmegen tijdens de eerste twee decennia van de twintigste eeuw. Sinds 1 november 1999 is hij werkzaam in de gemeentelijke organisatie van Nieuwegein, eerst verbonden aan het Bureau Documentaire Dienstverlening, nadien aan de afdeling Documentaire Dienstverlening, Informatisering en Automatisering (DIA). Vanaf 1 maart 2004 voert hij in het Gemeentearchief namens gemeentesecretaris van Nieuwegein drs P.C.M. van Elteren, het beheer uit over de naar de archiefbewaarplaats overgebrachte (historische) archieven. Lemmink maakt deel uit van het bestuur van de Vereniging Kring van Utrechtse archivariissen.

COLOFON

Uitgever: VNG Afdeling Utrecht, Postbus 1, 3430 AA Nieuwegein, *www.vngutrecht.nl*
Tekst: drs J.Ph.S. (Jacques) Lemmink (IJsselstein Utr.)
Ontwerp en vormgeving: Janita Sassen Vormgeving & Fotografie (BNO), Amersfoort
Druk: Modderkolk Grafische Projecten, Ede
Oplage: 1500 exemplaren
Papier: Munken Lynx
ISBN: 9789081479417
NUR-code: 693

GEMEENTELIJKE INDELING PROVINCIE UTRECHT ANNO 2009

